Пан.
Іt-1
Пр-20

STUDIA THRACICA 2

КИРИЛ ВЛАХОВ

ТРАКИЙСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА ФОНЕТИКО-МОРФОЛОГИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ

На библиотеката на Института
по тракология – дар от авторите

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по тракология

Тр 3424/83

КИРИЛ ВЛАХОВ

ТРАКИЙСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА ФОНЕТИКО-МОРФОЛОГИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ

ПРОВЕРКА
2002 г.

ПРОВЕРКА
2008

София · 1976
ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ПО ТРАКОЛОГИЯ
БИБЛИОТЕКА ГИКАСОВА
СІТЪ
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

КРАТЪК ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ПО-ВАЖНИТЕ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ ТРАКИЙСКИЯ ЕЗИК

Тракийският език става обект на езиковедско внимание и разработка от преди 100 години и, по-точно казано, откъм средата на миналия век. Този интерес бе свързан с разработването на другите индоевропейски езици, когато започна изграждането на сравнителното индоевропейско езикознание. Така Я к о б Г р и м[1] през 1848 г. и Л е о[2] през 1854 г. за първи път поставят въпроса за тракийския език. Дванадесет години по-късно П о л д ь о Л а г а р д[3] (до 1854 г. неговото име е Bottischer) в своята студия интерпретира някои тракийски имена. Той стига до извода, че траките и фригите заедно с кападокийците, пафлагонците, карийците, лидите и мизите са иранци.

С тракийския език и тълкуването на известен брой тракийски имена и глоси се занимава и Р о б е р т Р ь о з л е р.[4] Въпреки че не дава някакъв по-съществен принос в тракийската ономастика, все пак той е направил няколко сполучливи етимологии, валидни и днес. Но и Р ь о з л е р е привърженик на общата по негово време теза за иранската принадлежност на трако-фригийските езици.

Ясно разграничаване и определяне на тракийския и фригийския език като отделни, особени индоевропейски езици, а не някакви ирански диалекти направи през 1873 г. А у г у с т Ф и к.[5] Въпреки оскъдния тракийски и фригийски езиков материал, който Фик използува (тогава познатите тракийски и фригийски глоси, данни за тракийските и фригийските племена, които са се преселили в областите на Мала Азия, почерпени от литературни извори, някои елементи от религията и култовете на Котис и Дионис, без да използува личните, местните, речните и други имена), той можа много добре да определи основните положения в тези два езика.

Установената от Ф и к концепция, че тракийски и фригийски са два отделни индоевропейски езика, а не два ирански диалекта, се потвърди само две години по-късно от Х. Х ю б ш м а н[6], който през 1875 г. доказа, че арменският език е отделен индоевропейски език, а не някакъв ирански диалект (т. е. развил се от ирански диалект).

---

[1] J. G r i m m. Geschichte der deutschen Sprache. I. 1848. p. 204—215.

[2] L e o. — KZ, III, 1854, p. 176—196.

[3] P. de L a g a r d e (= B ö t t i s c h e r). Einige Bemerkungen über êranische Sprache ausserhalb. Êrans, 3: Thraker, Phryger und Armenier. Leipzig. 1866. p. 276—295.

[4] R. R o e s l e r. Zeitschrift fur osterreichischen Gymnasien. 1873, p. 144, сравнява трак. лично име *Σευθης* с авест. zaotar „Opferer" (Д. 437).

[5] A. F i c k. Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas. Gottingen, 1873. p. 408—423, в отдела „die grossen Nationen der Phryger und Thraker".

[6] H. H ü b s c h m a n. Über die Stellung des Armenischen im Kreise der indogermanischen Sprachen. — KZ, 23, 1877, S. 5—49.

Вече към края на третата четвърт на миналия век се създадоха известни предпоставки за едно по-съществено и по-задълбочено проучване на тракийския език. Такова проучване бе направено от Вилхелм Томашек,[7] с което бе положена солидна основа на тракологията. Той с право може да се смята за неин основател. Томашек в своя основен труд „Die alten Thraker" събра целия тогава познат езиков материал не само от литературни, но и от епиграфски и други извори за траките и фригите и даде много сполучливи етимологии не само на отделни глоси, а и на редица други имена. По такъв начин с този труд на Томашек, в който бе разработена не само езиковата страна на тракийската проблематика, но и нравите и обичаите, религията и битът на траките и фригите, тракознанието се сдоби с един основен труд и той стана основна база за по-нататъшни научни изследвания. Днес, погледнато ретроспективно, в този труд на Томашек се откриват доста несполучливи неща, дължащи се и на неточни разчитания на някои имена, и на възможностите на науката към края на миналия век. Но този труд бе основа за всички по-късни изследвания и остана такъв в продължение на 60 години.

Веднага след излизането от печат на труда на Томашек Густав Майер[8] излезе със статията си „Zu den thrakischen Glossen". В нея той критикува някои етимологии, предложени от Томашек, и дава свои анализи и опити за тълкуване на тракийските глоси. В същност тази работа на Г. Майер е по същество разширена рецензия на труда на Томашек.

Постиженията на Томашек дадоха повод на Паул Кречмер[9] да посвети цяла глава на езика на траките и фригите в неговия епохален труд „Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache". В нея Кречмер разширява познанията върху тракийски и фригийски, като прибавя нов материал, разработва редица нови етимологии и доуточнява много езикови въпроси. Тази работа на Кречмер с нейната великолепна езикова разработка на тракийския и фригийския език, както и на другите езици на Балканския полуостров и Мала Азия бе дълго време меродавна и заедно с труда на Томашек стана основа за редица покъсни езикови разработки и обобщения.

С трудовете на Томашек и Кречмер се завършва първият етап от разкриването и разработването на тракийския и фригийския език и се установяват най-общите контури на тези два езика. Известни положения, установени от тях, са валидни и днес.

---

[7] W. Tomachek. Die alten Thraker. Osterr. Akad. d. Wiss., Phil.-hist. Klasse. Wien, Sitzungsberichte, Bd. 128 (1893): I. Übersicht der Stamme; Bd. 130 (1893): II. Sprachreste, 1. Glossen alerart und Gotternamen; Bd. 131 (1894); 2. Personennamen und Ortsnamen.

Преди излизането от пèчат на основния труд на Томашек „Die alten Thraker" той е разглеждал в отделни статии редица въпроси от тракийската проблематика. В студиите си „Über Brumalia und Rosalia, nebst Bemerkungen uber den bessischen Volksstamm. Osterr. Akad. d. Wiss., Bd. 60, 1868, p. 351—404, освен другите проблеми той дава и списък на тракийските (бесийските) собствени имена. Излиза и статията му Zalmoxis, Zeitschrift fur oesterreichischen Gymnasien, 1869, p. 142; Zur Kunde der Hamushalbinsel, Österr. Akad. d. Wiss., Bd. 91, 1882, p. 437—507. В този труд Томашек се обявява против схващането на A. Fick за индоевропейския характер на тракийския език, който Томашек смята за ирански; Les restes de la langue dace. — Cn. Museon, 1883, p. 20.

[8] G. Meyer. Zu den thrakischen Glossen. — Beitrage zur Kunde der indogermanischen Sprachen. XX, 1894, p. 116—124.

[9] P. Kretschmer. Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache. Wien, 1896.

Тракознанието, получило вече солидна основа, става обект на по-нататъшни изследвания. Една година по-късно, т.е. през 1897, Феликс Золмсен[10] в статията си „Zum Phrygischen" разглежда мястото на езика всред другите индоевропейски езици. Той разработва известно число фригийски глоси и се занимава с фригийските надгробни надписи; той смята, че фригийският е един сатем език. Приема тракийския и фригийския език за общ и поради това той е отбелязал „Thrakisch-phrygisches" (с. 68—90).

Но и Кречмер не се задоволи само с постиженията си, изложени в неговия Einleitung, а в продължение на повече от 40 години разработва отделни въпроси от тракийската проблематика, които печата в сп. Glotta. Тук няма да се спираме на отделни по-малки поправки, забележки, нови тълкувания на имена, пръснати в различните му статии, а ще споменем само опита му за разчитане на надписа върху златния пръстен, намерен край село Езерово (Glotta, VII, 1915, с. 86—92), и статията му, разглеждаща връзките между скити и траки (Skyten und Thraker.—Glotta, XXIV, 1935, с. 37—55).

Въз основа на постиженията на Томашек и Кречмер с привличане на все повече нови материали из различните области на древнознанието през 1905 и 1907 г. Херман Хирт[11] публикува своя труд „Die Indogermanen". В него той прави кратка, но правилно обобщаваща анализа на дотогавашните решени езикови въпроси относно тракийските глоси, дакийските имена на растения, фригийските глоси и текстове.

Ото Шрадер[12] в статията си „Thraker" дава ясна и задоволителна представа за обща ориентация върху етнологията, езика и културата на траките, както и тяхното значение за индоевропейското езикознание.

Все въз основа на постиженията на Томашек и Кречмер Ж. Дотен[13] в своя труд осветлява някои положения из историята на траките.

С тълкуването и произхода на някои имена на реки в България, както и по въпросите за отношението на албански език към „трако-илирийски" се занимава и Стефан Младенов.[14]

Следвайки хронологията, тук трябва да се посочат също така и излезли трудове, които имат повече исторически, археологически и епиграфски приноси, отколкото езикови, но в тях са разгледани все пак някои проблеми от езиковедски характер.

Жорж Сьор[15] в продължение на няколко десетилетия се занимава с археологическите и епиграфските паметници, открити в южнотракийските области. Но ако като археолог и епиграф можа да обогати

---

[10] F. Solmsen. 1. Zum Phrygischen. — KZ, XXXIV, 1897, p. 36—69; 2. Thrakisch phrygisches. Op. cit., p. 68—80.

[11] H. Hirt. Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Heimat und ihre Kultur. I. Strassburg, 1905, p. 128—136; II. 1907, p. 591—594.

[12] O. Schraber. Статията „Thraker" Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde, II, 1929, p. 523—534. Реалите са от A. Nehring (той е преработил старата статия на Schrader. Затова „O. Scharder — A. Nehring").

[13] G. Dottin. Les anciens peuples de l'Europe. p. 156.

[14] Ст. Младенов. Имената на десет български реки. — СпБАН, X, 1915, с. 41—70; XVI, 9, 1918, с. 65—104 (= Zeitschrift fur Ortsnamenforschung, III, 1927, p. 178—179; Арда, Марица, Тунджа. — Год. на Пловдивската библиотека, 1924, с. 41—54, и 1927, 295—309; Albanisch und thrako-illyrisch. — Balkan-Archiv, Leipzig, IV, 1928, p. 181—194.

[15] G. Seure. Quelques reflexions generales sur les noms propres thraces. — Bulletin de la Societe archeologique bulgare, XVI, Sofia, p. 165—175.

тракознанието, като езиковед и тълкувател на тракийските лични имена той няма успех. Неговите опити за тълкуване на тракийските лични имена, изложени в статията му „Quelques réflexions générales sur les noms propres thraces", показват, че той няма езиковедска подготовка и поради това езиковедските му опити са неуспешни.

Същият случай е и с Ж. М а т е е с к у[16], който е добър археолог, историк и епиграф. В своите епиграфски и литературни изследвания той влага свой принос за осветляване някои проблеми из историята и епиграфиката, но опитите му за тълкуване и интерпретиране на личните имена са неприемливи, понеже много ирански имена са схванати и тълкувани като трако-дако-мизийски. В същата сила казаното по-горе е валидно и за В а с и л е П ъ р в а н.[17]

Нов подход към проблематиката и систематизацията на фактите за трако-фригийски, към постиженията до негово време и със свой принос прави Н о р б е р т Й о к ъ л.[18] При своите тълкувания на имената той използува географския показател и прави опити да разкрие структурата на имената, както и да обясни някои фонетични явления (преминаването на ие. *ŏ* в *a* напр., а другаде в *o* като израз на диалектични различия в тракийския език).

В и л х е л м Б р а н д е н щ а й н[19] публикува обобщаваща статия върху тракийския език, като се позовава повече на постиженията на предшествениците си, отколкото на своите собствени схващания.

Известни епиграфски приноси към тракийските собствени имена, както и някои етимологии дава и Й о н Й о н Р у с у.[20]

Тук нямаме за цел да дадем пълен и изчерпателен преглед на всички трудове, последвали тези на Т о м а ш е к и К р е ч м е р, третиращи различни въпроси от тракийската проблематика — археологически, исторически, културно-исторически, епиграфски, филологически, езиковедски и др. Целта е да се отбележат етапите в изследванията на тракийската проблематика.

Т о м а ш е к можа да постави солидна основа, позволяваща по-нататъшно изследване на тракийски и фригийски, като събра и разработи тракийския и фригийския материал по онова време и използува постиженията на предшествениците си.

Както може да се заключи от приведените по-горе някои по-съществени приноси в областта на познанията ни по тракийски и фригийски език, както и от по-нататъшното количествено нарастване на езиковия материал и познанията ни за него (нови археологически находки, новооткрити епиграфски паметници и папируси, в които се разкриват покрай старите и нови тракийски и фригийски имена, корекции на стари четения и съществено подобряване на познатия материал, епиграфски уточнявания въз ос-

---

[16] G. M a t e e s c u. I Traci nelle epigrafi di Roma, Ephemeris Dacoromana. — Annuario della Scuola Romena di Roma, I, 1923, p. 57—288; Nomi traci nel territorio scito-sarmatico, II, 1924, p. 223—237.

[17] V. P a r v a n. Getica. O protoistorie a Daciei. Bucureşti, 1926.

[18] N. J o k l. Reallexicon der Vorgeschichte. — Phryger, X, 1927, p. 141—153; Thraker, XIII, 1929, p. 278—298.

[19] W. B r a n d e n s t e i n, *Thrake. Sprache.* — Realenzyklopadie der Altertumswissenschaft, VI. A, 1936, p. 407—414.

[20] Заглавията са дадени у I. I. R u s s u. Die Sprache der Thrako-Daker. Nach der 2. Aufl. aus Rumanischen (Limba trako-dacilor). Ubers. von Hildegard Beer, Bucureşti, 1968.

нова на нови данни, по-нататъшни лингвистични изследвания и разработване на стария материал в нови аспекти и т.н.), създаваше се количествено натрупване на нови факти и явления, които, взети вкупом, надхвърлят постиженията на Томашек и Кречмер. Но такова количествено натрупване закономерно води и до качествено нов етап в изследванията на тракийския език. Този втори етап завършва с двата основни труда на Димитър Дечев[21] „Die thrakischen Sprachreste и Charakteristik der thrakischen Sprache“[22], в които са използувани всичките постижения за тракийския език до тяхното излизане от печат. Преди да преминем към разглеждането на третия етап от изследванията по тракийски и фригийски език, необходимо е да се кажат няколко думи за двата труда на Дечев.

Хронологията на отпечатването им е неестествена. Характеристиката на тракийския език, която в същност е заключителната глава на „Тракийските езикови остатъци“, излезе от печат през 1952 г., дело на БАН, а основният труд — през 1957 г., дело на Виенската академия на науките. Тази аномалия се дължи на редица фактори. По време на отпечатването на „Тракийските езикови остатъци“ във Виена ръкописът бе унищожен по време на една от бомбардировките на града към края на Втората световна война. По тази причина отпечатването им се проточи цели 15 години: от една страна, бяха следвоенните години и свързаните с тях трудности, а, от друга, Дечев, вече на преклонна възраст, трябваше да възстановява ръкописа въз основа на останали у него някои по-стари чернови. Когато Дечев се убеди, че излизането от печат ще се забави още, той въз основа на тях публикува резултатите, до които е достигнал.

Дечев работи над 40 години в областта на тракологията. Неговата първа работа е „Тракийският надпис на златния пръстен от с. Езерово“,[23] излязла през 1914 г. В продължение на този дълъг период от време Дечев успя да събере и публикува целия езиков материал, както и да използува постиженията на предходниците и съвременниците му. В една такава монументална работа, при това работена в продължителен период от време и при ненормално отпечатване, възможно е да се допуснат грешки и опущения както от методологически, така и от фактически характер. Но тези недостатъци не са от естество да повлияят или да накърнят същественото в постиженията на двата труда. Веднага след обнародването им започва третият етап от изследванията по тракийски език.

През 1957 г. Вл. Георгиев[24] прави опит да даде характеристика на тракийския език, от една страна, въз основа постиженията на Дечев, а, от друга, въз основа на най-новите постижения на индоевропейското сравнително езикознание за древните езици от Балканския полуостров и Мала Азия. Същият учен,[25] отбелязвайки, че местните имена с втора съставка *-δαβα, -παρα, -βρια, -διζα* и др. са засвидетелствувани в строго очертани ареали и са присъщи само на езика на живеещите в тях племена,

[21] D. Detschew. Die thrakischen Sprachreste. Osterr. Akad. d. Wiss., Philos.-histor. Klasse, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung. XIV. Wien, 1957.

[22] D. Detschev. Characteristik der thrakischen Sprache. Bulg. Akad. d. Wiss., Sofia, 1952; II. Aufl. Linguistique Balkanique, II, Sofia, 1960, p. 148—212.

[23] Д. Дечев. Тракийският надпис на златния пръстен от с. Езерово. — BSAV, IV, 1914, s. 70—77 (= Glotta, VII, 1915, p. 61—89).

[24] Вл. Георгиев. Тракийският език. БАН. 1957.

[25] Вл. Георгиев. Въпроси на българската етимология. БАН. 1958. с. 89—119; Българска етимология и ономастика. БАН. 1960. с. 76—129.

дойде до извода, че в засвидетелствуваните тракийски езикови остатъци се касае в същност до езикови остатъци на два, респективно три близко сродни, но все пак различни индоевропейски езици, които той условно назова: дако-мизийски, (същинско) тракийски и фригийски. Езиковият материал от тях обаче не е равномерно засвидетелствуван. Остатъци от фригийски на Балканския полуостров напр. се разкриват само в някои фонетични особености в засвидетелствуваните тракийски имена и в малкото имена, за които се смята, че са от фригийски произход.

През 1959 г. румънският учен Йон Йон Русу[26] публикува своя труд „Езикът на трако-даките". В него той използува постиженията на Дечев, но преобладаващата част от изводите, до които достига, са неприемливи, понеже са плод на ненаучна методология („коренна етимология"). Постиженията и достойнствата на този труд са в прецизната библиография (особено на румънските учени), в критиката на пропуските и опущенията в трудовете на Д е ч е в, както и в установяването на някои имена за тракийски.

През 1963 г. К. В л а х о в[27] обобщи направените поправки и добавки и направи и свои към тракийските езикови остатъци на Д. Дечев. С тези поправки и добавки, както и с обратния речник на всичките засвидетелствувани до 1961 г. тракийски имена и форми съществено се допълват Дечевите „Тракийски езикови остатъци", а, взети вкупом, са солидна база за по-нататъшни езикови изследвания. В следващите няколко години излязоха от печат редица студии и статии от същия автор[28], в които се разрешават различни езикови въпроси, свързани предимно с тракийските лични имена.

През 1965 г. В. Б е ш е в л и е в[29] публикува своя труд „Проучвания върху личните имена у траките", преиздаден по-късно с несъществени поправки на немски език. В този труд на В. Б е ш е в л и е в обаче не се разрешават езикови въпроси, което е посочено и от самия автор на с. 3: „Личните имена се разглеждат в културно исторически аспект и се прави опит да се уяснят въпросите, дали е имало някаква връзка между имената на отделните членове на едно тракийско семейство по отношение на по-стари и по-млади, на родители и прадеди и т.н., защо и какви гръцки и латински

---

[26] I. I. R u s s u. Limba traco-dacilor. Bucureşti, 1959; второ издание 1967; превод на немски по второто издание (вж. заб. № 20). Критика и в действителност една де факто по най-съществените положения в този труд рецензия направи Вл. Г е о р г и е в. БЕО, с. 78—80.

[27] K. V l a h o v. Nachtrage und Berichtigungen zu den thrakishen Sprachresten und Rückworterbuch. — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac., t. 57, 1963, p. 219—372.

[28] K. V l a h o v. Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied *AYAOY-*. — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac., t. 57, 2, 1963, p. 373—388; Zur Frage des Personennamensystems der thrakischen Sprache (Personennamen, die von Flussnamen abgeleitet sind). — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac., t. 58, 2, 1964, p. 532—565; Zur Frage der Grazisierung thrakischer Personennamen. — Živa Antika, God. XV, sv. 1, Skopje, 1965, p. 39—44; Sind die Wortteile *-δοκος, -τοκος* u. a., die in zweistammigen Personennamen auftreten, thrakisch. — Ziva Antika, God. XV, sv. 2, Skopje, 1966, p. 305—319; Die Vertretung der indoeuropaischen ă und ĕ im Thrakischen. — Ann. Univ., Sofia. Fac. es lettres, 60, 1966, p. 43—134; Die L- und K-Suffixe in der thrakischen Personennamenbildung. — Ann. Univ., Sofia, Fac. es lettres, t. 62, 1, 1968, p. 240—282; Der Grad des Einflusses der griechischen auf die thrakische Sprache. — Linguistique Balkanique, XVI, 1. p. 15—37.

[29] В. Б е ш е в л и е в. Проучвания върху личните имена у траките. БАН. 1965; второ издание, Untersuchungen über die Personennamen bei den Thrakern. Amsterdam, 1970.

имена са били възприемани и доколко могат те да служат като белег и доказателство за елинизация и романизация на траките и най-сетне докога са били употребявани тракийските лични имена и въз основа на това да се установи и докога е била запазена тракийската народност....“ Достойнствата на този труд са най-вече в солидната и обоснована критика на някои по-стари теории и мнения за романизацията на траките.

През последните няколко години излязоха и други трудове, третиращи различни аспекти от тракийската проблематика, включително и трудове с езиковедска тематика. Тук не посочваме всички автори и постижения, защото такава библиография е направена от Живка Велкова,[30] от една страна, а, от друга — ние искаме да посочим само по-главните работи, които жалонират етапите на проучванията на тракийския език, както и да покажем съвременното състояние на познанията ни за него.

[30] Z. Velkova. Die thrakische Sprache (Bibliographischer Anzeiger 1852—1965). — Linguistique Balkanique, XII, 1967, S. 155—184; Supplement I, Die thrakische Sprache (Bibliographischer Anzeiger, 1966—1970). — Linguistique Balcanique XVI, 1,

Глава I

СПЕЦИФИКА НА ТРАКИЙСКИТЕ ЕЗИКОВИ ОСТАТЪЦИ

Поради липса на надписи на тракийски език (с изключение на надписа върху златния пръстен от с. Езерово и новооткритият надпис върху камък от с. Кьолмен, чиито разчитания са все още на етапа на субективните предположения, схващания и вкусове на тълкувателите им) основният езиков материал, който е на разположение на изследователите на тракийския език, се състои от тракийски имена: местни, речни, лични, божески, имена на племена, глоси и т.н. Засега засвидетелствуваните надписи са все още неизползваеми, защото тяхното правилно дешифриране и разчитане се нуждае от една предварителна филологическа и езикова разработка — от установяване на фонетическите закони, валидни за езика, или диалектите по времето на записването на надписите, от формите по това време на тракийските имена, произлезли от индоевропейските основи, от предварителното решаване на проблема за тракийските основи и падежна система, от още много други фактори, които трябва да се установят със сигурност,— и едва тогава ще са налице и реалните предпоставки за дешифрирането и разчитането на тези надписи.

Тракийските езикови остатъци, въз основа на които се възстановяват главните фонетични черти на езика и се разкриват законите на тракийската фонетика и морфология в тяхното развитие, имат три главни особености. Те трябва обязателно да се имат пред вид при филологическото и езиковото им обработване.

Първа особеност. Тя показва ареала, в който са засвидетелствувани тракийските имена. По място те са засвидетелствувани най-много в областите на същинска Тракия, а след това и в областите на Мизия и Дакия, в Гърция, Мала Азия, Северното Черноморие (Боспорското царство), Египет, Северното Африканско крайбрежие, Италия, Германия и Великобритания. С една дума, тракийски имена са засвидетелствувани в тракодако-мизийския ареал, в Предна Мала Азия (миграция през различни епохи) и в почти всички области на някогашния елинистически свят, а по-късно в пределите на Римската империя, където траките са живеели предимно като роби, войници, технитари, освободенци и т.н.

Втора особеност. Тя показва времето на засвидетелствуване на тракийските имена. По време тракийските имена са засвидетелствувани в един интервал от около 14—15 века: от времето на записването на Илиадата (VII—VI в.пр.н.е.), а някои и по-рано (т.нар. митически имена) докъм края на VI в. от н.е.[31] Този факт задължава безусловно да се вземат пред вид при решаването на една или друга проблема от тракийския език етапите

[31] Засвидетелствувани са тракийски лични имена и след VI в., но техният брой е вече твърде оскъден и при това само в литературни извори.

от вътрешното развитие на езика и неговите диалекти. Установяването на някакво фонетично или друго явление, продукт от даден етап на развитието му, не бива да се схваща като даденост, като неизменен и постоянно действуващ закон и с негова помощ да се търси решаването на въпроси и проблеми, валидни за по-раншните или по-късните етапи от развитието на езика. Поради неотчитане на тази особеност — времето на засвидетелствуване на тракийските имена, тяхната честота в различни епохи и техните различни форми—досега са били правени много неверни заключения за тях, което от своя страна е обуславяло и неверни фонетически закономерности.

Трета особеност. Тя разкрива начина и средствата на засвидетелствуване на тракийските имена. Тракийските имена са засвидетелствувани епиграфски (върху камък, папирус, метал, монети, войнишки дипломи, пръстени) и в произведенията на античните автори. За езикова разработка най-съществени са епиграфски засвидетелствуваните имена, защото са автентични и са дошли до нас в онази форма, която е била в употреба по времето на тяхното засвидетелствуване. Дошлите до нас имена посредством литературни паметници имат реална стойност само ако са засвидетелствувани и епиграфски или могат да се разбират, ако се допълват и от други форми на едно и също име, които да са засвидетелствувани и епиграфски. Засвидетелствуваните като ἅπαξ имена в литературни паметници практически нямат реална стойност, защото винаги може да се допусне, че дадено име е възникнало поради погрешно разчитане или преписване или пък е развалена форма на друго, познато име, каквито случаи не са редки.

Поради обстоятелството, че тракийският език не е имал своя азбука или някаква писмена система през целия период на своето съществуване,[32] тракийските имена са засвидетелствувани посредством две чужди нему азбуки и при това винаги или почти винаги в чужд контекст — гръцки и латински. От своя страна този факт е обусловил реалната предпоставка някои специфични за тракийската фонемна система звукове да бъдат предавани приблизително, да бъдат изравнявани към съответните гръцки или латински звукове или да останат неотбелязани. От друга страна, фонетическата нивелация често е способствувала някои тракийски имена да бъдат доближавани или изравнявани към подобно звучащите гръцки или латински. Поради тези обстоятелства често се налага истинската звукова стойност на едно тракийско име да се възстановява посредством сравняването му в двете транскрипции, където е възможно, а там, където това е невъзможно, да се търсят други начини. Нивелацията е ставала при-

[32] До този момент не е известно племената, населявали трако-дако-мизийския ареал, да са притежавали някаква своя собствена азбука или някаква писмена система. Целият, дошъл до наши дни епиграфски материал от този ареал е написан на двете познати ни азбуки и езици — гръцки и латински. Също така древните автори не споменават нищо по тези въпроси и ако тези племена бяха имали някаква писмена система, макар и в най-примитивна форма, без съмнение този факт не би убягнал от вниманието им. Херодот в кн. VII, 111—113, споменава, че сатрите, които са живеели във вътрешността на Тракия и обитавали високите планини и не били подчинени до негово време от никого, били притежавали светилище, посветено на Дионис. В него са били правени предсказания, подобно на тези в Делфи, които не били трудни за разбиране. Другите автори не споменават нищо по този въпрос. Ако Херодот е отразил вярно едно явление, то, изглежда, че това са били някакви обредни и сакрални знаци, но това все още не е някаква писмена система.

чина често да се правят неверни обобщения и изводи, че даден тип имена са общи за тракийски и гръцки или за тракийски и някой друг език. Звуковата нивелация на имената е създавала често погрешна основа на доказателства за грецизация на траките, на търсения за нейната степен и т.н. Накратко казано, целият този комплекс от обстоятелства, при които са били засвидетелствувани тракийските имена, утежнява още повече трудните проблеми на тракийския език.

В тракийските езикови остатъци, така както са събрани от Дечев, има имена и от нетракийски произход. Тук няма да се спираме на различните причини, позволили на Дечев да причисли тези имена[33] към тракийската ономастика, но бихме искали само да отбележим тяхното наличие.

Освен нетракийски имена в тракийския ареал са засвидетелствувани и чужди суфикси, с които са били разширявани чисто тракийски имена. Причините за наличието на имена от гръцки, малоазийски, келтски, латински произход са ясни: в тракийския ареал са живеели лица като търговци, преселници, занаятчии, войници и т.н. от съответния произход. Келтите са нахлували и за по-дълго или по-кратко време са живеели в някои тракийски области; те даже са образували за известно време и своя държава в сърцето на Тракия. Тези по-главни и исторически засвидетелствувани факти са имали за последица и появата на съответните имена в тракийския ареал. По-продължителният период на съвместно съжителство в един до друг ареали на чужди етнически групи (беломорските гръцки колонии до и в тракийски области) или в тракийския ареал (в Тракия и в другите области във вътрешността) са обуславяли и появата на някои хибридни имена или имена, разширени с чужди, нетракийски суфикси.

Друга причина за появата на нетракийски имена е, че известни тракийски имена са имали много близка звукова форма до някое чуждо име и поради това те са били преосмисляни и нагаждани към него било съзнателно от самите траки, било от записвача на това име (срв. напр. трак. едносъставно име *Muca* и суфикса - *ianus*, което е предлагало лесното преосмисляне и адекватност към латинското име *Mucianus*).

Ние показваме само някои причини, обусловили появата на нетракийски имена в тракийския ареал, и известни предпоставки, спомагащи някои чужди имена да се схващат за тракийски и даже за чисто тракийски, да са разширявани с чужди суфикси и т.н. В следващите глави тези въпроси се разглеждат подробно. Тук имаме за цел само да изтъкнем, че при езиковата разработка на тракийския материал е необходимо преди всичко да се установи безспорният тракийски произход на имената и че на базата на нетракийски имена или имена със съмнителна тракийска принадлежност не може да се разкриват тракийски звукови и други езикови закони и чрез тях да се разработват други, същински тракийски имена.

По своята значимост за интерпретацията и разкриването на тракийската фонетика, лексика, основи, с една дума, за езиковата интерпретация на тракийския език засвидетелствуваните тракийски имена могат да се степенуват.

1. Най-значими са тракийските глоси, и то глоси, които са засвидетелствувани най-рано (напр. *βρία=πόλις*).[34] Тяхната значимост се състои в

[33] Част от тези имена са дадени у К. Vlahov. Nachtrage...

[34] За досегашната градация по значение на тракийския езиков материал, правена на базата на етимологизациите, вж. Вл. Георгиев. БЕО, с. 80—82.

това, че е засвидетелствуван относително точният фонетически гласеж на тракийското име в даден етап от развитието на тракийския език, а така също и неговото значение.

Главен недостатък при тях е, че не е засвидетелствуван по-голям брой глоси, че някои глоси са късно засвидетелствувани, претърпели известно чуждо фонетично влияние (глосите у Хезихий), и че за някои от тях не е изрично указано, че са тракийски, и трябва да се приемат винаги с резерва. Следователно за определянето на езиковата характеристика на тракийския език не е достатъчен само езиковият анализ на сигурните или правдоподобни етимологии на глосите, тъй като от тях не е видна тракийската историческа фонетика, морфология и структура. Срв. трак. *βρία*, тох. *ri* „град (убежище на височина)", гр. *ῥίον* „планинска височина, нос".

Ако на *βρία*, която е засвидетелствувана многократно при това и епиграфски, морфологията остава все пак неясна, каква е стойността на една глоса, засвидетелствувана по-късно в някой глосариум, само веднъж и при това претърпяла въздействието на гръцката транскрипция, и как ще може да се установи със сигурност нейната първична морфологична форма и структура? На тези въпроси глосите и тяхната езикова разработка не могат да дадат ясен и точен отговор.

2. Втори по значение с оглед на тяхната етимология са речните имена. Понеже е установено със сигурност, че в индоевропейския ареал в имената на реките най-често се съдържат индоевропейските апелативи или корени за обозначаването на различни видове води: вода, река, поток, течение, мочур, влага и т.н., то и имената на тракийските реки се етимологизуват по-лесно. Срв. напр. името на реката *Στρυμών*ς∾ днешното Струма, засвидетелствувано от Хезиод, до наши дни е почти неизменно. В това име се разкрива ие. корен *sreu-*:*sru-* „тека", в ст. инд. *sravati* „тече", гр. *ῥέω*<**σρεϝω* „тека", ст.в.нем. *strom* „течение", лит. *strave*, ст.бълг. *струя* „струя" *WP* II 702. Но по отношение на структурата и морфологията на името *Στρυμών*< *stru-m-on или *-mōn*, т. е. дали има *m-* разширение и формант *-on*-основа, какво е името *Στρυμών*, съществително или нещо друго (срв. гр. *ῥεῦμα*, *-ατος* „течение", *t*-основа, *ῥοή*, дор. *ῥοᾱ́* „течение, поток, струя", в друга отгласна степен, *ā*-основа, ст. в. н. *Strom m*-разширение), на този въпрос не се дава и засега не може да се даде точен отговор. Следователно в речното име се разкрива само индоевропейският корен *sren-*: *srŭ-* „тече" и в такъв случай могат да се направят сигурни изводи за фонетични явления в тракийския език (които впрочем са направени още от Дечев), че началното ие. *s-* се запазва в тракийски, че в консонантното съчетание *sr* се вмъква едно *t*, както в германските и славянските езици, и че дългото и кратко *u* се застъпват с *ŭ*. С една дума, използува се само първата половина на името, *stru-*, а втората половина, т. е. *-μων*? Какво е отношението ѝ спрямо корена и какво представлява в същност: *m-* разширение и формант *-on* основа, или нещо друго и какво означава точно името *Στρυμών*? На тези въпроси засега няма отговор. Тогава как е по-правилно да се мисли: че е разкрита етимологията на това име или че в това име е разкрит само индоевропейският му корен?

Тук този пример ни служи само за да покажем колко още въпроси трябва да се имат пред вид и да са решени предварително, преди да се пристъпи към етимологизацията на едно име, а не да омаловажаваме етимологическия принцип, защото с него, както се вижда, може да се раз-

крива известна част от тракийската фонетика, и то с успех. От друга страна, от този пример може да се види ясно, че и самата градация за значимостта, за оптималността на тракийските имена при езиковата им разработка е доста относителна, плод на субективни схващания и методологически принципи, използувани от изследвачите на тракийския език.

3. На трето място с оглед на етимологизацията на имената са местните имена. При тях може в известни случаи да се използува характерният белег, характерната особеност или показател на ареала, който съществува и днес, и вземайки го за изходно положение, с негова помощ да се пристъпи и към разкриване на основното понятие. Само като пример, подобен на предходния, ще разгледаме името *Γερμανία, Γερμάη (Γερμαή), Γερμανος, Γέρμεννε, Γέρμας, Γερμή, Γερμαι*, което Дечев дава като: 1. название на град в областта на Пауталия в горното течение на р. Струма, родно място на Велизарий, 2. название на баните при този град, днешната Сапарева баня и 3. град на Хелеспонта.

Въз основа на това, че е засвидетелствуван град в Галатия (Мала Азия) под формите *Γέρμα ἢ Θέρμα κολωνία* (*Ptol.* 5, 4, 5), засвидетелствуван върху монети: Co. Germenorum, Col. Aug. Germen. (*Head* 748), Т о м а ш е к (TW. Thr. II 2, 28) и К р е ч м е р (Einl. 203) разкриват в това име индоевропейския корен *ǵʰer*—„горещ, топъл“, който се съдържа също в ст.инд. *gharmá* „жега, зной, горещина“, ав. *garəma*—„горещ“, гр. *θερμός*, лат. *formus*, арм. *jerm* „горещ, топъл“, ст.бълг.*gorja, goreti* „горя“.

Такова тълкуване се подкрепя и от наличието на горещи води, извори в тракийския ареал. Но в тракийските имена в случая се разкрива само, че те съдържат индоевропейския корен *ǵʰer-* с общо значение „горещ, топъл“. Тракийските форми, напр. *Γέρμεννε, Γερ-ι-ανος, Γερ-μ-αν-ια*, не са еднакви с гръцките *θερμός*, лат. *formus* ⟨**ǵʰermo-s* „горещ“ като прилагателно; *Γερ-μας, Γερμή* ⟨**Γερ-μα, Γερ-μαι* (*-*ǵʰer-mo-* като множ. число на прилагателното = на гр. *θερμός, θερμή, θερμαι*). Оттук се вижда, че в тракийските форми се съдържат видове имена, имащи този корен, но различни по своята същност: прилагателно, съществително, съществително, но разширено със суфикси, носители на друга семантика и т.н., но техните основи и значения поотделно не са все още разкрити. Срв. славянските имена, но от друга степен на този корен: *гор-я, гор-ещ, гор-ещ-ина*.

4. Досега личните, божеските и племенните имена стояха на последно място, понеже се изхождаше предимно от етимологическия принцип при тяхното тълкуване и разработване, а главният недостатък при тях е, че не се знае тяхното основно значение. От друга страна, тези имена и особено личните имена имат превъзходство над останалите по следните показатели: засвидетелствувани са многократно в един по-дълъг период от време, честотата им е голяма, зарегистрирани са посредством две транскрипции, влизат като съставки при образуването на двусъставни имена — тракийски и хибридни, разширявани са със свои и чужди суфикси, отразяват действителния фонетичен облик, предаван с възможностите на двете транскрипции, засвидетелствувани са предимно епиграфски, в тях са отразени различните стадии от развитието на тракийския език и т.н. Всички тези особености и предимства при личните имена, ако се използуват умело в

тяхната диалектична връзка и взаимообусловеност, създават необходимата и сигурна основа за разкриването на тракийските фонетични и морфологични закони и позволяват също така тяхната проверка, т.е. с новоразкритите закони и закономерности да може да се обяснят и други имена и процеси и да потвърждават или отхвърлят досега познатите процеси. Въз основа на разработването на личните имена може да се установи първоначалната тракийска основа, а оттам да се проследят етапите на нейното развитие, да се разкриват диалектните особености, особено при имена, засвидетелствувани в периферийните тракийски области, които пазят по-старото фонетично състояние, да се разкрие тракийската склонитбена система, падежни окончания, какви са били и дали са се запазили; позволяват да се хвърли нова светлина върху проблемата за грецизацията на тракийските имена, нейната същност и защо досега е могло да се мисли, че е имало някаква грецизация, нейната степен и т.н.

Тук подредихме по значение различните видове тракийски имена по досегашната класификация. Но трябва да се изтъкне, както вече посочихме по-горе, че за езиковедска разработка трябва умело да се използуват всички възможности, които предлагат различните видове имена, като се съчетаят положителните им страни; не бива да се пренебрегват едните за сметка на другите, като се излиза от субективните схващания, че личните имена са трудни за етимологизуване и поради това—да се омаловажават. За разкриването на тракийската морфология, която досега изобщо не е била предмет на изследвания, и свързаните с нея проблеми, както и за разкриването на фонетичните закони в тяхното историческо развитие, тъкмо личните имена дават сигурна база и служат за доказателствен материал, без да е необходима тяхната етимология. Тук няма да изтъквам, че личните имена са понякога главният извор, показващ миграцията на племена, наличието на чужди етнически групи в тракийския ареал и т.н. Всички тези въпроси са предмет на подробни изследвания в следващите глави. Искаме само да изтъкнем, че от качеството и количеството, от обстоятелствата, от мястото и времето, от начина и способите на засвидетелствувания материал се обуславят и методологическите принципи, с които трябва да се работи, за да се постигнат сигурни резултати при решаването на различните проблеми на тракийския език.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ПРИНЦИПИ И ИЗХОДНИ ПОЛОЖЕНИЯ ПРИ РАЗРАБОТВАНЕ НА ТРАКИЙСКИЯ ЕЗИКОВ МАТЕРИАЛ. ОПРЕДЕЛЯНЕ СЪЩНОСТТА И ОБСЕГА НА ПОНЯТИЯТА „ТРАКИЙСКИ“ И „ДАКО-МИЗИЙСКИ“

Дечев, макар и да правеше разлика между тракийски и дакийски (видно от раздела Dakische Pflanzennamen, с. 541—561), смяташе тракийския език за хомогенен; дакийските имена на растения той разглеждаше не в етнически, а в географски аспект, сочейки с право, че някои имена на растения са засвидетелствувани като „дакийски“ и в области, които по-късно са влизали в административните единици Dacia Ripen-

sis и Dacia Mediterranea. Поради това у него всички имена, засвидетелствувани в трако-дако-мизийския ареал, са обозначени като тракийски и езикът, говорен в този ареал, като тракийски.

Същият автор[35] се опита да установи мястото на тракийския език сред другите индоевропейски езици. Но той по това време не можеше да навлезе в подробностите на езиковите факти, а боравеше само с методологията на индоевропеистиката: за него бе достатъчно да се посочат паралели от който и да е индоевропейски език, за да се докаже и изтълкува едно име като тракийско. Главната и голяма заслуга на Дечев е, че той събра и определи като тракийски езиковия материал, пръснат в най-различни извори, и използува, разработи и систематизира постиженията на преходниците си. Но наред с многото правилни решения у него бяха допуснати и редица съществени грешки. Една от тях е схващането, че траките са произлезли от кръстосването на етруските, респ. етрускоидни племена, с някое иранско племе, а за етруските по негово време се смяташе, че са от неиндоевропейски произход. Поради това споменатият учен видя и появата на Lautverschiebung. Тази негова концепция, която по начало е несъстоятелна, не бе възприета от никого.[36] Не вдъхва доверие и възгледът му за близостта на тракийски с ирански, германски, балто-славянски и гръцки език. Следователно мястото на тракийския език в системата на индоевропейските езици все още не е установено. Този въпрос ще може да се реши задоволително, след като се реши и въпросът за същността на самия език, който е все още предмет на изследване.

След Дечев Вл. Георгиев[37] в монографиите и студиите си разграничи три езика в тракийския ареал, очертан от предходника му. По-точно бе развита и доказана тезата за наличието на дако-мизийски и тракийски език като два съвсем различни езика, а не два диалекта на един и същ език. Тази теза, разработена убедително от Вл. Георгиев, не бе съвсем нова. За дакийски имена и глоси, отделни от тракийските и различаващи се от тях, бяха изказани мнения и предположения и преди споменатия автор.[38] Но въз основа на богат и великолепно интерпретиран фактически материал той установи, че тракийските езикови остатъци съдържат езиков материал на два езика: на (същинско) тракийски и дако-мизийски (за термините вж. по-нататък). Възгледът за съществуването на тракийски и дако-мизийски език в ареала, означен с общото понятие „тракийски", бе подкрепен и се потвърди и по друг път.[39]

В тракийския език обаче и по-точно в тракийските езикови остатъци, дошли до наши дни, има и следи на други езици, които досега са били приемани като тракийски (общ термин). Така напр. в тракийската

---

[35] Д. Дечев. Хар., XXXVI.

[36] Схващането на Дечев, че тракийските племена са възникнали от смесването на някое иранско с етруски, респ. етрускоидни племена, не бе възприето от науката. Вж. отрицателните рецензии по този пункт от Б. Надэль. Вопроси языкознания. № 2, 1955. с. 138—143; В. Абаев. Вестник древней истории 2, 1954, с. 86—90; Saria, Südost. Forschungen. XIV, 1955, p. 231—330; Ss. Bondarczuk. Wiener Slavist. Jahrbuch, IV, 1955, p. 171—188; O Masson. Kratylos, 1. 1956, p. 83—84, и др.

[37] Вл. Георгиев, ТЕ; ВБЕ; БЕО.

[38] Така напр. Ив. Венедиков. Произход на тракийците. — Езиковедски изследвания в чест на акад. Ст. Романски, обръща вниманието ни на особеното географско разпространение на вторите съставки -dava и -bria при местните имена. P. Kretschmer. Einl., p. 214, говори също по този въпрос; V. Parvan. Cetica o protoistorie a Daciei (= Glotta, 24, 1935, p. 42), се спира също на този въпрос.

[39] K. Vlahov. Vertretung, и особено с. 125—127.

ономастика се разкриват освен гръцки и латински имена, форми и елементи още и малоазийски, келтски и славянски.[40]

Дечев посочи и доказа наличието на Lautverschiebung в тракийския език. Вл. Георгиев стигна до заключението, че под тракийски език трябва да се разбират два езика: тракийски и дако-мизийски, от които вторият не познава Lautverschiebung. Тази концепция е особено валидна при местните и личните имена, разглеждани в аспекта на тяхното географско разпространение.

Но и в географски аспект някои от засвидетелствуваните имена показват известни отклонения от формите, под които би трябвало да се явят, напр. в дако-мизийския ареал — без Lautverschiebung, а в тракийския — с Lautverschiebung. Така напр. в речното име *Utus*, днес *Bum*, произлязло от индоевропейската форма **ud-os*, се разкрива въздействието на закона за изместване на съгласните, въпреки че е засвидетелствувано в мизийската област, докато другите дако-мизийски имена не познават Lautverschibung. Херодот (IV, 94) съобщава, че някои измежду гетите наричали своето върховно божество не *Ζαλμοξις*, а *Γεβελεΐζις*. В една наша работа[41] показахме, че ие. *ǵoh* в дако-мизийски е било делабиализирано и по-късно пред вокалите *e, i* се е палатализирало, поради което е могло да премине в спирант *σ, ζ*; в същинския тракийски език то се е само делабиализирало, без да се палатализира пред тези вокали и без да преминава в спирант.[42] Двоякото третиране се наблюдава и при други имена: срв. *Γερμ-* : *Ζερμ-*∾*Ζαρμ-*. В резултат на това двояко третиране на индоевропейските фонеми са засвидетелствувани и дублетни форми на едно и също име (*Γερμ-* ∾*Ζαλμ-*; *Γερμ-*, *Ζερμ-*∾ *Ζαρμ-*). По езиков път вече, опирайки се на горните факти, можем да направим и извода, че първоначално целият „тракийски" ареал е бил населяван от племена, познаващи Lautverschiebung (т. е. същински тракийски), но постепенно те са били изтласквани от север от „дако-мизийски" племена, непознаващи Lautverschibung, или пък последните са се наслоявали върху тях. Вследствие на тази миграция и тези наслоявания в областите на т.нар. Мизия и отчасти в областите, влизащи в по-късните административни единици Dacia Ripensis и Dacia Mediterranea, се натъкваме на имена, които се явяват като продукт и резултат на тази смесица. И така имена, познаващи изместване на съгласните, но засвидетелствувани в дако-мизийския ареал, не само не противоречат на тезата за наличието на два езика, но я подкрепят, ако фактите се разглеждат не откъснато, а в тяхното единство и взаимна обусловеност.

Нещо повече, както се установи в други езиковедски работи,[43] в тези области най-напред (установено по хронология на тяхното засвидетелствуване), а след това и в т. нар. същински тракийски области се намериха имена, които по своя произход са (прото)славянски.

---

[40] За новоразкритите ирански и славянски елементи в тракийските езикови остатъци, схващани досега за тракийски, вж. у K. Vlahov. Wortteile, p. 305—319; За езиковия произход на *Ὀδησσος* — Варна. — Език и литература, XXI, 1966, кн. 4, с. 47—55; Suffixe, p. 243—282; Трако-славянски успоредици. — ГСУфзф, т. 63, 1, 1969 с. 171—233.

[41] K. Vlahov. Vertretung, p. 106.

[42] Пак там.

[43] Вж. заб. 40.

Не само по чисто езиков път може да се разкрие съществуването на различни етнически групи, носители на други езици в трако-дако-мизийския ареал, които дават основание да се предполага вливане на някои елементи и имена в тракийската ономастика. Ще приведем автентично доказателство за голямото разнообразие от езици, говорени в този ареал, даже в началото на нашата ера. Р. Гандева[44] посочва, че в областта на град Томи (дн. Кюстенджа) напр. е имало пет различни етнически групи, които по онова време са водили заседнал живот: гети, скити, сармати, гърци, отчасти и римляни. Първите три етнически групи са имали свой собствен език, а помежду си, за да се разбират (отнася се до „варварите"), са употребявали т.нар. от Овидий socia lingua. Ако се допусне, че връхлитащият от север неприятел езиково е бил различен от горните пет отделни етно-лигвистични групи (а това не е невъзможно), ще се получи доста пъстра картина от езици и народи, живеещи по едно и също време в един и същ ареал. От тази тогавашна действителност е съвсем нормално да се очаква, че в оцелелите до наши дни трако-дако-мизийски езикови остатъци ще има имена, елементи, фонетични или други някакви следи от езиците на тези етнически групи. Пренебрегването на амалгамата от етноси и езици в трако-дако-мизийския ареал често е ставало причина за неверни обобщения и заключения, базиращи се само на чисто лингвистични операции, откъснати от историческата действителност. Именно поради несъобразяването с нея Дечев стигна до погрешния извод при характеристиката на тракийския език: като се подведе от известни ирански елементи в него, той допусна, че тракийски се е създал в резултат от иранизацията на етруските, респ. етрускоидни племена, въпреки наличието на вокалите *o* (*o*-звук от ие. *ŏ*), *ē* и ликвидата *l* в него и липсата на тези фонеми в ирански.[45]

Вл. Георгиев прави опит да определи разликите между същински тракийски и дако-мизийски език и констатира, че те са били два различни индоевропейски езика, макар и сродни помежду си приблизително така, както славянски и балтийски; тракийският се отличавал от дако-мизийския главно по изместването на експлозивните съгласни и по третирането на сонатните ликвиди и назали.[46] На друго място същият автор[47] установява, че в трако-дако-мизийския ареал се разкриват остатъци от три езика: дакийски, тракийски и фригийски, три различни индоевропейски езика, но все пак сродни помежду си. „Техните родствени отношения един към друг са приблизително такива, каквито са родствените отношения например между гръцки и латински."

Но и Вл. Георгиев не е взел пред вид етно-лингвистичната действителност в този ареал и затова прави някои неуспешни заключения, въпреки че по начало тезата му за остатъци от три езика е правилна. Подведен от редица имена, които са зарегистрирани в дако-мизийския и в тракийския ареал, той не измерва значението на едно предполагано и от самия него състояние на нещата — че дако-мизийските племена са се на-

---

[44] Р. Гандева. Овидий и населението на антична Добруджа. — ГСУфзф, т. 62, 1, 1968, с. 25—31.

[45] Д. Дечев. Хар., VI; XIX; XXI; XXII; XXIV.

[46] Вл. Георгиев. ВБЕ, с. 113.

[47] Вл. Георгиев. БЕО, с. 78 и с. 86 и 108.

слоявали върху тракийските в северните области или пък че последните са били изтласквани от своите стари поселища, поради което се явяват и общи имена, — а обяснява този факт с голямата родствена близост на едните и другите племена. Тук обаче се изпада в явно противоречие. Да се говори за близко сродни езици (тракийски и дако-мизийски) и да се дава аналогия за това родство с корелацията: славянски~балтийски, когато първият познава изместване на съгласните, а вторият (дако-мизийски) — не, е една уязвима позиция.

Също ще се изпадне в грешка, ако се абсолютизират само определени езикови явления, засвидетелствувани в една част от трако-дако-мизийския ареал, в определено време, и се схване, че са общовалидни за целия ареал и за двата езика. Тогава неминуемо ще се получи колизия с добре известни и познати положения. По-ясно казано, става дума за езикови факти, получени от тълкуване на един надпис с непознат текст, за който може да се предполага, че е на тракийски или дако-мизийски; без да се вземат под внимание историческите факти и условия, в едно изследване на Вл. Георгиев[48] се изгражда концепция за някои явления, валидни за двата езика. Така след като се установява, че гръцкото влияние върху тракийския (и дако-мизийския) е започнало още от микенската епоха и че се е засилило съществено от VIII — VII в.пр.н.е. — епохата на гръцката колонизация в черноморските области, се стига до заключението:

„Unbewusst begann der Thraker, der Myser oder der Gete immer mehr griechische Wörter und (grammatische) Formen zu gebrauchen, bis endlich seine Sprache fast vollstandig hellenisiert war: es blieben nur eine gewisse Zahl von Substratelementen übrig. Dieser Vorgang entwickelte sich allmahlich, im Verlauf eines langen Zeitraums. Der Bilinguismus hat dazu sehr viel beigetragen. Dieser Prozess ergriff die verschiedenen Gebiete des östlichen Teils der Balkanhalbinsel in verschiedenem Grade. Andererseits beginnt die Romanisierung von Mösien und Dakien seit dem Anfang unserer Zeitrechnung.

Der Prozess der Hellenisierung wurde auch durch die Tatsache gefördert, dass Griechisch mit Thrakisch und Dakisch-Mysisch verwandt ist und dass diese Sprachen vor 2000—3000 Jahren viele identische oder sehr ähnliche Wörter und (grammatische) Formen besassen.

Diese Ähnlichkeit war so gross, dass es in gewissen Fällen schwierig ist festzustellen, was griechisch und was thrakisch ist."

На тези изводи противоречат много факти и от езикова, и от историческа гледна точка.

а. Ако за два езика се установи, че те са близко сродни помежду си, то за тяхното по-раншно състояние би могло да се предположи, че са били два диалекта на един и същ език, развили се по-късно в два езика. От друга страна, ако между тези два езика, респ. между тракийски и гръцки, има толкова голяма прилика (Ähnlichkeit), че вследствие на това в известни случаи е твърде мъчно да се определи кое е гръцко и кое — тракийско, тогава е недопустим един билингвизъм, който да служи като причина за грецизирането на тракийския език.

---

[48] V I. G e o r g i e v. Die Deutung der altertümlichen thrakischen Inschrift aus Kjolmen. — Linguistique Balkanique, XI, 1, 1966, p. 9—23.

б. Съществува изрично сведение, което ясно и недвусмислено сочи, че тракийският и гръцкият език са два съвършено различни езика. Така Ксенофонт в книга VII на своя „Анабазис", разказвайки за посещението на гръцките военачалници и отряд гърци при тракийския владетел Севт, съобщава, че те са се разбирали с траките посредством преводачи. А това сведение на писателя датира от края на V в. пр. н. е.

в. В началото на нашата ера от свидетелството на Овидий, поет с изключително развит езиков усет, който е пребивавал в земята на гетите, т.е. по лични впечатления дава сведения за тях, е явно, че гетите са говорили не гръцки (това важи и за другите етнически групи) или диалект, подобен на гръцки, а съвършено друг език. Овидий според собствените му твърдения е научил даже гетски език, на който написал и поема.

Могат да се приведат още доказателства, които да покажат, че тракийският и дако-мизийският се различават съществено от гръцкия език. От само себе си се разбира, че като индоевропейски езици те ще имат много общи черти, но това се отнася до наследството им от индоевропейската общност, изразяваща се в словно богатство на най-старинни думи, граматични категории и т.н. Такава общност обаче не определя някакви близко родствени отношения на дадени два или три езика, така както те се разбират днес, когато мислим напр. за съвременните романски, германски или славянски езици; такава общност сочи само тяхната индоевропейска принадлежност. От друга страна, ако два езика показват фонетичното явление разместване на съгласните, това още не означава, че те са два близко сродни езика (германски и фригийски>арменски показват Lautverschiebung, но за тези познати ни езици можем да констатираме, че са съвършено различни един от друг).[49] Наличието на Lautverschiebung в единия (тракийски) и непознаването на това фонетично явление в другия (в случая гръцки и дако-мизийски) е вече сигурно доказателство, че те са различни езици.

Също така ще се изпадне в грешка и ще се дадат неверни заключения за тракийските езикови явления, ако се използуват иначе правилни принципи, но се шаблонизират и се приложат формално при всички и всякакви имена. Обикновено се изпада в грешка, когато тракийските имена се тълкуват в съпоставителен план и по такъв начин volens—nolens се изравняват с имената на сравнявания език.

В езиковедската наука е установено, че в някои названия на реки, езера, води, местни и селищни имена, произлезли от имената на води, засвидетелствувани в индоевропейския ареал, се съдържат обикновено индоевропейските корени или апелатива за река, вода, течение, влага, блато, мочур и т.н. Този род имена са по-леки за тълкуване и по-натататъшно интерпретиране. Оттук се роди и правилният методологически принцип за етимологизуване и тълкуване на подобни имена. Но този правилен в изброените случаи методологически принцип, абсолютизиран и прилаган формално при етимологизуването и тълкуването на всички и всякакви имена — на племена, градове, лични, божески, селищни и т. н., засвидетелствувани в трако-дако-мизийските области, и търсенето чрез

---

[49] Тук не навлизаме в същността и характера на фонетичното явление Lautverschiebung в германските и арменски езици, появата му в тези езици, неговия развой и т. н.

него във всички тях индоевропейските корени или думи за видове води се превръща в нещо неприемливо. Ще приведем само два примера, всеки от които достатъчно илюстрира казаното по-горе:

Ако се вземат пред вид статистическите показатели и се приложат както към античните имена, засвидетелствувани на познатите ни древни езици, така и към имената на съвременните ни езици, ще се установи, че процентът на имената, съдържащ в себе си индоевропейските корени или апелативи за води, е около 5—8%.[50] Следователно може да се направи заключението, че този процент не ще е бил по-голям или по-различен и при имена, чиито езици са ни непознати или слабо познати. С други думи, и в тракийските, и в дако-мизийските имена процентът на имената, съдържащи в себе си индоевропейските корени и апелативи за води, ще е същият. Значи само статистическият показател е достатъчен да подскаже, че методологическият принцип да се разкриват в имената на реки, води и др. индоевропейски корени и апелативи за реки, води и т. н. сам по себе си е правилен, докато не се абсолютизира и приложи формално към всички и всякакви имена от трако-дако-мизийския ареал, за да се търси с негова помощ етимологизацията и тълкуването им.

Когато се правят езикови съпоставки на имена, засвидетелствувани в два различни ареала, най-напред е необходимо да се познават добре ареалите в техния геоморфологически аспект. От особеностите на ареала ще зависи и наличието на тази или онази категория, на този или онзи тип топоними, които са обусловени от него и се явяват като негов продукт. За да стане по-ясна тази мисъл, ще си послужим с контрастни примери на типове и видове имена, засвидетелствувани в два противоположни по своята геоморфологична структура ареала. Така напр. в ареал, който е доста на юг и по своя ландшафт е безводен, ще преобладават типове и видове местни имена, в чието основно съдържание се разкриват понятия за сухост, безводие, пек, горещина и т.н. Ако там има и такива топоними, при които се натъкваме на апелативи за вода, то те все пак по своята композиция и структура се различават от имената, съдържащи в основното си значение някое понятие за води, влага. Тук това понятие е вторично и се очертава следният тип: при водата, към водата, водите и т.н.

Обратен е случаят с имената, засвидетелствувани в северните области, където ландшафтът е низинен, с изобилие на влага, вода: при тях преобладава основно понятие за вода, влага, блато, мочур(ище), застояла вода, вода в низина, вода от снегове, надснежна вода и т.н.

Следователно, когато се правят езиковедски разработки и съпоставки и се етимологизуват примерно имената, засвидетелствувани в тракийския ареал, чрез тези от балтийския, ще трябва обязателно да се отчитат особеностите на двата ареала.

В науката е отдавна установено, че балтийският ареал от хилядолетия вече ежегодно потъва, а Скандинавският полуостров се издига. Балтийският ареал, който е доста на север и в който преобладават низини с много вода и влага, поради своята същност предлага реални предпоставки за създаването на имена, в които да се съдържат основни значения за ня-

[50] Ако искаме да боравим с абсолютно точни числа, ще е необходимо да се направят съвсем прецизни статистически изчисления, но такъв огромен труд едва ли ще бъде оправдан с оглед на резултатите и тяхната практическа стойност, понеже процентът не ще се стличава съществено от допускания.

каква вода: влага, мочур, езеро, тресавище, застояла вода, вода от снегове и т.н.

Тракийският ареал, който е доста на юг в сравнение с балтийския и е предимно планински, по своята геоморфологическа същност е твърде различен от балтийския, така че в него е нормално да се очаква много малък процент на имена, съдържащи някакво основно понятие за тиня, блато, влага, мочур, тресавище и т.н. Нещо повече: тук се срещат имена, които в своето основно значение (с у х и я т д о л (с вариации), с у х о т о д е р е, с у х а т а р е к а и под.) са точно противоположни (липса на влага, вода в един дол, в една река, където е нормално тя да се очаква) на съответния тип имена от балтийския ареал. Възражението, че не трябва да се излиза от съвременното състояние на ареала, тъй като вследствие намесата на човека много някога съществували езера, блата, мочури, тресавища и други — предпоставка за създаването и на съответните топоними — днес са пресушени, е безпочвено. Защо? Защото в резултат на някогашните блата, мочури, тресавища, които по едни или други причини днес са пресушени, по тези места се намира т о р ф. А в днешните граници на България досега не са разкрити торфени находища.[51] Липсата на торф в този ареал е един безспорен и сигурен показател, че от хилядолетия той не е имал мочури, блата, тресавища в онзи аспект, какъвто е случаят с балтийския ареал. Следователно, щом тук не е имало реални предпоставки за наличие на различни видове води, нормално е да се очаква, че и племената, населявали в миналото тези земи, не са изпитвали нужда да създават и съответните понятия за тях или най-малкото да са застъпени в такова количество и разнообразие, както в балтийския ареал.

Не ще се спираме на отдавна отхвърлени от науката схващания, че траките са предци на славяните и тракийският език е предшественик на българския, изградени само въз основа на факта, че у Прокопий са засвидетелствувани местни имена в тракийския ареал, някои от които са от славянски произход.[52] Също така и опитът на Сърба и Басанавичиус,[53] целещ да убеди чрез произволно и субективно тълкуване на надписа върху пръстена от с. Езерово, че балтите са потомци на траките, е направо несериозен и представлява плод на любителски занимания.

Впрочем, както може да се види от опита на Дечев и от опитите и след Дечев, да се определи мястото на тракийския и дако-мизийския език в системата на другите индоевропейски езици, става ясно, че често

---

[51] Торф, и то в твърде незначителни количества и непригоден за индустриални цели досега е разкрит само в землището на с. Коняво, Кюстендилски окръг, и в ограничен периметър по билото на Витоша. Последният е от съвсем друг произход. Поради монолитността на сиенита, който не пропуска атмосферните води да проникват в дълбочина, те се застояват там.

[52] Литературата по този въпрос, както и имената, за които може да се приеме, че са от славянски произход, са дадени в труда на В л. Г е о р г и е в, ВБЕ, с. 67—88. Ние сме съгласни, че някои от тези имена могат да бъдат спорни, някои от тях да не са от славянски произход, че числото на славянските имена, засвидетелствувани у Прокопий, може да не е съвсем точно. Но появата на славянски имена, зарегистрирани в споменатия труд на Прокопий, е несъмнена. Вж. по този въпрос, в друг аспект, за наличието на славянски имена в разглеждания ареал у К. В л а х о в. Успоредици, с. 171—233.

[53] Тълкуването на надписа с помощта на литовски език, свързаните с това тълкуване изводи, както и критиката им, Дечев е дал на с. 572—573. На Първия международен конгрес по тракология бяха предложени нови две разчитания на този надпис, които са несериозни и плод на любителски занимания. Вж. актовете на конгреса (под печат).

изследователят на тракийската проблематика като цяло или в частност — при разработването на отделни езикови факти — е под угрозата да се подведе и да даде неверни обяснения, ако не вземе под внимание един по-широк диапазон от най-различни и конкретни данни: фонетически, морфолого-синтактически, структурни, словообразователни и други, конкретни за всяко име особености, културно-исторически податки и положения и установени факти от други дисциплини, които са във връзка с разглежданата от него езикова проблема. Този комплекс от данни и положения трябва да се допълват взаимно и да не са в противоречия помежду си. Изпада се в грешка, щом се пренебрегне времето и мястото на появата на езиковите факти, с които се работи, щом се абсолютизират едни явления, присъщи на конкретен ареал и засвидетелствувани в дадена епоха, и бъдат схванати като общовалидни.

Следователно главният въпрос — определяне на мястото на тракийски и дако-мизийски език в системата на индоевропейските езици, засега все още не е решен. Той не може да се реши само на базата на индоевропейската им общност, а на базата и на други показатели, взети вкупом (фонетична идентичност в нейното развитие, граматична близост, словно богатство, начини на словообразуване и т. н.), които, ако се окажат идентични или сродни за някои познати ни индоевропейски езици, едва тогава ще позволят да се говори за родство или близост на определен или определени индоевропейски езици. Да се излиза само от етимологизуването на засвидетелствуваните тракийски и дако-мизийски имена — нещо твърде субективно поради естеството на материала — е една безизгледна работа.

За правилното решаване в бъдеще на въпросите от тракологията ще бъде необходимо да се внесе яснота и избере твърд критерий за понятията и термините, с които се оперира: тракийски, дако-мизийски и фригийски. Защото неразбирането на същността и обсега на тези понятия довежда (а в бъдеще може да доведе до още по-голяма бъркотия) в много случаи до твърде досадни положения при изследването на тракодако-мизийския материал.

Когато Вл. Георгиев[54] установи наличието на три различни езика в тракийския ареал (в широкото му понятие), наложи се те да се определят с някакви имена. Същевременно материалът от езиковите остатъци не показва равномерност, еднаквост. Фригите, които са живеели в югозападните части на споменатия ареал, са се преселили твърде рано в Мала Азия. (По всяка вероятност това преселване е станало предимно през областите на Беломорието.) Останалите на Балканския полуостров фригийски племена са били тракизирани и асимилирани. Поради това, когато се говори за фригийски на Балканския полуостров, трябва да се мисли само за някакви остатъци и влияния от фригийски език върху имената, засвидетелствувани в този ареал.[55]

Източните области на Балканския полуостров още от античността са получили общи названия: Тракия, Мизия, Дакия. Тракия е обхващала в общи линии областите на юг от северните склонове на Стара планина до

---

[54] Вл. Георгиев, БЕО.

[55] За фригийския език като отделен индоевропейски език (не трако-фригийски) вж. O. Haas. Die phrygischen Sprachdenkmaler. — Linguistique Balkanique, X, 1966.

Бяло море, на запад — Софийско и долината на река Струма до морето, а на изток — земите до Черно и Мраморно море. Мизия е днешна Северна България до река Дунав и част от Североизточна Югославия; в Дакия са влизали областите на север от река Дунав до Карпатите. По тези три области са наречени засвидетелствуваните в техния ареал имена и езикови явления: тракийски, мизийски, дакийски.

Но и тук трябва да се има пред вид следното:

Очертаният ареал на трите области, където са живеели племена, носещи тяхното име съответно: тракийски, мизийски, дакийски, през различните исторически епохи не е бил статичен. В отделните периоди и особено от римско време насам границите на провинциите Тракия, Дакия и Мизия са били изменяни твърде много. Така напр. границите на Дакия и Мизия трябва да се приемат твърде условно, тъй като римската власт, водена от свои цели и задачи, е боравила твърде произволно с тях. В резултат на нейната политика са създадени две административни единици извън Дакия, наречени Dacia Ripensis и Dacia Mediterranea, които са обхващали земите на мизите и част от земите на траките. Първата е включвала, изразено в общи черти, областите на днешна Северозападна България, а втората — Нишко, Софийско и Кюстендилско. Последните са минавали под името „дакийски", въпреки че там не е имало дакийски племена. И областите, влизащи в същинска Тракия, също така са били произволно причислявани към една или друга административна единица. Така напр. през IV—V в. провинцията Тракия е обхващала само областите на Пловдивско и Старозагорско.

Тази историческа действителност налага при определянето на едно име за тракийско или дако-мизийско да се взема пред вид не административното название на ареала, в които то е засвидетелствувано, а истинският етнически показател, както и конкретната историческа обстановка по времето на неговото фиксиране. Поради тези причини терминът „дако-мизийски" трябва да се схваща твърде условно: той не означава етническа, а териториална принадлежност, с една дума, означава, че името е засвидетелствувано в Мизия или Дакия или по-късно, когато някои области на тези провинции са обозначавани като дакийски — Dacia Ripensis и Dacia Mediterranea.

Засега сме принудени да оперираме с така предложените термини, колкото и да са условни. Изпускането на втората част от термина „дако-мизийски", т. е. да се употребява само „дакийски" без „мизийски", ще доведе до нови усложнения и неправилни изводи. В такъв случай няма да бъде отразено действителното състояние на нещата. Например: имената, засвидетелствувани в Софийско или Кюстендилско, след като тези области са влезли в административните граници на Dacia Mediterranea, съвсем не стават автоматически дакийски по простата причина, че там никога не са живеели дакийски племена.[56]

---

[56] Ако все пак някои учени предпочитат термина „дакийски" вместо условния „дако-мизийски", какъвто е случаят с румънския учен Й. Русу, чиято книга е озаглавена Limba traco-dacilor = Die Sprache der Thrako-Dacker = „Езикът на трако-даките", то това се дължи по всяка вероятност на патриотичните подбуди на автора й, а не на изискванията на научната точност. Същият термин по-късно е употребен и от един български автор — Iv. Duridanov. Thrakisch-dakische Studien, erster Teil, Die thrakisch- und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen, — Linguistique Balk., XIII, 2, 1969, p. 1—104, който подменя

Трябва да се помни също така и фактът, че и Тракия, и Мизия, и Дакия са били назовани така по имената на отделни племена. Но и тези названия следва да се схващат доста относително.

Тракия е получила името си и го е запазила до наши дни по едно племе,[57] въпреки че в този ареал са живеели и други, и то многолюдни и силни племена, които не са се наричали траки, а напр. беси, одриси.

Дакия е назована по името на племето *даки,* познато едва от II в. пр. н.е., за което се предполага, че в по-раншната епоха е носило друго название — *дави*. Нея са обитавали и други племена със собствени имена, но всичките впоследствие се обозначават с името *даки*.

Мизия пък е била наречена така по племето *мизи,* което е населявало земята на запад от *гетите,* като една част от него се е преселила твърде рано в Мала Азия. По-късно под *мизи* се разбирали различните народностни елементи и племена на север от Балкана, т.е. в днешна Северна България и в част от Североизточна Югославия.[58]

Тези по-главни факти ни заставят да сме предпазливи и да си служим условно с термините, които се употребяват в тракологията: тракийски, дако-мизийски. Тяхното абсолютизиране и осъвременяване, както и позоваването на тях като доказателство за едно или друго твърдение при езикови разработки и изводи по начало няма научна стойност. Етнолингвистичната действителност в ареала на Източната част на Балканския полуостров през всички исторически епохи и периоди е била твърде комплицирана. Ето защо е наистина необходимо при всички и всякакви езиковедски изследвания на явления, отнасящи се към този ареал, да не се забравя тази сложност.

При решаването на различни въпроси от тракийската проблематика от първостепенно значение е методът, който се прилага. При досегашните изследвания на трако-дако-мизийските езикови остатъци са били прилагани най-различни методи от привържениците на една или друга езиковедска школа. Тук нямаме пред вид отдавна изоставените от науката методи, базиращи се на така наречените „Kling-klangetymologie" или „Volksetymologie" или „Wurzeletymologie". В най-общи черти трябва да се каже, че всеки метод е добър и приемлив само тогава, когато при прилагането му се получат резултати, имащи научна стойност. Но ако въпросите са твърде комплицирани, те не могат да се решават само с помощта на един метод и да се търси разрешение на базата на етимологиите; затова се налага да се използува такъв метод, който да съдържа в себе си елементи от най-различни методи. При решаването на езикови проблеми от тракологията най-

---

термина „дако-мизийски" с „дакийски" за краткост (както е указано у него) „... zwei Sondersprache — die thrakische und die dako-mysische (wir werden die letztere kurz „Dakisch" bezeichnen), цит. съч., с 11, ред 19—20 отгоре. За многото изопачавания на фактите, за погрешната методология, за формализъм при разработката на езиковите факти, за дакизиране на тракийски имена и т. н., и т. н. в споменатия труд, вж. К. Влахов Към въпроса за трако-дако-балтийските езикови отношения. — ГСУфзф, т. 64, 1, 1970, с. 57—109.

[57] За произхода на името траки и Тракия вж. К. Влахов. Името на древните жители на нашата земя — траките. — Език и литература, XXIII, кн. 2, 1969, с. 31—44; Zur Deutung des Stammesnamens *ΘΡΗΙΚΕΣ*. — Klio, Beitrage zur Alten Geschichte, Bd, 53, 1971, Berlin, p. 197—208

[58] Д. Дечев, с. 306.

резултатен засега се явява комплексно-комбинираният метод. Но същността и спецификата на трако-дако-мизийската проблематика изискват този метод непрекъснато да се разширява и подобрява, като в него се включват все повече нови компоненти: статистика, фреквентност, географско разпространение, структурен анализ както външен, така и вътрешен. Следва да се вземат пред вид историческите явления и количеството на езиковия материал, с който се работи, както и честотният показател; да се отчита също конкретната действителност, ареалът и времето, когато са засвидетелствувани езиковите факти; да се прилагат резултатите, до които се е стигнало при разработването на други имена с цел проверка на тяхната достоверност, както и да се сравняват с резултатите, до които са достигнали сродните дисциплини, имащи за обект на изследване същия материал или проблем — археологията, епиграфиката, историята, етнографията и т.н. Необходимо е освен това една твърде голяма гъвкавост при решаване на дадена тракийска или дако-мизийска проблема. Компонентите на комплексно-комбинаторния метод не трябва да са статични, дадени веднъж завинаги, но числото и тяхното съотношение ще зависи конкретно от данните, с които се разполага при обглеждането на езиковия материал, предмет на изследването. Накратко, компонентите от комплексно-комбинаторния метод трябва да бъдат в диалектическа зависимост от конкретния езиков материал и да се обуславят от него, а не, обратното—той при тълкуването си да се вмества в схемата на този метод, съдържащ при това само няколко статични и неизменни компоненти. Всяко абсолютизиране на който и да е компонент от комплексно-комбинаторния метод и неговото шаблонизиране неминуемо ще подведе изследователя по такъв начин, че той ще стигне до неверни тълкувания и изводи.

И не на последно място при езиковедска обработка следва да стои логиката. При това не формалната логика, която в някои случаи довежда до абсурдни изводи и заключения, а онази марксическа логика, на която не противоречат засвидетелствуваните факти или факти, установени от други дисциплини, а така също и обективната действителност.

ТРАКИЙСКИТЕ ЛИЧНИ ИМЕНА КАТО ЕЗИКОВ МАТЕРИАЛ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ТРАКИЙСКИЯ ЕЗИК

Както може да се види от казаното по-горе за градацията по значение на тракийските имена, личните имена са стояли досега на последно място при използуването им за езиковедски разработки на тракийския език. Понеже за определяне на езиковата характеристика на език като тракийския етимологизацията на имената се смяташе за най-важна предпоставка, то поради мъчното етимологизуване на личните имена последните не са били предпочитан материал за езиковедите. Доколко тракийските лични имена са били предмет на изследване, за да се разреши една или друга проблема, те са били засягани само мимоходом, като цяло, като даденост, без да са предмет на специални езиковедски изследвания, без да се прави опит да се изяснява тяхната същност, техните елементи, тяхната структура, начин на образуване, произход, тяхното развитие и изменение, доколко, как и в каква насока са претърпявали въздействието на чуждите лични имена и т.н. С една дума, езиковата страна на въпроса за тра-

кийските лични имена е била оставяна настрана или заобикаляна. Езиковедските разработки са били свеждани само до опити някои от тях да бъдат етимологизувани. Понеже етимологизацията на личните имена е свързана и с допълнителни трудности и не е била обусловена от предварителна езиковедска и филологическа обработка с цел най-напред да се установи истинската им звукова стойност и тяхната първична основа, както и редица други предварителни податки, то и резултатите от такива етимологии са неудовлетворителни, а някои са и просто плачевни. Ако се вземе пред вид, че и предлаганите в наши дни някои етимологии на тракийски имена са не само фантастични, но направо и хумористични,[59] то ще стане съвсем ясна и причината за бягството на езиковедите от такъв род материал.

Ако за езиковедите личните имена оставаха костелив орех, то най-малката вина за това имат те. Личните имена оставаха неразгадаеми, понеже за разработването им се подхождаше със средствата на досегашните методи, т. е. правеха се опити за тяхното етимологизуване. Но личните имена са благодатен материал за установяване на цяла редица езикови явления и факти, ако при разработването им се подхожда с друг — комплексно-комбинаторен метод, при който етимологията им не стои на първо място. Редица проблеми и много фонетико-морфологични закони се разкриват тъкмо при езиковата разработка на тракийските лични имена.

Някои външни белези на тракийските лични имена не са убягнали от погледа на езиковедите. Но понеже и те са били разглеждани като част от цялата проблема за тракийските лични имена, то са били направени и погрешни изводи, които са останали в науката и до днес. Ето два примера като илюстрация на горните мисли:

1. Кречмер, подведен от количествения показател, който е бил валиден само за по-късния етап от развитието на тракийските лични имена, като го генерализира, установи, че характерното за тракийските лични имена била тяхната двусъставност. Поради тази констатация Дечев в „Тракийски езикови остатъци" определи едносъставните лични имена и особено ако те се явяват като компоненти в двусъставни — като съкратени форми на двусъставните. Тази постановка служеше и още служи да се правят редица изводи за характера на тракийските лични имена, за тяхната специфика, а оттам те служеха и като доказателство за редица исторически изводи. В няколко наши работи посочвахме,[60] че едносъставният тип лични имена е първичният и у траките, че двусъставният е настанал по-късно под влияние на гръцките и иранските двусъставни лични имена, но нямахме все още достатъчно преки и очевидни доказателства за това.[61]

2. Без да е било изяснено, как се образуват тракийските двусъставни лични имена, под каква форма първата съставка влиза в корелация с вто-

---

[59] Така напр. V. I. A b a j e v. Osetinskij jazyk i fol'klor, I, Moskva—Leningrad, 1949, изравнява личното име *Δαλο-σηκος* (което се смяташе за тракийско, а е в същност иранско или ирано-славянско, или трако-славянско хибридно име, вж. K. V l a h o v. Wortteile, p. 317—318; Успоредици, с. 206) с осет. dal-os-ag и го тълкува като „welcher der Frau untergeben ist"; I v. D u r i d a n o v. Op. cit., p. 91, като изопачава двусъставното лично име *Δρει-βαλος*, превръща го в едносъставно и го изравнява с „alett. PN *Drubbe*, zu lett. *dribis* und *dribulis*' ein unruhiger Mensch, der kein Sitzfleisch hat".

[60] Вж. заб. 28.

[61] Вж. K. V l a h o v. PN < FN, p. 535, заб. 3.

рата — с основата си, с генитивната си форма или с някакъв композиционен вокал, — се решаваха редица въпроси, като в изгласния вокал на първата съставка се виждаше „доказателство“ за гръцкия генитив напр., а оттам и доказателство за грецизация на тракийските имена, а в изгласния вокал *i* за романизация, или че гръцки и тракийски език били сродни, почти еднакви и т. н.

Неизясненото досега положение с тракийските лични имена като цяло и наличието на различни типове и видове имена, засвидетелствувани в рамките на един дълъг период от време, станаха причина главна задача в настоящата работа да е езиковедско изследване на тракийските лични имена като цяло и свързаните с тях фонетико-морфологични проблеми: установяване на най-старинните тракийски лични имена, кой тип тракийски лични имена е първичен, а кои са продукт на по-късни епохи, начин на тяхното образуване, разширяването им със суфикси, как и кога се явяват двусъставните имена, как се образуват, какво е отношението на първата съставка спрямо втората, изменят ли се имената по форма, установяване на тракийските основи, какви са те и свързаните с тях падежни окончания, имали ли са и доколко са ги запазили; защо тракийските имена се явяват с гръцки и латински падежни завършеци, степен и същност на грецизацията при личните имена и т.н.

За разработване ние сме взели най-типичните и безспорни тракийски лични и други имена, които при това са засвидетелствувани и с най-многобройни примери.

Глава II

ВОКАЛЕН КВАНТИТЕТ

За правилното интерпретиране и езикова разработка на тракийския език и преди всичко за точното установяване на фонетико-морфологическите закономерности, съдържащи се в тракийските имена, необходимо е преди всичко да се установи ясно и точно следното:

Имал ли е тракийският език вокален квантитет и ако го е имал, запазил ли го и докога го е пазил?[62]

Дечев в първото издание на „Характеристика на тракийския език", XVII, въз основа на тракийските имена и форми, в които индоевропейските вокали *o* и *e* са предадени с гръцките *ω, ο, ου, υ (y)*, респективно *η, ε*, установява следното:

В първото издание той заключава, излизайки предимно от имената и формите, регистрирани в надписа на пръстена от с. Езерово, като *ΗΣΚΟ* „аз съм < ие. *eskō* (срв. гр. *ἔσκον* и лат. *escit*), *ΔΟΜΕΑΝ* „жилище" < ие. *dhom-* (срв. ст.-инд. *dhaman-* от ие. *dhe*: *dho-* „турям, поставям") и *ΖΗΛΤΑ* „предаде" (срв. ст.-в.-н. *sellen* „предавам"; ст.-нор. *selia* от ие. *sel-*), че в тракийски ие. *o* може да бъде предавано на гръцки с *ŏ* и ие. *e* с гръцкото *ē* (*η*); то било доказателство, че в тракийски не били различавани дълги и кратки вокали. „С оглед към евентуална прейотация на *e*-звук в тракийски, продължава Дечев, би могло да се допусне, че с *Η* в *ΗΣΚΟ* и *ΖΗΛΤΑ* се предава в същност *je*. На липсата на *j*-знак в гръцката азбука се дължи, че тракийското *je* е много да бъде предавано ту с *ιε*, ту с *η*, ту с *ε*, при което *j*- остава неозначен." Като доказателство за това тройно предаване на тракийското *je* той се позовава на племенното название *Βησσοί* (Херодот), *Βέσσοι* (Страбон), *Βίεσσοι* (Птолемей). За да подкрепи своето твърдение за липсата на вокален квантитет, той привежда като доказателства двоякото отбелязване на тракийските *ē, ŏ* с *ε* и *ει* и с *ŏ* и *ō*, привеждайки като примери тракийските имена *Αυλουζενις* ∾ *Αυλου-ζηνης*; *Σκορις* ∾ *Ζει-σκωρις*; *Ρεσκου-πορις* ∾ *Ρησκου-πορις*; *Αστι-κοσης* ∾ *Τρι-κωσης*; *ζελας* ∾ *ζήλας* и др.

Във второто издание Дечев прецизира своето схващане относно вокалния квантитет в тракийски. Той привежда като доказателство примери от надписа върху пръстена от с. Езерово, при което индоевропейското *ē* в думите *μιη* „(на) мене" < ие. *mē*, в ст. инд. *mā*, лат. *med*, ст. полско *mie*, същото и в *ζηλτα* „забули, прикри" < ие. *k'el*, в лат. *celare*, ст. в. н. *hali*, ‚същото' (изведена вече от друг ие. корен sic!) се предава с *ε* (*η*), докато индоевропейското *o* и индоевропейското *ŏ* в думите *Δο-*

[62] За вокалните квантитети в тракийски език вж. V. Vlahov. Über die Vokalquantitaten im Thrakischen. Actes du premier congres international des etudes Balkaniques et Sud-Est enropeenn. VI, Sofia, 1968, p. 485—495. Тук се предава с известни подобрения.

μεαν < ие. *dhau-*: *dhou-*: *dho-* „чудя се, стоя смаян“ (пак от друг ие. корен sic, вж. I издание), в беот. *Θώμων*, дорийски *Θωμαντος*, и в *ησκοχ* „съм“ < ие. **eskō*, същото‘, в ст. латински *escit*, гр. *ἔσκε*, се предават с *o* и *e* (*η*). От тези примери, заключава Дечев, може да се види, че тракийският език е започнал още в V в. пр. н. е. да загубва своите вокални квантитети. Като следствие на това било, че в елинистическо време някогашните дълги и кратки вокали станали средни. Но според стара традиция (sic! стара традиция при неписмен език, К. В.), заключава Дечев, чак до отмирането на тракийски език в гръцка транскрипция на тракийски думи се употребявали покрай *ε* и *η*, както и *o* и *ω*, както това могло да се види от сравняването на *Αυλου-ζενις* ∾ *Αυλου-ζηνης*; *ζελας* ∾ *Ζηλας*; *Οδεσσος* ∾ *Οδησσος*; *Ρεσκου-πορις* ∾ *Ρησκου-πορις*; *Σκορις* ∾ *Ζει-σκωρις*; *Αστι-κοσης* ∾ *Τρι-κωσις* и др.

Заключенията на Дечев за вокалните квантитети в тракийски език са неубедителни. По принцип е погрешно да се правят изводи и заключения за едно или друго фонетично явление в тракийски въз основа на имена и форми, засвидетелствувани в този надпис, понеже Дечевото четене и тълкуване на надписа е съвсем субективно.[63] (Вж. напр. двоякото тълкуване на едни и същи думи в първото и второто издание на „Характеристика...“.)

Трябва само да се спомене, за да се види субективността при разшифроването на този надпис, че освен Дечевото четене досега съществуват над двадесет други четения и тълкувания на този надпис, чиято правилност или неправилност не можем да споделяме. Поради това думите и формите от този надпис, плод на субективните схващания на тълкувателите им, не могат да служат като доказателствен материал при решаването на въпроса, дали в тракийски език е имало вокален квантитет. Но Дечев, който въз основа на тълкуването на думите от този надпис веднъж е приел, че ие. *e* се предава и с *e*, а ие. *o* с *o*, привежда като доказателство за това свое твърдение други думи и форми, в които се наблюдава смяна *e*:*e* и *o*:*o*, без да прави разлика кое име, респ. форма, е по-рано, и кое име или форма е по-късно засвидетелствувано, като е изоставена и цяла редица обстоятелства, обуславящи появата на всяка една форма, привеждана за доказателство

При решаването на въпроса за вокален квантитет трябва да се имат за основна база ясно установени тракийски имена и форми, които са типично тракийски и при това са многократно засвидетелствувани. Освен това трябва да се вземе под внимание времето, в което са засвидетелствувани форми с дълъг и кратък вокал, както и редица обстоятелства при тяхното регистриране и по-нататък: дали по-старата форма е имала дълъг преминал по-късно в кратък вокал или е обратен случаят, какъв вокал е имало в най-старата (ие. форма), дали смяната дълъг: кратък вокал или, обратното, в някоя форма на едно име е засвидетелствувана еднократно или тази смяна се наблюдава в цяла поредица от имена. Ако в някое тракийско име или форма се проявява някоя вокална или квантитативна смяна, трябва да се вземе под внимание географският показател, за да се установи дали това явление е присъщо за всички тракийски области или е валидно само за една определена област. И не на

[63] Вж. заб. 53.

последно място трябва да се имат пред вид и фонетичните явления на съседните езици и особено на гръцкия и неговите диалекти, понеже гръцкият език е този, който е бил официалният език в Тракия, а тракийските имена са засвидетелствувани в гръцки контекст. Защото бе установено по безспорен начин, че някои фонетични явления,[64] които са засвидетелствувани в тракийски имена и форми, са в действителност фонетични явления на гръцкия език и на неговите диалекти и поради факта, че са засвидетелствувани в тракийски имена и форми, са били схванати като доказателства за съществуващи тракийски фонетични закономерности. Но въпросът, дали тракийският език е познавал вокален квантитет и след V в. пр. н. е., може да бъде решен точно и ясно само ако се вземе под внимание целият комплекс от въпроси при работата с всяко тракийско име и форма поотделно, и то при ясно и точно установената им тракийска принадлежност.

При разработването на имената, които имат *ŏ*, не може да се види по убедителен начин дали тракийският език е правил ясно и точно разграничаване между дългото и краткото *о*. Мъчнотиите се състоят в следното:

а. Поради силно затвореното произнасяне на тракийското *о* < ие. *о*, то е могло да се предава покрай *ō* още и с *ū* и по-късно да премине в ü и *i* (Дечев, Хар., 24, 2). Както ще се види в следващите глави, тази специфичност при предаването на ие. *ō* в тракийски като *о* и като *ū* е станало причина за по-късната смяна на основите на тракийски имена. Поради това за установяване на вокален квантитет имената с *о* нямат ясна и пряка доказателствена сила.

б. Ие. *ŏ* в тракийски се застъпва с *а* (Дечев, Хар., XXI). Тази закономерност се разкрива и в тракийското склонение (вж. по-нататък). Но в тракийските езикови остатъци се явява и *о*.[65] За появата му съществуват много противоречиви мнения и неясности: съществуваше мнение, че ие. *ŏ* не във всички диалекти се е застъпвало с *а*; краткото ие. *ŭ* поради отвореното си произношение може да се предаде и с *о*-звук (Дечев. Хар., XXI, 1); *о*-звук може да се яви в някои случаи поради съзнателно грецизиране на тракийски имена чрез нагаждането им към гръцки думи (а в някои случаи и към латински, срв. *Μαντα-* ∽ *Montanus*). Следователно, макар и да има косвени доказателства за разграничаване на дължините при *о*-вокал, използуването им като доказателства не е очевидно. А как явяването в едни имена на *ō*, но застъпено с *ŏ*, и *ŏ*, застъпено с *о*, е позволило на Дечев да твърди, че тракийският език след V в. пр. н. е. не е правил вече разлика между дългите и кратките вокали, може да се види от следните два примера:

1. Като доказателство за липса на вокален квантитет Дечев привежда примерите с имената *Αστι-κοσης* ∽ *Τρι-κωσις*, от което следва да се заключи, че ие. *ŏ* могло да се предава с гръцкото *ω*, т. е. *ŏ* : *ō*.

---

[64] Предаването на *а* с *η* напр. Вж. K. Vlahov. Vertretung.

[65] По този въпрос вж. у Д. Дечев. Хар., XXI, и Вл. Георгиев. БЕО, с. 104. Russu. LTD. p. 164 и 166, приема, че ие. *ŏ* се застъпва с *о* и с *а* (sic). Примерите, които предлага Русу за застъпване на ие. *о* с *о*, са неприемливи, понеже са плод на неверни етимологии (коренни), а цялата постановка се базира на погрешна методология.

Елементът **koz-* се явява освен в едносъставни тракийски имена още и като I и II съставка при двусъставни, както и в имена, разширени със суфикс:

Κοσει-τραλις, Κουσι-τραλις, Κοζει-κενθος; Κοζι-βιθυς, Κοσ-ίγγας, Κυσι-λαος (не тракийско, K. Vlahov. Nachtrage, 250),

Δαι-κωσις, Αστι-κοσης, Τρι-κωσις,

Κοσις, Κοζας, Κουτζης, Κουτσης, Κουτσις, Κοσων (гръцко?),

Κοζιστης. Κοσωυλος, Κοζειλας, Κοσιμος (не тракийско K. Vlahov. Nachtrage, 250), *Κοζωνθης, Κουζαιος* (Vasmer, Zgusta Russu — иранско, Vlahov. Nachträge); *Κουσους, Κοσσους* Vasmer; Zgusta (иранско, K. Vlahov. Nachträge, 251), *Cusides, Cusaia, Cusias*;

Κούσινες (кастел в Родопите), *Κυζικος* (*-ης*), *Κυζικιος*. Тук не се вземат пред вид имената *Κοσσαια = Αἰγαία* (K. Vlahov, Nachtrage), както и формите *Κοσσανίτης, Cosintos*, които се разглеждат от WT. Thr. II, 57, като други форми на речното име *Κομψατος*.

За да се установи дали в *-κοσης ∾ -κωσις* действително е налице вокалната смяна *ŏ : ō* или обратното, ще трябва да се установи най-напред какъв вокал е имала най-старата форма.

Вл. Георгиев (ТЕ, 69) с право разкрива в тези имена ие. форма **(s)kog'a-, *(s)kōg'i-*, срв. ст. бълг. *коза* „коза“, *козълъ* „козел“ < ие. **(s)kəg'-i-lo-s*, алб. *kec, kedh* „козел“ < ие. **(s)kog'-*, ст. инд. *chāgā-, chaga-ḥ* „коза, козел“ (WP, I, 336). Тълкуването на тракийското *Κοζας* и под. като „коза, козел“ се подкрепя освен това и от семантичните паралели в гръцки език: *Κοζας — Αἰγευς*; *Κοζειλας — Αἴγιλος*; *Κοζιστης = Αἴγισθος, Αἰγιστιας*; *Κοζινθος = Αἰγιδιος*; *Αἰγιδιον, Αἴγινθος*; *Κοσις, Κοσιμος = Αἰγίμιος*: *Κοζων = Αἰγών* (Вл. Георгиев. ТЕ, 62).

Тракийските *Κοζας, Κοζις* / **(s)kōg'a, *(s)kog'i-* показват наличието на дълъг вокал *ō*. Следователно първичната форма има *ō*, а не *ŏ*, а привеждането на *-κοσης ∾ κωσης* като доказателство, че поради загубването на квантитета в тракийски краткото *о* могло да се предава с дълго *о* (*ω*), губи своята стойност. В тази смяна се наблюдава една проява на дългото *ō* в тракийски, т. е., че то може да се предава и като *и* (*Κουτζης, -τσης, Κουζαιος, Κυζικος*). Появата на *о* може да отразява фактически тракийското *ŭ* по време, когато по други причини тракийското *ū* е сменило своята дължина и е преминало в *ŭ*, а оттам да се предава вече и с *ŏ*. (За това явление вж. по-нататък.) С една дума, поради многото въпроси, които трябва да се решават конкретно за всяко име и форма, съдържащи *о*-вокал, този тип имена не притежават онази ясност и безспорна доказателствена сила, необходима за решаването на генералния въпрос за тракийския вокален квантитет.

2. Още по-ясно може да се види, че когато се привеждат примери, от които се заключава за едно или друго явление в тракийски език, примерите трябва да са ясни и многобройно засвидетелствувани, а не някой нелеп случай да служи за доказателство.

Дечев привежда сравняването на *Σκορις ∾ Ζει-σκωρις* като доказателство, че *о* могло да се предаде и с *ō* (*ω*) поради липса на квантитет.

Личните имена *Scoris, Scorus, Scorilo (Coryllus), Scorylo*, които са засвидетелствувани с латинска транскрипция, не могат да послужат за нашата цел — установяването наличието или липсата на вокален квантитет, понеже латинската азбука няма отделни знаци за дълго и кратко

o и ние не сме в състояние да установим точната дължина на това *o*. Но този вид лични имена, засвидетелствувани обаче в гръцка транскрипция, показват ясно и недвусмислено наличието на *o* (*ω*), т. е. *Σκωρις*. Формата *Σκορις*, т. е. с *o*, която е засвидетелствувана само веднъж, се дължи на пропуск на издателя на надписа, който е разчел *ω* като *o*, или пък се дължи на досадна печатна грешка. На камъка стои съвсем ясно *ω* (вж. IGBulg. I, Nr. 164).

Както се вижда от дотук казаното, имената, съдържащи *ŏ*, не позволяват да се установи с безспорна очевидност наличието или липсата на вокален квантитет. Същото е положението и с имената, съдържащи *ĭ, ŭ*, понеже не сме в състояние ясно да покажем каква е дължината им. При имената, които съдържат *ă*, в случай, че се явява *η*, тя е косвено доказателство, че това *a* е дълго, понеже в йон.-атически диалект дългото *a* се предава с *η*. Но тракийските *ă* и *a* остават непроменени.

Съвсем друг е случаят с имената, съдържаши *ĕ*-звук. Понеже в гръцката азбука има отделни букви за дългото и краткото *e*, а дългото *e* (*η*) в своето по-късно развитие изменя своята звукова стойност (итацизъм), то, опирайки се на горните положения, можем ясно и точно да установим дължината на тракийските *ĕ*-вокали. От друга страна, установено е, че промените, които настъпват в един език, било в неговата морфология, било в неговата фонетика, не са случайни, хаотични, а стават по точно установени закони и закономерности. Така напр., ако се установи, че тракийският език е правил рязко разграничение при дължината на *e*-звук, то тогава той е правил разлика и в дължините и на другите вокали. Ето защо, за да се установи ясно и точно дали тракийският език е познавал вокалния квантитет, тук ще бъдат разгледани тракийски имена, форми и части, засвидетелствувани многобройно, които съдържат един *e*-звук.

1. *ΑΥΛΟΥ-ΖΕΝΙΣ ∽ ΑΥΛΟΥ-ΖΗΝΗΣ*

Наличието на *η* във втората съставка, т. е. *-ζηνης*, на личното име *Αυλου-ζενις* е послужила за доказателство, че тракийското *e* могло да се предава с *η* поради липса на вокален квантитет.

Тази тракийска съставка под формата *-ζενις*, *-zenis* е засвидетелствувана над 100 пъти в лични имена с различни първи компоненти: *Αυλου-ζενις*, *Μουκα-ζενις*, *Muca-senis*, *-zenis*, *Βρει-ζενις*, *Δια-ζενις*, *Dia-zenus*, *Εβρου-ζενις* и др.[66]

С *η* (*-ζηνης*) е била засвидетелствувана само веднаж. Но такава форма в действителност не съществува и се е появила въз основа на погрешно разчитане на надписа. Правилното четене на този надпис е дадено в IGBulg. III_2, № 1852.

Формата *-ζενις* и под. се извежда от ие. корен *g'en-* „произвеждам, създавам“ (WP, I, 576) и е равна на гръцката съставка *-γένης*. Тази тракийска съставка позволява да се установи, че ие. *e* се е застъпвало в тракийски само с *e* (*ε*). Ако тракийският език не е правил ясно разграничаване между едно кратко и едно дълго *e*, с право би трябвало да

[66] V l a h o v. Vertretung, s. v.

се очаква един процент от засвидетелствуваните примери да се яви под формата с дълго *e* (-**ζηνης*). Но във всички досега засвидетелствувани примери закономерно се явява само *e*-кратко. Този факт показва, че в тракийски език ие. кратко *ē* се е застъпвало само с кратко *e*.

2. *ΒΗΣΣΟΙ ∽ ΒΕΣΣΟΙ ∽ ΒΙΕΣΣΟ*

Формите на племенното название *Βησσοί*, *Βῆσσοι* (ед. ч. *Βησσός*, *Βῆσσος*), засвидетелствувани с *η*, покрай форми *Βεσσοί*, *Βεσσοι* (ед. ч. *Βεσσός*, *Βέσσος*), *Bessi*, *Besi* (ед. ч. *Bessus*, *Besus*, *Bessa*, *Vessus*, *Vesus*), засвидетелствувани с *ε* и формата *Βίεσσοι*, засвидетелствувана с *ιε*, са били посочвани като доказателство, че тракийското *η* не отразявало едно дълго *e*, но че появата *η* : *ε* : *ιε* отразявала в действителност тракийското *je*. Поради липса на *j*-буква в гръцката азбука този *j*-звук могъл да остане и неотбелязан.

За да се установи действителното положение за появата на *η* : *ε* : *ιε* тук се вземат всички имена, съдържащи елемента **bes(s)-*, за да се установи ясно и точно каква дължина има *e*-звукът.

а. Местни имена:

Bessa-para, *Βεσσου-πυρον*, *Bessa*, *Bessum*, днешното Бешикара, разположено на южния бряг по горното течение на р. Еброс-Марица.

б. Лични имена:

Βεσσο-δενθης (2 пъти), *Βεσσος* (2 пъти), *Βεσσας*, *Βεσσ-ουλα*, *Βεσσ-ιος*, *Bess-io* (2 пъти), *Βεσσ-ων* (според Русу не тракийско — K. Vlahov, Nachtrage, 240).

в. Име на растение:

Βησσιακή· ἡ ἀπὸ Βησσῶν τῶν ἐν Θρᾴκῃ.

Племенното название *Βησσοί* се извежда от ие. корен *bhendh-* „свързвам“ в алб. *besë* „вяра, доверие, мирно време“, ст. ирл. *bēs(s)* „нрав, обичай“, както това се посочва от Кречмер, Einl., I, 236, и Дечев, под думата. На тракийска почва формата *Βησσοί* е произлязла от **bhendh-so-i*, при което ие. *bh* в тракийски се застъпва с *b*, ие. *dh* с *d* и по-нататък *d* пред *s* *(d-s)* е преминало в *ss*. Ие. *n* пред *s* изчезва, а предходната гласна се е удължила в замяна, т. е. настанало е развитието **Bhendh-so-i* > **Benssoi* > **Bessoi* > *Βησσοι*.

Що се отнася до формата *Βίεσσοι*, то в нея е засвидетелствувано фактически дако-мизийското застъпване на ие. *ē* с *e*, *je*, *ja*, *a*, а в случая отразява *je* = *ιε*.[67]

Формите с *ε*-звук (*Βεσ(σ)οι*) са по-късно засвидетелствувани, когато в гръцки език етата (*η*) вече започва да има звукова стойност на *i* и вокалният квантитет е започнал да изчезва. За да се запази тракийският *e*-звук, племенното название *Βησσοί* е било предавано и с формата *Βεσ(σ)οί*. Формите в латинска транскрипция показват закономерно *e*-звук. А това е доказателство, че *η* във формите, които са били по-късно засвидетелствувани, е отразявала тракийския *ē*-звук. Че *η* е отразявала един *ē*-звук в тракийски и това *e* е произлязло от удължаване в замяна на изпадането на един консонант, се потвърждава от друго тракийско име, което е произлязло от същия ие. корен *bhendh-*.

---

[67] Vlahov. Op. cit., s. v.

3. *ΒΕΝΔΙΣ*

Едно тракийско женско божество е засвидетелствувано под името *Βενδις*. То е зарегистрирано и под формите *Βενδῖς* и *Μενδῖς*. Производни от това божеско име са:

Βενδίδεια — оргаистично празненство, честуване на *Βενδις*.

Βενδίδειον — храмове в Атина и в делтата на Нил, наречени така по името на божеството.

Mendideum templum — храм на западния бряг на р. Еброс-Марица.

Μενδηΐς — нимфа.

Βενδι-παρα — „село(то) на Бендис".

Някои божески имена, както това ще бъде разгледано подробно в следващите глави, са могли да се употребяват и като лични имена и затова елементът **bendi*, явяващ се в божеското име, се явява също и в едносъставни, разширени със суфикс, и в двусъставни тракийски лични имена.

Βενδι-ζητα — Саладиново, Пазарджишко.

Βενδαρίτης — (според Дечев, 49, формата *Βενδαριτης* е произлязла от *Βενδαρις*, производна на *Βενδις*. Русу, Dacia 2 NS, смята *Βενδαρίτης* за развалена форма на мястото на правилната *Βεδεριανίτης*).

Βενδι-φάνης — Атина, 440 г. пр. н. е.

Βενδι-δωρος — околността на Византион.

Βενδι-δωρα — (засвидетелствувана три пъти в Гърция; вж. още *IG* II 1601; III 3145). Горните три имена са хибриди, чиято първа съставка е тракийското божеско име *Βενδις*, а вторите са гръцките: *-φάνης*, *-δωρος*, *-δωρα*.

Δεβα-βενζις — Ласкарево, Сандански.

Bendis — (Бреще, Белослатинско, и Филипи, Беломорието).

Βενδις — (Доганово, Пазарджишко, о. Тасос (2 пъти) и Солун).

Οενδις — Саладиново, Пазарджишко.

Βενδω — о. Тасос.

Μενδις — Олинт и Солун.

Βενζεις — Пантикапей. (Според WT. Thr. II 2, 12, и Русу, Dacia 2 NS, личното име *Βενζεις* не принадлежи към *Βενδις*, но било етимологически свързано с личното име *Βόνζης*. Вж. обаче *Δεβα-βενζις*).

Βενδικος — Долни чифлик, Варненско. Не може да се поддържа съмнението на Дечев, че *Βενδικος* би могло да предава латинското *vindex, -ecos*. Името е разширено с *ko*-суфикс. Вж. по-нататък.

Βενδιος — Пловдив, IG Bulg. III_1, № 956.

Bend-ina f. AN — Горник, Белослатинско IAO III (1912) 10 f., № 7 (= Vlahov. Nachtrage, c. 266): Bendina Bitua.

Предложеното от Томашек (WT. Thr. II 1, 41) тълкуване на божеското име *Βενδις* като „Verbinderin, Einigerin, *Ζυγία*" в смисъл на „Schutzgottin der geschlechtlichtlichen Vereinigung und des Zusammenwohnens", произлязло от ие. корен *bhendh-*, не е отречено досега от никого. За нас в момента е от значение, че всичките, показани по-горе имена, произлезли от формата **bhendh-i-s*, са засвидетелствувани само с кратко *e* (ε) и нито веднъж с *e* (η).

От сравняването на тези две имена (*Βενδις* ∾ *Βησσοί*), съдържащи една и съща съставка, се установява по безспорен начин, че в имената,

в които коренният вокал (*e*) е останал непроменен (*Βενδις* < **bhendh-i-s*), той е засвидетелствуван само с кратко *e* (ε). В имената, в които поради горепосочените причини се явява едно дълго *e*, то е засвидетелствувано само като *e*. (За появата на ε в *Βεσσοί* е казано по-горе.)

Само тези две тракийски имена, засвидетелствувани със своите производни, и то многобройно, са достатъчни да докажат, че тракийският език е правил строго разграничение в дължината на *e*-вокалите и че е пазил вокалния квантитет и в римско време (II—III в. от н. е.).

4. *ΖΗΛΑΣ ∽ ΖΕΛΑΣ ∽ ΖΕΙΛΑ ∽ ΖΙΛΑΙ*

В тракийската глоса, засвидетелствувана под формите *ζήλας, ζελας, ζειλά, ζίλαι* „вино", се разкрива доказателство за наличието на вокален квантитет и в по-късно време.

Глосата, засвидетелствувана само в литературни извори, Томашек (WT. Thr. I, 11) сравнява с гръцката дума *χαλις* „чисто вино, несмесено вино" и с македонската *κάλιθος· οἶνος* (Хезихий). Дечев се присъединява към това тълкуване и привежда допълнителен паралел — ст. инд. *hala* „Brantwein", като разкрива в глосата индоевропейския корен *g'heli* „вино" (WPT 631).

Схващането, че ие. *e* в тракийски е могло да се предаде и с *η* поради загубването на вокалния квантитет, е позволило на Дечев тази етимология. Но наличието на един *i*-звук в една от нейните форми (*ζίλαι*) подсказва нейната по-точна форма.

Тракийската глоса *ζήλας, ζελας, ζειλά, ζίλαι* отговаря точно на ст. инд *hala* „ракия", на гр. *χῦλος, χυλός* „сок", произлезли от ие. **g'hē(u)la* (Вл. Георгиев. BEO, 97) и принадлежат на ие. корен *g'heu-* „лея, наливам" (WP I, 563). След загубването на вокалния квантитет в гръцки език и след като *η* има вече звуковата стойност на *i*-звук, за да се запази предаването на тракийското дълго *e* и неговата *e*-звукова стойност, глосата е била означавана покрай *η* още и с *ει* = *ē* и *ε* = *ē*.[68]

Що се касае до формата *ζίλαι*, то тя е настанала на гръцка почва, тъй като в по-късно време *ē* (*η*) и *ει* имат вече звуковата стойност на *i*.

5. *ΜΗΡ-ΟΥΛΑ(Σ)*

Тракийската съставка *-μηρ-ουλα(ς)* е засвидетелствувана осем пъти като втора съставка в епитета на тракийското божество *Ἥρως*: *Πυρου-μηρουλας, Πυρυ-μηρουλας, Πυρ-μηρουλας, Pir-merula* веднаж като първа съставка в личното име *Meru-zanus*. Всичките примери датират от II—III в.

Първата съставка *Πυρου-, Πυρ-, Pir* се тълкува като „зърно, пшеница, житно растение"[69]. Но втората съставка е тракийската дума **μηρος*(*-ας*), разширена със суфикс *-υλα(ς)*, т. е. *μηρ-ουλα(ς)* < **μηρο-* + *ουλας*. Въз основа на други податки, които сме изложили в друга наша работа,[70] се установи, че *-μηρος(-ας)* е прилагателно, произлязло от ие.

[68] По-подробно по този въпрос вж. у K. Vlahov. Vokalquantitaten, p. 492.

[69] По-подробно е изложено у K. Vlahov. Op. cit., p. 492—493.

[70] К. Влахов. Тракийско съответствие на славянското merg в сложни имена. — Език и литература, XXI, кн. 1, С., 1966, с. 77—80.

**mē-ro-s*. Тракийското **μηρος* отговаря точно на славянското мнръ „голям, славен, прочут“, на гръцкото *-μωρος* „голям, прочут“, засвидетелстvувано в *ἐγχεσί-μωρος* „прочут в хвърляне на копие“, ст. ирл. *mor* (*o* от компаратив), *mar* „голям“, *-maros* в лични имена *Nerto-maros, Santu-maros*; с *ē* в ст. в. н. *mar*, в лични имена като *Volk-mār, Hlodo-mār*, гот. *Wailamereis* „von gutem Ruf“, ст. в. н. *māri* „славен, блестящ“, които са Positiv **mē-ro-s, *mo-ro-s* на ие. корен *me-* : *mo-* „голям, прочут“ (WP II, 238).

Гръцкото — *μωρος*, произлязло от формата **mo-ro-s*, е засвидетелствувано с *ω*, а тракийското **μηρος* (*-ας*), произлязло от формата **mē-ro-s*, е засвидетелствувано с *e*, т. е. *η*.

За нашата цел е от особено значение обстоятелството, че ие. *ē*, съдържащо се в тракийската съставка *-μηρ-ουλας*, е останало непроменено, т. е. означено е с *η* (*-ē*), въпреки че името е засвидетелствувано през II—III в. Че етата (*η*) е имала звукова стойност на *e*, а не на *i*, се потвърждава от формата *Pir-merula* и от личното име *Meru-zenus*, засвидетелствувани в латинска транскрипция.

6. *ΝΕΣΣΟΣ, ΜΕΣΤΟΣ*

Наличието и запазването на вокалния квантитет в тракийски може да се установи в двете форми на името на река Места, едното, познато от най-дълбока древност под формите *Νεσσος*, *Νέστος*, Nessus, а второто — от римско време — *Μεστος*, и произлезлите от тях лични имена:

Νεστις, Νεσ ος, Nestos, Νέσσος, Nessus.

Νεστο-γένης, Νεστό-ηρις, Νεστο-κράτης, Νεστο-πυρις, Νεστώναξ, Νεστ-ιδας.

Μεστα, Μεστας, Mesta, Μεστυς, Μεστεις, Μεστις, Μεστος, Mesto, Μεστυς, Mestus.

Μεστ-υλα, Mest-ula Μεστ-υλας, Μεστ-υλης, Μεστ-υλος, Mest-ylys, Μεστ-ιανος, Mesti-cus, Μεστο-ης.

Μεστι-ζελμις, Μεστι-κενα, Μεστι-κενθος, Μεστι-κενθ-ιος, Mesti-tus Μεστουζελμις, Μεστυ-παιβης.

Изведените от двете форми на речното име лични имена са засвидетелствувани над 60 пъти.[71]

Речното име *Νέστος*, *Νέσσος* се извежда от ие **ned-to-s*, съдържащо ие. корен *ned-* „шуми, бучи“, в ст. инд. *nādati* „шуми, бучи“, *nadi-f.* „река, тека“ (J. P o k o r n y. Indogermanisches etymologisches Worterbuch, 759) По-късното наименование на реката — *Μέστος*, за което би могло да се предполага намесата на гръцката дума *μεστός* „пълен“ и особено *μεστὸς ὕδατος* „пълноводен“, показва също така едно кратко *e* (*ε*). Гръцкото *μεστός* е произлязло от ие. корен *med-* приблизително „отича, подува се“ (WP II, 231). В двете индоевропейски форми на името на реката се разкрива само кратко *e*. Всичките тракийски имена, произлезли от името на реката, са засвидетелствувани само с кратко и нито веднъж с дълго *e*. Фактът, че този вид имена в тракийски са засвидетелствувани само с *e*, е едно безспорно доказателство за наличието на един ясен вокален квантитет.

[71] Имената и формите им се разглеждат подробно в гл. III, т. 2. Освен това те са предадени в подробности у K. V l a h o v. PN < FN, p. 543—546, а така също за тях вж. още у K. V l a h o v. Vokalquantitaten, p. 493.

7. *ΡΕΣΚΟΥ-ΠΟΡΙΣ ∽ ΡΗΣΚΟΥ-ΠΟΡΙΣ*

Първата съставка *Ρεσκου-* е засвидетелствувана в някои тракийски имена и под формата *Ρησκου-*, т. е. с дълго *е*.[72] Ако се излезе от схващането, че формата с *ε* е първична, както това е направил Дечев, то формите с *η* могат да се тълкуват като доказателство, че ие. *е* в тракийски е могло да се предава и с *η* и въз основа на сравняването на формите *Ρεσκου-* ∽ *Ρησκου-* да се стигне до извода, че тракийският език е започнал да губи своя вокален квантитет вече в V в. пр. н. е. Но ако се установи обратното т. е., че първичната форма е с *е*, тогава такова схващане губи своята доказателствена сила и е доказателство за обратното, за запазването на вокалния квантитет. Поради тези причини е необходимо да се установи най-напред най-старата форма на тази съставка, като се използува и хронологическият принцип, за да се разкрие още и каква е била ие. форма на името и се разкрие първичната дължина на *е*-звука. Тази съставка е зарегистрирана в следните имена:

а. Едносъставни: *῾Ρῆσος, ῾Ρῆσσος, R(h)esus* — митически владетел на траките; най-старият пример е засвидетелствуван в Илиадата. По-късно името *῾Ρῆσος* се носи и от частни лица. С известна предпазливост би могло да се приеме, че и формата *Ραιζδος* е равна на *῾Ρῆσος*.

б. Двусъставни имена с първа съставка *Ρησκου-*, *Ρεσκου-*:

Ρησκου-πορις, Ραισκου-πορις, Ρεσκου-πορις (*ἅπαξ* !) *Ρε*[*σκου*]*βιθυς* (в Кория), *Ρεκου-πορις* (може би погрешна форма вм. правилната *Ρεσκου-πορις*), Reciper (може би също погрешна форма вм. правилната *Resci-per*), *Ρησκου-τουρμη, Ραισκου-τουρμη, Rescu-turme.*

Личното име *῾Ρῆσος* и първата съставка *Ρησ-κου-* правилно се извеждат от ие. *reg'-*, удължена *е*-степен на ие. корен *reg-* „ръководя", в лат. *regere* „ръководя, управлявам", какъвто е случаят в ст. инд. *raj* (n. sg. *rāṭ*) (—)„цар, ръководител", лат. *rex*, ст. ирл. *ri*, гот. *reiks*, ст. инд. *rājan* „цар, ръководител", ст. инд *rajya* „царствен, царски" (= *regius*), авест. *rāstar* „ръководител, управител". В тези примери ие. *е* се застъпва в ст. инд. с *ā*, лат. с *e*, келт. с *ī*, а в тракийски с *е* (*η*). В конкретния случай тракийското *῾Ρῆσος* може да се тълкува като „управител, ръководител, цар", а **Ρησ-κο-* като едно разширение със суфикса *-κο* и би означавало по всяка вероятност един десемантизиран деминутив на *῾Ρῆσος*.

Най-старите, т. е. най-ранно засвидетелствуваните форми на личното име *῾Ρῆσος* и *Ρησκου-*, са засвидетелствувани нормално с едно *ē* (*η*). По-късно съставката *Ρησκου-* е засвидетелствувана и под формата с *αι* = *е* (*Ραισκου-*) и най-после под формата с *ε* (*Ρεσκου-*). Че *αι* е бил равен на *е*, може да се установи от сравняването на формите *Ραισκου-πορις* ∽ *Ρησκου-πορις*; *Ραισκου-τουρμῆ* ∽ *Ρησκου-τουρμη* и от засвидетелствуваната в латинска транскрипция форма *Rescu-turme.*

Понеже *η* в гръцки език по времето на засвидетелстване на имената с *αι* и *ε* е имала все повече стойност на *ī*-звук, то, за да се предаде по-точно тракийският *е*-звук, записвачите на тракийските имена са прибягвали до помощта на *αι* = *е* и *ε* = *ē*.

Разгледаният тип лични имена показва, че най-старата им форма има *ē*, а не *е*. Наличието на форми във II—III в. с *αι* = *е* и *ε* = *ē* доказва не

[72] Всичките примери са събрани и разгледани подробно у K. Vlahov. Vertretung, p. 112—116.

само че тракийският език е познавал краткото и дълго *е*, но е и доказателство, че в тракийския език по това време е бил все още в пълна употреба вокалният квантитет.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на горепосочените ясно установени тракийски имена, форми, съставки и глоса, засвидетелствувани многократно, които съдържат ие. *ē*, се установява следното:

а. Индоевропейското кратко *е* в тракийски се е застъпвало само като кратко *е*. Привежданите досега примери, в които ие. *ē* било застъпвано и като *ē*, в действителност не съществуват; те са настанали в резултат на погрешни разчитания или добавки на тракийски имена. От друга страна, при някои имена погрешно се е смятало, че по-късно засвидетелствуваните форми с кратко *е* са първични, а формите с дълго *е* — вторични.

б. Индоевропейското *е* в тракийски се е предавало само като *е* дълго. Епсилонът и дифтонгът *αι*, които се явяват във форми на тракийски имена вм. очакваното *е* дълго, са продукт на чужда ортография и не отразяват тракийската фонетична действителност; те не отразяват краткост в дължините, а се появяват само тогава, когато *η* в гръцки език е била изговаряна като *i*. Поради тази причина, за да може да се предаде по-точно тракийското *е* и се запази неговият *е*-звук покрай *η*, то е било предавано и с *αι* = *е* и с *ε* = *е*.

в. Обстоятелството, че в тракийски език ие. *е* се е предавало само като кратко *е*, а ие. *ē* като дълго *е*, е доказателство, че тракийският език е познавал дългите и кратките вокали и е запазил своя вокален квантитет все още и във II—III в. и по всяка вероятност и до своето окончателно отмиране.

Глава III

ВИДОВЕ И ТИПОВЕ ТРАКИЙСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА ВЪЗ ОСНОВА НА ТЕХНИЯ ПРОИЗХОД

Какъв е произходът на тракийските лични имена и какво е било в общи черти тяхното основно, първоначално значение, засега не може да се даде за всички точен и ясен отговор. Ако се вземе под внимание фактът, че в личните имена на другите индоевропейски езици обикновено се разкрива някакво основно понятие за мъдрост, храброст, умност, водач, войн, боец, борец, глава(тар), висок, силен, голям, блестящ, славен и под. или пък по името на тотема на племето — вълк, коза, козел, бик, кон и т. н., то по аналогия трябва да се приеме, че и в тракийските лични имена трябва да се съдържат тези понятия. Но етимологизуването на тракийските лични имена на сегашния етап от познанията ни по тракийски език е все още една безизгледна работа, ако и някои предлагани етимологии на лични имена, предимно от тотемен характер (*Κοζας*, *Βυζας* напр.), да са доста вероятни и убедителни.

От друга страна, в една голяма част от личните имена на другите индоевропейски езици се разкриват имена на божества (теофорни), на племена, на градове, местности и т. н. При едни случаи личните имена са адекватни на името на божеството (на неговия прякор), на племето, на града, на местността, а в други — техни производни.

Същите явления се разкриват и в тракийските лични имена. Поради този факт произходът на тракийските лични имена ще бъде разгледан именно в този аспект, за да се установи ясно и точно къде, кога, как, в какъв аспект и в какво количество се явява всеки отделен тип и вид лични имена, както и да се провери дали и кои типове и видове тракийски имена са били присъщи на тракийския идиом и доколко са били продукт на външно влияние.

1. ТЕОФОРНИ ИМЕНА

За имената на тракийските божества засега разполагаме с малко сведения. Херодот (5, 7) съобщава, че траките почитали само три божества: Арес, Дионис и Артемида, а техните царе — Хермес. Понеже тези имена са гръцки, от Херодотовото съобщение не научаваме как са се наричали тези божества на тракийски, т. е. не знаем какви са били тракийските им съответствия.

По-късно, пак по антични сведения, научаваме, че *Ἄρτεμις* се идентифицира с *Βενδις*, *Διόνυσος* със *Σαβαζιος*, а за *Ἄρης* се предполага тракийското конно божество *Ἥρος*. Последното от своя страна е било твърде много доближено до гръцката дума *Ἥρως*, — *ωος* и тракийската му форма трябва да се установява и се разкрива по комбинаторен път,

като се използуват формите, засвидетелствувани в периферийните или извънтракийски области (вж. Дечев, с. 200).

От своя страна тракийските божества *Ἥρως* и *Σαβαζιος* се титулуват с прякори, някои от които са от топонимичен характер. Но от самите божески не са засвидетелствувани никакви лични имена.

В настоящата глава се разглеждат засвидетелствувани други тракийски божески имена с цел да се установи дали, колко и в какъв аспект се явяват лични имена, производни на божеските, както и лични имена, изведени от имената на реки.

1. С първа съставка *Αμα-*, *Μα-*, *Αμη-*, *Μη-* и подобни и втора *-δοκος*, *-τοκος* и под. са засвидетелствувани около 50 лични имена, които се схващаха за тракийски. В първата съставка *Αμα*, *Μα-* и под. се разкрива името на малоазийската богиня *Μα-*.[73] В някои случаи в тази съставка може да се предполага и балканската дума за „майка“ — *ama*, *ma*. В две наши работи[74] показахме, че имената от този тип не са тракийски, че те са внесени отвън в определен исторически период и че не са взели участие като антропонимичен елемент при образуването на други тракийски имена (Дечев в добавките, с. 535, сочи името *Ama-zenes*, засвидетелствувано в един непубликуван надпис от Кабиле). Засега не сме в състояние да проверим точното четене на това име, тъй като надписът не е публикуван. Ако се приеме по начало верността на съществуването на име в тази форма, то то е късно засвидетелствувано, явява се като *ἅπαξ*, може би е плод на някаква реминисценция и се явява като единствено изключение за общия извод, че от божеското име на малоазийската богиня *Μα* не са произвеждани тракийски лични имена.[75] От друга страна, за едносъставните имена от типа на *Αμα*, *Μα*, *Μαης*, *Αμια* и под. се установи, че са малоазийски, а не тракийски (Vlahov. Nachtrage, с. 252).

2. *Ἄτις*, *Ἄττις* — мъжко фригийско божество. От името на фригийското божество (Дечев, с. 8 под *Αθυς*) по сведение на *Eust.* comm. ad Homeri E 408, p. 556: ... *ὅτι ἀνιόντες εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀρῶν Βιθυνοὶ ἐκάλουν Πάπαν τὸν Δία καὶ Ἄττιν τὸν αὐτόν*; *Psellos*, I, 109: *Ἄτις τῇ Φουγίᾳ γλώσσῃ ὁ Ζεύς* са засвидетелствувани производни лични имена под формите: *Atias*, *Atius*, *Attius*, и женски: *Atia*, *Attia*, носени от траки:

Египет: *Ατιας Θρᾷξ ἰδιώτης* (203 г. пр. н. е.).

Рим: M. Atius Cotilo и Attio (дат.) Tere.

Куме: Q. Attius Resus.

Албано: Attïa M. L. Bazis.

Трезмис: matri Attie (sic!). (Мнението за нетракийския произход на имената *Atius* и *Attius* вж. у Vlahov. Nachtrage, с. 239.)

Както може да се заключи от географския показател, тези теофорни имена, носени от траки, са засвидетелствувани извън тракийските езикови области. Божеското име не е било използувано като словообразователен елемент в тракийската антропонимия, а самото божеско име *At(t)is* е фригийско, не тракийско.

3. *Βενδις* — женско божество у тракиге. (Различните форми на това име, както и типовете лични имена, производни на него, са дадени под гл. II, т. 3.)

---

[73] Sittig. 149; Zgusta, KIPN, § 830—1; § 891—3.

[74] K. Vlahov. Vertretung, p. 76—80; K. Vlahov. Wortteile, p. 308 und 315.

[75] K. Vlahov. Op. cit., Fussn. 14.

Географският и хронологическият показател разкриват, че имената от горния тип са засвидетелствувани най-рано като хибриди — *Βενδι-δωρα, Βενδι-δωρος, Βενδι-φάνης*, и то в гръцка езикова среда или в ареал, където е имало компактно гръцко население. По-късно се явяват като едносъставни, разширени със суфикс, и двусъставни и във вътрешните области на тракийския ареал: *Βενδις, Βενδ-ιος, Βενδι-κος, Bend-ina, Βενδι-ζητα, Δεβα-βενζεις*.

Въз основа на горните факти може да се направи сигурен извод, че теофорните имена от този тип са възникнали под гръцко влияние, отначало като трако-гръцки хибриди, и че по-късно те се явяват с две тракийски съставки или като едносъставни в останалите тракийски области. Малкият брой засвидетелствувани примери от този тип имена в същинските тракийски области показва, че в тракийската антропонимия теофорните имена на *Βενδις* не са получили голяма популярност в противовес на съответните гръцки типове и видове теофорни имена.

4. *Γεβελέιζις* — божество у гетите. Сведения за това божеско име датират от V в. пр. н. е. (Hdt. 4,94). Лични имена, съдържащи божеското име *Γεβελεϊζις* или негови производни, не са засвидетелствувани.[76]

5. *Δηλοπτης*, тракийско мъжко божество. Името е засвидетелствувано в два надписа:

а) в надпис, открит в Пирея: *ἐπαινέσαι Στέφανον τῆς τε πρὸς Βένδιν καὶ τὸν Δηλόπτην καὶ τοὺς ἄλους θεοὺς εὐσεβείας ἕνεκεν.*

б) в надпис от остров Самос: *Ἥρως Δηλοπτη[ς]*.

Засвидетелствувано е лично име, производно на божеското, под формата *Δηλοπτιχος*.

Керч, CIRB № 17: *[Τ]εισίας Δηλοπτιχου Βυζάντιος*. IV—III в. пр. н. е.

Личното име *Δηλοπτιχος*, изглежда, се отнася до едно и също лице, което Sittig, с. 158, и Дечев, с. 129, предават като три, респективно 2 различни лица (вж. у CIRB, № 17, коментара).

От предложената от Вл. Георгиев. ТЕ, 8 и ВЕО, 104 етимология на *Δηλοπτης* < **Dā-lupta(s)* „любовник, любимец на *Δι* (земята)“ от *dā* „Земя“ и **luptā-s* от ие. **lubh-ta(s)*, срв. славянското *любити* „любя“ от ие. **leubh-*, може да се приеме, че божеското име е двусъставно по форма.[77]

Засвидетелствуван е само един пример за лично име, производно на божеското, и то извън тракийския ареал. Този факт говори сам по себе си, че от божеското име *Δηλοπτης* в тракийската антропонимия не са били образувани лични имена.

6. *Επτα-, Επτη-, Epta-* и под. се явява като първа съставка на редица тракийски двусъставни лични имена. Те се разглеждат по-нататък под гл. V, т. 1.

Дечев, с. 167, приема, че „Das Grundelement fällt sicher mit der kleinasiatischen Gottin *Ἵπτα, Εἵπτα* zusammen, deren Name nach Kretschmer, Gl. 15, 1927, 76 ursprünglich *Ἕπτα* lautete“.

Но това схващане на Дечев не се подкрепя от други показатели.

[76] С. Poghirc в своя доклад; изнесен на Първия конгрес по тракология, предложи четенето *Νεβελεϊζις* вм. *Γεβελεϊζις* (вж. актовете на конгреса — под печат).

[77] Неправилно извежда I. I. Russu. LTD, p. 131 (немското издание), името от ие. **op-t-*, корен **ep-*, **op-* „arbeiten, zustandebringen“, въпреки че бе показана несъстоятелността на тази етимология (Вл. Георгиев. БЕО, с. 104).

а. В малоазийските области не са засвидетелствувани лични имена, съдържащи божеското име *῾Επτα, с изключение на едно, и то произхождащо от IV от н. е., под формата ῾Ιπτας (Zgusta. KlPN, § 481: ᾽Ιταγενις ῾Ιπτα, Κανοπ:ς ῾Ιπτα).

б. В тракийския ареал не е засвидетелствувано името на малоазийската богиня ῾Ιπτα, Εἴπτα < *῾Επτα под никаква форма.

в. Тракийските двусъставни лични имена, с първа съставка *Επτα-* и под., както и едносъставните, разширени със суфикс (*Επτ-αλα*, (—)*Επτ-ενις*), датират от по-късно време (I—II—III в.).

Подведен от звуковия идентитет, съдържащ се в по-старата, предполагаема форма на името на молоазийската богиня *῾Επτα > ῾Ιπτα, Εἴπτα и в първата съставка на късно засвидетелствуваните форми на тракийските двусъставни имена — *Επτα-*, *Επτη-*, *Efta-*, *Ipta-* и под., т. е., без да вземе под внимание географския и хронологически показател при езиковата им интерпретация, Дечев е изравнил старата форма на божеското име *῾Επτα* с новата на личните имена.

Тракийският словообразователен елемент **epta* (= *Επτα-*, *Epta-*, *Επτη-* и т. н.) няма нищо общо с името на малоазийската богиня *῾Ιπτα, Εἴπτα < *῾Επτα*; следователно и тракийските лични имена, съдържащи елемента **epta*, не са теофорни.

7. *Ζαλμοξις*, *Zalmoxis*, *Σάλμοξις Ζάμολξις*, върховно божество у гетите. Най-ранни сведения за него датират от V в. пр. н. е. (Hdt. 4,94).

От това божеско име не са засвидетелствувани производни лични имена.

8. По-горе споменахме, че от тракийските божества *῾Ηρως, Σαβαζιος* не са засвидетелствувани производни лични имена. Но тези божества (имаме пред вид *῾Ηρως, Θεος*), както и някои локални божества са засвидетелствувани понякога с някакво име.

В едни случаи може ясно да се установи, че в прозвището на божеството се съдържа някакво понятие от топонимичен характер.

Така напр. от местното име *Burdapa*, дн. Саладиново, Пазарджишко, където е имало светилище на нимфи, последните се титулуват с:

Νύμφαις Βουρδαπηναις (IG Bulg. II, № 1338).

Κυριαμενη θεαῖς Νύνφαις (sic) *Βουρδαπηναις ἐπηκόοις* (IG Bulg. II, № 1339).

В други случаи се посочват само нимфите, титулувани с *Κυρίαι Θεαί*:

Κυρίαις Νύνφαις (sic) (IG Bulg. II, № 1345).

[Κ]υρίαις Νύμ[φ]αις (IG Bulg. II, № 1351).

Θεαῖς Νύμφαις (IG Bulg. II, № 1350).

(Тук не привеждаме гръцките божества *Ζεύς, ῾Ηρα, ᾽Ασκληπιός* и др., които са придружени с тракийски прякори от топонимичен характер.)

В други случаи в названието на тракийското божество се съдържа прякор на божеството (Beiname) или самото име. Но в досегашните определения дали се касае до прякор (— епитет) или име, няма точни критерии. Така напр. за *Πυρουιηρουλα(ς)* и под. Дечев, с. 386, смята, че се касае до „Beiname des Heros"; *Δαβατοπειος*, с. 109, определя като „GN" = божеско име: *Δαρζαλα, Δερζελας*, с. 119, за „GN", а *Δαρζαλεια* за „Festspiele zur Ehre des Gottes *Derzelas*", а формата *Δερζις* определя неправилно като „Kurzform des GN *Δερζελατης* bzw. *Δαρζαλας*" (Дечев, с. 127).

Но ето как са засвидетелствувани споменатите божества и с какви названия са придружени:

а. *Πυρμηρουλας*, Beiname des Heros.

Κυρίῳ Πυρουμηρουλ[α] (IG Bulg. III, № 978).

[*Ἥρωι Π*]*υρμηρουλᾳ* (IG Bulg. II, № 588 и № 704).

Ἥρωι Πυρυμηρουλᾳ (IG Bulg. II, № 753).

Πυρμηρουλᾳ (IG Bulg. II, № 754).

Κυρίῳ Ἥρωι Πυρμηρ[*ουλα* - - -] (Дечев, с. 386).

Θεῷ μεγαλῳ Πυρμηρουλα (IG Bulg. IV, № 2304).

Sancto Pirmer[ulae] (Дечев, с. 387).

б. *Δαβατοπειος* GN, както е отбелязано от Дечев, с. 109.

Θεῷ Δαβατοπειῳ (IG Bulg. II, № 868 и № 869 от Абрит), а също така и под формата *Δαβατοπιηος* (Vlahov. Nachtrage, 268), производно на *Δαβατοπειος*.

[*Θεῷ ἐπηκόῳ Ἡ*]*φαίστῳ Δαβατοπιη*[*νῳ*] (IG Bulg. II, № 867 bis).

Във формата *Δαβατοπιηνος* суфиксът *-ηνος* показва, че се касае до топонимично образуване от незасвидетелствуваното местно име **Δαβατοπια* (*-πεα*). Тогава формата *Δαβατοπειος* е фактически разширено със суфикса *-ιος* местно име и е негово прилагателно и *Θεὸς Δαβατοπειος* ще означава „Дабатопейско божество". В такъв случай *Δαβατοπειος* не е име, а прякор на божеството *Θεος*, *Ἥρως*.

в. *Δαρζαλα*, *Δερζελας* GN, както е отбелязано у Дечев, с. 119.

Θεοῦ Μεγάλου Δερζελα (IG Bulg. I, № 47_4; 47_5 bis, № 485 от Варна).

Θεου Μεγάλου Δερζελα νεοκόρος (IG Bulg. I, 230 bis от Варна).

[*K*]*υρίῳ Δαρζαλα* (IG Bulg., II, № 768 от Търговище).

Θεῷ ἐπηκόῳ Δερζει (IG Bulg. II, № 770 от Плъстина, Омуртагско).

Тук нямаме за цел да изследваме самите наименования на божествата, както и обсега на техните функции, а се ограничаваме само да установим дали се касае за име на божество или за някой негов прякор. Защото досега имената и прякорите на божествата се определяха субективно. Така напр. не е ясно защо *Πυρμηρουλα*(*ς*) да е прякор, а не име на тракийското божество *Ἥρως*, щом като е засвидетелствувано, придружено с названията: *Κυρίω*, *Ἥρωι*, *Κυρίῳ Ἥρωι*, *Θεῷ μεγάλῳ*, *sancto* или само с името (вж. по-горе), а *Δερζελας*, *Δερζις* да е име, а не прякор на местното божество *Ἥρως*, щом като е засвидетелствувано също с названия *Θεοῦ Μαγάλου*, *Κυρίω* или само с *Θεῷ ἐπηκόῳ*?

Тук се спираме на този въпрос само във връзка с разглежданата проблема за тракийските теофорни имена, за да се установи дали някои имена или прякори на тракийски локални божества не са употребени и като тракийски теофорни имена.

Божеското (?) име *Δερζις* и неговата разширена форма със суфикса *-ελα*(*ς*), *-αλα*(*ς*), а не *Δερζις* да е съкращение на *Δερζελα*(*ς*), както сметна Дечев, е засвидетелствувано и като лично име:

Derzus. — Histria: cura[g(entibus)] mag. Iul(io) Flor(o) et Derz(o) Biti.

Δερζ-ειλας. — Тасос: *Διογενης Εὐτροπείου ἐπείκλην Δερζειλου το β'*.

Derzi-zenus. — Диплома от 138 г., намерена в околностите на Велико Търново: (дателен) Derzizeno.

Derz-enus. — Histria: cura(m) (a)gentibus Sulpicio Narcisso et Derzeno Aulupori magistratis.

Формата *Derzenus* може да е произлязла от *Derzi-zenus* > **Derz-zenus* > *Derz-enus*, т. е. чрез хаплология и да е в същност двусъставното име *Derzi-zenus* или пък да е едносъставно име, разширено със суфикса

-enus, -enis, -ενις (срв. *Dal-enus, Ebr-enus, Ἐβρ-ενις*), т. е. *Derz-enus* < **Derzi-enus.*

Derzi-tralus м. ЛИ. — BSAV X, 1955, 133, № 9, от Аптат (между Абрит и Добрин), Толбухинско (= Vlahov. Nachtrage 269): D(is) M(anibus) Mucaporis Derzitralo filio suo...

Διαρζ-ιος прякор на Херакъл или разширено със суфикс *-ιος* лично име **Διαρζ-ις*, (*ας*?). — Околността на Варна: *Κωκους Διαρζιω Ἡρακλεῖ χαριστήριον ἀνεθηκεν.*

Според Дечев, с. 536, в прякора на *Διαρζιος* се съдържа същият елемент, както в *Derzus, Δερζις, Derzi-zenus, Δαρζαλας.* Михайлов, IGBulg. I², № 258, отрича разчитането на Дечев и предлага четенето: *Κωκους* vac. *Διαρζιω* [*Ἡρακλεῖ χα*]*ριστήριον ἀνε*[*θη*]*κε*; формата *Διαρζιω* схваща като генитив на едно лично име в номинативна форма *Διαρζιως* (вж. с. 447, index 1, Nomina Thracia), докато в app. cr. заявява, че „cum autem *Διαρζιω* gen. esse debeat, *Διαρζιω* [s vel -v] supleri non potest et in scriptio pro integra ducenda est".

Ако се приеме, че в *Διαρζιω* се разкрива сигурна генитивна форма, т. е. без допълвания, то тогава номинативната ще трябва да гласи **Διαρζιος* или *-ας*, а за генитивното окончание *-ω* може да се приеме, че е друго писане на окончанието *-ου* (срв. Mihailov. La langue, с. 29, § 8, 1, а). В такъв случай **Διαρζιος* е разширено със суфикса *-ιος* едносъставно име **Διαρζις* = *Derzus*; *-ια* е дако-мизийско застъпване на ие. *ē* (Vlahov. Vertretung, 93).

Диспозицията на имената в надписа обаче показва, че *Διαρζιω* е тясно свързано с *Ἡρακλεῖ*, като е съгласувано с последното по род, число и падеж, т. е. то е негово определение; като част на речта е прилагателно, произлязло от разширяването на **Διαρζις* = *Derzus* със суфикса *-ιος*. В конкретния случай то е прилагателно-прякор на *Ἡρακλῆς*.

И при двете тълкувания на *Διαρζιω* едно е безспорно. Тълкувана и като прякор-прилагателно и като лично име, формата *Διαρζιω* се явява като разширено със суфикса *-ιος* едносъставно име *Δερζις, Derzus.* От своя страна, строго погледнато, и личните имена, разширени със суфикса *-ιος*, по своята същност са първоначални прилагателни. (Срв. божеското име *Διόνυσος*~личното име *Διονύσ-ιος*, което е разширено със суфикса *-ιος* божеско име.)

В божеското име (или прякор) *Δερζις, Δερζ-ελα*(*ς*), *Δαρζ-αλα*(*ς*) и в личните имена *Derzus, Δερζ-ειλας, Derzi-* като първа съставка на двусъставни лични имена на пръв поглед като че ли са налице всички предпоставки (фонетична еднаквост на божеското име или прякор с личните имена; двата типа имена са засвидетелствувани предимно в един и същи ареал; в този ареал има силни гръцки колонии — предпоставка за влияние) да се приеме, че в тракийската и дако-мизийската антропонимия, макар и по-късно и под чуждо влияние, са засвидетелствувани теофорни имена.

Наличието обаче на лични имена, произлезли от друга отгласна степен на ие. корен, *dhers-*, т. е. *dhrs-* > *Δορσας, Δορσας, Dorses, Δορζ-ενθης, Δορζ-ινθης*, показва, че елементите *Derz-, Dorz-* са били в употреба от тракийската, респ. дако-мизийската антропонимия самостоятелно,[78] без да

[78] Вж. K. Vlahov. Vertretung, p. 93; Zur Deutung des Stammesnamens *ΘΡΗΙΚΕΣ* п. 205 с литература.

са били в някаква зависимост и обусловеност от божеското име или прякор *Δερζις*, *Δερζ-ελας*, *Δαρζ-αλα(ς)*. Поради този факт и споменатите лични имена не са теофорни.[78a]

9. *Κάβειροι*, *Καβιροι* (Sg. *Καβειρος*, *Καβιρος*), хтонични божества (Дечев, с. 197).

Според Дечев, понеже божеското име *Καβειροι* и неговите производни се срещат и като лични имена, главно в Македония и Беотия, и понеже в тези области имало тракийски езикови острови, то трябва да се приеме, че Кабирите са в действителност тракийски божества; разпространението на техния култ по островите на Тракийско море, Пропонтида имало за изходна точка югозападната част и тракийските езикови области.

Sittig, 143—144, посочва теофорни имена от типа *Καβειρίχα*, *Καβείριχος*, *Καβειρος*. Но всички те са засвидетелствувани извън тракийските езикови области или в области, в които живее в компактни маси население от нетракийски произход. От друга страна, в посочените лични имена не се разкрива никакъв тракийски елемент освен възприетия тракийски произход на божеското име.

Поради горните обстоятелства, свързани с божеското име *Καβειροι* и производните лични имена, може да се установи със сигурност, че от божеското име *Καβ(ε)ιροι* не са засвидетелствувани тракийски лични имена.

10. *Κότυς*, *Κοττώ*, *Coto*, *Κοτυτ(τ)ώ*, *Cotytto*, едонска богиня, чийто култ се е разпростирал през Потидея към Коринт, Атина, о. Хиос и Сицилия; *Κοτύττια*, *Cotyttia*, *Κοτυτὶς ἑορτή*, нейни оргиастични празненства (Дечев, с. 259).

В тракийската антропонимия са засвидетелствувани имена под формите:

а) едносъставни:

Κοτυς, *Kottus*, *Κωτις*, *Κοιτυς*, *Cotys*, *Cotus*, *Κουτουν* (sic), *Κοττις*, *Κοττυς*

б) разширени с някакъв суфикс:

Κοτ-ιους, *Κοτ-ιων* (или *Κοτι-ων?*), *Cot-elses*, *Κοττ-ιων*, *Κοτ-ελσης*, *Κουτ-ιλης*, *Coth-ilos* (несигурно), *Κοθ-ηλας*, *Κυτ-ιλης*, *Gudila* (късно, несигурно), *Κουτ-ιλας*, *Γουδ-ιλας*, *Κουθι-ουλας*, *Κουθι-ουρας*, *Κουθ-ιος*, *Κουθ-ειος*, *Κουθ-ειν*, *Cotuus*, *Κοτειφος*, *Κοττυφος*, *Κοττυ-φειος* (несигурно, Vlahov, Nachträge, 251), *Cot-iso*(?).

б) като съставка на двусъставни имена:

Κοτυ(τ)-ταρις, *Κοτυ-ριλλους*, *Χαρ-κοτυς*.

Досега се смяташе, че личните имена от горния тип са произлезли от името на едонското женско божество *Κοτυς*. Тази заблуда бе постулирана от звуковия идентитет на личните имена и божеското име, от една страна, а, от друга — че тракийските божески имена са могли да се употребяват и като лични (вж. *Βενδις*). Но както вече се установи при личните имена, произлезли от божеското име *Βενδις*, те са настанали под влияние на гръцките теофорни имена и по-късно се явяват, и то твърде спорадично, в тракийския ареал и като лични.

При божеското име *Κοτυς* и личните имена *Κοτυς* и производни не са били взети под внимание следните три показателя, което е позволило да се сметне, че те са едно и също.

[78a] Поради факта, че божеското име *Σεμελη* не е засвидетелствувано в тракийския ареал, ние се въздържаме от разглеждането му във връзка с личните имена.

1. Името *Κοτυς* е название на женско божество, докато носителите на личните имена *Κοτυς* и производни са мъже без изключение, чиито имена са засвидетелствувани в целия тракийски ареал.

2. В тракийския ареал не е засвидетелствувано нито един единствен път божеското име *Κοτυς*. Всички данни за божеството се свеждат до описанието на древните автори (Страбон, Есхил) на нейния оргиастичен култ и че така (култът) бил изпълняван и при едонците, и при фригите.

3. Култът на богинята *Κοτυς* е бил широко разпространен в гръцкия ареал (Потидея, Коринт, Атина, Хиос, Сицилия) и там са засвидетелствувани както производни на божеското име *Κοτυς* — *Κοττώ*, *Κοτυτ(τ)ω* така и производни на нейния оргиастичен празник — *Κοτυττια*, *Cottytia* *Κοτυτὶς ἑωρτή*. Ако се приеме по начало, че култът на *Κοτυς* е възникнал най-напред в югозападната част на тракийския ареал (областта на едонците), то той се е разпростpял по-късно в южна посока (гръцки ареал) и в Мала Азия (пренесен от изселилите се фриги), но не и в останалите тракийски области, което, ако беше така, би било предпоставка за появата на лични имена, произлезли от божеското.

В рамките на поставената тук задача ние се задоволяваме само да установим, че личните имена *Κοτυς* и производни не са произлезли от божеското име *Κότυς*. Опитите да се разтълкува и етимологизува божеското име *Κότυς*, а оттам да се разкрие и етимологията на личните имена, са дадени у Дечев, с. 258—259. Вл. Георгиев[79] с право смята, че личното име *Κοτυς* не е теофорно, а е идентично на едонското женско божество *Κότυς*, като го извежда от ие. **kot-u-* „отмъстителен“ и го съпоставя с гр. (хом.) *κοτήεις* „разгневен, отмъстителен“, *κοτέω* „гневя се, сърдя се“, *κότος* „гняв, злоба“; поради запазването на ие. кратко *о* в името смята последното за фригийско.

Но краткото *о* в *Κοτυς* в други форми на името е засвидетелствувано и като *ο* (*Κωτις*) и като *οι* (*Κοιτις*) и като υ (*Κουτουν*, *Κουτιλας*), което показва, че най-старата форма на името не е била с кратко *о*. От друга страна, личното име *Κοτυς* е регистрирано във всички области на тракодако-мизийския ареал; най-ранно засвидетелствуваният пример за това име датира от V в. пр. н. е., и то в мизийска област (*Κοτυος Εγγηϊστων*, Дечев, с. 260). Тези обстоятелства мъчно могат да подкрепят тезата за някакъв фригийски реликт в тракийската антропонимия. Поради това фригийският му произход е неприемлив.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От изследването на имената на тракийските божества и личните имена, смятани досега за техни производни, може ясно да се установи, че на тракийската антропонимия е било чуждо образуването на лични имена от божески както в по-ранния, така и в по-късния й период. Спорадичната поява на тракийски теофорни имена (*Βενδις∽Βενδι-φάνης*, *Βενδι-ζητα*; *Κοτυς∽Κοτυ·(τ)ταρις* и др.) са резултат на чуждо влияние, появили се най-напред в чужда езикова среда, отначало като трако-гръцки

[79] Вл. Георгиев. БЕО, с. 87.

хибриди, а много по-късно с чисто тракийски съставки, но не успели да окажат съществено влияние върху тракийската антропонимия и поради това типът теофорни имена е останал чужд на тракийската антропонимия.

РЕЧНИ ИМЕНА>БОЖЕСКИ>ЛИЧНИ ИМЕНА

Друг тип теофорни имена, а именно лични имена, изведени от имена на реки, които са били обожествявани, са засвидетелствувани и в тракийската антропонимия. Обаче не от всички тракийски речни имена са били образувани лични. Причините за това явление и свързаните с тях изводи сме изложили подробно в работата си, FN>PN. Понеже този тип тракийски теофорни имена служи като доказателствен материал за обяснението и на други процеси и явления, свързани с тракийските лични имена, те се разглеждат подробно в настоящата глава. Публикациите и подробностите за речните имена, а така също и за личните са дадени у Дечев и в моята спомената по-горе работа. Тук са изоставени също така личните имена, произведени от имена на реки извън тракийския ареал, тъй като те са разгледани подробно също така в споменатата моя работа. При справка да се търси там.

1. *Στρυμών*, днес р. Струма. Най-ранни сведения за името на тази река датират от VII в. пр. н. е. (Hes. Theog., 337). Засвидетелствувани са следните лични имена, производни на речното:

а. Едносъставни:

Στρυμων. — 1. Лариса, Тесалия: *Στρυμων Νεικάνορος* (100 г. пр. н. е.). 2. Делос: *κατὰ σ[υγγ]ραφὴ Ξενοθεωι Στρυμονος* (297 г. пр. н. е.). 3. MAMA I, № 303, от Западна Фригия, околността на Аксилон: *Βοηθὸς καὶ Στρυμων*. 4. Ефес: *Κλαυδιος Στρυμων*. 5. Египет: *Στρυμονι*. 6. Атика, AM XXI, 1896, 438: *Στρύμων* (135 г. пр. н. е.). 7. IG I XII 2, 321: *Στρυμων*.

Στρυμουν. — 1. Лариса, Тесалия: *Στρυμουν* (100 г. пр. н. е. Според Дечев идентично на речното име *Στρυμών*. В действителност в тази форма е засвидетелствувано тракийското произношение на *ω* и като *и*. За *-ων>ουν>ου(ς)* вж. по-нататък.)

Στρυμος — 1. Гърция: *Στρυμος* (V в.). Неправилно смята Дечев името за „Kurzform von den zweistammigen PN *Στρυμό-δωρος, Στρυμο-γένης*". Името е само грецизирано в окончанието, обусловено от фонетичния закон на тракийския език за съкращаване на дължините в две съседни срички, т. е. настъпило с развитието *-ūn > ŭn > ŭ > o(s)* и предаване на тракийското *ŭ* с *o*. Вж. по-нататък.

б. Разширени със суфикс:

Στρυμον-ιος. — 1. Кюстендил: *Σ[τ]ρυμονι[ος] Οὐλπιανοῦ*. 2. София: *[Τ]αρσαν Στρυμονιον*. 3. Рим: *Κουρην Στρυμονιου παιδὸς ἀυὐιον*.

Στρυμον-ίδης. — 1. Тенос: *π]αρὰ Κρινυλίου καὶ κυρίου Σωμβρότου Στρυμο[νι]δου Δονα[κέως]*. IV—III в. пр. н. е.

Strymon-is. — 1. Strymonis. Име на амазонка.

в. Като първа съставка на двусъставни:

Στρυμο-γένης. — Делос: *οἰκίαν οὗ οἰκεῖ Στρυμογένης* (276 г. пр. н. е.).

Στρυμό-δωρος. — Литературни извори: *Аристт. Оси* 233: *Στρυμοδωρε Κονθυλεῦ* 2. *Ахарн.* 275: *τὴν Στρυμοδώρου Θρᾷτταν*. 3. *Лизистр.* 259: *ὦ Στρυμόδωρ'*. 4. Демостен 36, 29: *ἐν Αἰγίνῃ ἐδωκε Στρυμοδωρος*.

2. *Νέσσος, Νέστος, Nessus* — по-старото наименование на *Μέστος, Mestus*, днес р. Места. Най-ранните сведения за това име датират от VII в. пр. н. е. (Hes. Theog. 341). Засвидетелствувани са следните лични имена, производни на речното:

а. Едносъставни:

Νεστις. — 1. Абдера, монета от 450—430 г. пр. н. е.: *ἐπὶ Νεστιος*. 2. Тасос: *Λεαγορης Νεστιο[ς]*.

Νεστος. — 1. Атина: *καὶ τῶν ὑῶν* (sic) *Δημ[ο]φῶ[ν]τος καὶ Νεστου* (180 г. пр. н. е.). 2. Делос: *Νεστος Διονυσίου* (около 200 г. пр. н. е.). 3. Египет: *δι' ἐμοῦ Νεστου* (VI—VII в. от н. е.). *Νεστιδα* — 1. Антедон, Беотия: *Νεστιδα*. Според Дечев „Patronymikon von dem PN *Νεστος*". Но името може да е било подведено под гръцката дентална основа *Νεστις*, ген. *Νεστιδος*, а засвидетелствуваната форма да е в акузатив. Неясно; може да има колебание към кой тип имена принадлежи — едносъставни или разширени със суфикс, но не и в тракийската му принадлежност.

б. Разширени със суфикс. — Няма засвидетелствувани.

в. Като първа съставка на двусъставни:

Νεστῶναξ < **Νεστο-αναξ*. — 1. Тасос, Pouilloux I, cat. I 5, 45: *Νεστῶναξ Ληλαντίδεος*, теор. в 404 г. пр. н. е. и неговият син, Cat. I, 6, 45: *Ληλαντίδης Νεστώνακτος*, около 375—370 г. пр. н. е.

Νεστο-γενης. — 1. Тасос, Pouilloux I, с. 263, № 28, 30: *Νεστογένης Ἀντιπάππου*, архонт в 400—390 г. пр. н. е.

Νεστο-ηρις. — 1. Египет: *Νεστοηρις Ὡρίωνος* (II в. от н. е.; според Русу, Dacia 2 NS, името е гръцко или египетско. В действителност то е трако-гръцки хибрид — *Νεστος* и *ηρις*, доколкото *ηρις* е гръцки, а не тракийски компонент. Срв. *Αβλ-ηρος*).

Νεστο-κλῆς. — 1. Тасос, Pouilloux I, с. 263, № 28, 18: *Καλλίμαχος Νεστοκλέος* (V в. пр. н. е.).

Νεστο-κράτης. — 1. Тасос: *Νεστοκράτης Σιφωνος*.

Νεστο-πυρις. — 1. Тасос: *Ἱππαγόρης Νεστοπυριος*.

а-1. Едносъставни:

Μεστας. — 1. Египет: *Μεστας Μελανίππου β* 1 (I в. пр. н. е.). 2. Филипи: *καὶ Φλ. Μεστ[α] Δημοσθένε[ι τε]κνῳ*.

Μεστεις. — 1. Тасос: *Φαυστος Μεστειδος*. 2. Тасос: *Αὐρ. Μεστεις Ἡροδότου* (II в. от н. е.).

Μεστις. — 1. Южна Македония: *Ζαιπυρου Μεστεως*.

Mesto. — Сагунт, върху ваза: Mesto f(ecit).

Μεστος. — 1. Тасос: *[Τερ?]τ[ι]α Μεστου*. 2. Тасос: *Το[ρ]κος Μεστου*. 3. Тасос: *Ἡραγόρας Μεστου*. 4. Тасос: *Μεστος Ἡρωδωτου*. 5. Тасос: *Μητοκος Μεστ[ο]υ ὁ καὶ Καπίτων*. 6. Серес: *Αὐρ. Παιβης Μεστου*. 7. Солун: *Κ. Φυσιος Μεστος*. 8. Радоливос при Амфиполис: *Μαντας Μεστου* (I в. от н. е.). 9. Делфи: *Μεστω Κο[ρ]ινθίῳ*. 10. Тауроминий, Сицилия: *Μεστον Νικάσαντα*. 11. Пловдив: *Μεστος* (мъченик, IV в. от н. е.). 12—20. Египет: *Ἁγνοθεος Μεστου*; *[- - -]ωνειμαιου τοῦ καὶ Μεστου*; *Ανουβιὰς πρεζβυτερα Μεστου*; *Μεστος βι[- - -]*, *[.]. λαα Μεστος*; *Ὡρίων Ἑρμαίου τοῦ καὶ Μεστου*; *Ἰσίδωρος Μεστου*; *Ἀφροδίσιος ὁ καὶ Μεστος Παλλύτεως*; *Εὐδαίμον[ος] Μεστου Κουσσων*. 21. Ментана: *χαίροις Μεστε γλυκύτατε*.

Mestus. — 1. Просочени, Драмско: sub curat(ione) Zipae Mesti fil. 2. Кобалище при Филипи: Zipas Me[s]tus. 3. Сопище, Скопско, Josifovska-Dragojević, Jedan neobjavljeni epigrafski spomenik iz Sopista,

Zbornik Filozofskog fakulteta u Skoplju, knj. 16 (1964), 139 ff.: Mesta Didae Site f. vixit anni(s) XX...[80]

Μεστυς. — 1—3. Чепигово, Македония, Spomenik 98, 1941—1948, 184 f. № 388, 62; *Μεστυς Βει[θυος]*; 186 f., № 398, 52 f.: *Μεστυς Παραμονου*, 55 f.: *Μετυς* (?) *Κετρειπορεως*. Според Бешевлиев името трябва да се поправи в *Μεστυς* (Вж. Vlahov. Nachträge, 277).

б-1. Разширени със суфикс:

Μεστιανος. — 1. Троизен, Арголида: *Α(ὐκιος) Ἀντιστιος Μεστιανος*. Според Дечев „Weiterbildung von dem PN Mestius". Но последното е също „Weiterbildung von dem PN *Μεστος* oder von dem gleichlautenden PN", както сам Дечев показва. Излиза, че името е разширено с два суфикса: *-ius* и *-anos*, т. е. **Μεστ-ι-ανος*. Личното име *Mestius* Schulze ZGLE 193, заб. 7, смята за латинско от етруски произход. Но това име е изведено от речното име *Μεστος*, а последната форма е късно засвидетелствувана (от римско време), което обезсилва схващането за старинния произход на формата. *Μεστιανος* е разширено от суфикса *-ιανος* тракийско име *Μεστος*.

Mest-icus. — 1. Рим: M. Curtius S. M. f. Stel. Mesticus Ven. Дечев, който не видя, че тракийските лични имена се явяват и разширени със суфикса *-ico* или *-co*, сметна, че името е „Eher Adjektivbildung von dem FN *Μεστας* als Weiterbildung von dem gleichlautenden PN." Името е разширено със суфикса *-icu-c*, латинска форма на *-(ĭ)ko*. Вж. Vlahov. Suffixe, с. 265 с литература.

Mest-ius. — 1. Войнишка диплома, намерена в Стабия, от 52 г. от н е.: L. Mestius L. f. Aem. Priscus Dyrrachinus. 2. Написано на тухла, Африка: Mestius Val. Името е разширено със суфикса -ius. Вж. казаното по-горе под *Μεστιανος*.

Μεστοη? — 1. Голяма Брестница, Тетевенско: *Αυρήλις Μεστοη* (III в. от н. е.). Дечев смята името за Erweiterung des PN *Μεστος*. Но изгласната *-η* е засвидетелствувана като *ἅπαξ* в тракийската антропонимия. Името и по-точно формата *Μεστοη* се нуждае от някакво допълнение. Вж. у IGBulg, II, № 589 и снимката на надписа, където явно се вижда, че останалите 3—4 букви или са заличени, или не са дописани. Примерът е несигурен.

Mesti-tus. — 1. Рим: Mucapus Mestitu (ген.).

Μεστ-υλας. — 1. Дуня, Прилепско: *Επιγένη* (*η*=*ει*) *Μεστυλου ἥρωι*. 2. Бела Църква, Прилепско: *Μεστυλας Δουλεους*.

Μεστ-υλης (или *-ις*?). — 1. Кавадарци: *Ἀλεξανδρος Μεστυλεος*.

Μεστ-υλος. 1. Гопач, Бизалтия: *Μεστυλος*.

Mest-ylus. — 1. Горна Солня, Скопско: Posis Mestylu (ген.).

Mest-ula. — 1. Скопие, а надписът е от Костолац: M. Aur(elius) Mestula Sc(upis). 2. Остербуркен: deo Marti [mili]tari Piru[s] Mestule (sic).

Μεστ-υλα — женско име. — 1. Велес: *Μεστυλα* (вок.).

в-1. Като първа съставка на двусъставни:

Μεστι-ζελμης (*-ας*?). — 1. Тасос, Pouilloux II, № 299: *Μαντα Μεστιζελμου* (II—III в. от н. е.).

[80] Целият надпис гласи: Mesta Didae Site f. vixit anni(s) XX h. s. e. Lucius Dicconis f. coniunx et Dita Site pater et Mescena mater et Sita Mesti avius et Mania avia p(ie) f(aciendum) c(uravit).

Μεστι-κενα. — 1. Попадия, Македония, Spomenik 98, 1941—1948, 173, № 361 (=Vlahov, Nachtrage, 277): *Μεστικενα Δουλεος.*

Μεστι-κενθος. — 1. Долистово, Станкедимитровско: *Ταρσας Μεστικενθου.* 2. Пак от там: *Μεστικενθος κάπηλος.* 3. Никопол на Места: *Αυρ. Μεστικενθος.*

Μεστι-κεντ-ιος. — Станкедимитровско: *Μεστικεντιου.* Двусъставното тракийско име е разширено допълнително със суфикса *-ιος.*

Μεστου-ζελμης (-ας?). — 1. Тасос: *Ἡρακλε[ίτης* или *-ιδις] Μεστουζελμιου.*

Μεστυ-παιβης. — 1. Солун: *Μεστυπαιβης Αυλουζενεος.* 2. Пещера между Червен и Табачка, Русенско: *Μεστυπαιβης.*

3. *Ἔβρος, Hebrus, Ebrus,* днес р. Марица. Най-ранни сведения за името датират от V в. пр. н. е. (Hdt. 7, 59). Засвидетелствувани са следните лични имена, производни на речното:

а. Едносъставни:

Ἔβρος. — 1—3 Делфи: *Εβρος Εβρου*; *Εβρος.* Bechtel PN 555, неправилно смята името за гръцко. Речното име *Ἔβρος* се отнасяше досега към ие. корен *jabh-* „futuere" (WP I 198), с позоваване на Хезихий: *Ἔβρος· τραγος, βατης, καὶ ποταμὸς Θρᾴκης.* Но както обърна внимание още Дечев, Хар. X 2, Хезихий в същност съобщава, че името на тракийската река звуково съвпада с (гръцката?) дума *ἔβρος. τράγος, βάτης* (=козел, пръч). Ако *Ἔβρος* трябва да се приеме за гръцка дума, произлязла от ие. **jegoa-: jegoă* „младежка сила", в гр. *ἥβασκω, ἡβάω* „възмъжавам", както предполага Дечев, то *-ρο-* в *Ἔβρος* остава необяснено, от една страна, и преходът e>*i*, срв. *По-ибрене Ибър*, както и появата на *u* и *i* звукове в основите му: *Εβρυ-, Efri-* — от друга.

б. Разширени със суфикс:

Εβρ-ενις. — 1. Пизос: *Μουκατραλις Εβρενεος σὺν ἀδελφῷ.* 202 г. от н. е.

Ebr-enus 1. Calachioi = Capidava, Dacia: Ebrenus magistra(n)s vici Scenope(n)sis.

Hebr-enus. — 1. Патавия, Северна Италия: L. Memmio iden Hebreni mil. class. (cent.) Sabini.

Засвидетелствувани са и други тракийски лични имена, разширени със суфикса *-ενις, -ανις*(?), *-enis*: *Επτ-ενις, Hept-enis* от *Επτα-*; *Δυτ-ενις* от *Δυτου-*; *Zura-turm-enis* (Vlahov. Nachtrage, 273) от **Ζουρα-τουρμη(-α); Μαντ-ανις* от *Μαντα, Manta*; *Εζβ-ενις* от *Εζβ-. Εσβ-.*

в. Като първа съставка на двусъставни:

Εβρυ-ζελμις. 1. Южна Тракия: *Εβρυζελμις Σευθου.* 2. Династ на одрисите; името е засвидетелствувано върху монети: *Εβρυζελμεος, Εβρυζελμιδος, Εβρυζελμιν* и епиграфски, IG II² 31 (декрет от 386—385 пр. н. е.). 3—5. Египет: *Εβρυζελ[μις]*, 274—273 г. пр. н. е.; *ἐκ τοῦ Εβρυζελμιος,* 261 г. от н. е.; *Εβρυζε[λ]μις,* 238 г. пр. н. е. 6. *Εβρυ[ζελμις] Θρᾷξ* 274/3 г. пр. н. е.

Εβρυ-ζενις. — 1. Златна панега: *Εβρυζενις Μουκακακεος.*

Efri-zelmus. — 1. Драма: [E]frizelmus.

Efri-poris. — 1. Никопол на Истър: Efripor is Bisini.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Географският и хронологическият показател при гореразгледаните имена позволява да се разкрият някои особено важни процеси, закономерности и явления, отнасящи се до тракийските лични имена като цяло,

и да се изясни произходът и развитието на тракийските лични имена, произведени от имена на реки в частност.

1. Лични имена, изведени от имена на реки, са засвидетелствувани само от онези реки, които се вливат в Егейско море (*Στρυμών, Νέστος — Μέστος, Ἕβρος*), докато от имената на реки в останалите области лични имена не са образувани.

2. В областите на долното течение на тези реки, от които са произведени лични имена, са съществували силни гръцки колонии с компактно гръцко население. За гръцкия език е било свойствено да образува лични имена от имена на реки, които са били обожествявани, ако и някои от тях да не са гръцки. (Срв. напр. личното име *Εὐφράτης*, производно от името на реката Ефрат. *Νεῖλος, Νειλεύς, Νειλό-στρατος, Νειλ-ων, Νειλο-ξενος*, лични имена, производни на речното име Нил (Sittig под думите).

3. Засвидетелствувани са и трите типа лични имена: едносъставни, разширени със суфикс, и двусъставни.

За двусъставните имена хронологическият показател разкрива следното:

Първите, най-рано засвидетелствувани двусъставни тракийски лични имена са от този тип и по същество са хибридни. Първата съставка на името е на тракийска река, а втората — гръцки компонент. Ярък пример в това отношение са личните имена, изведени от речното име *Νέστος*, което от римско време се нарича вече *Μέστος*. Докато с по-старата форма — *Νέστος*, вторите съставки са гръцките компоненти: *-ανοξ, -γένης, -ηρις, -κλῆς, -κράτης*, т. е. *Νεστῶναξ, Νεστο-γένης, Νεστο-ηρις, Νεστο-κλῆς, Νεστο-κράτης*, то с по-новата форма — *Μέστος*, се явяват само тракийски съставки: *-ζελμης, -ζελμις, -κενος, -κενθος, -παιβης*, т. е. *Μεστι-ζελμης, Μεστι-κενος, Μεστι-κενθος, Μεστυ-παιβης*.

4. Начинът на образуване на двусъставните имена разкрива тракийската морфолого-синтактична закономерност. Докато хибридните имена имат чисто гръцки словообразувателен тип, т. е. първата съставка влиза в корелация с втората с помощта на свързващ вокал *-ο-*, който тук е съвпаднал с основата — *Νεστ-ο-γένης, Νεστ-ο-ηρις, Νεστ-ο-κλῆς, Νεστ-ο-κράτης, *Νεστό-αναξ > Νεστῶναξ*, то в двусъставните имена с два тракийски компонента първият влиза в корелация с втория не посредством някакъв композиционен вокал или с генитивната си форма, а със своята основа: *Μεστι-ζελμης, Μεστι-κενθος, Μεστι-κενα, Μεστυ-παιβης*, срав. още *Εβρυ-ζελμις, Efri-zelmus*, Efri-poris. За появата на различни основи на едно и също тракийско име, начин на образуване на двусъставни имена и свързаните с тях проблеми вж. нататък.

Въз основа на гореустановените явления може да се направят сигурни и точни изводи за тракийските речни > теофорни > лични имена.

Речни > теофорни > лични имена не са свойствени на тракийската антропономия. Засвидетелствуваните тракийски речни > лични имена са резултат на влиянието на гръцките имена от този тип, и то в определени области и първоначално се явяват под формите на хибриди. По-късно, когато тракийската антропонимия в тази област възприема този тип имена, в новообразуваните имена гръцките съставки се заместват с чисто тракийски и образуването им се подчинява на тракийските, а не на гръцките словообразувателни закони. Този факт е от особено значение, понеже той се явява като едно безспорно доказателство за степента, об-

сега, съдържанието и характера на влиянието на гръцкия език върху тракийския.

В частност вече може да се решават със сигурност и редица тракийски имена, свързани с имената на реки. Ето няколко примера.

Личното име *Aurotra* няма нищо общо с името на реката *Ἄυρας*, приток на Дунав, за което Дечев, с. 38, под *Aulutra*, като отхвърля предположението на WT. Thr. II 2, 5, че се касае до диалектни различия във формите *Aulutra : Aurotra*, изказва предположение, че в *Auro-tra* се съдържа основата на речното име *Ἄυρας*. В действителност формата *Auro-tra* е произлязла от асимилацията на *l-r : r-r* и е двусъставно име с първа съставка *Aulu-*, т. е. *Aulu-tra(lis) : Auro-tra(lis)*, чиято втора съставка е била подложена на съкращаване. За изгласното *-u : -o* в *Aulu- : Auro-*, както и за съкращаването на вторите съставки, вж. по-нататък под *Αυλου-*.

Личното име *Μεσθλης*, чийто носител е означен в Илиадата като водач на меонците, по своя произход няма нищо общо с личното име *Μεστυλος*, както сметна Дечев, с. 296, „Augenscheinlich die archaische Form des in der späteren Zeit begegnenden thrakischen Form *Μεστυλος*“. В действителност *Μεστ-υλος* е едносъставно, разширено със суфикса *-υλος* лично име, произлязло от по-новата форма на речното име *Μέστος*, а последната е произлязла от по-старата *Νέστος*.

Τονζηΐς Дечев, с. 511, е схванал като женско лично име, произлязло от речното име *Τόνζος*, *Tonzus*, по-късно *Τοῦνζα*, днес р. Тунджа. След установяването, че от реките във вътрешността на Тракия, по-точно техните имена, не са били образувани лични, то схващането на Дечев трябва да се смята за неправилно. В действителност *Τονζηΐς* не е лично име, а име на фила (вж. IGBulg. I², № 370).

Личното име *Ζυρά-ξης*, с което е обозначен водач на гетите, имащ за резиденция *Γενουκλα*, няма нищо общо с речното име *Zyras*, река в Добруджа, днес Батковска река, както сметна Кречмер, Gl. 24, 1935, 45; той тълкува името като „*Zyrasfürst*“, съставено от речното име *Zyras* и ав. *xšaya* „Herrscher, Fürst, König“. Дечевото предположение за *Ζυρά-ξης*, че в същност се касае за паралелна форма на личното име *Σουρά-ζεις*, *Ζουρα-ζης* и под., тъй като *ζ* често се е разчитала и писала като *ξ*, е по-вярно. Неговото предположение ние можем да подкрепим и с други доказателства, а именно: формата *Ζορα-ξης* е засвидетелствувана като *ἄπαξ* и при това в литературен източник (Dio 51, 26). Засвидетелствуваните епиграфски други форми на това име показват *ζ*, а не *ξ*, а техните носители произхождат предимно от североизточните области, т. е. от същите, където е ареалът и на засвидетелствуваното име *Ζυράξης*. Освен това установеното положение, че от имената на реки във вътрешността не са били образувани лични имена, обезсилва тълкуването на името от Кречмер и подкрепя предположението на Дечев.

3. ПЛЕМЕННИ ИМЕНА, УПОТРЕБЕНИ КАТО ЛИЧНИ

Лични имена, произлезли от името на някое племе, са засвидетелствувани също в тракийската антропонимия. Причините за появата им, както и мястото и времето на тяхното образуване ще станат ясни по-долу,

Засега са познати следните случаи, които тук излагаме по азбучен ред.[81]

1. От племенното название *Βησσοί, Bessi* (Д. 57) са засвидетелствувани следните типове и видове лични имена:

а. Едносъставни. Личното име е еднакво по форма на племенното, т. е. ед. ч. на племенното название е употребено като лично име.

Лит. извор: *τὰ περὶ τὸν Βεσσον τὸν Παιόνα.* Тук Дечев, 55, с право отхвърля предположението на WT. Thr. II 2, 52, че в случая се касаело до пеонско име.

б. Разширени с някакъв суфикс: *Βήσσ-ιος, Bess-ius, Bess-io, Βεσσ-ων, Βεσ-ουλα* (m.).

Томи: *Κυρίλλου Βησσίου Φλαβιανοῦ* (ген.).

Cod. Iust. 4., 1, 6 (291 г.): Impp. Diocletianus et Maximianus A. A. Bessio.

Moesia Superior: *Bessio.*

Гюмюрджина (ген.): *γυναικὸς Βεσουλα Μουκαπορεος.*

Сиракуза: *Βεσσων πιστὸς καὶ[ἄμεμπτος].* Съмненията за нетракийския произход на името са неоснователни. Вж. Vlahov. Nachträge, 240.

в. Като първи компонент на двусъставни:

Пизос (202 г. от н. е.): *Δυτου-πορις Βεσσοδενθου*; *Τηρης Βεσοδενθου.*

2. От племенното название *Brisae* (вж. Vlahov. Nachträge, 267 и 242) са засвидетелствувани две, разширени със суфиксите *-ων* и *-ουλα*, лични имена.

Лит. извор: *οἱ Μακεδόνες τοξόται, ὧν Βρίσων ἦρχεν.*

Долна Градешница, Санданско, IGBulg. IV, № 2251: *Βρισουλα Πετραδενο* (sic). Погрешно предадено у мен, Nachtrage, 228, 267, 343, като *Βρισουλας.*

3. От племенното име *Γέται, Getae* са засвидетелствувани следните лични имена:

а. Едносъставни: *Γετας, Γετης, Geta, Γετις* (ж.).

Цар на едоните. Името е засвидетелствувано върху монети от V в. пр. н. е.: *Γετα βασιλέως Ηδωναν, Γετας Ηδονεον βασιλεύς.*

Частни лица, засвидетелствувани в Гърция; първият случай датира от IV в. пр. н. е.: *Γετας Ἀλεξίππου*; *Γετας χρηστός*; Беотия: [*Γ*]*ετας.*

Египет: *Γετας Κῶος τῆς ἐπιγονῆς*; *Γετα* (ген.).

Γετις, женско име. Според Ст. Византийски (206, 5) така се е наричала жената на Филип, син на Аминт.

Освен тези примери *Γέτης, Geta* са засвидетелствувани като имена на роби в новата комедия (Дечев, 105).

б. Като първа съставка на двусъставно:

Олбия: *Ζουραζις Γετομουσης.* Дечев, 105, предава само, че Vasmer, ISR 37, вижда в това име един композитум, съставен от две племенни имена. На пръв поглед такъв композитум е странен и резервата на Дечев е обяснима. Но в тракийската ономастика са засвидетелствувани подобни случаи: така напр. Плиний NH 4, 40 (Дечев, 140) известява,

---

[81] От племенното название *Ἀψίνθιοι*, живеело северно от тракийския Херсонес (Д. 39), е засвидетелствувано лично име под формата *Αφινθιο* (ген.). L. Robert. Rev. Rhil., 3, 1959, 230, note 1 (=K. Vlahov. Nachträge, p. 314): *Θεμισταγόρη Ἀψινθιο* (sic), Nr. 426: „Je ne rapproche pas le patronyme du nom de la plante 'absinthe', mais de la tribu thrace des *Ἀψίνθιοι*, au nord de la Hersonese de Thrace (les textes sur la tribu, la region et la 'ville' dans Decev s. v.“). Несигурно. Вж. IGBulg. I, Nr. 426.

че едно тракийско племе, обитавало част от поречието на Марица и в Родопите, се е наричало *Dio-bessi*. Последното е композитум, съставен от две племенни названия — *Διοι, Dii*, племе, живяло в Родопите (Thuc. 2, 96, 2; Tac. Ann. 3, 38 = Дечев, 140), и *Βησσοί, Βεσσοι, Bessi*; *Μαιδοβιθυνοι* — племе в Мала Азия (№ 280), съставено от две племена — *Μαιδοι*, племе, обитавало областта на Средна Струма (Дечев, 280), и *Βιθυνοι*, племе, живяло в северозападната част на Мала Азия. Следователно името *Γετομουσας* можем да приемем за действителен композитум, съставен от племенните названия *Γεται* и *Μυσοι*, и е употребено като лично име. Този факт от своя страна потвърждава, че личните имена, произлезли от племенното название на гетите, са наистина такива и резервата на Дечев, с. 105, че те са само „Identisch mit dem Stammesnamen *Γεται*", губи всякакво основание.

4. От племенното название *Δακοί, Δάκοι, Daci* (ед. ч. *Δάκος, Δαξ, Dacus, Daciscus, Dacisqus*), племе, познато от II в. пр. н. е. (Дечев, 111), досега не са познати лични мъжки имена. Засвидетелствувани са само следните женски имена под формата *Dacia*.

Далмация, CIL 3, 2967[a] (Д. 113): Firmus tribunus et ... Dacia coniunge eius.

Верона, CIL 5, 3647 (Д. 113): Iuliae Daciae (дат.).

Нола, CIL 10, 1316 (Д. 11): Noniae Dac(iae).

Рим, CIL 6, 28848[a] (Д. 113): Vibia Dacia mater.

Липсата на единствено число от племенното название *Δακοί* и под., употребено като лично име преди всичко в гръцки ареал и извори, а след това и в латински, както и появата на форма за племенното название *Δαξ*, образувана по аналогия на *Θρᾷξ*, потвърждава, че племенното название *Δακοι* се е появило много късно на историческата сцена и дошло в контакт с гръко-римския свят.

5. *Δᾶοι, Δάοι*, по-старото название на даките (Д. 116).

От това племенно название са засвидетелствувани лични имена, които за целите на настоящата работа ние ще дадем по Дечев, понеже под формата *Davos* и под. са засвидетелствувани лични имена и у другите народи. Поради това в тези случаи не може да се установи ясно, само въз основа на формата, дали *Davos* е лично име, произлязло от племенното название или е просто едно лично име (а в областите на Мала Азия, особено във Фригия, то се явява като божеско) у другите народи, нямащо нищо общо с племенното название *Δᾶοι*, а е просто съвпаднало звуково с последното.

Δαῦος, Dāvos се употребява като име на роби в по-новата комедия (Дечев, 117).

Лит. извор (*Herond.* 5, 68 Д. 117): *ἡ Δάου τιμή*.

Лит. извор (*Anthol. Palat.* 14, 123, 10 (Д. 117)): *Δάος δ'εἴκοσι μνᾶς ἐχέτω*.

Атина: *Δαος Ἡρακλεώτης*; *Δαος Δαου Ἡρακλεώτης*.

Епидавър: *βωμὸν Πανθείῳ ἱερεὺς ἱδρύσατο Δαος*.

Делос: *ἐγ μετοίκων Δαος Βαλά(κρου)*.

Самотраки: *Δαος*.

Тасос: *Δαος Ἄπολλο* - - - .

Кизик: а) *Διοδ[ω]ρε Δαου χ[α]ῖρε*, в) *Εμβιλε Δαου χαῖρ[ε*.

Олбия: *Αδαιος Δαου ἱππεύς*.

Рим: C. Iulius Davos faber; Ti. Cladio Dao; Davos P. Publio Dao; Dav[os]; Q. Titi Q. 1. Davi; Daus Caesaris (servus); C. Aufidio C. 1. Davo coniugi.

Капуа: M. Antonio Davi.

Капена: d. m. Ti. Claudi. Aug. I Dai.

Пренесте: Davos Calidus.

Not. Scav. 1904, 438 от Рим (Д. 117): T. Precilius T.Э.I. Davos.

Cod. Iust. 9, 35, 2 от 230 г. (Д. 117): Imp. Alex. A. Davo.

6. От племенното название *Θρᾶκες, Θρῆκες* и под. са засвидетелствувани различни видове и типове лични имена.

а. Едносъставни: *Θρᾶξ, Θρᾶξ, Traex, Threx, Θρακης* (ж.), *Θρᾷσσα, Θρᾶττα.*

Египет (между 80 и 69 г. пр. н. е.): *Θρᾶξ Βιθυος*; *Θρᾶξ Ἑρμαίου*; *Ἰσδώρῳ Θρακ[ι]* от 274—273 г. пр. н. е.; *Δημητριος Θρα[κος]* (II в. пр. н. е.); *ὁμολογεῖ Νίκων Δημητρίον Θρᾶξ τῆς ἐπιγονῆς*; *Θρᾶξ Παμβῆκιος.*

Делфи (375 г. пр. н. е. — Д 209): *ἐπὶ Θρακὸς ἄρχοντος.*

Атина: *Θρᾶξ Νικοβο(υ)λο(υ)*; *Θρᾶξ Πειταγο(ρο)*; *Θρᾶξ Ἀμφικλε(ος)*; *Θρᾶξ Ἱπποδάμα*; *Θρᾶξ Μικο(νος)*; *Θρᾶξ Ἀρχίου*; *Βιθυς Θρακξ* (sic).

Спарта: *Θρᾶξ.*

Сицилия (Д. 210): d. m. Callis[t]o [T]raeci.

Бриксия: d. m. amici posuerunt Threci Voluseno lib.

Египет (Д. 206): *Πεκῦσις Πατχναῦ(τος) μητ[ρὸς] Θρακῆτος.*

При женските имена в едни случаи не е съвсем ясно дали със самостоятелната употреба на единственото число на племенното название се означава племенната принадлежност, станала впоследствие нарицателно, или е вече лично име. Но в тези случаи се разкрива ясно пътят, по който от племенно название се е стигнало по-късно до лично име. Този път ясно може да се проследи от следните три примера:

а. Лит. извор (Д. 210): *ἀ Θευμαριδα Θρᾶσσα.*

б. Делфи: *σῶμα γυναικεῖον ἃ ὄνομα Εὐκολίνα τὸ γένος Θρᾷσσαν* (акузатив вм. номинатив *Θρᾶσσα*).

в. Пак от Делфи: *σῶμα γυναικεῖον ἃ ὄνομα Θρᾶσσα.*

Поради този факт тук се вземат под внимание само ясните и безспорни случаи на употреба на племенното название като лично, какъвто е третият случай.

Лит. извор (*Anton. Lib.* Metam. 21 = Д. 210): *Τερείνης τῆς Στρυμονος καὶ Ἄρεως ἐγένετο θυγάτηρ Θρᾶσσα.*

Атракс, Тесалия: *Θρᾶσσα ἡ ἀπολευθερωθεῖσα ὑπὸ Πειθαλάου τοῦ Βαλωνος.*

Питион, Тесалия: *τὴν δουλη[ν Θ]ρᾶσσαν.*

Лит. извор (*Αχαρη.* 273 = Д. 210): *τὴν Στρυμοδώρου Θρᾶτταν.*

Гърция: *Θρᾶττα καπηλ[ὶς] ἐμ Με(λιτῃ) οἰκοῦ(σα)*; *καταδῶ Καλλίαν τὸν κάπηλον τὸν ἐγγειτόνων καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Θρᾶτταν.*

б. Разширени със суфикс, някои от тях с 2 и даже с 3 (?) суфикса: *Θρακ-ία, Trach-ia* (ж.), *Θρακ-ιδας, Θρακ-ιδας, Θρακ-ιδης*; *Θρακ-ίδα, Trac-idas, Traec-ida, Traech-ida, Thraec-ida, Θρακ-ίς, Θρακ-ίτα, Θρακ-ίων, Thrac-iscus, Θρακ-υλ-ιων, Θρακ-ιδ-ιανη* (ж.), *Thrac-i-ac-ius.*

Танагра (Д. 206): *Θρακία.*

Acta SS. Nov. 2, 127 (III Kal. Oct.) и Act SS. Sept. 7, 125—126/29 Sept. (=Д. 206) Tracia; мъченица от Гракия; християнско време.

С гръцкия суфикс *-ίδας, -ίδης* първоначално е било образувано патронимикум (*Θρακ ίδης*), както това може да се установи ясно от Диодор

16, 24, 3 = Д. 206: *ἀθροίσας (Φιλόμηλος) δὲ στρατιωτῶν πλῆθος καὶ καταλαβόμενος τὸ μαντεῖον τοὺς τε Θρακίδας καλουμένους τῶν Δελφῶν ἐναντιωμένους ἀνεῖλε* (356 г. пр. н. е.) *καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμευε*, който след това се употребява вече и като лично име.

Египет (Д. 206): *Ἅρπαησις Θρακίδας* (100—101 г.); *Θρακίδας Θρακίδου* (165 г. от н. е.); *[Σ]αραπίων Θρακίδου τοῦ Ἑρμογένους* (93 г. от н. е.); *Θρακίδας Καμειοῦς* (158—159 г.); *Θρακίδας Μενελάου* (II—I в.); *Θρακίδου*; *Δίδυμος Θρακίδου*; *Θρακ(ίδης) Θρακ(ίδου)*; *Θρακίδαν υἱόν* (135 г. от н. е.); *Θρακίδας Σοάγου* (между 80 и 69 г. пр. н. е.); *Θρακίδα Ἀπολλωνίου* (114 г. пр. н. е.); *Θρακίδα* (94 г. пр. н. е.): *παρὰ Θρακίδου* (III в. пр. н. е.).

Пантикапей: *Καλατύχη γυνὴ Θρακίδου χαῖρε* (I в.).

Некропол Тиритаки, Керч, CIRB, № 905: *Θρακί(δ)ας υἱὸς Θρακί(δ)ου, χαῖρε* (I в. пр. н. е. или началото на I в. от н. е.)[82].

Атина: *Θρακίδης Ταρσευς* (sic).

Делфи: *σῶμα ἀνδρεῖον ᾧ τὸ ὄνομα Θρᾳκίδης.*

Птолеманс: *αὐλητὴς τραγικός. Θρακίδης* (III в. пр. н. е.).

Хиос: *Δημογενίδ[αι] Θρακίδας οἱ Τηλαγρου* (III в. пр. н. е.).

Лит. извор (Plin. NH 33, 156 Д. 206): Tracides.

Капуа: Cn. Sextius Tracides.

Монтекалво: Treacida Theophil...

Стоби: [Cu]rtila M(arci) liber[ta] Thraecida.

Рим: P. Tullius P. L. I. Traechida; Secunda Thraechida; L. Anni(ae?) Thraecidae; A(ulus) Valerius, A(uli) l(ibertus) Thraecida.

Египет: (Д. 208): *Παχνοῦβις Θρακίδος* (101—102 г.). Разширено със суфикса *-ίς*.

Египет (Д. 208): *Θρακίτα Κομ(ωνος?)*. Разширено със суфикса *-ίτης, -ίτα(ς)*.

Египет (Д. 208): *Θρακίωνος* (ген.).

Диме в Ахая, Гърция: *⟨Θ⟩ρ⟨α⟩ικίωνα*. Последните две имена са разширени със суфикса — *ίων*.

Лит. извор (Hist. Aug. 19, 3, 3 Д. 208): Quid vis Thracisce? (Разширено с хипокористичния суфикс -iscus).

Атина (Д. 208): *Θρακυλίων Νικο[μαρχο(υ)]*. Името е разширено с два суфикса: *-υλος* и *-ίων*, т. е. **Θρακ-υλο-ίων*.

Египет (Д. 207): *πρό(ς) Ἀ[χα]θον τὸν καὶ Πολυδ(εύκην) ὁ τῆς Θρακιδιανῆ(ς)*. Името е разширено с два суфикса: *-ίδης* и *-ιανός*, за ж. р. *-ιανή*, т. е. **Θρακ-ιδη-ιανη > Θρακιδιανη*.

Рим (Д. 206): Thraciacius f(ecit). Името е разширено с три (?) суфикса: *-ius, -acus* и *-ius*, т. е. **Thrac-iu-acu-ius > Thrac-i-ac-ius*. За испа-

[82] Четенето *Θρακι(δ)ας Θρακι(δ)ου* е спорно, понеже „после сверки с камнем, камень *ΘΡΑΚΙΔΑΣ ΘΡΑΚΙΔΟΥ, Θρακίδας, Θρακίδου* — Марти". Името *Θρακίδας* зарегистрировано в словаре Dornseiff — Hansen (с. 127); името *Θρακίλας* нигде не засвидетелствовано. Аргументацията на издателите на CIRB за четене на името *Θρακί(δ)ας* вм. *Θρακιλας* е неубедително. В случая може да се касае до нова форма, незасвидетелствувана досега, на лично име, производно на племенното название *Θρᾷκες*, разширено тъкмо със суфикса *-ιλα(ς)*, т. е. *Θρακ-ιλας*, както е засвидетелствувано на камъка. Срв. тракийски лични имена, производни на племенни, разширени със суфикса *-ουλα*: *Βεσ-ουλα, Βρισ-ουλα*, както и имена, разширени със суфикса *-ιλα(ς)* *Bus-ilas, Γουδ-ιλας, Gud-ila, Ζη-ιλας, Κουτιλας, Cetr-ilas, Παβ-ιλας* (Vlahov. Suffixe, § 4, p. 251—253). И при двете четения на името едно е безспорно: то е едносъставно, произлязло от племенното название *Θρακες*, разширено със суфикса *-ιδας* или *-ιλας*.

дане на предходния вокал пред вокала на суфикса, вж. Vlahov. Suffixe, 237.

7. *Θυνοί*, *Thyni*, племе, населявало в Европа областите на горната част на Перинт и Селиврия, между Салмидесос и Аполония и в Мала Азия — от реката Ревас до устието на реката Сангарий. Засвидетелствувани са три примера на употреба на племенното название като лично име: *Θυνος* (м.) и *Θυνή* (ж.).

Пантикапей (Д. 213): [*Θ*]*υνὲ Μασταρ*[*ου κ*]*αὶ υἱοί Βαστ*[*α*]*κὲ Δοκίων, χαίρετε*; [*Ἀ*]*πατουρὶς* [*Θ*]*υνο*[*υ*] *γυνή*.

Египет: *Ἀμμώνιος Ἀλλίωνος μη*(*τρὸς*) *Θυνης*.

8. Личните имена *Καρπος*, *Carpus*, както Дечев, 232, смята за производни от племенното название *Κάρποι*, *Καρπιανοί*, *Καρπίδαι*, *Καρποδακαι*, *Carpi* (Д. 230), тук не се вземат под внимание, тъй като не може да се докаже, че не се касае до баналните гръцки лични имена от типа на *Καρπος*, *Καρπῖνος*, *Καρπίων*, *Καρποδωρος*, *Εὔκαρπος* (Bechtel, PN 234; вж. и Vlahov. Nachtrage, 249).

9. *Κίκονες*, *Cicones*, племе, населявало областите между Бистонското езеро и долното течение на Хеброс (Д. 244).

Според антични автори племенното название *Κίκονες* е произлязло от личното име *Κίκων*. Ако случаят действително бе такъв, то засвидетелствуваните няколко примера за това име с изключение на митическото не са произлезли от племенното название, а са чисто лични имена. Но по-късно засвидетелствуваното име под формата *Κίκων* не се среща в тракийските езикови области, т. е. ако бе лично име, от което по-късно се е развило племенното название, то би трябвало в такъв случай да бъде в употреба в тракийската антропонимия. Отсъствието му в тракийските езикови области обаче е един индиректен показател, че личното име *Κίκων* е произлязло от племенното название.

Имброс: *Κικων*.

Беотия: *Κικων Ἀθηναῖο*[*ς*].

Лит. извор (Хезихий): *Κίκων, ὁ Κίκων Ἀμυνθάονος ἦν, οὐδὲν αἴσιον προθεσπίζων*.

Лит. извор (Хипонакс, frg. 2 (1, 3, 77, 5 Diehl² = Д. 245): *Κίκων δ' ὁ πανδήλητος, ἄμμορος καὐηξ, τοιόνδε δάφνης κλάδων ἔχων*.

10. *Κορπῖλοι*, *Κορπίλοι*, *Corpili*, племе, живяло на изток от сапеите, от Бистонското езеро до устието на Хеброс (Д. 254).

От това племенно название са засвидетелствувани три примера на употреба на единственото му число като лично име:

Имброс: [*ἡ δεῖνα τοῦ δεῖνος*] *Κορπειλου θυγάτηρ, γυνὴ δὲ Ἀπολωνίου Κορπίλου, χαῖρε*; - - - *Κορπειλ*[*ου*] *χαῖρε*.

11. *Μαιδοί*, *Μαῖδοι*, *M(a)edi*, племе, населявало областите на Средна Струма (Д. 280).

От това племенно название е засвидетелствуван само един пример, употребен като лично име:

Рим (Cil 6, 6310): lecticarius nomine Medus.

12. *Μοισοί*, *Moesi*, *Μυσοί*, *Mysi*, *Moeses* (ед. ч. *Μυσός*, *Μυσις*, *Μυσή*), първоначално име на едно племе, живяло западно от гетите, част от което се е преселила в Мала Азия, а по-късно става обобщено название на различни народностни елементи, живели в северозападната част на Балканския полуостров (Д. 306).

От това племенно название са засвидетелствувани примери на употреба като лични под следните форми:

Μυσιαιος — Атракс Пеласгиотис, Гърция: *Μυσιαιος*.

Μυσιας — пак от там (Д. 324): [*Μ*]*υσιας Κρατέου*.

Μυσις — ж. име — Фарсала, Тесалиотис (Д. 325): [*Μ*]*υσις ἀπελευθ*[*ερ*]*ωμένη*.

Амазония, Мала Азия: *Ἰου*[*λια*] *Μυσιδι Δημοκράτης ἀλόχῳ*.

Като втора съставка на двусъставно — вж. *Гето-μουσης*.

13. **Ὀλατες*, племенно название, което не е засвидетелствувано, а се възстановява въз основа на засвидетелствуваното му ед. ч., употребено като лично име, и въз основа на засвидетелствуваното му прилагателно (Д. 340).

Атина: *Ὀλας ἀνήρ*.

Олбия: *πολέμου τε προσαγγελθέντος Ὀλατικοῦ*.

(Вж. още и литературата у Дечев.)

14. *Παναῖοι*, име на едонска триба, живяла в близост до Амфиполис (Д. 354).

От името на трибата в Атина е засвидетелствуван един пример на ед. ч., употребен като лично име.

Παναῖος Πρασιεύς.

Примерът не е съвсем сигурен, защото се предлага и друго четене — *Παν*⟨*δ*⟩*ίου* (Д. 354).

15. *Σάτραι*, племе, обитавало Пангей между Места и Струма (Д. 426).

Засвидетелствуван е само един случай на употреба на племенното название като лично име, IG Bulg. III 1, № 1516, а, 29: *Σατρης*.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От засвидетелствуваните лични имена, произлезли от имената на тракийски племена (и дако-мизийски), се установява следното:

а. Всички лични имена, произлезли от племенни, са засвидетелствувани извън ареала на племето и почти всички извън тракийския ареал.

б. Този вид лични имена са разширявани с чужди, не тракийски суфикси. Засвидетелствуваните два примера на лични имена и с тракийски суфикс (*-υλος*, *Βεσ-ουλα*, *Βρισ-ουλα*, ако не се касае до гръцкия суфикс *-υλος*), явяващи се в тракийските езикови области, са късни, когато общотракийското племенно название *Θρᾶκες* е бивало все повече възприемано от тракийските племена, а самите те влизат в различни административни единици. Поради това по всяка вероятност, за да се подчертае от кое именно племе е носителят на името, той е бил назоваван по името на племенната си принадлежност на конкретно тракийско племе. Нека не се забравя и фактът, че тези имена са засвидетелствувани извън ареала на даденото племе. Същото е в сила и за явяването им като първа съставка при композитуми (*Βεσ*(*σ*)*ο-δενθης*), ако не се касае до някакви звукови съвпадения между първата съставка и племенното название.

в. От имената на отделни племена в едни случаи са засвидетелствувани многобройни примери на употребата им като лични имена (от *Θρᾶκες* — 65; от *Δᾶοι* — 24; от *Βησσοί* — 8; от *Γεται* — 8 и т. н.), докато в други са засвидетелствувани само по един-два примера, а в трети

случаи от племенните названия не са засвидетелствувани никакви. Това положение се дължи на няколко главни фактора:

1. Племето е било многолюдно и в продължение на по-дълъг период от време е било в контакт с гръко-римския свят.

2. Късно появяване на племето на историческата сцена и поради това от племенното название не са били образувани лични имена. Тази причина особено добре може да се проследи при случаите с племенните названия на давите и даките. Докато от по-старото название на племето *Δαοι* са засвидетелствувани относително голям брой примери на употребата му като лично име, то от по-новото название — *Δακοί*, няма засвидетелствуван нито един пример на лично мъжко име. Нещо повече. Самото племенно название *Δακοί* варира в своите форми, които не са продукт на вътрешното развитие на името за единствено число: *Δακός*, *Dacus, Dac-iscus*, разширено с лат. суфикс *-iscus*, а *Δαξ* е образувана по аналогия на *Θρᾴξ* (късно).

г. Не са засвидетелствувани лични имена от онези племена, които са били малобройни, поради ранно изчезване на племето, поради сливането на две племена и едното е започнало да се нарича с името на другото, поради покоряване на племето от друго племе, поради изселване на племето и т. н.

Личните имена от този тип трябва да се схващат като относително тракийски. Техният път на поява е следният:

Носителят на името се намира в чужда езикова среда и първоначално е бил назоваван с името на племенната си принадлежност. Това е особено валидно за тракийските роби и по-късно рекрутирани войници. По-късно името става лично, като последното става отново обект на понататъшно чуждоезиково влияние: може да бъде разширявано с чужди на тракийския език суфикси. В крайна сметка в този тип имена тракийско е само племенното название, а принадлежността им към тракийската антропонимия е обусловена от външни, нетракийски фактори.

4. ЛИЧНИ ИМЕНА, ПРОИЗЛЕЗЛИ ОТ ТОПОНИМИ

В гръцката антропонимия са засвидетелствувани лични имена, производни на топоними. В едни случаи те се явяват в еднаква форма с тази на топонима, а в други — личното име е някакво производно (разширено с някой суфикс) на топонима (Bechtel, PN, 550, 552, 556—559).

В тракийската антропонимия са засвидетелствувани също лични имена, някои от които действително могат да произлизат от тракийски топоними. Тук даваме под азбучен ред онези лични имена, за които са засвидетелствувани топоними или може да се предполага, че са еднакви с основата на топонима.

1. *Αἰσυμωης* м. ЛИ. — Рила, Станкедимитровско, IG Bulg. IV, № 2233: *Κυριω Σαβαζίω κληρονόμοι Πιεισεισου Αἰσυμωους κτέ.*

Издателят на IG Bulg. се съмнява в четенето на *Αισυμωους* „lectio certa?“, но възприема предложеното от Геров четене, с вероятен номинатив под формата *Αισυμωης*; заедно с Геров приема името за тракийско и го сравнява с *Αἰσύμη* (*Οἰσύμη*), град при устието на Струма (Д. 10). Но снимката на надписа не потвърждава предлаганото четене не само на името, но и на други думи и форми. Освен това името на града е

Αἰσύμη, *Oesyma* (*Οἰσύμη*) е грецизирана форма, настанала чрез нагаждане на тракийската дума *Αἰσυμα* към гръцките *οἶσος*, *οἰσύα* „върбалак“ (Дечев. Хар., XXI, 2), а етата във формата *Αἰσύμη* отразява йон.-атич. застъпване на *ā*. (За предаването на тракийското *a* с йон.-атич. *η* вж. Vlahov. Vertretung, 125). Тракийската форма на името на града е следователно *Αισυμα*. Но от тази форма не може да се получи генитивна форма *Αισυμωους*. Всички тези показатели, взети вкупом, не позволяват да се приеме, че *Αἰσυμωης* (при това с несигурно разчитане) е лично име, производно от тракийския град *Αισυμα*.

2. *Βελλουρος*, селище, разположено от горната страна на Максианопол в провинция Родопа (Д. 49). — Късен лит. извор (Proc. ae. 4, 11, 7): *ἔν δε τις κώμη ἐν τῇ μεσογεία, Βελλουρος ὄνομα - - -*.

На о. Тасос е засвидетелствувано едно лично име под формата *Βελλυρης* (Д. 49): *Ἡγησίαναξ Βελλυρεω*.

Освен звуковия идентитет засега не разполагаме с други доказателства, че личното име е производно на местното, поради което схващането, че *Βελλυρης* е произлязло от *Βελλουρος*, е недоказано. Всичко, което можем да установим със сигурност, е фактът, че елементът **belur-* се явява в топоним и в лично име.

3. *Βέργα*, *Βέργη*, местност и селище в Бизалтия, днес Такино, на западния бряг на Празиас, а също така и име на град около тракийския Херсонес (Д. 51). — Страбон. 7 frg. 36: *ἐν δὲ τοῖς Βισάλταις ἀνὰ ποταμὸν ἰόντι τὸν Στρυμόνα καὶ ἡ Βέργη ἵδρυται, κώμη ἀπέχουσα Ἀμφιπόλεως περὶ διακοσίους σταδίους*; Птолемей 3, 12, 28: *Βεργα*; Ст. Византийски, 163, 14: *Βέργη : πολις Θράκης, πρὸς τῇ Χερρονήσῳ*. (Освен тези у Дечев са дадени и други източници.)

Освен в тези два топонима елементът *Βεργα* се разкрива и в топонимите: *Βεργέ-πολις* (Ст. Византийски, 163, 13 = Д. 52), *Βεργ-ουλη*, *Berg-ule*, *Virg-ulis*, днес Люле Бургас на река Ергене (Д. 52) и в *Βρεγε-δάβα* (Proc. ae. 4, 4 / H 121, 33 / = Д. 85).

Засвидетелствувано е име на един бизалтийски династ върху монети, датиращи от 400—350 г. пр. н. е., под формата *Βεργαιος* (Д. 52). Формата *Βεργαιος* по своята същност е един етникон на *Βεργα*, употребена като лично име. В конкретния случай може със сигурност да се приеме, че личното име е производно на топонима: топонимът *Βεργα* е засвидетелствуван в Бизалтия и носителят на името е бизалтийски династ. Но за засвидетелствуваните още две други лични имена под формите *Βεργιος* и *Βεργις* (Д. 52) не може да се твърди със сигурност, че са производни на *Βεργα* в Бизалтия или на *Βεργα* в Тракийския Херсонес. Всичко, което можем да кажем със сигурност, което впрочем е казано още от Дечев, е, че в тях се разкрива същият елемент, както и в топонимите.

Развитието на топонимите е следното. Първоначално имената, съдържащи елемента *bherg'h-* „висок, височина, бряг, планина“, са наименования за местности. От тях са настанали по-късно имената на населените места, като елементът *berg-* може да бъде разширяван със суфикс *Βεργ-υλη* или да влиза като компонент при композита — *Βεργε-πολις*, *Βρεγε-δαβα*. Личните имена дали са производни на имената на местности или на имената на населените места или само съдържат същия елемент *berg*, засега не може да се установи със сигурност.

4. *Βιζώνη, Bizone, Βιζών, Vizzo*, град на Черно море, днес Каварна (Д. 61). — Страбон, 7, 6, 1: *Βιζώνη*; *Scymn.*, 760: *Βιζώνη*; Ст. Византийски, 165, 15: *Βιζώνη, πολις Ποντική*; Плиний. NH 4, 44: habuit et Bizonem; *Anon. Peripl. P. Eux.* 77: *ἀπὸ δὲ Βιζῶνος*; *Prob. Gramm.* lat. 4, p. 11, 10: *Vizzo.*

В Египет през 228—221 г. пр. н. е. е засвидетелствувано едно лично име под генитивна форма *Βιζωνους* (Д. 62): *μετὰ κ[υρίου - - -] τοῦ Βιζωνους Θρακὸς ἐπιγονῆς*, от която Дечев извежда номинативна — *Βιζωνης*. За последното име смята, че е „Gleichstammig mit dem ON *Βιζώνη*".

5. *Γαζωρος, Γασωρος, Γαζουρος*: едонско укрепление с култ на Артемида *Γαζωρία, Gaszoria, Γαζωρειτις* (Д. 97). — Ст. Византийски, 195, 7: *Γάζωρος, πόλις Μακεδονίας· τὸ ἐθνικὸν Γαζώριος· ἡ γὰρ Ἄρτεμις αὐτόθη Γαζωρία τιμᾶται*; Птолемей 3, 12, 28: *Γάσωρος*; *Propyl. ad Acta SS*, 6, 13: *ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Γαζουρου*; Скудра, *Demitsas*, 94, № 125: *Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν Γαζωρειτιδα καὶ Βλουρειτιν*; Доксат, BCH 22, 1898, 345: Valeria Severa antistes Dianae Gaszoriae.

В Херсон Таврийски е засвидетелствувано едно лично име под формата *Γαζουριος* (Д. 97): *Γαζουριος Μητροδώρου πρωταρχοντεύων*. Според Дечев *Γαζουριος* е прилагателно на *Γαζουρος* и е употребено като лично име. Но Zgusta Stadte § 284 = Vlahov, Nachtrage, 243, смята името за иранско.

6. *Γάνος*, хълм и укрепление край Пропонтида, днес Ганос; *Γανιαδα* — тяхна област; *Γάνηα*, прякор на местно божество; *Γάνος*, лично име (Д. 99). — *Harpokr. Γάνος καὶ Γανιαδα*; *Suid.*: *Γάνος δὲ θηλυκῶς, τὸ πρὸς τῇ Θράκῃ ὄρος ἢ Γάνος. Γάνος καὶ Γανιαδα χωρία ἐστὶ Θρακικά*; Ганос, DH 42, № 88[a]: *Ἀπολλώνιο[ς] Σευθου θεά(ι) Γανηα(ι) εὐχήν*.

В Египет е засвидетелствувано едно лично име, еднакво по форма с името на топонима, *Lond.* 2, 248, № 206[b] (II в.), 23: *Γάνος*.

7. *Σαύαδα*, град при Афродисий между Кардия и Енос (Д. 427): Hierocl. Synecd. 47, 4b.

Като лично име в генитив е засвидетелствуван един случай в околността на Керч (Д. 539 = CIRB, № 906): *Ν]ικήφορε Σα[β]αδα, χαῖρε*.

За топонима *Σαύαδα* вж. казаното от Дечев под името.

8. *Τύρισσα*, местно име (Д. 53). — Птолемей, 3, 12, 36: *Ἡμαθίας· Τύρισσα*.

Като лично име, еднакво по форма на топонимичното, е засвидетелствуван един случай в Солун (Д. 530): *Φουρία Τυρισσα Ἡδυι τῷ συμβίῳ μνείας χάριν*.

Дечев (516) смята еднакви по корен личните имена *Turesis*, водач на бунтовническите траки (Тас. Апп. 4, 500), *Τύριλλος*, посредник между одриския водач Котис и Делфи (втората половина на III в. пр. н. е. Д. 530) и топонимите *Tyrida, Tirida*, място близо до Бистонското езеро, *Τυριστατα*, място във Витиния (*κώμη Τυριστατα* sic!) и *Τυρο-διζα* (Д. 531), място в Тракия, по-точно в първата съставка *Τυρο* = ЛИ **Τυρος* = **Turos*. Но да приемем априори, че в елемента **Τυρος* действително се съдържа едно *r*-разширение на ие. корен *teu-* „отича, подува се; издувам", еднакъв на ст.-инд. *turá-ḥ* „могъщ, силен". Този факт още не е доказателство, че личните имена са произлезли от топонимите. В тях се разкрива само един и същ ие. корен с *r*-разширение. Тогава и личното женско име *Τυρισσα*, което формално е еднакво с името на топонима *Τυρισσα*, губи

яснота относно своя произход. Личното име може да е произлязло от името на топонима или обратното, а може да е и форма за ж. р. на мъжките лични имена *Turesis*, **Τυρος*.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От разгледаните лични имена, за които може да се предполага, че са произлезли от топоними, може да се установи следното:

Действително в тракийската антропонимия някои лични имена имат безспорен топонимичен произход (*Βεργαίος*). В други случаи в топонима и в личното име може да се допусне само че съдържат един и същ тракийски елемент (някое тракийско съществително или прилагателно), без да може засега да се изясни отношението на личното име към топонима. Но в тези случаи е необходима голяма предпазливост. Невинаги звуковият идентитет между едно лично име и един топоним е безспорно доказателство за тяхната тъждественост. (Срв. напр. *Διζα-* като елемент в лични имена и — *διζα* — в местни, които в даден исторически етап от развитието на тракийския език имат един и същ звуков идентитет, а в действителност са два съвсем различни тракийски елемента.) Следователно само звуковият идентитет между едно лично име и един топоним без други, макар и странични доказателства, които да подкрепят тяхната тъждественост, е един много уязвим аргумент било за установяване тракийския произход на едно име, било за разкриване на съотношението на едно име към друго.

С оглед на поставената в тази глава задача изясняване доколко и кои тракийски лични имена имат топонимичен произход, може да се каже следното:

Като явление топонимичният произход на тракийски лични имена не е бил чужд на тракийската антропонимия. Оскъдността на повече податки в тази насока и допълнителните трудности, свързани с наличието на имена от този род, не позволяват засега да се разкрие действителната степен и обсег на това явление.

Глава IV

ТИПОВЕ И ВИДОВЕ ТРАКИЙСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА ВЪВ ВРЪЗКА С ТЯХНАТА КОМПОЗИЦИЯ

От гледна точка на образуване (композиция) на тракийските лични имена може веднага да се установи, че те се разделят на три главни типа, а от хронологическия показател на тяхното появяване — на няколко пласта. За да може още по-ясно да се видят тези пластове, както и останалите типове и видове тракийски лични имена, необходимо е да се изтъкнат специфичните особености, свързани с тракийските лични имена (и с целия тракийски езиков материал изобщо). При езиковата разработка и произтичащите от нея езикови изводи тези особености са от извънредно значение и ако се игнорират, шаблонизират или някои от тях абсолютизират, с една дума, ако те не са в диалектична връзка с конкретно разглежданите типове и видове имена, то при такава езикова разработка неминуемо ще се стигне и до погрешни изводи.

а. Тракийските лични имена са засвидетелствувани в рамките на един по-продължителен период от време: от времето на Омир, а някои и преди него — т. нар. митически имена, докъм края на античността.

б. В този период имената не са засвидетелствувани равномерно, т. е. фреквентността на различните типове и видове лични имена варира силно, а и самите лични имена са в процес на по-нататъшно развитие и изменение, обусловено от вътрешното развитие на тракийската фонетика, както и от въздействието на чуждите имена и техния начин на образуване.

в. Тракийските лични имена са засвидетелствувани посредством две чужди на тракийския език фонетични системи и езици — гръцки и латински. Поради този факт известни тракийски лични имена често са били доближавани, модулирани и нагаждани към някои гръцки и латински имена, основи и склонитбени типове.

г. Известни типове и видове тракийски лични имена са зарегистрирани само в определени периоди и области на тракийския ареал и са съвсем или почти непознати в други.

д. Разгледани в хронологически аспект, тракийските лични имена показват, че едни типове и видове са засвидетелствувани най-рано, други по-късно, а трети се явяват вече като компоненти на по-късно засвидетелствуваните двусъставни лични имена.

Тракийските лични имена се явяват в три основни типа:

1. Едносъставни.
2. Едносъставни, но разширени с някакъв суфикс.
3. Двусъставни.

Последните два типа по-късно развиват разновидности или подтипове: разширено едносъставно с два суфикса; двусъставно, чиято първа съставка е разширено със суфикс едносъставно име; съкратено двусъставно, т. е втората съставка се явява съкратена; разновидност във втората съставка

I ТИП. ЕДНОСЪСТАВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА

От досега засвидетелствуваните около 1200 вида тракийски лични имена, приблизително 900, т. е. около 3/4 от общия им брой, са едносъставни. Многото примери на по-късно засвидетелствуваните, но едни и същи като видове лични имена от типа на *Αυλου-πορις, -τραλις, -ζενις*; *Μουκα-πορις, -τράλις, -ζενις* и т. н. са способствували да се направят неточни изводи, че типичното за тракийските лични имена била тяхната двусъставност (без да се отчита, за кой период от развитието на тракийския език е валидно това явление), а едносъставните, влизащи като компоненти при образуването на двусъставните, да се обявят за техни Kurzform[83] (За двусъставните вж. по-нататък).

Но и едносъставните тракийски лични имена, разгледани в хронологически аспект на тяхната поява, позволяват да се разкрият особености в тях и да се установят три пласта, при които, ако и да се преливат един в друг, все пак е възможно да се установят известни хронологически граници.

Въз основа на засвидетелствуваните през различните периоди типове и видове тракийски лични имена, както и на тяхната фреквентност може да се проследи и развитието на тракийския PNbildung, а така също да се разграничат пластовете, важна предпоставка за разкриване на първичната основа на тракийските имена и проследяване на нейното фонетично развитие. От всеки пласт при едносъставните, а така също и от разширените със суфикс и двусъставните лични имена — за езиковедски изследвания, като илюстрация се вземат по пет най-типични за тях имена.

А. Първи пласт: най-старинни едносъставни лични имена, които още в древността са били смятани за митически.

1. *Ὀρφευς* м. ЛИ; то е засвидетелствувано също и под формите *Ὀρφας, Ὀρφῆς*. — Митически певец и основател на орфическата секта. Доказателствата за отделните форми на личното име, както и литературата по тях са дадени у Дечев, с. 375.[84]

---

[83] P. Kretschmer. Einl., p. 200: „Wie in fast allen indogermanischen Sprachen, sind auch in der thrakischen die Personennamen Komposita, für deren Glieder bestimmte Nomina durch den Usus bevorzugt werden, z. B. *αὐλο-, ἑπτα-, bithu-, μουκα-, rescu-* an erster, *-πορις, -κενθος, -τραλις, -ζελμις*, an zweiter Stelle."

Ib., p. 202: „Auch den Thrakern fehlen solche einstämmigen Namen nicht, teils Kurzformen wie *Κένθος, Μοκας, Bithus, Πορις*, teils von Haus einfache Namen wie *Πόλτυς, Σῆλυς, Σευθης* . . ."

[84] Нов опит за тълкуване на *Ὀρφεύς, Ὀρφᾶς, Ὀρφῆς* в най-ново време прави Вл. Георгиев. Thracia, Primus congressus studiorum Thracicorum, Sofia, 1972, p. 245—246. Той извежда *Ὀρφευς* от ие. **wɾp-eus, *wɾp-ā(s)* и го сравнява с лит. *verpiù, verpti* „spinnen" от **werp-*, с гр. *ῥαπ-τω* „(zusammen)nähen. flicken, anzetteln" от ие **wɾp-*, *ῥάπτης* „Näher, Sticker, Anzettler", *ῥαπτος* „genäht, geflickt, ütr. zusammengefügt", *ῥαψαντες ἀοίδην* (Hesiodos), *ῥαπτα ἐπεα* (Pindar), *ραψ-ωδος* „Rhapsode, Vortagender epischer Gedichte", wörtlich „der ein Gedicht zusammennäht". Оттук, заключава Вл. Георгиев, името Орфей било първоначално един апелатив на тракийските рапсоди и в същност означавало рапсод; аналогичен е случаят с личното име *Ῥῆσος*, което първоначално на тракийски е апелатив за цар, водач. Според автора „Diese Etymologie von Orpheus ist sehr wahrscheinlich".

2. *Πείροος* и *Πείρως* м. ЛИ (Д. 361). — Водач на траките (*Il.* B 844).

3. *Πολτυς* и **Πολτυν* м. ЛИ (Д. 373). — Митически основател на Полтюмбриа, крепостта Енос: Ст. Византийски 52, 9; 446, 15; Страбон 7, 6, 1; Аполодор 2, 105. Особено внимание в този случай заслужава съобщението на Херодиан 1, 236, 1 (L.): *Πολτυς ἀφ' οὗ Πολτυμβρία ἡ Πολτυος πόλις*; 2, 628, 35 (L.): *αἱ εὐθεῖαι τῶν εἰς ῡν συστέλουσι τὸ ῡ Φόρκυν, Πολτυν*; 1, 185, 17 (L.): *αἱ δὲ γενικαὶ αἱ διὰ τοῦ νος ὑπὲρ δύο συλλαβὰς ὑπερχουσι, εἰ παραλήγοντο τῷ υ, ἐκτεταμένῳ παραλήγονται, Φόρκυνος, Πόλτυνος.*

Както още Дечев е забелязал, от това съобщение следва да се заключи, че покрай формата *Πόλτυς*, ген. *Πόλτυος*, е била в употреба и формата *Πολτυν*, ген. *Πολτυνος*.

4. *Σαλας*, *Σήλυς*, **Σαλυν*, **Σαλων* м. ЛИ (Д. 412, 437, 438). — Това име се разкрива като първа съставка на местното име *Σηλυμβρίη*, *Σηλυμβρία*, *Σηλυβρία*: *Σαλυμβοία*, *Σαλυβρία*, *Σαλαμβρία*, *Salambria*, *Selymbria*, град на брега на Пропонтида, днес Селиврия, а по-късно е засвидетелствувано 21 пъти като едносъставно под формата *Σαλα(ς)*.

5. *Μελσα(ς)*, *Μελσος* и **Μελσῦν*, **Μελσων* м. ЛИ (Д. 295). — Личното име под формата *Μελσα(ς)* (*-ος*), а първичната му форма е **Μελσῦν*<**Μελσων*, се разкрива в топонимите *Μεσαμβρία*, *Μεσημβρία*, *Μεσσαμβρία*, *Μελσημβρία (Μενεβρια)*, *Mes(s)embria*, 1. днес Несебър и 2. град на беломорския бряг; *Μεσαμβριανοί*, *Μεσημβριανοί*, *ΜεΤαμβριανοί*, *Mesembriacus*, негов етникон, т. е. ктетикон.

Първото име, *Ὀρφεύς*, е станало божеско и в своите по-късно засвидетелствувани форми е било съвсем грецизирано. Второто, *Πείροος*

Тази несигурност на етимологията (както впрочем на всички етимологии, ако не се разкрият най-напред първичната основа или основи на името) се дължи пак на етимологическия принцип при езиковото разработване на тракийските имена. Ние се съгласяваме с автора, че „Natürlich wird dieser Versuch nichts anders als eine Hypothese sein, da Personennamen, für denen keine Stützpünkte für eine nähere Bestimmung ihrer eigentlichen Bedeutung vorhanden sind, und zwar Personennamen aus einer wenig bekannten Sprache wie das Thrakische, keine sichere Grundlage für eine echte Etymologie darbieten."

Според нас, преди да се пристъпи към опит за етимологизация на името, най-напред е необходимо, въз основа на засвидетелствуваннте форми, да се установи най-старинната, първичната форма на името, а след това въз основа на тракийските фонетични закони да се обясняват настаналите форми, а не обратното. Така напр. с какво ще се обясни изчезването на началната дигама, (ако в *Ὀρφευς*, *Ὀρφᾶς*, *Ὀρφῆς*) се съдържа ие. корен *werp-*> **wṛp-eus*, **wṛp-ā(s)*, щом като в тракийски началното *w-*, а така и в интервокално положение, то не изчезва, т. е. се запазва (Дечев. Хар., X, 2)? Обяснението, че „der Schwund des anlautendes *w-* kann dem Thrakischen (на тракийски език?, когато се установява, че в тракийски то се запазва, К. В.) oder der griechischen Überlieferung zugeschrieben werden" губи своята доказателствена сила.

Трябва да се изясни най-напред какво представляват формите *Ὀρφεύς*, *Ὀρφᾶς*, *Ὀρφῆς* и какво е тяхното отношение една спрямо друга; дали те са дублетни и ако да, тогава ще могат да се възстановяват, т. е. *Ὀρφεὺς*<**wṛp-eus* и *Ὀρφᾶς*, *Ὀρφῆς*<**wṛp-ā(s)*, като за последната се приеме мълчаливо, че *η* е резултат на йон.-атич. третиране на *α*. Но ако формите *Ὀρφας*, *Ὀρφῆς* са по-късни, вторични, производни на формата *Ὀρφεύς*, т. е. да са произлезли по-късно и да са резултат на вътрешното развитие на езика (чие на тракийския или на гръцкия? срв. *ᾱ* > *η*, *-ευς* > *ᾱς*?), тогава извеждането им от **wṛp-pā(s)* като дублетна форма не е вярно. Ние посочваме само два пункта, които не позволяват да се приеме предлаганата етимология, а така също и този опит като добър пример за безполезността и безпредметността за опити за етимологизация на тракийски имена, преди да са били установени техните първоначалнн основи, преди да се е проследило тяхното развитие съгласно тракийските фонетични закони.

Πείρως, е засвидетелствувано в поезията и по всяка вероятност тази му форма е била пригодена към изискванията на метриката. Поради тези причини тези две имена засега не предлагат никакви реални предпоставки за езикова интерпретация. Но последните три имена предлагат съществени възможности за езикова разработка, която ще дадем в следващата глава, с цел да не излизаме от рамките на поставената задача в обсега на настоящата тема.

Б. Вторият пласт едносъставни тракийски лични имена е също така старинен, но следва т. нар. „митически".

1. *Ὄλορος* м. ЛИ (Д. 341). — Тракийски династ (Херодот 6, 39); внук на предишния, баща на Тукидид (Тукидид 4, 104, 4; Marcell. *Vita Thuc.* 2; Plut. Cim. 4).[85]

2. *Πολλῆς* м. ЛИ (Д. 373). — Цар на одомантите (Тукидид 5, 6, 2). Името може да е било изравнено по гръцките имена *Πολλης, Πόλλις, Πόλλος* (Bechtel, PN, 380).

3. *Ῥῆσος, Ῥῆσσος, Rhesus, Resus* м., *Rhesa* ж. ЛИ (Д. 395). — Митически цар на траките; по-късно носителите на това име са частни лица. Името не е много разпространено.

4. *Σευθας, Σευθης, Σευθευς, Σευθος, Seuthus, Seuthes, Seuthens, Seu-ʿha(s), Seutes, Seutus* м. ЛИ (Д. 434). — Едно от твърде разпространените тракийски лични имена, за което досега са познати над 150 случая. Най-старите примери за това име се носят от династи и името е засвидетелствувано най-рано върху монети от V в. пр. н. е.

5. *Τηρης, Teres, Τηρις* м., *Τηρου* ж. ЛИ (Д. 499). — Твърде разпространено име. Досега са познати над 130. Най-рано засвидетелствуваният пример е *Τηρεύς*, митически цар на траките, които са живеели в Даулис във Фокида. (За тракийската принадлежност на последното име, вж. литературата у Дечев, под думата.)

И от този пласт първите две имена не се срещат по-късно в тракийската антропонимия. Може да се предполага, че *Oroles*, име на дакийски цар (примерът е у Дечев, с. 341 с лит.), е еднакъв на *Ὄλορος*, с разместване на сричките и етимологически да е еднакъв на гр. *ὄρνις*, гот. *ara*. „Аар", ст.-бълг. *орьлъ* „орел". Но нещо, което е съществено за тракийския PNbildung, е фактът, че имената от този пласт се явяват вече и разширени с някакъв суфикс. (За тях вж. по-нататък.)

В. Имената от третия пласт са най-многобройно засвидетелствувани. Най-старите примери датират от VI—V в. пр. н. е. Те са следният тип:

1. *Βιθυς, Βειθυς, Βειθας, Βειθης, Bithus, Bithys, Bitus, Beitus, Vitus, Vithus*, едно от най-често срещащи се тракийски лични имена. Досега са засвидетелствувани над 350 примера. (Част от тях е дадена у Дечев, 66.)

---

[85] Вл. Георгиев. БЕО, с. 106, извежда името от ие. **horor*, което точно съответствува на арм. *ororr (urur)* „чайка, каня (falco mulvis)", а в *Ολορος, Ορολος* има дисимилация на *r—r* > *l—r* и *r—l*. „То не може да съответствува съвсем точно на стбълг. *орьлъ* „орел", макар и да е от същия корен, понеже стбълг. *орьлъ* произлиза от ие. **hor-ilo-s*. Следователно запазеното ие. *ŏ* в *Ὄλορος, Ὄρολος* показва, че името е от фригийски произход, а дак. *Oroles* може да бъде от фригийски, келтски, македонски, илирийски или друг някакъв произход."

Чайка, каня не е равно на орел, ако и да могат да се извеждат от един корен, както и гр. *ὄρνις* „птица", а освен това дак. Oroles — *Ὄλορος, Ὄρολος* да е от фригийски, келтски, македонски, илирийски или от друг някакъв произход. Но какъв именно, ако името се тълкува като орел?

2. *Διζας, Διζα, Διζης, Δειζας, Δειζης. Diszas, Diza, Dizza, Disza* (ген. *Διζα, Διζαδος, Διζανος, Δειζηνος*). Засвидетелствувани са над 50 примера (Д. 133).

3. *Κοτυς, Cotys, Cottus, Cotus, Κοττυς* и под. (Д. 259). Досега са познати над 90 примера.

4. *Μουκας, Μουκος, Μουκα, Muca, Μοκας, Moca, Μοκκος, Μοκκου(ς)* (Д. 316). — Съществуват над 30 примера.

5. *Νεστας, Μεστεις, Μεστις, Mesto, Mestus,* Mestos, *Μεστυς* м., *Μεστα, Mesta* ж. ЛИ (Д. 279; Vlahov, Nachträge, 277). — Засвидетелствувани са повече от 33 сигурни примера.

II ТИП. ЕДНОСЪСТАВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА, РАЗШИРЕНИ С НЯКАКЪВ СУФИКС

Личните имена, разширени с някакъв суфикс, се явяват за първи път във втория пласт (рядко) и по-късно многобройно в третия пласт. От първия пласт (*Ὀρφεύς, Πείροος, Πείρως, *Πολτων>Πολτυς, *Σάλων>Σαλα(ς), *Μελσων>Μελσα(ς)*) не е засвидетелствуван нито един случай.

От втория пласт са засвидетелствувани следният тип разширени едносъставни лични имена:[86]

1. *Σευθας, Σευθης > Σευθ-ειλας, Σεθ-ειλας.* (Според Дечев *Σεθειλας* трябва да се коригира в *Σευθειλας*. На камъка обаче стои формата *Σεθειλας*; вж. IGBulg, III, 2, № 1690, col. B, 59.)

2. *Τηρης, Teres>Τηρ-αλος.*

3. *Ῥῆσος>Ῥησ-κου-*, разширено със суфикса *-κ-*, което по-късно се явява като първа съставка в тракийски двусъставни лични имена: *Ρησκου-πορις, Ρησκου-τουρμη.* Едносъставно, но разширено с този суфикс име под очакваните форми **Ρησκο(ς), *Ρησκα(ς), *Ρησκου(ς)* досега не е засвидетелствувано. Поради това и формата *Ρησκου<*Ρησκο-* засега не е сигурна.

От третия пласт са засвидетелствувани много лични имена и многобройни техни разширения. Така напр.:

Βιθυς, Βειθυς и под.>*Βιθ-υλος, Βειθα-κος, Βειθυ-κ-ει-λας<*Βειθυ-κο-ειλας*, два суфикса (Вж. Vlahov, Suffixe, 267, § 7, № 3).

Διζα, Διζας и под.>*Διζ-αλας, Διζ-ουλος.*

Κοτυς, Cotys>Κουθι-ουλας, Κουθι-ουρας (несигурни примери, вж. Vlahov. Suffixe, 256, § 5, № 10).

Μουκας, Μουκος и под.>*Μουκ-αλας, Muc-ala, Mucc-ala, Muc-alus.*

Νεστος, Μεστος и под.>*Νεστ-υλος, Μεστ-υλα(ς), Mest-ula, Mest-ylus,* Mest-icus.

III ТИП. ДВУСЪСТАВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА

Най-многобройни примери в тракийската антропонимия са на двусъставните лични имена.

Като видове обаче тракийските двусъставни лични имена не са многобройни, но многобройно засвидетелствуваните по-късно примери на едни и същи видове лични имена създадоха илюзорното впечатление, че

[86] Тук нямаме пред вид лични имена, разширени с гръцки и латински суфикси от типа на *Σευθ-αριον* (ж.): *Seut-ius, Seut-io, Seuto* (ген. *Seutonis*) и под. Такова разширяване

типичното за цялата тракийска антропонимия, през време на всичките периоди на нейното развитие, била нейната двусъставност. Това впечатление се е подсилвало от наличието на двусъставни имена, като например тези с първа съставка *Αυλου-* и втора *-ζενις, -κενθος, -πορις, -τραλις*, т. е. *Αουλου-ζενις, Αυλου-κενθος, Αυλου-πορις, Αυλου-τραλις* и др., от които досега са познати повече от 140 примера;

с първа съставка *Επτα-* и под. и втора *-κενθος, -πορις, -τραλις* и други, т. е. *Επτα-κενθος, Επτα-πορις, Επτα-τραλις* и т. н.; познати са повече от 70 примера;

с първа съставка *Μουκα-, Μοκα-* и под. и втора *-ζενις, -κενθος, -πορις, -τραλις* и др., т. е. *Μουκα-ζενις, Μουκα-κενθος, Μουκα-πορις, Μουκα-τραλις*: познати са повече от 250 примера и т. н.

Ако обаче се продължи наблюдението и се вземе под внимание кои едносъставни имена вземат участие като компоненти на двусъставните, къде и кога са засвидетелствувани най-напред двусъставните лични имена, вече ще може да се установи времето и мястото на появата им и техният дял в цялата тракийска антропонимия.

1. От едносъставните имена като съставки на по-късно засвидетелствуваните двусъставни се явяват рядко имената от втория пласт и редовно и с голямо разнообразие от форми имената от третия. Едносъставните имена от I пласт не участвуват при образуването нито на двусъставни, нито са разширявани с някакъв суфикс (вж. *Μελσα(ς), Πολτυς, Σαλα(ς)*).

От втория пласт са засвидетелствувани вече, ако и твърде малко, едносъставни имена като компоненти на двусъставните от типа на: *Τηρηπης* (веднъж в Египет през 273 г. пр. н.), *Τηρε-τιθος* (засвидетелствувано в областта на Средна Струма, Д. 540), *Ρησκου-πορις*<**Ρησκο-πορις, Ρησκου-βιτος, Ρησκου-τουρμη* (около 20 примера).

За едносъставните имена от III пласт, взели участие като съставки при образуването на двусъставните, поради многобройността им не са нужни примери. Позволявам си обаче да посоча само два примера, за да се види тяхното многообразие от форми:

Βειθυς, Βιθυς>*Βειθι-πης, Vito-paus, Vitho-pus, Βειθυ κενθος, Βειθυ-τραλις, Δι-βιτος, Δι-βειθυς* и т. н.

Διζα>*Διζα-ζελμις, Διζα-πης, Diza-poris,* Disa-centus, Disza-tralis и т. н.

2. Както вече съм изтъквал и по-рано,[87] първите тракийски двусъставни имена с първи компонент речно име, употребено като теофорно, са засвидетелствувани към края на VI и началото на V в. пр. н. е. Найранните имена от този тип са хибриди, т. е. първата съставка е тракийска, а втората — гръцка. Те са засвидетелствувани в южните области на тракийския ареал там, където са съществували силни гръцки колонии. Само един пример като илюстрация.

на тракийски имена с чужди суфикси представя в същност някаква степен на грецизация, респ. романизация, чиито причини са извън собственото вътрешно развитие на тракийския език. За някои случаи на съзнателно грецизиране и романизиране на лични имена у траките, вж. В. Бешевлиев. Проуч., с. 32—37. Вж. още и K. Vlahov. Der Grad des Einflusses. За разширяването на тракийските лични имена с гръцкия суфикс *-ων, -ωνος* и латинския *-ō, -ōnis* и дали в действителност се касае до разширяване с чужди суфикси или в някои случаи в тях се съдържа по-старата им форма, вж. по-горе.

[87] K. Vlahov. PN<FN, p, 558—560; вж. още също гл. III, т. 2, по-горе.

От речното име>божеско *Νέστος*, *Μέστος* са засвидетелствувани най-ранни двусъставни имена с втора съставка гръцките думи: *-αναξ*, *-γενης*, *-δωρος*, *-κλῆς*, т. е. *Νεστώναξ*<**Νεστο-αναξ*, *Νεστο-γενης*, *Νεστο-κρατης*, *Νεστο-κλῆς* и т. н. По-късно се явяват чисто тракийски компоненти, т. е. гръцката съставка е вече заменена от тракийска, и се появяват имена от следния вид: *Νεστο-πυρις*, *Μεστι-ζελμος*, *Μεστι-κενθος*, *Μεστυ-ποιβης* и т. н.

Дали двусъставните тракийски имена с два тракийски компонента са буквален превод на хибридните имена или са само образувани по техен образец, е отделен въпрос, на който в момента не можем да отговорим със сигурност. Но едно в случая е безспорно. Чисто тракийските двусъставни имена явно показват, че те са образувани под влияние на гръцките двусъставни и хибридни лични имена.

3. В установените родословия на тракийските и преди всичко на одриските династи,[88] в които за първи път се срещат тракийски двусъставни имена, част от двусъставните лични имена, смятани за тракийски, са в същност ирански.[89]

Така в I родословие синовете на *Τηρης* (470—440) носят следните лични имена:

Σι-ταλκης, *Σπαρα-δοκος*[90], *Μαι-σαδης*[91]. Последните две са ирански двусъставни имена.

Синът на *Σι-ταλκης* носи името *Σα-δοκος*[92] (двусъставно иранско); синът на *Σπαρα-δοκος* е *Σευθης* I (424—410), а синът на *Μαι-σαδης* е *Σευθης* II (440—383), внукът му е *Κοτυς* I (384—360), а правнукът е *Κερσε-βλεπτης* (360—341).

От деветимата членове на тази династия, чиито имена са засвидетелствувани, четирима имат едносъставни тракийски имена (*Τηρης* I, *Σευθης* I и II, *Κοτυς* I), двама двусъставни тракийски (*Σι-ταλκης* и *Κερσε-βλεπτης*) и трима двусъставни ирански (*Σπαρα-δοκος*, *Μαι-σαδης* и *Σα-δοκος*).

В IV родословие синовете на *Σευτης* III (330—313) носят следните имена:

Εβρυ-ζελμις (двусъставно тракийско), *Τηρης* (едносъставно тракийско), *Σα-τοκος*[93] (двусъставно иранско) и *Σαδ-αλας*[94] (разширено със суфикса *-αλας* едносъставно иранско); вероятно брат на *Σευθης* III е *Σπαρ-τοκος*[95] (двусъставно иранско).

В V родословие синовете на *Μη-δοκος*[96] (двусъставно иранско, около 424—410) са *Αμα-δοκος* (360—351, двусъставно иранско) и *Εβρυ-ζελμις* (386—384, двусъставно тракийско), синът на *Αμα-δοκος*,[97] има едносъставно тракийско име *Τηρης* II (346—341) и т. н. В другите, т. е. по-късни родословия, иранските имена все повече намаляват, като в XII родословие вече изчезват напълно. (Причините за появата на ирански имена в тра-

---

[88] Тези родословия са дадени у В. Бешевлиев. Проучв., с. 5—9.
[89] K. Vlahov. Wortteile, p. 305—319.
[90] K. Vlahov. Op. cit., p. 308—309. Nr. 2.
[91] K. Vlahov. Vertretung II Nr. 11, Nr. 14; I Nr. 14, p. 37 и 76 с литература
[92] K. Vlahov. Wortteile, p. 310, Nr. 4.
[93] K. Vlahov. Op. cit., Nr. 4, p. 310.
[94] K. Vlahov. Vertretung, p. 116—121.
[95] K. Vlahov. Wortteile, p. 308, Nr. 2 ff.
[96] K. Vlahov. Op. cit., p. 308, Nr. 2.
[97] K. Vlahov. Op. cit., p. 307, Nr. 2.

кийската антропонимия и по-късното им изчезване са предмет на изследване в друга моя работа, която подготвям за печат.)

Фактът, че двусъставните тракийски лични имена започват да се явяват тогава, когато в тракийския ареал и в тракийската антропонимия се появяват двусъставни гръцки и трако-гръцки хибридни лични имена, от една страна, ирански — от друга, и от трета — че като компоненти на тракийските лични имена, макар и рядко, но все пак се явяват едносъставните имена от втория пласт, а по-късно имената от третия са главните им компоненти, докато едносъставните имена от първи пласт напълно липсват, са доказателства, които разкриват, че образуването на тракийските двусъставни лични имена е станало под влияние на гръцките и иранските двусъставни имена и че този тип имена е най-късен в тракийската антропонимия.

4. СЪКРАТЕНИ ТРАКИЙСКИ ДВУСЪСТАВНИ ЛИЧНИ ИМЕНА

Получили първоначален тласък за образуването си отвън, впоследствие двусъставните тракийски лични имена заемат доминиращо положение в тракийската антропонимия. Това напр. е особено видно от многобройно засвидетелствуваните тракийски лични имена от надписа от Пизос (202 г. IGBulg III, 2, № 1690), където имената само в колона *b* показват следното съотношение:

70 са двусъставни, 24 едносъставни и 3 едносъставни, но разширени със суфикс. Следователно съотношението на двусъставните спрямо едносъставните и разширените със суфикс, взети вкупом, е било малко по-малко от 3:1 в полза на двусъставните. Може със сигурност да се приеме, че по това време (II—III в.) такова съотношение е било вече за цялата тракийска антропонимия.

Станали веднъж доминиращи в тракийската антропонимия, тракийските двусъставни лични имена са по-късно отново обект на външно влияние. Така напр. са засвидетелствувани съкратени форми на двусъставни имена. Трябва веднага да се подчертае, че не всички видове двусъставни имена са били обект на съкращаване, а само имената с втора съставка *-tralis*, *-centos*, *-poris*, и засега е познато само едно съкратено име с втора съставка — *-zanis*. Тези съставки се явяват под съкратените си форми *-tra*, *-cens*, *-por* и *-zon*. Този факт от своя страна позволява да се установи, че най-фреквентните и банални тракийски имена по това време са били *Μουκα-τραλις*, *Μουκα-πορις*, *Αυλου-τοαλις*, *Αυλου-ζενις*, което, от друга страна, се потвърждава и от числото на засвидетелствуваните досега примери.

Фактът, че всичките досега засвидетелствувани съкратени форми на двусъставните имена, съответно *Muca-tra* (30 примера), *Muca-por* (14 примера), *Diza-por* (1), *Zecae-por* (1), *Li-por* (1), *Deus-por* (1), *Aulu-tra* и *Auro-tra*[98], *Cente-tra*<**Cente-tralis* от *κεντος* и *-τραλις* (1), *Aulu-zon* (1

---

[98] Формата *Auro-tra* < *Aulu-tra* е настанала от асимилацията на *l—r* > *r—r*. Такава асимилация е позната: срв. *Πυρ-ουλας* ∽ *Pir-urus*; *Ταρ-ουλας* ∽ *Ταλ-ουρας*. *O*-звук в *Auro-* е произлязъл от *й* (Дечев. Хар., XXI, 2). Предположението на Дечев, с. 38, че в *Auro-* се съдържа същият корен, както в речното име *Αὖρας*, е невярно. Вж. по-горе (гл. III, т. 2) заключението.

ако *-zon* е друга отгласна степен на *-zenis* с изключение само на 2 (*Μουκα-τρα*), се явяват в латински надписи като имена на войници и техни близки, позволява да се установи и причинителят на това съкращаване

Съкращаването на двусъставните тракийски лични имена е настъпило под влияние на латинския PNbildung, който не познава типа двусъставни имена. По-късно тракийските съкратени двусъставни имена се подвеждат и под латински склонитбен тип, видно от формата *Mucatrus* (*o*-склонение), засвидетелствувана в генитивната си форма — *Mucatri*. Отделно се явяват вече и имена като *Μουκα-βουρ*, съкратена форма на *Μουκα-βουρις*, *Zy-pyr* на *Ζυ-πυρος*, *Efte-pir* на *Επτηπυρις*, които явно следват установената тенденция за съкращаване.

Съкратената форма *-por* дотолкова е получила гражданственост, че от нея вече бива образувана вторична форма — *-pora* за женски род: *Daei-pora, Muca-pora* (като мъжко и женско име).

По-особено е положението със съставката *-περ*, *-per*, която се явява в имената: *Ζι-περ*, *Zi-per, Epta-per, Reci-per* (sic)<*Resci-per(?), Seici-per, Olu-per*. Тя е засвидетелствувана само под тази форма и засега не можем да установим със сигурност дали е съкратена от **per-is, *-per-us* или не, понеже досега такива форми не са засвидетелствувани.

Как е наставало съкращаването на двусъставни тракийски лични имена и по-нататък как е ставало подвеждането им като едносъставни по латински образец, може да се установи от засвидетелствуваното развитие на съкращаването на двусъставното име *Επτα-κεντος*, *Επτη-κενθος*, което в латински надписи (и войнишка диплома) е засвидетелствувано под формите: *Epta-centis* (ген. на *Epta-cens*), *Ipta-centis* (ген. на *Ipta-cens*) и в номинативна *Epta-cens* (Д. 167). Тук втората съставка *-κενθος*, *-κεντος*, *-centus* е редуцирана до *-cens* и по-нататък подведена под латинското *nt*-склонение, явяващо се особено в латинските лични имена, масови за римските войници от варварски произход, от типа на *Valens, Valentis*.

Но веднага трябва да се подчертае ограничеността на латинското влияние за съкращаване на тракийски лични имена. Докато полученият първоначално отвън импулс за образуване на типа двусъставни имена е намерил широк прием и бързо се е разпространил върху цялата тракийска антропонимия дотолкова, че впоследствие типът двусъставни имена става доминиращ, то латинското влияние за съкращаването на двусъставните лични имена не е повлияло съществено и е намерило само частичен прием. Съкращаването на двусъставните тракийски имена е ставало предимно в латинска езикова среда, докато в тракийска същите имена не са претърпявали изменение. Този процес може да се установи освен от количествения показател още и от един надпис от Гераса, Арабия, който е билингва, явяващ се като нагледен показател. Тук тракийското име се явява в съкратена форма само в латинския контекст, докато в гръцкия то е неизменно. Надписът гласи (Д. 188): *Ζιμικενθισς* (sic) *Ζιωπην*(*ος*) *ἱππε*[*ὺς*] *εἴλης Θρᾳκῶν Σεβαστῆς*, а на латински: Ziemices (т. е. Ziemicens) Zi[openis f.] eque[s alae] Thracum Aug(ustae).

Установяването произхода, мястото, времето и по-нататъшното развитие на тракийските двусъставни лични имена вече налага да се уточни и терминологията, съществуваща за тях в тракологията. Под съкратени

форми (gekürzte Formen) на двусъставни лични имена трябва да се разбира именно този вид имена — *Muca-tra<Muca-tralis, Muca-por<Muca-poris, Epta-cens<Επτα-κενθος*, а не едносъставното име, което е първи компонент на някое двусъставно име, както е било възприето досега, напр. за *Μουκας, Μουκος* и под. „Kurzform von dem mit *Mouka-, Muca-, Μοκα-, Μοκκα-* anfangenden zweistämmigen PN" (Д е ч е в, 316, под думата).

5. ЛИЧНИ ИМЕНА В ОГРАНИЧЕН АРЕАЛ

В тракийската антропонимия се наблюдава още едно явление, което също трябва да се взима под внимание при езиковото разработване на личните имена и свързаните с тях езикови изводи. Касае се до следното:

Географският и хронологическият показатели, приложени към тракийските лични имена, разкриват, че едни типове и видове лични имена се явяват в строго определени области на тракийския ареал, в дадена историческа епоха и са съвсем или почти непознати — в други.

Така напр. бе установено,[99] че първоначалният ареал на личните имена с първа съставка *Αυλου-* са областите, населявани от тракийските племена беси и одриси. По-късно лични имена с тази съставка се появяват и в някои области извън ареала на тези две племена. В югозападните области на тракийския ареал лични имена с тази съставка почти липсват.

Личните имена, съдържащи елемента *Τορκ-*[100] (засвидетелствувани са и трите типа лични имена: *Τορκος, Τορκους* — едносъставни, *Τορκ-ουλας*, разширено със суфикс, *Τορκου-παιβης*, двусъставно, всичко около 21 познати до днес примера), са били разпространени само в беломорските области. В останалата част на тракийския ареал те са съвсем непознати.

Личните имена, съдържащи елемента *Paib-* (засвидетелствувани са и трите типа: *Παιβης, Παιβις*, едносъставно, *Παιβ-ιλας Παιβ-ινη*, разширено със суфикс, *Αλιου-παιβης, Ζι-παιβης, Zi-paibes, Τορκου-παιβης*, като втора съставка на двусъставни, общо 12 примера), са били в употреба само в една област от тракийския ареал; и по-точно в области на Амфиполис, Филипи и Драма.[101] В останалите области не са засвидетелствувани.

Лични имена с елемент *Z(e)ip-* (едносъставни *Ζιπας, Ζειπας, Zipa*, разширен със суфикс — *Ζειπ-αλας*, като първа съставка на двусъставни — *Zipa-centhus*, познати общо 35 примера) са били в употреба предимно в южните области на тракийския ареал.

---

[99] K. V l a h o v. Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied *Αυλου-*, Ann. Univ. Sofia, Fac. Philolog., t. LVII, 2, Sofia, 1963, p. 375—388.

[100] Д е ч е в. Хар. XXX, 1, извежда името *Τορκος, Τορκους, Τορκου-* от ие. корен *ter-* „втурвам се, проникам", в ст. инд. *tárati* „прекарва, преодолява, спасява се", хет. *tarh-* „побеждавам, силен, мощен"; Л. А. Г и н д и н. Язык древнейшего населения юга Балканского полуострова. Акад. наук СССР, М., 1967. с. 126, тълкува **Tarhu(nt)* като име на хето-лувийското божество *Tarhu-|Tarhunt*, образувано със суфикса *-nt-* от глаголна основа *tarh-* „силен съм, побеждавам", а *tarhu*, като „победоносен, мощен". *tṛk* е нулева степен на *Tork-*, при което *ṛ* > *ουρ* и *ορ* (*о*-звук поради отвореното произнасяне на тракийското *й*). Имената с този компонент може да са заемки от Мала Азия (хето-лувийски) и поради това и да се явяват само в казаните области.

[101] Изключение прави женското име *Παιβ-ινη*, разширено със суфикса *-ινη* (*-inā* за ж. р.) от Созопол, зарегистрирано през V—IV в. пр. н. е. (IGBulg. I, Nr. 430 = V l a h o v, Nachträge, p. 278, s. v.).

Причините за появата на едни имена само в определени области или в определени епохи, а в други да са съвсем непознати са от най-различно естество.

За личните имена със съставка *Αυλου-* се установи, че появата им извън ареала на бесите и одрисите е свързана с по-късните контакти на носителите им с други племена в тракийския ареал, както и с миграцията на носителите им.

В личните имена със словообразувателен елемент *Τορκ-* по всяка вероятност се касае до субстратен реликт, т. е. елементът *Τορκ-* е бил присъщ на онези остатъци от племе, останало в тези области, чиято по-голяма част е емигрирала (Мала Азия).[102]

За елемента *Paib-* може да се предполага, че е бил свойствен на племе(на), заселили се по-късно в ареала, в който той е засвидетелствуван.

Появата на известни имена в определени области или епохи може да се дължи и на влиянието на адстрата и субстрата. Така напр. имената, съдържащи съставките *-δοκος, -τοκος, Αμα-, Μα-* и под., за които се установи, че са от ирански и малоазийски произход, се явяват най-рано от V в. пр. н. е., и то отначало само като династически имена. Същото е в сила и за имената със съставката *sad-*: *Μα-σαδης, Μηδο-σαδης, Σαδ-αλας*, засвидетелствувани само в източните области на тракийския ареал, като впоследствие съставката *sad-* изчезва напълно от тракийската антропонимия.

Тук нямаме за цел да навлизаме подробно и разкриваме в подробности конкретно различните причини за появата на тези или онези лични имена, явяващи са само в определени области или в определена епоха, тяхната миграция, пътища, влияние и т. н., и да правим конкретни изследвания за историята и съдбата на отделни племена в тракийския ареал. Посочените по-горе няколко случая се показват само като илюстрация, за да се види, че при езиковата разработка на тракийския материал и поточно на тракийските лични имена едно от необходимите условия е те да не се абсолютизират и шаблонизират и въз основа само на някои от тях да се правят генерални изводи за цялата тракийска антропонимия и произтичащите оттук фонетически закони и изобщо граматически категории, но че всяко име или група имена трябва да се разработват конкретно, в тяхната диалектична връзка и взаимообусловеност и се установява тяхното отношение и дял спрямо цялата тракийска антропонимия.

---

[102] *Τορκ* с *о*-звук не е фригийско, както смята Вл. Георгиев. БЕО, с. 87, което той извежда от предполагаемата форма **(s)torg-u-(-o)*, срв. нем. *stark* „силен" < **storg-*. „Въз основа на запазеното *ǒ* и на факта, че античните сведения определят като първоначална родина на фригийците областта на изток от Аксиос-Вардар, името се определя като фригийско." Формата *Τορκους* и *Τορκου-*, като първа съставка, показват по-старата, истинската основа на името — *Τορκου-* < **tṛk-u-* < **tṛk-ōn* и е еднаква с хето-лувийската *Tarḫu-* < **tṛku* и с името на лидийския герой *Τάοκων, Τάρχων* < **Tṛk-un* (подробности вж. у Л. Гиндин. Цит. съч.). И този пример е едно добро доказателство, че преди да се установи същинската основа на едно име, всякакви опити за неговата етимологизация и определяне на етническата му принадлежност имат минимален шанс за успех.

Глава V

ТРАКИЙСКИ ОСНОВИ И ТРАКИЙСКИ ПАДЕЖНИ ОКОНЧАНИЯ

1. РАЗЛИЧНИ ОСНОВИ НА ЕДНИ И СЪЩИ ТРАКИЙСКИ ИМЕНА

Общоизвестен факт е, че тракийските имена, засвидетелствувани чрез гръцка и латинска транскрипция, са били подвеждани под различни гръцки и латински основи и склонитбени типове. Това явление може ясно и по безспорен начин да се установи, като се съпоставят формите на едно и също тракийско име, но засвидетелствувано в различни ареали (и в различни области на тракийския ареал) и различно време, чрез гръцка и латинска транскрипция. Разгледани в този аспект, най-характерните и най-многобройно засвидетелствуваните тракийски лични имена показват следното:

1. Личното име *Βειθυς* е засвидетелствувано под следните форми:

а. Засвидетелствувано чрез гръцка транскрипция:

Βιθυς, Βιθους, Βειθυς, ном. ед. ч.,

Βιθυος, ген. ед. ч.,

Βιθυι, дат. ед. ч.

И в трите падежа името е засвидетелствувано с *и*-основа. С тази основа то се среща най-много. Като първа съставка при двусъставни имена то се явява под формите *Βειθυ-* и *Βειθι-* в имената *Βειθυ-τραλις, Βειθι-πης*. т. е. с *и-* и *і*-основи. Но като едносъставно то е засвидетелствувано и с други основи

Βειθης, Βειθωνος, n-основа. (Тук не се касае до гръцкия суфикс *-ων*, а до *-оn* основа. Вж. по-нататък.)

Βειθυδος — ген. ед. ч., основа на дентал.

Επτακενθος Βειθα — ген. ед. ч. от номинатив *Βειθα(ς)*; *о* > *а*-основа.

Μουκατραλις Βειθηους — ген. ед. ч. от *Βειθης*. Основа?

Следователно в гръцка транскрипция името е засвидетелствувано под 5 (или 6) основи.

б. Засвидетелствувано под латинска транскрипция:

Bithys, Bit(h)us, Beitus, Vit(h)us — ном. ед. ч.

Bithi, Vithi — ген. ед. ч.

Bitho — дат. и абл. ед. ч.

Livia Chreste duorum Bithorum (CIL 6, 4603) — ген. мн. ч.

В латинска транскрипция името е подведено под латинското *о*-склонение. Номинативната форма *Bithys* е латинско предаване на гръцката форма *В(ε)ιθυς*.

Но в композитум съставката *Bit(h)us* показва следните основи:

Bithi-centus, Biti-pel, Biti-tralis — латински генитив на *-i*, т. е. името е подведено под *о*-основа; но в композитум латинските имена от вся-

какви основи, щом са първа съставка на двусъставни имена, изгласяват на *-ι*.[103]

Byty-tralis, Vitu-paus, Bitu-centus — *-u*-основа

Vitho-pus. Изгласното *-o* може да се схване като гръцкия композиционен вокал, явяващ се при композита (срв. *Βιθυο-πόλις*). В действителност с изгласното *o* във *Vitho-* се предава тракийското кратко *ŭ*. (Вж. по-нататък.) Следователно може да се приеме със сигурност, че и в този случай се разкрива *u*-основа.

В латинска транскрипция следователно името е засвидетелствувано под две основи: *o-* и *-u*-основа.

Голямо разнообразие във формите на първата съставка се наблюдава и при тракийските двусъставни местни и лични имена. Тук ще посочим само exempli causa няколко вида тракийски двусъставни имена. От извънредно значение за целите и задачите на настоящата глава са онези композита, на които едната съставка е ясно установена и по този начин косвено ще ни улесни при анализирането на другата.

В няколко местни имена с втора съставка *βρία* (= на трак. „град"), които са и най-старинни, първата съставка изгласява на консонант: *Μεσαμ-βρία, Σηλυμ-βρία, Πολτυμ-βρία, Σομ-βοία.* Предполагаше се, че *-μ* е вторично, а не че принадлежи на основата и че е дошло от *-n*, т. е. от ие. *-on*, и че в същност тук се разкрива тракийското окончание за ген. мн. ч. **-ōn* при *a-* и *o*-основи.[104]

В други местни имена *Βολβα-βρία, Αλααι-βρία* първата съставка изгласява на *-α, -αι.* За последната се предполага, че е окончание на стария локатив *-ai*, при *a*-основи или че е *oi* > *ai*-основа.[105]

---

[103] Срв. *aqui-lex* „водопроводчик, специалист по каптиране и прокарване на вода" от *aqua* „вода", *a*-основа и *lego* 3 „събирам"; *aquili-fer* „знаменосец", от *aquila* „орел знаме на легиона", *a*-основа, и *fero, tuli, latus, ferre* 4 „нося"; *auri-fex*, ген. *auri ficis* „златар", от *aurum, i n.* „злато", *o*-основа, и *facio* 4 „правя, изработвам"; *auri-fer* „зла, тоносен", от *aurum* и *fero* 3 „нося"; *auri-gena, ae m.* „златороден", от *aurum* и *genus -eris n.* „род, коляно, произход"; *corni-cen* ген. *-cinis* „тръбач, свирач с рог", от *cornu -us n.* или *cornus, us m.* „рог, фланк", *u*-основа и *cano* 3, *cecini, cantatum* „свиря, пея издавам звук с инструмент"; *corni-pes* ген. *-pedis* „рогоног, с копита", от *cornu* и *pes pedis* „крак".

[104] Вл. Георгиев, ВБЕ, с. 97—98, допуска за *Σομ-βρια* да е произлязла от **Σων-βρια* < **Σα(ι)ων-βρια* „град на *Σαιοι*, тракийско племе, живяло някога на о. Самотраки и съседното крайбрежие на континента, срв. *Σαόννησος*, по-старото име на о. Самотраки". Но езиково такава интерпретация не удовлетворява: в *Σομ-* < *Σα(ι)ων-*, т. е. *α* + *ω* > *o*? с изчезване на *-ι-*, а в *Σαόννησος* — да няма контракция. За *Πολτυμ-βρια* в първата съставка предполага тракийската дума *πόλτυν*, „дъсчена ограда, дъсчена кула, укрепление от дъски или греди", така, както е засвидетелствувана у *Etym. M.* (*Д.* 374): *πόλτυν· παρὰ τὸ πέλω στρέφομαι, κατὰ ἀντίφρασιν· σημαίνει δὲ τὸ ξυλοκάστοον.* (Nach Wt. Thr. II 1, 18 zu Wz. *pel-*: *pol-* „füllen, schütten, Erde aufwerfen", in arm. *holem* „häufe auf", lit. *pìltas* „aufgeschüttet", *pìlìs* „Burg, Schloss".) Вл. Георгиев извежда *πόλτυν* от ие. **(s)pl̥-tu-(n)-* или **(s)pel-tu-(n-)* (*elt* > *olt*) „дъска, дъсчена ограда", срв. стисл. *spjald* (**spel-to-s*) „дъска", аглосакс. *speld* „дървесина; цепеница", нем. *spalten* „цепя" и пр. Но езиково *elt* не може да премине в *olt*, а в *alt* (отглас *e* : *o*); ие. *to* като *t- Erweiterung* в тракийски не може да даде *tu*, а поставеното в скоби *n* (**(s)pl̥-tu-(n-)*), **(s)pel-tu-(n-)*, не отговаря на засвидетелствуваната форма. За името вж. по-долу гл. V, т. 2. Също за тълкуването на *Μεσαμβρια* от Вл. Георгиев, а така и нейното правилно тълкуване вж. по-нататък в гл. V, т. 2.

[105] V. Besevliev. Zur Chronologie der thrakischen Siedlungsnamen, доклад, изнесен на II Congrès International des Etudes Balkaniques et Sud-Est Européennes, Athènes, 1970, Thème-cadre № 2 (предварително резюме); Iv. Duridanov. Op. cit., p. 14.

При топонимите с втора съставка *-παρα, -διζα* (село, крепост) се наблюдава също разнообразие в изгласа на първата им съставка. Така напр. в *Bessa-para* първият компонент изгласява на *-а*. Може да се предполага. че *Bessa-* е произлязло от *Βεσσος*, т. е. *о* > *а*-основа, срв. *Βεσσου-παρον*. В действителност в *Bessa-* се разкрива едно прилагателно, съгласувано с *-para* (номинатив мн. ч., ср. р.).[106] Но в *Βαζο-παρα, Τυρό-διζα* изгласното *-о* на първата съставка, ако принадлежеше на *о-* > *а*-основа, би трябвало да се яви под формите **Βαζα-* **Τυρα-*.Явяването на *-о* в *Βαζο-, Τυρο-* може да отразява гръцкия композиционен вокал *-о-* или да се дължи на други причини (срв. и личните имена *Bazis, Βαζο·βαλις, Bazo-senus*).

Още по-голямо разнообразие се явява във формите (т. е. основите) на първите съставки при двусъставните лични имена. Нещо, на което трябва да се обърне особено внимание, е фактът, че при едни имена основата се явява неизменна, докато при други варира.

2. Тракийските двусъставни имена с първа съставка *Αυλου-* са засвидетелствувани над 140 пъти.[107] Последната не е засвидетелствувана като едносъставно име. Формата Aulus, *Αυλος* не е тракийска, а латинска. В тракийските композита първата съставка се явява под формите: *Αβλου-, Αλλου-, Αουλου-, Αυλου-, Aulu-, Αυϊλου-, Αυλυ-* и Aulo-, т. е. всичките изгласяват на *-ου, -υ* (*и*-звук) и *-о* (*о*-звук): *Αυλου-πορις, Αυλυ-ζελμις, Aulo-zenes*. Явяването на форми с изгласно *-ου* създаваше на пръв поглед невярната представа, че в същност в *Αυλου-* се отразява гръцкото генитивно окончание при имена с *о*-основа. Но и в латинска транскрипция също се явяват само форми на *-и*, което показва, че формата на тракийското *Αυλου-* не отразява гръцкото генитивно окончание, а че само звуково е съвпаднало с него. Формата в латинска транскрипция *Aulo-*, т. е. с *-о* < (трак. *ŭ* и в гръцка *Αυλυ-* < трак. *ū*, показват, че *-ου* в *Αυλου-* не е равно на гръцкото генитивно окончание за ед. ч. *-ου* < ие. *-υso* или *-osio* при *о*-основи).

3. Тракийски двусъставни имена с първа съставка *Επτα-* и под. са засвидетелствувани 70 пъти. Тя се явява под формите:[108]

Επτα-κενθος, -πορις, -τραλις, Epta-centus, -per, *Hepta-poris*
Επται-κενθος, -τραλις.
Επτε-ζενις, -κενθος, -πορις, Epte-zenus, Epte-centus, -cens
Επτει-ζενις.
Επτη-κενθος, -πορις, -πους, -πυρις, -συκος, -per -συχις, -τραλις.
Epti-poris, Epti-dius.
Efta-centus.
Efte-centhus, -pir.
Eti-centus, Ετει-κενθος.

4. Интересен е фактът, че и при по-късно образуваните тракийски имена основата варира в едносъставните лични имена, което от своя страна е дало отражение и във формите им като първа съставка в композита. Така напр. личните имена, изведени от имената на реки, показват, че тракийските двусъставни имена са настанали под гръцко влияние (вж. гл. III, т. 2) и имат за прототип съответните гръцки имена. Но до-

[106] Вж. K. Vlahov. Das thrak. Wort PARA.
[107] K. Vlahov. Verbreitung.
[108] В тракийски ие. *ā* се застъпва само с *ā*. Вж. K. Vlahov. Vertretung, p. 43—134.

като гръцките двусъставни лични имена с първа съставка тракийско речно име показват чисто гръцки словообразувателен тип (гл. III, т. 2), то тракийското му по-късно съответствие у *Μεστος* в едносъставни лични имена се явява с различни основи:

Μεστος, ген. *Μεστου* (гръцко *o*-склонение);
Mestus, ген. *Mesti* (латинско *o*-склонение);
Μεστεις, ген. *Μεστιδος* (дентална основа);
Μεστις, ген. *Μεστεως* (гръцка *-i/-ei*-основа);
Μεστυς (*u*-основа).

(Женското име *Μεστα*, *Mesta*, което е вторично, е подведено под *a*-основа.)

Различните основи на това име са обусловили различните форми на името като първа съставка в композитум:

Μαντα Μεστι-ζελμου;
Μεστι-κενθος; *Μεστι-κεντιου*. Значи *i*-основа.
Ἡρακλε[ίτης или *-ίδης] Μεστου-ζελμου*; *Μεστυ-παιβης*. Тук е с *u*-основа.

5. При имена с *o-* > *-a*-основи като едносъставни имена са засвидетелствувани под формите: *Μουκας*, *Μουκος*, *Μουκα*, *Μυca*, *Μοcas*, *Μοca*, *Μοκκας*, *Μοκκις* (*o*-звукът в *MO* отразява тракийското предаване на ие. *u*, а в окончанието е подведено под гръцкото номинативно окончание *-ος*), същото име в композитум се явява и в двете транскрипции само под формите *Μο(υ)κα-*, *Μυca-*, т. е. само с *a*-основа:

Μουκα-βιθυρις, *-βορις*, *-βουρ*, *-βουρις*;
Μουκα-ζενις, *-ζινις*, *-σενης*, *Muca-zanus*, *-senes*, *-senus*;
Μουκα-κακης, *Μουκα-κενθος*, *Muca-centus*;
Μουκα-παιβης, *Muca-paibes*, *Μουκα-πορις*, *Μουκα-πουρεις*, *Muca-por*;
Μοκκα-πορις;
Μοκα-πορος, *Moca-por*, *Muca-pora* (ис.).
Μουκα-πουις, *Muca-puis* (ис.). *Μουκα-πουιους* (IGBulg. Nr. 1354);
Μουκα-ποουις (IGBulg. Nr. 1736);
Μουκα-τραλις и др.

Както може да се заключи от горепосочените няколко примера за типовете и видовете тракийски едно- и двусъставни имена, засвидетелствувани с гръцка и латинска транскрипция и на гръцки или латински текст, техните основи са били подвеждани под различни гръцки и латински основи, а оттам и под съответните склонения. Действителната тракийска основа и склонение по този начин остават скрити.

Какви са били в същност тракийските основи при имената и какви са били тракийските склонения, имал ли е тракийският език своя падежна система или, по-точно казано, била ли е тя все още запазена по времето на засвидетелствуване на тракийските имена, на тези въпроси досега не е бил даван никакъв отговор. Като се вземе под внимание обстоятелството, че тракийският език е един индоевропейски език и че както останалите индоевропейски езици имат различни основи при имената и падежна система, така също трябва да се приеме, че и той е имал различни основи и падежна система. Но какви са били те и били ли са подобни или твърде близки, сродни на гръцките напр., което да е улеснявало при по-късното им засвидетелствуване в гръцки език и с гръцка транскрипция подвеждането им под гръцките склонитбени типове и падежни окончания, или са имали свой собствен облик (още повече, че

тракийският език е бил съвършено различен от гръцкия и фонетичната му система и нейното развитие са съвършено различни от гръцката), тези въпроси въобще не са стояли като задача пред изследователя. От друга страна, както се установи по-горе, не всички имена са били подвеждани под различни гръцки и по-късно латински основи (*Μουκα(ς)*, *Αυλου-* напр.). А това от своя страна е едно доказателство, че при писменото зафиксиране на тракийските имена не може да се допусне, че те във всички случаи са били подложени на произвол от страна на гръцките, а по-късно и на латинските записвачи, но че причините за появата на различни основи в едно и също име са били обусловени от други фактори.

В настоящата глава се има за цел:

1. Да се установят тракийските основи на редица най-типични и сигурни тракийски имена, а оттук и различните тракийски основи.

2. Да се отговори на въпроса, как и защо едни тракийски имена се явяват с няколко основи, а други — само с една.

3. Да се разкрият засвидетелствуваните тракийски падежни окончания.

4. С установяването на тракийските основи при различните имена да се подготви реална основа за тяхната етимологизация. Защото е безспорен фактът, че само след като се установи точната тракийска основа на едно име, едва тогава са създадени всички предпоставки да се направят успешни опити за неговото етимологизуване и ще се избягнат многото сега съществуващи неверни и противоречиви опити за етимологизация, изводи и по-нататъшни заключения, правени за тракийските имена.

При разработването на тракийските имена ние вземаме пред вид обстоятелствата, при които са засвидетелствувани тракийските имена, които обуславят и методологическите принципи, изложени от нас в предходните глави. Освен тях вземаме под внимание и следното:

а. Наличието на имена от чужд произход в тракийския ареал е създавало и реалната възможност имената и носителите им да са оказвали известно влияние върху тракийския език и тракийските имена.

б. Имената се разработват не на базата на етимологизуването им, а се прави езиков анализ въз основа на вътрешната и външната им структура, въз основа на начина на тяхното образуване и в исторически аспект от развитието на тракийската фонетика. Ако при такова разработване на имената получените резултати намерят приложение и за обяснение на други имена, т. е. разкритите закони могат да се проверят многократно, или способствуват да се изяснят някои въпроси, свързани с тях и оставали досега необяснени, едва тогава тези резултати се приемат за достоверни.

в. При езиковата обработка за всяко име поотделно се използуват всички онези данни и податки, с които се разполага, разглеждани също в исторически аспект. Освен това се използуват като спомагателни показатели онези аномалии и отклонения, явяващи се в гръцката или латинската им транскрипция, ако приложени към други тракийски имена и явления, покажат строга закономерност.

Както споменахме по-горе, от епиграфски и писмени паметници се установява, че много старинни местни имена са засвидетелствувани с втора съставка *βρία*. Понеже за тракийската дума *βρία* е точно указано, че озна-

чава на тракийски „град", то интерпретацията на такива композита се облекчава твърде много. От друга страна, някои от тези композита още от древността са били предмет на езикова интерпретация и по-специално първата им съставка, явяваща се в някои случаи лично име. Същевременно няколко такива лични имена са засвидетелствувани епиграфски многократно, и то в различни епохи, както самостоятелно, така и в топонимичните композита, което е една солидна предпоставка, че в тях е отразено историческото развитие на тракийската фонетика. Поради благоприятните обстоятелства с податките при този род имена те се явяват като най-подходящи, първични за целите и задачите, поставени по-горе.

2. *ΠΟΛΤΥΜΒΡΙΑ, ΣΗΛΥΜΒΡΙΑ, ΜΕΣΑΜΒΡΙΑ*

а. *Πολτυμβρια*, крепостта Енос; *Πόλτυς*, нейният митически основател. Формите на това име, а така също и изворите са изложени по-горе в гл. IV, т. 1.

Първата съставка на топонима е засвидетелствувана по-късно като лично име под формата *Πόλτυς*, ген. *Πολτυος*, т. е. с *и*-основа (CIG 3141 от Милет, 14—16 (Д. 373): *[Κλ]εῖτος Πολτυος τοῦ Κλειτου - - - καὶ ὑπὲρ τοῦ παιδίου αὐτοῦ Πόλτυος*.

б. *Σηλυμβρία, Σαλαμβρια* и др., град на Пропонтида, днес Силиври. Формите на това име са дадени в гл. IV, т. 1. Те са засвидетелствувани в литературни извори (Херодот, 6, 33; Ксенофонт. Анаб., 7, 2, 28; Страбон, 7, frg. 50 и др.) и в епиграфски извори. Първата му част е засвидетелствувана като лично име под формата *Σήλυς, Σήλυος* в литературен извор, а в епиграфски — под формите *Σαλα(ς)*, ген. *Σαλου*, и *Σαλα* като лично име 22 пъти.

в. *Μεσαμβρία, Μεσημβρία* и др. 1) град на Черно море, днес Несебър, и 2) град на Беломорското крайбрежие. Формите на това име са дадени в гл. IV, т. 1. Различните форми на това име са засвидетелствувани в литературни (Херодот, 4, 93; Птолемей, 3, 11, 3; Ст. Византийски, 446, 15, и др.) и в епиграфски извори.

Още в античността са били правени опити за тълкуването на местното име *Μεσσαμβρία*. Така Ст. Византийски, който е ползувал по-стар източник, прави известен опит. Като се позовава на аналогични случаи с тракийски имена с втора съставка *βρία*, в първата им съставка той вижда лично име, а в конкретния топоним — личното име *Μελσος*. Ето оригиналното изложение:

Μεσημβρία, πόλις Ποντική. Νικόλαος πέμπτῳ. ἐκλήθη ἀπὸ Μελσου. βρία γὰρ τὴν πόλιν φασὶ Θοᾶκες. ὡς οὖν Σηλυμβρία ἡ τοῦ Σήλυος πόλις, Πολτυμβρία ἡ Πόλτυος [πολις], οὕτω Μελσημβρία ἡ Μέλσου πολις, καὶ διὰ τὸ εὐφωνότερον λέγεται Μεσημβρια.

У друг античен автор (Страбон, 7, 6, 1) е дадено подобно обяснение по този въпрос, но по-късните преписвачи разчитат погрешно съчетанието *λσ* като *ν* и затова в неговото изложение е дадена формата *Μενα*, вм. *Μελσα*.

εἶτα Μεσημβρία Μεγαρέων ἄποικος, πρότερον δε + Μενεβρία, οἷον + Μένα πόλις, τοῦ κτίσαντος + Μενα καλουμένου. (Поправката на четенето *Μελσα* вм. *Μενα* е дадена у Дечев, 295.)

Също така и в епиграфски засвидетелствуван източник намираме опит за тълкуване на топонима *Μεσαμβρία* като композитум с първа съставка личното име *Μελσα(ς)*.

IGBulg. I, № 345 от с. Чимово, Несебърско: *Ἐνθάδε ἐγὼ κεῖμε - - - - Ἰουλία Νεικίου, θυγάτηρ μεγαλήτορος ἀνδρός, Μεσαμβρία* (sic) *δέ μυ* (sic) *πατρίς, ἀπὸ [Μ]ελσα καὶ βρια.*

Предлаганите досега опити за тълкуване на топонима *Μεσαμβρία* като композитум с първа съставка личното име *Μελσις* или *Μελσα(ς)* (по този въпрос вж. литературата в IGBulg. I, № 345) не удовлетворяват, понеже остава необяснено наличието на назала *μ* в края на първата съставка — *Μεσαμ-*.

Също така не удовлетворява и опитът да се тълкува първата съставка *Μεσαμ-* като ген. мн. ч. (Вл. Георгиев. Изв. БЕ, XIV, 5—6) на тракийска дума в значение на „пчела", т. е. **Μελισσαων-βρια > Μελσαμ-βρια* с дорийска контракция *α + ω = ᾱ*, изпадане на сричката *-ι- *Μελισαν > *Μελσαν-* и преминаване на консонантното съчетание *λσ > σ(σ)*, а целият топоним да се тълкува като „Пчелин град" или „Градът на пчелите" (като тотемно название на някое тракийско племе).

Не удовлетворява схващането тракийската дума за пчела да е гласяла **Μελσα < *Μελισσα < *melitjə*, понеже такъв развой на консонантизма (*tj > σσ*) отразява йонийското третиране на гръцката дума *μέλιττο*, а във вокализма ѝ да се застъпва същевременно дорийската контракция (*α + ω = ᾱ*), а думата да е тракийска.

За да се разтълкува правилно този топоним, ще трябва да се излиза преди всичко от тракийския езиков материал, с който се разполага, и в конкретния случай да се вземат пред вид и другите топоними, чиято втора съставка е тракийската дума за град *βρία*.

Ако за *Μελσαμβρία* поради твърде голямото ѝ звуково сходство към гръцката дума за „пладне, юг" *Μεσ-αμβρίη, Μεσ-αμβρία* последното да е позволявало на гръцките колонисти лесно да я нагодят към своята дума *μεσαμβρίη*, то при топонимите *Σαλαμ-βρία, Πολτυμ-βρία* явяването на назала *μ* в края на първата съставка остава необяснимо.

Разрешаването на въпроса се подсказва от Херодиан (вж. по-горе съобщението му). По негови данни тракийското лично име *Πόλτυς* се е скланяло по две основи. *Πόλτυς*, ген. *Πόλτιος*, т. е. *ι*-основа, и *Πόλτυν Πόλτυνος*, т. е. *n*-основа.

Сега вече става обяснимо явяването на *-μ* в първите съставки и на *Πλτυμ-βρία*, и на *Σαλυμ-βρία*, и на *Μεσσαμ-βρία*. Първите съставки са имали *n*-основа, т. е. **Πολτυν*, ген. *Πολτυν-ος*, **Σαλυν, -υνος*, **Μελσιν*, ген. *-υνος*, когато са били образувани композитумите. (Появата на *μ* вм. *ν* е вторично, произлязло на гръцка почва от *νβ > μβ*.)

Но смесването на основите на тракийските имена и подвеждането по-късно към *ο-> a*-основа и *ι*-основа от древните автори и обясняването на различните форми на разглежданите топоними, че едно и също име има две основи или поради някакво благозвучие (*διὰ τὸ εὐφωνότερον*), от научна гледна точка е незадоволително. Но тъкмо появата на две основи и преминаването на имената от една в друга позволява да се разкрият особеностите на тракийската фонетика в нейното развитие, фиксирана чрез гръцкото ухо и транскрипция, станали причина да се появят тези аномалии в гръцките, а по-късно в латинските извори. От друга

страна, различно засвидетелствуваните форми на тези топоними предлагат реалната предпоставка да се установят със сигурност истинските, т. е. най-старите форми на първата им част, и какво представляват в същност формите *Πολτυν*, **Μελσυν* и **Σαλυν*.

Отговор на тези въпроси дава тракийското застъпване на ие. *ō*.

Дечев. Хар., XXIV, 2, установи, че „поради силно затвореното произношение на тракийското *ō*<ие. *ō*, както в арменски, фригийски, македонски и тесалийски, е могло да премине в *ū* и по-нататък пряко *ū* в *i*".

Тази особеност на застъпване на тракийското *o* позволява да се разкрият и най-старите форми на тракийските първи съставки, които са били **Πολτων*, **Σαλων*, **Μελσων*. Поради силно затвореното произнасяне на *ω* то е звучало и като *u* и поради това в гръцки те са били отбелязани като *-υν*, т. е. *Πολτυν*, **Σαλυν*, **Μελσυν*.

Горните имена са засвидетелствувани като първи съставки на двусъставните топоними с втора съставка *βρία*. Освен от езиковата им интерпретация също така и от изворите е видно, че по отношение на *βρία* те се явяват нейни притежатели. Следователно в композита е засвидетелствувана или генетивната им форма, или само тяхната основа. Изгласното *μ*<*ν* в композита доказва, че е засвидетелствувана само основата. Установяването със сигурност в този случай, че първата съставка в композитума се явява само със своята основа, е от извънредно значение и е безспорен показател, позволяващ да се разкриват тракийските основи при други имена.

Вариациите на изгласния вокал на основата в засвидетелствуваните чрез гръцка транскрипция форми позволяват да се разкрият вече с точност първоначалната основа и форма, както и да се разкрият причините, довели до по-късното смесване на основите и преминаването на имената от една в друга.

Името **Πολτων* е засвидетелствувано с две основи: *Πολτυν*, *Πολτυνος* и *Πόλτυς*, *Πολτυος*. Явяването на *υ* и *ν* в генитивните форми показва, че първичната форма на името е била **Πολτων*, произнасяна като **Πολτῡν* **Πολτῡνος*. Застъпването на тракийското *ō*<ие. *ō* и като *ū* и отслабеното произнасяне на изгласния назал *ν* до пълното му изчезване в изгласно положение е станало причина по-късно името да напусне старата си *ōn*-основа и да премине към *ū*-основа: *Πολτυς*, *Πολτυος*. По-старата форма се е запазила в топонима *Πολτυμβρία*<**Πολτων-βρία*.

Името **Σαλων* е било **Σαλων*, **Σαλωνος*, но е било произнасяно и като **Σᾱλῡν*, *Σαλῡνος*. Тази основа (*ōn*-основа) е най-старата и с нея е бил образуван топонимът *Σαλυμβρία*<**Σαλων-βρια*. Явяването на *η* вм. *α* в йонийските форми на това име *Σηλυμβρίη*, *Selymbria*, а така също и в по-късно засвидетелствуваната първа съставка като лично име под формата *Σήλυς*, *Σηλυος* показва, че *α* е била дълга.[108]

Преминаването на имената от една основа в друга позволява да разкрием със сигурност по-нататъшното развитие на тракийската фонемна система и да установим четири фонетични закона.

1. Изгласното *-n* при имена с *ōn*-основа е започнало да се произнася все по-слабо, което в крайна сметка е довело по-късно до пъл-

[103] В тракийски ие. *ā* се застъпва само с *ă*. Вж. K. Vlahov. Vertretung, p. 34—134.

ното му изчезване. Вследствие на това имената с *ŏn*-основа са започнали да преминават към *u*- и *o*>*a*-основи.

2. Ако в едно име има две съседни дълги срички, то в даден период започва съкращаване на едната, а в **Σαλων-* първата (от дясно на ляво), т. е. **Σαλων*>**Σαλον*. След настъпилото съкращаване на първата сричка е започнал да действува законът за застъпване на ие. *o* с *a*. Като последица на такова застъпване се явяват закономерно формите: *Σαλαμ-βριά*, *Salambria*<**Σαλον-βριά*. Старата *ōn*-основа се разрушава и името преминава в *o*>*a*-основа, т. е. настъпило е развитието **Σαλων*> **Σαλον* (произнасяно като Sala^{n})>*Σαλα(ς)*. Под формата *Σαλα(ς)* името е засвидетелствувано по-късно многократно (22 познати досега примера) като едносъставно лично име.

3. Произнасяното в тракийски език *o*<ие. *o* освен като *ŏ* още и като *ū* е повело след себе си преминаването на името от *ōn*- в *u*-основа. При *Πόλτων*, което е било изговаряно и като **Πολτυν*, произнасянето на *ō* и като *u* е имало за последица името да премине към *u*-основа, т. е. *Πόλτυς*, *Πόλτυος*. Същото явление се разкрива и при името *Σαλων*, което е било произнасяно и като **Σαλυν*; паралелно на основата със съкращаване на *ō*>*ŏ* и застъпването на последното с *a*, т. е. **Σαλον*>**Σαλα*>*Σαλα(ς)*, се е развила и формата с *ĭ*-основа, т. е. *Σαλυς*, *Σαλυος*. С тази основа топонимът е засвидетелствуван под формите *Σαλυβρία*, с йонийско третиране на *α*>*η* — *Σηλυβρία*, и в едносъставното лично име *Σηλυς*, *Σηλυος*.

Двоякото развитие на **Σαλων*, веднаж със съкращаване на първата сричка и преминаването му към *o*-*>a*-основа *Σαλα(ς)*, а втори път с преминаването му към *u*-основа, без съкращаване на първата сричка, т. е. *Σηλυς*, *Σήλυος*, по всяка вероятност се дължи на диалектни причини.

4. Името *Μελσα(ς)*<**Μελσων* е също засвидетелствувано с две основи. Най-старата форма е била **Μελσων*, т. е. *ōn*-основа.

В това име се разкрива още една закономерност в тракийската фонетика. Както се установи в двата преходни топонима, първата им съставка е в корелация с втората не чрез генитивната си форма, нито с някакъв композиционен вокал, а само с основата. Следователно в първата съставка на топонима и в неговия етникон *Μελσαμ-*, *Μεσσαμ-* е зарегистрирана неговата основа. Но преминаването на *o*>*a* във формата на основата *Μελσαμ-*<*-Μελσον* обуславя номинативната на *-ων*. Установявайки тази закономерност, вече може да се възстанови със сигурност номинативната форма на името, а именно **Μελσων*. Опирайки се на този факт, може да се разкрие и законът, валиден, що се отнася поне до най-стария период от развитието на тракийския език.

Ако вокалът пред *n*-основа е кратък, той се удължава в номинатив.

Формата на топонима **Μελσον-βρία* е претърпял въздействието на закона за застъпване на тракийското *o* с *a* още при нейното образуване. На тракийски език топонимът **Μελσον-βρία* е звучал като **Μελσαν-βρία*. Тази звукова форма е била възприета от гръцките колонисти (началото на VI в. пр. н. е.) и несвойствените за тях консонантни съчетания *λσ* и *νβ* са били нагодени от тях на *σ*(*σ*) и *μβ*. Тракийското **Μελσανβρια* е зазвучало в гръцки език като *Μεσ*(*σ*)*αμβριά*. Тази форма е позволила фономорфологическата нивелация спрямо гръцката дума за „юг, пладне", в

йон. *μεσ-αμβρίη*, атич. *μεσ-ημβρια*. Поради това тракийският топоним **Μελσον-βρία*>**Μελσαν-βρία* — „Градът на Мелсон", е бил грецизиран (народна етимология) към гръцкото *μεσαμβρία* — „юг, пладне" и в гръцките извори се явяват съчетанията *-αμ-*, *-ημ* (*Μεσαμ-βρίη*, Херодот, *Μεσημβρία*, Страбон и др.), докато в надписите от Несебър (V—II в. пр. н. е.) формите на топонима са все още относително близки на тракийското произнасяне — *Μεσσαμβριανοι*<**Μελσαμ-* и *ΜεΤαμ-*<*Μεσσαμ*<**Μελσαμ-*, при което Т<*σσ* е било схванато като атическа форма.

Застъпването на ие. ŏ в тракийски с *а* е станало предпоставка името да премине от *n-* в *о-*>*а*-основа. С тази основа то е засвидетелствувано по-късно епиграфски, като едносъставно лично име „*ἀπὸ* [*M*]*ελσα καὶ βρία*". За отбелязване е, че в тракийски генитивната форма гласи *Μελσα*, докато в гръцки тя е предадена като *Μελσου*, номинативната *Μελσα*(*ς*), а гръцката е *Μέλσος* (Ст. Византийски).

Вътрешното развитие на тракийския език и особено на неговата фонетична система е обуславяло и преминаването на имената от една в друга основа, което от своя страна е довеждало до по-нататъшното изменение на тракийската морфологична система.

Проследявайки фонетико-морфологическото развитие на трите старинни тракийски лични имена, може да се установи следното:

1. Първоначално те са имали *n*-основа (*ŏn*) и номинативните им форми са гласели: **Μελσων*, **Πολτων*, **Σαλων*.

2. Поради по-нататъшното фонетично развитие (ие. *ō*>*o*, но е било произнасяно и като *u*; ие. ŏ>а); отслабване при произнасяне на изгласния назал *n* до по-късното му пълно изчезване, *ŏn*-основа започва да се разрушава, а имената да преминават към други основи.

а) От *n-* преминават в *u*-основа:

**Πολτων* (произнасяно **Πολτῦν*)>*Πόλτυς*, ген. *Πολτυος*.

**Σαλων* (произнасяно **Σαλῦν*)>*Σήλυς*, ген. *Σήλυος*, в топонима *Σηλυβρία*, *Σαλυ-βρια*.

б. От *n-* преминават в *о-*>*а*-основа:

Σαλων* (основа **Σαλον* със съкращаване на първата сричка<Σαλων*, произнасяно **Σαλαν*>*Σαλα*(*ς*), грецизирано в окончанието — *Σαλος*.

**Μελσων* (основа **Μελσον*, произнасяно **Μελσαν*)>*Μελσα*(*ς*), грецизирано в окончанието — *Μέλσος*.

3. РАЗРУШАВАНЕ НА *ŌN*-ОСНОВА

Установяването, че старата *ōn*-основа в тракийски е започнала да се разрушава и вследствие на това имената да преминават към *u-* и *о-*>*а*-основа, позволява да намерят вече обяснение и редица други тракийски имена, чиято композиция и основа оставаха досега необяснени и утежняваха тяхната интерпретация. Смесването и по-точно преминаването на имената от една основа в друга е дало своето отражение и на останалите тракийски основи и падежна система. Неотчитането хронологията на засвидетелствуваните тракийски имена и техните форми е станало причина формите и основите на едно и също име да се приемат като даденост, статично и да се търсят най-причудливи обяснения на тракийските езикови феномени не само от древните, но и от съвременните изследователи. Поставени в хронологически ред, т. е. разглеждани през

призмата на историческото развитие на тракийската фонетика, различните форми на едно и също име показват строга закономерност в своето развитие и може да се предскаже под какви форми то ще трябва да се яви в дадена историческа епоха, ако досега такива не са засвидетелствувани. От друга страна, ще станат обясними и реалните предпоставки, които са субституирали „грецизацията" на тракийските имена, нейната степен и обхват и доколко може да се мисли за грецизация в същинския смисъл на това понятие.

А. *Ἄθων*. Името на планината Атон, намираща се на полуостров Акте (Халкидика), е засвидетелствувано многократно, и то в период от близо 10 века. Засвидетелствувано е под различни форми.

а. В номинатив под формите:

Ἄθων — (Страбон, frg. 32),

Ἄθως — *Ἄθως, ὄρος Θρᾴκης, ἀπὸ Ἄθω γίγαντος, ὡς Νίκανδρος* (Ст. Византийски 36, 3),

Ἄθοος и *Ἄθους* — *εἴρεται δὲ καὶ Ἄθοος, λέγεται καὶ κατὰ συναίρεσιν Ἄθους* (Ст. Византийски, 36, 9),

Ἄθόως — *Etym. M.*: номинатив *Ἀθόως* (срв. *Il.* Ξ 229: *ἐξ Ἀθόω*). В случая номинативната форма е изведена от генитивната.

Но последната може да е настанала вследствие смяна на дължините, т. е. *Ἄθωος>Ἀθόως*; несигурно.

Atho — Atho mons (Ливий, 44, 11, 3),

Athos — Athos (Овидий. Метам. 2, 217).

б. В генитив под формите:

Ἄθω — του Ἄθω (Херодот, 6, 95); *τοῦ Ἄθω* (Страбон, frg. 31); *Διῆς ἀπο τοῦ Ἄθω*'; *ἐξ Ἄθω* (*Merit. Athen* I. trib. 1, 264—265, засвидетелствувано в 446—429 г. пр. н. е.); *ἀπο Ἄθω γίγαντος* (Ст. Византийски).

Ἀθόω — ἐξ Ἀθόω (*Il.* Ξ 229),

Ἄθωος — ἡ κλίσις διττὴ καὶ Ἄθωος καὶ Ἄθω (Ст. Византийски, 36, 9).

в. В датив под формата:

Ἄθῳ — ἐν τῷ Ἄθῳ (Херодот, 7, 122).

г. В акузатив под формите:

Ἄθων — τον Ἄθων (Херодот, 6, 44),

Ἄθω — τὸν Ἄθω (Страбон, 10, 1, 8); *τὸν Ἄθω* (*Athen.* 3, 105[d]),

Atho — montem Atho (Плиний, 4, 37),

Athon — (Овидий. Метам. 11, 554).

Засвидетелствуваните форми на това име са от голямо значение, тъй като представляват безспорни доказателства за разкриване на тракийските фономорфологически закономерности, дали своето отражение в цялата тракийска флексия.

Името *Ἄθων* е имало първоначално *n*-основа (по-точно *-ōn*). Тази основа започва да се разрушава и нейното най-старо зафиксиране се открива още по времето на записването на Илиадата. Но ако все пак за формата *ἐξ Ἀθόω* може да съществуват някакви съмнения, тъй като е възможно предположението, че е настанала поради някакви изисквания на метриката или да е поетическа волност (същото е в сила и за засвидетелствуваните форми у Овидий — да са плод на възприетия от поетите вкус към по-старинни, архаични или грецизирани форми), то за засвидетелствуваните от Херодот насам форми такива съмнения няма и те

отразяват в действителност истинското или приблизително тракийско фонетично състояние на името.

1. Номинативната форма в тракийски е била **Athōn*. Изгласното *-n* е било все още в някои случаи слабо произнасяно и затова името е засвидетелствувано под формата *᾽Αθων*. Но изгласното *-n* е заглъхвало все повече и името е звучало като *Athō*. Поради този факт то е засвидетелствувано и под формите *᾽Αθω(ς), Athō*.

В засвидетелствуваните номинативни форми на името се разкриват две фонетични особености, които, приложени в други случаи, обясняват други процеси, настанали в тракийската флексия:

а. Изгласното *-n* заглъхва все повече и в някои случаи по-късно то изчезва напълно.

б. Изгласното *-s* също заглъхва и по-късно изчезва напълно.

Поради изчезване на изгласното *-n* несвойственото за гърците изгласно *-ō* на името е било схванато, че е резултат на повтаряне (удвояване на *ŏ*), т. е. *o+o*, и затова името е било зарегистрирано като *᾽Αθοος = Athō*, а затвореното произнасяне на тракийското *ō* и като *ū* е подсилвало това схващане и се е сметнало от гръцките автори, че това *ū* е дошло от контракцията на *o+o=ou*, какъвто е случаят в гръцки език, и поради това името е било зафиксирано и под формата *᾽Αθους = * Athū*. Изгласното -s е вторично. За него вж. по-нататък.

2. Генитивната форма на името в тракийски е била *᾽Αθω*. Тя е настанала от **Athō-a(s)<-os*. Изгласното *-ō* от основата е контрахирало с *-a* от генитивното окончание от ие. *-os* с изпадане на изгласното *-s*.

Формата *᾽Αθωος* е гръцка реставрация на тракийското **Athō-a(s)*. Поради това и древният автор отбелязва, че „склонението е двуяко и *᾽Αθωος*, и *᾽Αθω*“. Последното твърдение потвърждава тракийската генитивна форма *᾽Αθω*.

Формата *᾽Αθόω* е настанала на гръцка почва от изискванията на метриката със смяна на дължините *᾽Αθόω<Athō-os*, което е индиректен показател на тракийската форма *᾽Αθω<*Athō-a(s)*.

След настъпилите фонетични изменения формата в номинатив *᾽Αθω(ς)< Athō* с изпадане на изгласното *-n* и формата в генитив *᾽Αθω<*Athō-a(s)* с контракция на изгласния вокал от основата и вокала от окончанието, с изпадане на изгласното *-s* са съвпаднали.

3. В датив името е засвидетелствувано под формата *᾽Αθω*, т. е. с подписана йота. Тракийската форма е била в действителност *᾽Αθω< Athō-ai* с контракция на *ω* и *ā>ω*, а *i* в изгласно положение е изчезнала, какъвто е случаят и в гръцки език. Подписаната йота в гръцката транскрипция е графически израз на гръцкия дълъг дифтонг, който се е монофтонгизирал.

Дечев. Хар., XXVII, 1, установява, че ие. дифтонг *ai* впоследствие може да се монофтонгизира. Но примерите, които Дечев сочи, са за *ai*-дифтонг във вътрешни срички. От примера с дативната форма на *᾽Αθω* се установява ясно, че дифтонгът *ai* в крайна сричка се монофтонгизира.

След настъпилите фонетични промени в дативната форма на името последната е съвпаднала по гласеж с номинативната и генитивната.

4. В акузатив името е засвидетелствувано под формите *᾽Αθω, Athō, ᾽Αθων, Athōn*. Тракийската форма е *᾽Αθω*. Тя може да е настанала по два начина:

а. От **Αθω-α,<*Athō̄n-a<*Athō̄-m*, т. е. когато името е имало още *n*-основа, е получило акузативното окончание *-a*, а впоследствие е преминало по *ō-*>*ā*-основа, като падежното окончание *-a* впоследствие контрахира с изгласния вокал на основата, т. е **Αθω-α*>*"Αθω*.

б. Формата *"Αθω* е резултат на изчезване на изгласното *-n*<ие. *m* пред вокал като падежно окончание, когато името е напуснало *n*-основа.

Вторият път на развитие е по-вероятен, защото той обяснява и наличието на изгласното *-ν* във формите *"Αθω-ν*, *Athō-n*, т. е. диалектично все още е било някъде слабо произнасяно. От друга страна, акузативната форма на *-ν* се е подсилвала и от гръцкото склонение.

И двата пътя на развитие водят до акузативната форма *"Αθω, Athō*. Тогава последната се е изравнила по гласеж с номинативната, генитивната и дателната.

Този пример позволява да се установят точно различните пътища на развитие на отделните четири падежа, които имат за краен резултат една и съща форма, т. е. по различен начин и различни пътища падежните окончания за номинатив, генитив, датив и акузатив се изравняват, с една дума, установява се, че падежната система в тракийски език вследствие на вътрешного фонетично развитие се разрушава и формите на различните падежи се изравняват.

Б. *Αθυμ-βρια, Αθυ-παρα*. Във връзка с установяването на първоначалната основа на името *Αθω(ν)* и преминаването на последната от *ōn-* в *ō-*, *u* -основи, става вече възможно редица имена да получат своето обяснение и да се положи здрава основа за тяхната интерпретация и етимологизация. Различните ареали, в които са засвидетелствувани тези имена, са в действителност добри доказателства, разкриващи пътищата на миграцията на носителите им извън тракийския ареал.

Засвидетелствуваният карийски етникон под формата *'Αθυμβριανός* (BCH XI 274, № 37) е произлязъл от топонима **Αθυμ-βρία*. Последният показва пълен словообразувателен идентитет с тракийските топоними *Πολτυμ-βρία, Σαλυμ-βοία*. Ако Кречмер. Einl., 365, с право сравнява карийския етникон *'Αθυμβοιανός* с фригийския *Thymbriani* (Плин.), то сега може да се установи със сигурност, че и *Thymbriani*, и *'Αθυμβριανός* по своя произход са едно и също, произлезли от тракийското **Αθων-βρία*. На старинното **Αθων-βρία* отговаря точно и по композиция, и по словообразувателни елементи по-късно засвидетелствуваното име, при което старинната дума *βρία* (град, селище) е заменена с по-новата *-παρα* (село), разкриващо се в прякора на Сабазий *'Αθυπαρηνός*, произлязло от местно име **Αθυ-παρα*[109]*<*Αθων-παρα* и локализирано в Софийско.

В този случай се установява по безспорен начин, че изгласното *-n* е изчезнало напълно и че името е преминало от *ōn-* в *ū*-основа, т. *Αθων*>*Αθω*>*Αθυ-*.

В. *Αθυς*. Във връзка с горното положение и редица имена получават своето обяснение. Така напр. личното име *Αθυς<*Αθυ(ς)<*Αθων* е сменило своята първоначална основа (*-ōn*) и е преминало в *ū*>*i*-основа. Поради тази причина същинските тракийски основи са бивали подвеждани от гръцките записвачи на тракийски имена под *o*>*a-*, *u-* и *i*-основи гръцки: *Διζας Αθυο*[ς] и *Βειθυς Αθου*. Тъкмо формата *Αθου, Αθυ<*Αθω-*

[109] Точното местонахождение на надписа е дадено у IG Bulg. IV, № 1927.

е истинската тракийска основа, а гръцките записвачи, понеже са възприемали слухово тракийските имена и не са били наясно относно тракийската флексия, подвеждат тракийските имена под гръцките склонитбени типове: *Αθυ-* под *u*-склонение и с генитивно окончание *-ος*, а *Αθου-* под *o*-склонение и с генитивно окончание *-ου*. А тракийските имена вече са загубили до голяма степен своята падежна система и падежни окончания. При това име тракийското падежно окончание за генитив ед. ч. е *a* и тракийският генитив е **Athū-a*. (За това вж. по-нататък.)

Името *Αθης*, за което Zgusta. KEPN § 21, говори, че не му е ясно, трябва да отпадне от тракийската антропонимия, понеже е гръцка номинативна форма, изведена от тракийската основа (и генитив) *Αθου*, схванатата от записвача като генитивна форма на тракийското име *Αθης*, *Αθας*. Но формата *Αθις*, която на Zgusta (цит. съч.) също не е ясна, е чисто тракийска. Тя е настанала в резултат на преминаването на тракийското *ō>ū>u>i*, т. е. *Αθων>Αθω>Αθου>Αθυ>Αθι-*.

Г. *Αθων ~ Αθυ(ς)*. Установяването на истинската първоначална тракийска основа на едно име и вземане под внимание по-късните форми, под които то се явява, които са резултат от вътрешното развитие на тракийската фонетична система, вече може да послужи като солидна основа и да се пристъпи и към тълкуване и етимологизуване на името. Тук нямаме за цел да предлагаме етимологически приноси, а искаме само да посочим, exempli causa, колко неща трябва да се вземат под внимание и колко много солидна филологическа и лингвистична обработка трябва да предхожда, преди да се пристъпи към интерпретацията на едно име и неговата етимологизация.

Топонимът *Ἄθων*, *Ἄθως* и под. е засвидетелствуван като название на планина. Следователно трябва да се предполага, че в него се крие някакво понятие за планина или понятие, явяващо се неин атрибут: висока, голяма, черна, бяла, шарена и под.

Вл. Георгиев. Vorindogermanische Sprachwissenschaft, 202, предположи, че *Ἄθως* и под. е преизлязло от ие. **ak'ō(n)*, ген. **ak'(e)nes* или **ak'ones*, с приблизително значение „камък, връх, връх на планина“, срв. гр. *ἄκμων* „камък, наковалня“, ст. инд. açmani-h „връх на стрела, стрела“.

Тази етимология не обяснява явяването на *o* в косвените падежи на името, както и другите му форми. Обяснението, че то е било подведено под атическото склонение, също не удовлетворява, понеже дългото *ō* (*ω*) в атическото склонение е произлязло от metathesis quantitatum и предполага един дълъг вокал пред *o* в основата (срв. *λαος* > *λήος* > *λεως*).

Дечев. Хар., XV, заб. 4, отхвърля тази етимология с позоваване на антични автори, че „планината е правила впечатление на гърците не толкова със своята мраморна пирамида, колкото със своята височина“. Поради тези причини Дечев търси в името *Ἄθως*, *Ἄθων* някакво прилагателно и извежда „името на планината *Ἄθως* покрай личното име *Αθυς* и местното име *Αὐθι-πάρου* < ие. **auk-t-* (*t*-разширение на ие. корен *aug-* „увеличавам“) „висок“, в ст. лет. *aucts* = лат. auctus, лит. *áukstas*, лет. *augsts* „висок“, лат. *augustus* „величествен“ (WP I 23), което в тракийски след евентуалното изпадане на втория елемент на дифтонга се е превърнало на първо място в *akth-*, след това в *atth-* и най-после в *ath-* ...“

Предложената от Дечев етимология по-късно се възприе и от Вл. Георгиев. ТЕ, 60, „*αυθ-*, по-късно *αθ-* „висок“ (местни имена *Αὐθι-πάρου*, *Αθυ-παρηνός*) от ие. **auk-to-* ...,

Така предложената етимология отговаря на данните, с които се разполага. Свидетелството на Ст. Византийски, че планината *Ἄθως* била така наречена по името на някакъв великан (*ἀπὸ Ἄθω γίγαντος*), ако и да е наивна, все пак косвено разкрива в името *Ἄθως* понятието „висок, голям“ и подкрепя предложената етимология. Личното име *Ἄθυς* тогава би означавало „висок, голям“, а топонимите *Ἀνθι-πάρου* (със запазване диалектно дифтонга *αυ*? и преминаването на *ū* > *u* > *i*) и **Ἀθυ-παρα* да означават „село в планината, на хълма, на височината“ или пък „село на Атю“, срв. *Βενδι-παρα* „село(то) на Бендис“.

Ние тук посочваме този пример само като илюстрация, за да се види колко наистина е необходимо най-напред да се установи истинската, първичната основа на едно тракийско име и че едва след това може да се пристъпва към неговата интерпретация и етимологизация.

4. ИМЕНА С *A*/*Ā*, E/O-, I-, Ū-ОСНОВИ

Установеното тук от нас положение, че вследствие вътрешното развитие на тракийската фонетична система *n*-основа се разрушава, а имената преминават в други, поставя въпроса и за имената с *a*-, *jə*-, *o*-, *ĕ*-, *i*-, *ū*-основи; дали те са запазили старите си основи или и те са претърпели някакви изменения, кои и какви. Във връзка със съдбата на старите основи стои непосредствено въпросът и за съдбата на тракийските падежни окончания — как са се развили от общоиндоевропейските, какви промени са настъпили в тях, дали и доколко са се запазили. От друга страна, възниква и такъв въпрос: Защо в гръцка и латинска транскрипция тракийските имена се явяват с падежните окончания на съответната гръцка и латинска основа, под която са били подведени, а не със свои? На тези въпроси ще може да се даде категоричен отговор само след като се установят истинските тракийски основи, какво е било тяхното развитие, какви падежни окончания е имал тракийският език и каква е била тяхната по-нататъшна съдба вследствие на вътрешното фонетическо развитие.

Установеното тук от нас положение, че в двусъставните имена, макар втората съставка често да е била подвеждана под някой гръцки склонитбен тип, първата съставка участвува със своята основа, а не с генитивната си форма или с някакъв композиционен вокал, се явява изходна точка за установяване на първичната тракийска основа (разбира се, в нейното историческо развитие съгласно тракийските фонетични закони).

От друга страна, по-благоприятното за случая положение с тракийските лични имена и по-специално благодарение на голямата фреквентност на най-характерните и типично тракийски лични имена, засвидетелствувани в рамките на един по-продължителен период от време като едносъставни (подвеждани обикновено под различни основи) и като първи компонент на двусъставните, засвидетелствувани с двете транскрипции, предлагат реални възможности за решаването на горните задачи. От трета страна, закономерно явяващите се в първите съставки фонетични изменения (смяната на един вокал с друг), а в други — да стои неизменно един и същ вокал, позволяват в крайна сметка да се установят със сигурност тракийските основи и се решат свързаните с тях проблеми. Поради тези причини по-долу ще бъдат разгледани няколко най

характерни и типични тракийски имена, които са засвидетелствувани при това и с най-многобройни примери.

А. Αυλου-. Както изтъкнахме по-горе, тракийските имена с първа съставка *Αυλου-* са засвидетелствувани многократно (над 140 познати примера). От географското им разпространение се установи, че те са били в употреба в същинските тракийски области (предимно в ареала, в който са живеели бесите и одрисите, най-многобройни и многолюдни племена).

Установено бе също така, че и в двете транскрипции първата съставка изгласява на *u*-звук: *Αυλου-ζενις, -πορις, -τραλις* и др. ∾ *Aulu-, zonus, -poris, -tralis* и др. Първата съставка е засвидетелствувана и под формата *Αυλυ-* (*Αυλυ-ζελμις*, но в същия надпис се явява и под формата *Αυλου-*) и под формата *Aulo-* (Aulo-zenes). Изгласното *-о* в *Aulo-* предава в действителност тракийското кратко *u*, което поради отвореното си произношение е могло да се предаде и с *о* (Дечев. Хар., XXII, 1).

Закономерното явяване в изгласа на първата съставка *Αυλου-* само на *u*-звук (*-ου, -υ, -о*) и в двете транскрипции (а първата участвува със своята основа) доказва, че името *Αυλου-* има *u*-основа. Явяването на *о* доказва, че тази *u*-основа е била кратка.

Б. *Βειθυς, Βιθυς*. По-горе посочихме, че личното име *Βειθυς, Βιθυς, Βιθους, Bit(h)us* и под. е едно от твърде употребяваните у траките. Освен като едносъставно то е засвидетелствувано и като първа или втора съставка при двусъставни имена в целия тракийски ареал. (Досега са познати около 360 примера — едносъставни, разширени със суфикс или като компоненти на двусъставни.)

Като едносъставно име в двете транскрипции е засвидетелствувано с различни основи: в гръцката транскрипция предимно с *u-*, а в латинската — с *о-* и *i*-основи.

Като първа съставка в гръцка транскрипция се явява под формите; *Βειθυ-* (*u*-основи) и *Βειθι-* (*i*-основа): *Βειθυ-κενθος, Βειθυ-τραλις, Βειθι-πης*.

В латинската транскрипция се явява под формите *Bitu-, Vitu-, Vitho-* (sic), *Byty-* (т. е. *u*-основа) и *Bithi-, Biti-* (*i*-основа): *Bitu-centus* (според I. I. Russu четенето трябва да се поправи и името да гласи *Bitu-gentus*, което за нашия случай не е от значение), *Vitu-pous, Vitho-pus* (sic), Bytytralis (т. е. *u*-основа, срв. още *Vitho-* вм. *Vithu-*) и Bithi-centus, *Bīti-sentus, Bīti-pes* (= *Βειθι-πης*), *Biti-tralis* (т. е. *i*-основа).

И в двете транскрипции личното име *Βειθυς* като първа съставка се явява с изгласни *-u* и *-i*-вокали.

Схващането, че изгласното *-i* в латинска транскрипция отразява фактически латинското *i* при композита или генитивното окончание при о-основи (*Bit(h)us*), се опровергава от наличието на изгласния *u*-звук и в засвидетелствуваните в латинска транскрипция форми: *Bitu-, Vitu-, Vitho-* (т. е. *Vithu-*), *Byty-*, така, както те се явяват редовно във формите, засвидетелствувани в гръцка транскрипция. От друга страна, явяването на форми с *i*-вокал в гръцка транскрипция — *Βειθι-* — изключва всякакво предположение за латинизация на името под тази форма.

Смяната *u*: *i*-вокал в изгласа на името като първа съставка следователно е резултат на някаква тракийска фонетична закономерност.

В. *Μεστυς*; *u*/i-основи. За да се избягнат всякакви недоразумения при разкриване причините за появата на смяната *u*:*i*-вокал в тракийския

първи компонент *Βειθυ-*, *Βειθι-*, *Bit(h)u-*, *Bit(h)i-*, ще бъде разгледано още едно име, което като едносъставно е засвидетелствувано с различни основи в гръцката и с *о*-основа в латинската транскрипция. Като първа съставка при двусъставни имена то показва същата закономерност при смяната *u*:*i* вокал в изгласа.

Μεστυς — *u*-основа,
Μεστος — *о*-основа,
Μεστεις, ген. *Μεστειδος* — дентална основа,
Μεστις, ген. *Μεστεως* — *i*/*ej*-основа,
Mestus, ген. *Mesti* — *о*-основа.

(Имената от женски род по *а*-основа: *Μεστα*, *Mesta*, не са съществени, защото са образувани вторично, под влияние на мъжките.)

Като първи компонент при двусъставни имена, засвидетелствувани само в гръцка транскрипция, изгласният вокал показва смяната *u*:*i*.

Μεστου-ζελμος, *Μεστυ-παιβης* — *u*-основа,
Μεστι-ζελμος, *Μεστι-κενθος*, *Μεστι-κεντιος* — *i*-основа.

Закономерното явяване на смяната *u*:*i*-вокал в изгласа на първата съставка *Βειθυ-* (-i-), *Μεστου* (-i-) (срв. още *Εβρυ-ζελμις*, *Εβρυ-ζενις* : *Efri-zelmus*, *Efri-poris*), които като едносъставни имена се явяват с различни и предимно с *u*- и *ι*-основи, изключва вече всякакво съмнение за някаква случайност, и следователно в тази смяна се отразява една фонетична закономерност на тракийския език.

Дечев. Хар., XXIV, 2, установи, че ие. *ō* в тракийски се е предавало като *ō*, но поради силно затвореното си произношение е могло да премине в *ū* и по-нататък чрез *ü* в *i*. Оттук Дечев предположи теоретически, че и тракийското *ū* също би могло да премине в *ü* и по-нататък в *i*, но не може да посочи примери и доказателства за такова преминаване. Но смяната *u*:*i*, която се явява закономерно в изгласа, т. е. основата на разглежданите имена и по-конкретно на *Mestus*, *Ἔβρος* < **Mestū-*, *Ebrŭ-* (*ου* = *ū*, *υ* = *ü*, *ι* = *i*), е доказателство за историческото развитие на тракийското дълго *u*.

Установявайки закономерното развитие на тракийското *ū* > *ü* > *i*, се установява вече със сигурност, че горните имена са имали *ū* > *ü* > *i*-основа, засвидетелствувана в различните етапи от развитието на тракийския език.

5. ПРИЧИНИ ЗА ПРЕМИНАВАНЕТО НА ИМЕТО *ΒΕΙΤΥΣ* В РАЗЛИЧНИ ОСНОВИ

Но името *Βειθυς* е засвидетелствувано и под формата *Βειθας* (ген. *Βειθα*), т. е. с *а*-основа. Последната не е могла да се развие от тракийската *u*-основа. Предположението, че формата *Βειθας* е дублетна на *Βειθυς*, настанала в резултат на произвола на гръцкия записвач, е в пълно противоречие със засвидетелствуваната от нас практика. (Дублетни форми се явяват като продукт от слуховото възприятие на тракийско име и неговата фонетична същност, обуславящи подвеждането им под различни гръцки фонеми и основи.) Освен в *Βειθας* *а*-основа се разкрива и в разширеното със суфикс *-κο-* име — *Βειθα-κο-ς*. Личното име *Βειθυς* е засвидетелствувано и под формите *Βειθων* и *Bito*, схванати от Дечев и Влахов[110]

[110] K. Vlahov. Der Grad des Einflusses.

като „Weiterbildung von *Βειθυς, Βιθυς*“, т. е. че името *Β(ε)ιθυς* е било разширено с гръцкия суфикс *-ων, -ωνος* и латинския *-o, -onis*.

В действителност тъкмо във формата *Βειθων* се е запазила първичната, най-стара тракийска основа и форма на името, при което, както ще проличи в следващите по-долу имена, тази основа *-(ων)* се явява редовно в латинска транскрипция под формата *o-, -onis* и е съвпаднала с гръцките имена, разширени със суфикс *-ων*.

Проследявайки засвидетелствуваните форми на това име и опирайки се на тракийската фонетика в нейното развитие, вече може да се установи, че те не са настанали в резултат на произвола на гръцките, а след тях и на латинските записвачи на тракийски имена, а са обусловени от закономерното развитие на тракийския език и неговата фонетична система. Поради това вече може да се проследят и перипетиите на развитието им.

а. Първичната основа на името е била **Bh(e)ī-t-ōn*, т. е. *-ōn*-основа. Тя е обусловила формите *Βειθων, Bithō* (засвидетелствувана в дат. — *Bitoni*). Все още слабо произнасяното изгласно *-n* в някои диалекти е било предпоставка името в латинска транскрипция да се подвежда под *ō-, onis*-основа, а в гръцка транскрипция да съвпадне с разширените със суфикс *-ων, -ωνος* имена.

б. Произнасяното тракийско *ō* и като *ū* и изчезването на изгласното *-n* е обусловило появата на формата **Bh(e)ītū- > Βειθον-, Βειθυ(ς)* (ген. *Βειθυ-ος*, дат. *Βειθυ-ι*, акуз. *Βειθυ-ν* — гръцки падежни окончания) и името напуска старата си *ōn*-основа и преминава в *u*-основа, т. е. *Bh(e)it-ū-n > *Βειθυ(ν) > Βειθυ-ς*. Тази основа е обусловила формите: *Βειθους, Βειθου-*, Bit(h)u-, Vitu-.

в. Преминаването на тракийското *ū* в *ü* и след това в *i* (*ū > ü > i*) е обусловило формите *Βειθυς, Bitys, Βειθυ-, Βειθι-, Bit(h)i-* като първа съставка в композита и *Βιτθις* като едносъставно име. С *ŭ-, ü-* и *i*-основи името е засвидетелствувано най-много.

г. С краткия дифтонг *ei* е могло да се предава тракийското дълго *i*. Поради този факт тракийското *ī* е засвидетелствувано във формите на това име с *ει, ei* и *ι, ĭ*: *Βειθ-*: *Βιθ-*; *Beit(h)-*: *Bit(h)-* < **Bh(e)ī th-* + *-ōn*.

д. Първичната форма на името е имала две съседни дълги срички **B(e)īthōn > Βειθων*. Когато е започнал да действува законът за съкращаването на дължината на едната от двете съседни дълги срички, във формите на името са настанали три разновидности като резултат по всяка вероятност на различни диалекти.

1. Не е настъпило никакво съкращаване. Името пази своята *-ōn* и *ū- > i-* основи:

**B(e)īthōn > Βειθων > *Βειθῡ(ν)*: *Βειθους, Βειθου-* *Bītu-, Vitu- > Βειθυς*: *Βειθυς, Βειτυ-, Bity- > Βειθι-* (= *B(e)it(h)i-*): *Beit(h)i-, Βειτθις*, т. е. *ō > ū > ü > i*-основи.

2. Настъпва съкращаване на I сричка по времето, когато името е пазело още старата си *-ōn* основа: *Βειθων > *Βειθόν > Βειθα(ς)*. Името напуска *ōn*-основи и преминава в *o- > a*-основа.

3. Настъпва съкращаване на I сричка, след като името е преминало в *ū*-основа, т. е. настъпило е развитието *Βειθων* > Βιθῡν > Βειθυ(ν)*.

Краткото *й* е обусловило формите с *-о*, явяващи се във *Vitho-* (вм. *Vithй-* срв. *Aulo-* вм. *Aulй-*), *Βιτος* < **Bit(h)й-*, които са съвпаднали с гръцкото *о*-склонение.[111]

6. *ΔΙΖΑΣ*; $\bar{A}$N-ОСНОВА

Личното име *Διζα(ς)* като едносъставно е засвидетелствувано в ръц ка транскрипция под формите:

Διζα, Διζας, Διζαν (sic), *Διζης, Δειζας, Δειζης, Διζδων* (sic), а в латинската, под формите:

Diza, Dizza, Disza, Diszas и *Dizo, Dizzo, Diso.*

Като първа съставка на двусъставни имена и в двете транскрипции се явява под формите *Διζα-, Diza-, Diz(z)o-*, т. е. с изгласен *а-* и *о*-вокал (за формите с *-ε* и *-αε* вж. по-нататък):

Διζα-ζελμις, Διζα-ζενις (Vlahov. Nachträge, 270), *Διζα-πης, Διζα-πολις* (< *Διζα-πορις*), *Διζ-πορις* (Vlahov. Nachträge, 270), *Diza-por, Δισα-τραλις, Disza-tralis, Διζ-αστης* < **Διζα-αστης, Disa-centus, Δειζε-ζενος, Διζαε-κενθος* (Vlahov. Nachträge, 270), *Dizzo-beteles* (Vlahov. Nachträge, 270).

Името *Διζα(ς)* като едносъставно (разширените със суфиксите *-αλα(ς), -ιας* (sic), *-io* тук не се взимат под внимание, защото вокалът от основата е изпаднал пред вокала на суфикса) и като първи компонент при двусъставни е засвидетелствувано над сто пъти във всички области на тракийския ареал.

Дечев, с. 132, под думата е смесил елемента *Διζα-*, явяващ се в лични имена, с елемента *-διζα* (крепост), явяващ се в топоними, и ги е сметнал за едно и също, подведен от звуковата омонимия на двата елемента, които в действителност са две различни неща.

Този тип лични имена може да се посочи като типичен пример за хаоса, който се е създал в литературата, и се наблюдава и в другите тракийски имена, понеже не е била (или на тогавашния етап от познанията ни по тракийски език не е могла да бъде) установена истинската му, първоначална основа, която вследствие историческото развитие на тракийската фонетична система е обуславяла по-късните форми.

Дечев, с. 135, под думата е сметнал личните имена *Dizo, Dizzo Diso*, които са фактически едно и също на *Διζας*, но са продукт на друг етап от развитието на тракийската фонетика или са диалектни различия, че са „zum Grundelement *Διζα-, -διζά*“, а личните имена, под формите *Ζειζας, Ζειζεις* е подвел под *Διζας* (като е поправено в corrigenda *Σισας* да се чете *Διζας*, вж. Vlahov. Nachträge, 318), които в действителност (особено *Ζειζεις* и под.) нямат нищо общо с *Διζας*. Истинската, т. е. първичната форма на името *Διζαν* Дечев обявява за погрешно записана вм. правилната — *Διζας*.

Г. Михайлов в IGBulg. II, № 523, отбелязва, че името *Διζαν* е в номинативна форма, но за обяснението й той се позовава на своя труд La langue, 104. Но в споменатия труд не се дават никакви езикови обяснения за тракийската номинативна форма *Διζαν*, а под линия, в заб. 1 се посочва Kretschmer. Einl. 339, 345, 368 (впрочем там се говори за номинативи на *α* в малоазийски имена) и за номинативи на *-αν*, с. 369

[111] K. Vlahov. Nachträge, p. 266, s. v.

Ἰμαν, *Εἰμαν*, *Sudwall* 150, *Ιμαν*, *Ἐιμην*. Но с това позоваване въпросът с тракийския номинатив на *-ᾱν* не се разрешава, а се заобикаля и ако това обяснение може да удовлетворява епиграфиката в смисъл, че формата *Διζαν* в номинатив може да не е грешка, понеже такива форми са засвидетелствувани и в малоазийските имена, то езиково тя не е обяснена и приемането ѝ за вярна оставаше все още недоказано.

Zgusta, KlPN, § 466—1, направи опит да обясни номинативната форма на *-αν*, явяваща се в малоазийските имена *Ιμαν*, *Εἰμαν*, засвидетелствувани многократно. „Die Deklination scheint also *Ιμαν*, *Εἰμαν*, Gen. *Ιμενος*, Dat. *Ιμενι* gewesen zu sein. Es ist nicht zu wundern, dass der Nominativ durch die Analogie auf die anderen Kasus wirkte und Umgekehrt; vgl. die durch die Analogie beeinflussten Formen: Nom. *Αὐρ. Ιμεν Παπα*; Dat. *Ιμανη* = *Ιμανι* itazistische Schreibweise."

Както може да се установи от изложението у Zgusta, и той не дава задоволително обяснение за произхода на номинативната форма на *-αν* в малоазийските имена, а я обяснява като продукт на аналогии на косвените падежи.

За да се установи със сигурност произходът на номинативното окончание *-αν* в тракийското име, ще трябва да се базираме преди всичко на тракийския езиков материал и да вземем под внимание всички податки и установени положения от развоя на тракийската фонемна система. В конкретния случай ние използуваме следните положения и податки.

1. Засвидетелствувани са номинативни форми *Λιζας*, *Διζα*, *Διζαν*, *Διζη(ς)*. Явяването на *η* вм. *α* показва, че последната е дълга, видно от йон.-атич. застъпване на *ᾱ* с *η*, от генитивната форма *Δειζην-ος*, на базата на което е възстановена номинативната форма *Δειζης* (sic), и от формата *Διζαε-* < **Διζη-* < *Διζα-*.

2. Засвидетелствувани са генитивни форми *Διζαν-ος*, *Δειζην-ος* и *Διζαδ-ος*, *Δειζα[δος*, което може да е и *-νος*]. Първите две показват *αν-* основа, а формата *Δειζην-ος* разкрива дължината на *α*, т. е. *ᾱ*.

3. Наличието на засвидетелствувана номинативна форма на *-αν*, *Διζαν*, на засвидетелствувани генитивни форми, разкриващи също *αν-*основа: *Διζαν-ος*, *Δειζην-ος*, потвърждават наличието на *an-*, и то дълга *an-*основа на името *Διζαν*, което в номинативната форма е равно на основата.

4. В латинска транскрипция името е засвидетелствувано двояко, т. е. с две основи:

а. Засвидетелствуваните номинативни форми *Diza*, *Dizza*, *Disza* и генитивната *Dizae*, дателната *Diza* и *Dizze* (sic), CIL 14, 4397 от Остия: agentibus Aurelio Diza centur., Atlio Vitale centur. ~ CIL 3, 12, 408 от Недан, Великотърновско: Aurel. Dizze vet(erano), показват, че името е имало или е било подведено под латинското *a*-склонение. (За формата *Diza* в датив вж. по-нататък.)

б. Засвидетелствуваните номинативни форми *Dizo*, *Dizzo*, *Diso*, първата съставка *Dizzo-*, генитивните форми *Dizones* (sic), *Dizone* (sic) и дателната *Dizoni* показват, че името е имало *n*-основа и в латинска транскрипция е било подведено от записвачите под латинската *ō*, *-onis-* основа. (За падежните окончания вж. по-нататък.)

5. Засвидетелствувано е едно ново име, зарегистрирано в генитивната си форма — *Λιζδωνος*. (IGBulg. I, № 27 bis от Дионисопол = Балчик = Толбухин: *Λεστορμη Λιζδωνος, γυνὴ Σ'ουσανος*.) Според издателя на IGBulg.

„*Διζδων* nomen Thracicum esse videtur, cf. nomine in *Διζ-* apud D. D e č e v, Thr. spr. 132 sqq.".

Но името не „изглежда да е тракийско", а е чисто тракийско с номинативно окончание *-ων*, видно от генитивната форма *Διζδων-ος*, и не принадлежи към имената с основен елемент *Διζ-*, а към имената с основен елемент *Διζᾶν*, *Dizo* (**Dizōn*). За да предаде по-точно тракийския консонант, подобен на *z, s*, записвачът на името е използувал съчетанието *ζδ*, което е засвидетелствувано за също такъв случай и в друго тракийско име, срв. *Ραιζδος* = *Ραισ-* = *Ῥῆσος* (Д. 388).

Вземайки под внимание всички горепосочени данни във връзка с тракийското име *Διζας* и неговите форми, вече можем да установим със сигурност неговите основи и закономерностите, обуславяли по-късно появата на различни основи и форми на името.

1. Една от първоначалните тракийски форми на името е била **D(e)izān*, т. е. с *ān*-основа. Основите на *-an, -an-os* са твърде старинни и са засвидетелствувани и в други езици. Срв. „urgr. *ā* für *ἀπτήν* (vgl. *πτανός*), *κηφην* (*καφαν H.*); *Δεσχήν-νεύω* (vgl. ark. *Δεσχᾱνάσιος* Monat); *νδρανας* Del. 74, 37, ist *ὐδρᾱνας*, oder *-άνας*. Fremd ist *Βραχμᾶνες*, *πελεκᾶν*, *-ανος*, att. *-ᾶς, -ᾶντος*" (S c h w i z e r Gr. Gr. I, 487).

С тази основа са образувани формите на името: *Διζαν* (ном.), *Διζαν-ος*, *Δειζην-ος* (генитиви).

Вследствие изчезване на изгласното *-n* името изоставя своята *n*-основа (*an-*) и преминава в *ā*-основа. С тази основа са засвидетелствувани номинативните форми: *Διζα, Διζας, Διζης, Diza, Dizza, Disza*, генитивните: *Διζα, Dizae, Dizze* (= *Dizzae*), дативните: *Diza* и *Dizae*, и вокативната *Διζα*, и като първа съставка при композита: *Diza-, Διζα-*. Формите *Δειζε-* и *Διζαε* отразяват фактически йонийското застъпване на $\bar{a} > \eta$, а ε, $a\varepsilon = a\iota$ се явяват, за да се запази *e*-звукът, понеже *η* вече има звукова стойност на *i*. За подвеждане на името под гръцкото и латинското *a*-склонение вж. по-нататък.

2. Втората първична основа е била *-on, on-es* (*-os*), т. е. **D(e)izōn, ōnos*, и от нея са образувани формите на името: *Διζδ-ων, Διζδων-ος, Dizō, Diso, Dizzo, -onis*, както и в първата съставка *Dizzo-* на двусъставното име Dizzo-betelles; Dizzo- < **Dizon* с изчезване на изгласното *-n* от основата.

Явяването на едно име под две основи: **D(e)īzōn* > *Διζα(ς), Δειζας, Διζης* и под., т. е. с *-an, -an-(os)* и **D(e)īzon* > *Διζδων, -ωνος, Dizo-onis, Dizzō-oni* и под., т. е. с -ōn, -on- (-os, -es), се дължи на диалектни причини.

За причините, способствували тракийското име да се подвежда под гръцката *-ων* и латинската -o, -onis-основи, вж. по-нататък.

7. *ΔΙΝΙΣ*; *I*-ОСНОВА

Личното име *Δινις* е засвидетелствувано под различни номинативни форми като едносъставно: *Δινις, Δινος, Διννις, Δεινις, Dines, Dinens, Dina, Dinis*, и подведено под различни основи: *o-, -i-, ent-, ι-/εj-*.

Същото е било разширявано с различни суфикси:

Διν-ειλας (1),

Dinent-illa (1),

Διν-ιας, Din-ias, Δειν-ιας (6); за тях вж. по-долу,

Dinn-ius, Dinn-ia (3),
Διν-ων, Δεων-ων (3); за тях вж. по-долу,
Din-o-cu-s (1); късно, християнско време.

(Разширените със суфикс имена, понеже изгласният вокал от основата изпада пред вокала на суфикса и по тази причина не може да се установи какъв е бил, не се вземат под внимание.)

Едносъставното име е било употребявано и като първи компонент на двусъставни и е засвидетелствувано под следните форми:

Δινε-δινις (1),
Dini-bales (в. ген. *Dini-balis* 1),
Δινι-ζηνης (1),
Δινι-χεν̃θος, Dini-centus, Din-centus (4),
Dini-nithus или *-bithus* (1),
Dini-tralis (1).

Явяващата се в първия компонент на двусъставните имена форма *Δινι-, Dini-*, както и в едносъставното *Δινις*, засвидетелствувано в генитив под гръцката форма *Διν-εος, Διν-εως* (т. е. гр. *ι-/εj*-основа), позволяват да се установи със сигурност, че тракийското име *Δινις* има *i*-основа. Засвидетелстваната веднъж форма *Δινε-*, т. е. с изгласно *-ε* на основата, потвърждава *i*-основа на името, понеже ие. *i* в тракийски се застъпва с *i*, но в отворена сричка може да се застъпи с *e* (Дечев. Хар., XX, 2). Формата *Din-centus* вм. *Dini-centus* е настанала поради синкопа (Дечев. Хар., XXXIII, 1).

Понеже досега не е била установена предварително точната тракийска основа на това име, а именно, че е *dini-*, а не някоя друга, звуковата омонимия е подвеждала някои изследователи да причисляват към тракийски и имена от чужд произход.

Така Дечев, с. 138, под думата, причислява имената *Δινιας, Dinias, Δεινιας* „zum Grundelement *Δινι-*“;

Δινων, Δεινων „Der PN kann auch griechisch sein (vgl. Bechtel PN) 606, 118“ (Д. 140).

Δινος „Bechtel PN 601 hält, kaum mit Recht, *Δινος* IG 12, 3, 1302, 24 für griechisch“ (Д. 140). (За различните мнения по този въпрос вж. Vlahov, Nachträge, 244, 245.)

По същата причина Вл. Георгиев. ТЕ, 31—32, етимологизира този тип имена като производни от тракийското *Διν – Ζεύς* и смята, че разликата между тракийските имена от горния тип и гръцките от типа на *Δια, Δίας, Δίης, ΔιFι(μένης), Δι(στέφης), Δί(φιλος)*, (Dini-centus = гр. *Διό-γνητος*), *Διο-γείτων, ΔιFίων = Δίων* се състои само в това, „че в тракийски основата е *din-*, а в гръцки *δι(F)-*“.

Топонимът *Διν-δρύμη* според него означава „дъбрава на Зевс“ (Zeus-hain), съставен от *Διν* „Зевс“ и *-δρύμη*, срв. гр. *δρυμός, δρυμά* „гора, дъбрава“, ст.-инд. *druma-h* „дърво“, слав. *дрѣмъ* „горичка“, нбълг. местно име *Вълче-дръм*. Но Йокъл, ERL 13, 290, който тълкува *Δινδρύμη* като „Zeushain“, не разделя името на *Διν* „Зевс“ и *-δρύμη* „горичка, дъбрава“, а на **diu-in-druma*, т. е. *diuin-* = латинското dīvīnus „божествен“, а то е производно, прилагателно.

Че тракийските имена с основа *Δινι-*, Dini- не са равни на гръцките с основа *δι(F)-*, се потвърждава от наличието на Lautverschiebung в тракийски и ако *din-* беше равно на гръцкото *δι(F)-*, то би трябвало да се

яви под формата *Ti-, Tin- (d > t)*, срв. *Τι-τορμος*. И още един показател, който потвърждава, че *dini-* и гр. *δι(F)-* не са едно и също. Асибилираната форма, която се явява в тракийския епитет на Зевс и на хероса — *Ζινδρυμηνός* и *Ζειν-δρυμηνός* (*δι- > ζι-*), показва, че *d* на тракийска почва може да се асибилира и че то е произлязло от ие. *dh*, а не от ие. *d*.

Всички тези данни и показатели, взети вкупом, доказват, че тракийският елемеит *Δινι- < *dh(e)ini-*, с който са образувани горният тип имена, има *i*-основа и няма нищо общо с гръцките имена с основа *Δι(F)-*, *Λε(F)-*, а топонимът *Δινδρυμη* и епитетите *Ζιν-δρυμηνός*, *Ζειν-δρυμηνός* могат да се тълкуват засега като „*Dini-druma*, друма на *Dini* = гора, дъбрава на Дини" със синкопа на изгласния вокал от основата, какъвто е случаят с *Din-centus*.

8. *ΒΕΝΔΙΣ*; *I*-ОСНОВА

Във връзка с разкриването на тракийски имена с *i*-основа тук ще бъде разгледано и божеското име *Βενδις*, което е засвидетелствувано в тракийската ономастика и като лично име. То се явява като едносъставно, разширено със суфикс и като първи компонент на двусъставни. (Подробно те са дадени в гл. III, т. 1.)

Като едносъставно в двете транскрипции е засвидетелствувано под формите:

а. Номинативни: *Bendi* (sic! без изгласно *-s*), *Βενδις*, *Βενδω*, *Βενζεις*, *Μενδις*, *Οενδις*.

б. Генитивни: *Βενδιδ-ος*, *Βενδ-ους*.

в. Дателна: *Bendi* (sic!).

Като първи компонент при двусъставни имена е засвидетелствувано под формата *Βενδι-*: *Βενδι-δωρα*, *Βενδι-δωρος*, *Βενδι-ζητα*, *Βενδι-παρα* (топоним), *Βενδι-φάνης* и в разширени със суфикс *-κο- Βενδι-κο-ς* (1) и суфикс -ina, *Bend-ina < *Bendi-ina*. В последното име, ако и да е ясно, че изгласният вокал е бил -i, т. е. *Bendi-*, последният е изпаднал пред началния вокал на суфикса, поради което това име не се взима под внимание.

Горните имена потвърждават, особено е видно от формите, явяващи се като първи компонент на композита, че *Βενδις* има *i*-основа.

Що се касае до генитивната форма *Βενδιδ-ος*, която има основа на дентал, то тя е вторична, произлязла на гръцка почва, понеже *Βενδις* е отъждествявана с *Ἄρτεμις* и понеже последната има дентална основа — *Ἄρτεμιδ-ος*, то и *Βενδις* е била изравнена с нея. Срв. Хезихий *Βενδῖς· ἡ Ἄρτεμις Θρᾳκιστί*. Формата *Βενδους* > номинатив *Βενδω* е настанала съвсем произволно, на гръцка почва, по аналогия на гръцките женски имена на *-ω*.

В латинска транскрипция е засвидетелствувано едно закономерно явление, явяващо се и при други имена, и е от голямо значение за разбиране и установяване фонетическото развитие на тракийските фонеми, оттам основи, оттам падежна система. Става дума за следното:

Изгласното -s в номинативната форма изчезва и името е засвидетелствувано под формата *Benai* (CIL 3, 1637 от Брест, Белослатинско = Д. 50: Sises Mucasenis et Bendi marita). Но и в дателен падеж името се явява под същата форма *Bendi* (Bendi Paibis (filiae) uxori = Д. 50), а също така и във вокатив — *Βενζει* (IPE 2, 223 = Д. 51) с асибилация *δι > ζι*.

Причините за това явление ще бъдат изложени по-нататък.

9. *МОУКА(Σ)*; *ā*-ОСНОВА

По-горе изтъкнахме, че тракийското име *Μουκα(ς)* е имало *ŏ*-основа, но поради застъпване на краткото *ο* с *α* в тракийски то е преминало в *α*-основа.

За да се установи истинската, първичната основа, предизвикала вследствие вътрешното фонетично развитие различни други форми и основи на името (*Μουκα*, *Μουκας*, *Μοκος*, *Μοκκους*, т. е. *α-*, *ο-*, *u*-основи), ще се разгледат всички форми, под които то е засвидетелствувано.

а. Като едносъставно е засвидетелствувано под формите:

Μουκας, *Μουκος*, *Μουκα*, *Muca*, *Μοκας*, *Μοca*, *Μοκκας*, *Μοκκος* и *Μοκους* (sic).

Веднага може да се установи, че в латинска транскрипция името е засвидетелствувано в номинативна форма без изгласното *-s*, т. е. *Muca*, докато в гръцка — то е засвидетелствувано със или без изгласното *-s*. (За това явление вж. по-нататък.)

б. Като едносъставно, но разширено е засвидетелствувано под формите:

Μουκα-ζεις, *Μουκα-σης*, *Muca-sus*, *Μουκα-σος*, *Mocca-sus*,

Μουκ-αλας, *Muc-ala*, *Mucc-ala*, *Muc-alus* (разширено със суфикса *-αλα(ς)*, т. е. *Μουκα* + *αλας* = *Μουκ-αλα(ς)*,

Μοκ-αντ-ιος (разширено с 2 суфикса: *-ντ-* и *-ιος*),

Μουκα-σιος, *Muca-sius*, *Μοκα-ζιη*, *Moca-zia*,

Muca-tus.

Μουκκ-ων, *Μυcc-o*, *Μυc-o*, *Μοcc-o*, *Μοc-o*. (Погрешно схващани досега, че са разширени с гръцкия суфикс *-ων*, *-ωνος* и латинския *ō-*, *-onis*. Вж. по-долу.)

в. Като първа съставка в двусъставни имена то е засвидетелствувано под формите:

Μουκα-βιθυρις, *Μουκα-βορις*, *Μουκα-βουρ*, *Μουκα-βουρις*,

Μουκα-ζενις, *Muca-zanus*, *Muca-senes*, *Μουκα-σενης* (*-ις*!), *Muca-senus*, *Mucca-senia*,

Μουκα-ζερας, *Μουκα-ζοιρη*,

Μουκα-κακης. *Μουκα-κενθος*, *Muca-centus*,

Μουκα-παιβης, *Muca-paibes*,

Μουκα-πορις, *Muca-por*, *Muca-pora*, *Μουκα-πουρεις*, *Moca-por*, *Μοκα-πορις*, *Μοκα-πορος*, *Μοκκα-πορις*,

Muca-pus, *Muca-puis*, *Μουκα-πουις*, *Μουκα-ποουιους* (IGBulg. III, 1, № 1354; III, 2, № 1736),

Μοκα-σοκος,

Μουκα-τραλις, *Muca-tralis*, *Muca-tralus*, Muca-traulis, Mucatraulus,

Μουκα-τρα, *Muca-tra*, *Muca-trio*, Muca-trus (Д. 312).

Елементът *Μουκα* е засвидетелствуван над 400 пъти в горепосочените форми на лични имена във всички области на тракийския ареал.

Както може да се установи от едносъставните и особено от формите на *Μουκα-* като първа съставка на двусъставни имена, всичките без никакво изключение изгласяват на *-α*. Понеже това изгласно *α* не е засвидетелствувано нито веднаж като *η* (**Μουκη*), то този факт е сигурен показател за неговата дължина. Изгласното *α* на името е кратко и основата на името *Μουκα* следователно е кратка *α*-основа.

Но сега възниква законният въпрос. Понеже името не е засвидетелствувано в по-ранна епоха, то *а*-основа е ли първична, т. е. да е произлязла от *Muco(s) или *Muca(s), или явяващата се основа отразява даден етап от вътрешното развитие на тракийската фонемна система, субституирала и морфологични изменения, а първичната основа да е друга.

На този въпрос ще може да се даде ясен и точен отговор само след като се разкрият причините, обуславяли появата на различни форми на името.

1. Явяването на *о*-вокал в първата част в някои форми на името, т. е. *Моκа*, *Моса*, покрай многобройно, редовно явяващите се с *и*-вокал *Мου-*, *Μι-*, показва, че *о*-вокалът отразява в действителност тракийското *й*, а името е имало дълъг, а по-късно в някои диалекти кратък *и*-вокал, т. е. **Мйса-*.

2. Засвидетелствуваните форми *Μουκκων* и *Muco, -onis* досега се схващаха, че са в същност разширение на тракийското име *Μουκας* с гръцкия, респ. латинския суфикс *-ων, -ωνος, -ō, -onis*. Такова схващане се подкрепя и от наличието на тракийски имена, разширени с гръцки и латински суфикси. (Причините едно тракийско име съзнателно да бъде разширявано с гръцки и латински суфикси не са предмет на изследване. Те са посочени в общи черти у Бешевлиев. Проучвания, с. 32—37.) Но както Бешевлиев, цит. съч., с. 34, посочва, някои виждат в латинското име *Mucianus* тракийското лично име *Muca*, разширено с латинския суфикс *-ianus* > *Muc-ianus* (срв. и *Muca-ianus*, CIL 5, 8631), като по този начин тракийското име е съвпаднало и по композиция, и по гласеж с латинското. Но ако се вземе пред вид, че латинското *Mucianus* е в същност разширено с латинския суфикс *-ianus* латинско име *Mucius*, то *Mucianus* е чисто латинско име, а нагласяването на тракийското *Muca* с латинския суфикс *-ianus* се обуславя от латинското име *Mucianus*.

3. Формите *Μουκκων*, *Mucco, Muco* не са разширени с гръцкия суфикс *-ων, -ωνος* и латинския *-ō, -ōnis* и появата им в тракийската антропонимия не е плод на случайност, но са били обусловени от други фактори, останали досега незабелязани от изследователите. За да се разкрият тези фактори, ще излизаме от засвидетелствуваните форми.

а. Името е засвидетелствувано във вокатив под формата *Μοκκου* (IPE 4, 375 от Пантикапай = Д. 316): *Μικλαίνη γυνὴ Βασι(λ)είδου καὶ υἱε Μοκκου, χαῖρετε*. От този вокатив Дечев извежда номинативна форма — *Μοκους* (sic!?).[112]

б. Засвидетелствувано е име под формата *Μουκουναγος* (IPE 1, 76 от Олбия = Д. 320): *Μουκουναγος Ἀλεξάνδρου*.

За това име са изказани най-различни предположения:

Според Iusti, IN, 317, името е иранско. Vasmer, ISR 44 отхвърля иранския му произход. Според Дечев „Vielleicht aus **Μουκουνα-αγος*, dessen erster Teil wohl zu *Μουκα-* gehört". Според I. I. Russu. Dacia 2 NS и LTD 46, името е иранско, а според Zgusta, Städte, 677, неизяснено (вж. Vlahov. Nachträge, 253).

[112] Засвидетелствован е още един пример в номинативна форма на името *Μοκκους* (CIRB № 36, B, 66: *Μοκκους Διονυσ(ίου)*). Тук изгласното *ς* е също вторично, дължащо се на гръцкия текст на надписа.

в. Засвидетелствувано е още едно име под генитивната форма *Μουκουνακυρου*, от която Дечев извежда номинативна *Μουκουνακυρος* (IPE 1 78 от Олбия): *ἱερατεύοντος Μουκουνακυρου τὸ δ'*.

Също и за това име са изказани противоречиви и неверни мнения. Според J u s t i, IN 217, името е иранско и трябва да се чете „Mu-ʒunas Sohn des Kyros". V a s m e r, ISR, 44, отрича такова четене. Д е ч е в, след като посочва горните две мнения, изказва свое предположение „Vielleicht ist der PN in *Μουκουνα-κυρος* zu teilen, dessen erste Hälfte sich wohl zu *Μουκα-* stellt". Според I. I. R u s s u, Dacia, 2 NS и LTD, 46, името е иранско-сарматско, а според Z g u s t a — неизяснено. (Вж. V l a h o v. Nachträge, 253.)

Горните противоречиви и неверни мнения за двете последни имена се дължат на обстоятелството, че за тях е търсено обяснение, базиращо се предимно на звуковия идентитет и аналогии, без да се имат пред вид тракийските податки. За тогавашните познания това бе невъзможно.

Опирайки се на гореизложените имена и форми, вече можем да разкрием истинската, първичната основа и форма на тракийското име *Μουκα(ς)*, както и да изясним спорните имена, посочени по-горе.

Първоначалната основа и гласеж на името е била *Mūcōn, т. е. името е имало *-on*, -ōn(os)-основа. С тази основа то е засвидетелствувано под формите *Μουκκων* < *Mūcōn* и *Μυσο, Μυσσο* < *Mūcō(n), съвпаднали по гласеж, ако биха били разширени със суфиксите *-ων*, *-ωνος* и *-ō*, *-onis* и поради това са били схванати като разширени с чужди суфикси.

Както и при другите имена с *on*-основа, вследствие вътрешното фонетично развитие на езика са настъпили следните промени:

1. Тракийското *ō* < ие. *ō* поради твърде затвореното си произношение се е предавало и като *u*. Сега вече може да се разтълкува и името *Μουκουν-αγος*. То е или двусъставно, хибридно, с първа съставка тракийското име *Μουκουν* < **Mūcon* и втора — иранската *-αγος* (срв. *Αβρο-αγος*), или е едносъставно тракийско име *Μουκουν*, разширено с *κ*-суфикс, явяващ се под формата *-ακος*, а в тези област и като *-αγος*[113]. Точното определяне на името, за двусъставно хибридно или разширено със суфикс, е въпрос на бъдещо решение с използуване и на други примери. Едно обаче е безспорно. В това име се разкрива тракийското име *Μυσα* в първичната му форма *Μουκουν* < **Mūcōn*.

Име под формата *Μουκουνακυρου*, от което се извежда номинативна форма *Μουκουνακυρος*, в действителност не съществува и е плод на досегашните погрешни разчитания като две имена. Предложеното от I u s t i четене на името като две имена е правилно, но той не разчита правилно двете имена, не обяснява формата *Μουκουν*, а освен това счита двете имена за ирански.

В това име е засвидетелствувана първоначалната основа и гласеж на името, в неговата генитивна форма, с тракийско генитивно падежно окончание при *on*-основи. Правилното разчитане на *Μουκουνακυρου* е: *Μουκουνα* (генитивна форма на тракийското име *Μουκουν*, т. е. **Mūcū-n-o(s)*) и *Κυρου*, като в текста *ἱερατεύοντος Μουκουνα Κυρου* партиципиумът *ἱερατεύοντος* е в генитив и е съгласуван по род, число и падеж с *Μου-*

[113] Срв. *Ναυ-αγος* ~ *Ναυ-ακος* (CIRB, № 1278, 11; 1280, 18; 1245, 19); *Ορτυγας* ~ *Ορτυκας* (CIRB № 1264, 11; 987; 1144; 1000, 2).

κουνα или, с други думи, на лице е един Genitivus absolutus. Преводът на този надпис гласи: „Когато бе свещеник Мукон, син на Кир", или „По време на свещеничествуването на Мукон, син на Кир".

В тракийския генитив на името *Mūcōn ясно могат да се установят следните положения:

а. изгласното -s от падежното окончание -*a* < ие. *os* е изчезнало,

б. краткото *o* от ие. окончание -*os* е преминало в *a*.

2. С предаване на тракийското *o* като *u* е засвидетелствувано името *Μοκκου* въз вокативната си форма. То е произлязло от **Μοκκουν* < *Мūсūn* с изпадане на изгласното -n от основата и името преминава по *u*-основи. Ако се възстановява номинативна форма на това име, то тя трябва да бъде *Μοκκου*, не *Μοκους*, както това е направил Дечев, понеже изгласното -s в тракийски също изпада в крайно положение.

3. С предаване на тракийското *ō* като *o* и с изпадане на изгласния назал -n, т. е. **Мūсо(n), Мūсō*, името е засвидетелствувано под формите *Μισσο, Μισο*. Неправилно Дечев, 320, е причислил тези форми на името, които са също тракийски, като „Erweiterung des Grundelements *Μοκ-*, *Μουκ-*".

4. Тракийското име **Μισον* в първичната си форма има две съседни дълги срички. Когато започва да действува законът за съкращаване на едната от двете, а той започва да действува, когато изгласното -*n* изчезва, първата сричка се съкращава и формата **Μισον* преминава в *Мūсŏ*. Но сега започва да действува законът за застъпване на краткото *o* с *a* и името напуска своята стара *on*-основа и преминава в *o-* > *a*-основа. С тази основа името е засвидетелствувано по-късно с най-многобройни примери под формите *Μουκα, Μισă* и като първа съставка в двусъставните *Μουκα-*.

В други диалекти е била съкращавана втората сричка на името, т. е. от *Мūсōn* > *Мусō*. След настъпилото съкращаване на *ū* последното е могло да бъде предавано и като *ŏ* (още повече тук може да е подпомагало това предаване съседното дълго *o*) и името е засвидетелствувано под формите *Μοσο, Μοσσο* (ген. *Μοσον-is*). И тях Дечев (вж. т. 3 по-горе) неправилно е сметнал, че са „Erweiterung des Grundelements *Μοκ-*, *Μουκ-*".

Глава VI

ПАРАДИГМИТЕ НА ТРАКИЙСКИТЕ ОСНОВИ И ПАДЕЖНИ ОКОНЧАНИЯ

Ние се ограничаваме с по-детайлното разглеждане на тракийски имена в рамките на по-горе изложените, защото те представят достатъчен доказателствен материал за целите и задачите, поставени тук — разкриване първичните, същински основи на тракийските имена, тяхното историческо развитие, причините за преминаването на имената от една основа в друга вследствие вътрешното развитие на тракийската фонемна система, както и установяването на по-късната съдба на тракийските склонения и падежна система.

Спецификата на тракийските езикови остатъци дава своя отпечатък и при разкриването на тракийските основи и падежни завършеци.

Тук се възстановяват различните основи на тракийските имена само на базата на конкретно засвидетелствуваните през различните етапи от развитието на тракийския език форми на имената, което от своя страна налага при възстановяването на тракийските парадигми при различните основи да се използуват суплетиви.

Самите основи от своя страна, които използуваме за възстановяването на тракийските парадигми, с цел да се борави със сигурни податки, ясно и точно засвидетелствувани, в някои случаи не са първични, т. е. произлезли направо от индоевропейската им основа и форма, а са вторични, т. е. те са продукт на даден етап от развитието на езика. Това обстоятелство обаче не пречи за възстановяването на парадигмата на дадена основа.

В трети случаи едно и също тракийско име се явява под две и повече, но тракийски основи. В някои случаи в тези имена се съдържа някое тракийско падежно окончание. В такива случаи е налице фактически и доказателството за наличието на диалекти в тракийския език и че в едни диалекти процесът на фономорфологическото развитие е отишъл по-напред, докато в други, по-консервативни, все още се пази по-старият стадий от развитието на езика. В трети случаи наличието на две основи на едно и също име е продукт по начало на два диалекта, а не на неравномерното им развитие. Точно тези явления са и опорните пунктове при работата по разкриването на тракийските парадигми и падежни окончания и са доказателства, ако се окажат закономерни и при други имена и форми, имащи същия път на развитие на основите си, за правилното възстановяване на парадигмата на съответната основа.

Тракийските парадигми се отличават от приетите класически парадигми на основите у другите езици; поради боравенето по необходимост със собствени имена, с примери и доказателства могат да се възстановяват падежните форми само до вокатив включително. Формите на оста-

налите падежи се възстановяват теоретически, т. е. под какви форми, следвайки установените закономерности и тенденция на развитие, те би трябвало да се явяват в тракийски. Също така за имената по *а*-основи парадигмите им за множествено число се възстановяват по чисто теоретичен път. За останалите основи това е невъзможно, а теоретичното им възстановяване — ненужно.

Въпреки относителната оскъдност на доказателствен материал — засвидетелствувани падежни форми на имена с различна основа, той позволява все пак да се изградят парадигмите им, да се разкрият тракийските падежни окончания и да се установи тяхната по-нататъшна съдба.

Парадигмите се възстановяват на базата на разкритите фонетически закономерности, а именно:

1. Изгласното *-n* отслабва и по-късно вече изчезва напълно.
2. Изгласното *-s* изчезва напълно.
3. Вокалните квантитети се запазват почти до края на античността, т. е. до изчезването на тракийския език.
4. Ие. *ŏ* се застъпва само с *а*.
5. Ие. *о* се застъпва с *о*, но поради затвореното си произнасяне то може да се предаде и с *и*; по-късно това *и* може да премине в *и*, а оттам и в *і*.
6. Ие. *ŭ* се застъпва с *и*, но поради отвореното си произношение то може да се предаде и като *о*.
7. Дифтонгът *ai* във вътрешни и особено в крайни (изгласни) срички се монофтонгизира. Тази монофтонгизация повежда в някои случаи и монофтонгизацията на дифтонга *ei*.
8. Установяване на действието на закона за съкращаване на дължината на една от две съседни срички. (В болшинството от засвидетелствуваните примери съкратените срички са първите)

1. ТРАКИЙСКИ ИМЕНА С *А/Э*-ОСНОВА

Засвидетелствуваният материал, въз основа на който се изгражда тракийската парадигма, част от който даваме, е следният:

1. Имена, засвидетелствувани в номинативната си форма: *Διζας Δι[α]ζενος ἱερευς* (Д. 133) *Διζα*; (Д. 133); Diszas Taesi; *Διζα Μουκα[τ]ραλεος ὁ Κο[ρν]ηλιος*; [*Αυλ*]*ουζενις καὶ Διζα*; M. Aurel. Diza; M. Purula Diza m[i]l(es) coh. V pr. (Д. 134. Според нас Diza в последния надпис трябва да представя бащиното име на M. Purula и в такъв случай патронимиконът е в генитив, понеже е странно синът да носи две тракийски имена — Purula и Diza); Dizala Brassis (Д. 133); Aur. Dizala eq. sing.; Dizala sac(erdos) (Д. 133); *Μουκα Ζεραζεν*[*εος*]; d. m. Aureliae Antoninae Aure[lius] Muca (Д. 316); *Σαδαλας*; *Σαδαλα Σαδαλου* (Д. 409).

2. Имена, засвидетелствувани в генитивната си форма:

Αδεσιος Διζα Παοοικοπολεως Μακεδων (Д. 134). Тук *Διζα* е в генитив, а не в номинатив, срв. *Βιθυς Διζάστου Παροικοπόλεως τῆς Μακεδονία* (Д. 66); *Λαισθένης Μοκκα ἄρχων* (Д. 365). Малка е вероятността *Μοκκα* да е в номинативна форма; *Αλέξανδρος Ζιπα*; *Κοζείλα*[*ς*] *Ζειτα* (Д. 190); *Διοσκουριδης Βουρειλα*; *Ἰουλιανος Βουρειλα* (Д. 81); *Χρηστιων β' του Σαλα πρίνκιπο*(*ς*); *Μαης Σαλα* (Д. 412); *Τηοης* [*Σ*]*αδαλα* (Д. 409); *Ψυχαιον θυγατηρ Σαδαλα*; *Λυσιμάχεια, γυνὴ Σαδαλα χαῖρε* (Д. 409); *Σαδαλα* (Д. 409).

ā/ă-основа (единствено число)

Падежни окончания	Ие.	Тракийски	Примери	Развитие в тракийски	Гръцки	Латински
Номинатив	a	ā	*Διζα, Μουκᾰ Διζαλα, Σαδαλα*	*Διζᾱ, Μουκᾰ*	*χώρᾱ ἀληθεία, -ᾱς νεανίας*	terra ă < a
Генитив	ās *a(e)s	ā	*Διζα, Μοκκα, Ζιπα, Βουριλα, Σαλα, Σαδαλα*	*Διζᾱ* < *Dizā-ās	*χωρᾶς*	oc. vereias ум. tutas, pater familias
Датив	āi	ā	Diza, *Διζαλα, Βρισουλα*	*Διζᾱ* < *Dizā-ai	*χώρᾳ*	deivai āi > ăi, Minervai Matutā (-ā < āi
Акузатив	am an an	ā	Sadalam, *Βυρεβιστᾱν*, Burobosten *Σαδαλα(ν)*	**Διζᾱ* < *Dizān < *Diza-n	*χωρα-ν*	equăm, (-am, < ām), ст. инд. ácvām
Вокатив	ă	ă	*Διζα, Σαδαλα*	**Διζᾰ*	*νυμφᾰ*	equă
Аблатив	ās	a =генитив	**Διζᾱ* < *Διζᾶς* =генитив	**Διζᾱ* < *Dizā-ās =генитив	=генитив	ād ; Praidād ; sententiād
Инструментал	ā	ā	**Διζᾱ*	**Διζᾱ* < *Dizā-ā	=дателен	
Локатив	āi	ā	**Διζᾱ* < *Dizā-āi	**Διζᾱ̄* < *Dizā-āi	=дателен	

3. Имена, засвидетелствувани в дативната си форма:

Agentibus Aurelio Diza centur., Atilio Vitale centur. (Д. 134); [*Διζαλας Γ*]*ειμιανοῦ Λουλαριωνι καὶ Δ*ζαλα *καὶ Βειθυι τοῖς τεκνοις* (Д. 133); *Ἡρακλείδης ἔστησεν Διζα Σευθειλου πατρὶ μνήμης χάριν* (IGBulg. IV, № 2011, от с. Банкя, Софийско); *Βρισουλα Πετραδενῦ* (sic) *καὶ Γοαζειρα τῇ μητρὶ οἱ υοὶ* (sic) *τὸ μνῆμα* (IGBulg. IV., № 2251).

4. Имена, засвидетелствувани в акузативната си форма:

θυσιασταὶ περὶ ἱερέα Ποπ(ἰ)λλιον Ζειπαν (Д. 190); regemque Sadalam. (Д. 409); *στραταγήσαντες* [*ἐπὶ*] *Βυρεβιστᾱν πολεμωι*; incrementa Dacorum per Burobosten regem (Д. 96); *βασιλεὺς Κότυς βασιλέα Σαδαλα*[*ν*] *καὶ βασιλισσαν Πολεμοκράτειαν τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς*. (Д. 409).

5. Имена, засвидетелствувани във вокативна форма:

Διζα υἱὲ Βειθυο[*ς*], *κεν*[*τ*]*υρίων ὁ κα*[*ὶ*] *πρίνκιψ σπείρας Θρᾳκῶν* (Д. 132) *Σαδαλα Σαδαλου* [*υἱὲ*] *χαιρε* (Д. 409).

6. Имена, засвидетелствувани в аблатив, няма. Ако тракийският език е имал същата тенденция на развитие, която са имали болшинството индоевропейски езици, аблативната форма да е равна на генитивната, то тракийската аблативна форма трябва да е равна на генитивната — **Διζα*

ā, ə-основа (единствено число)

Падежни окончания	Ие.	Тракийски	Примери	Развитие в тракийски	Гръцки	Латински
Номинатив	a	ā	*Διζα, Μουκᾰ Διζαλα, Σαδαλα*	*Διζᾱ, Μουκᾰ*	*χώρᾱ ἀληθεία, -ᾱς νεανίας*	terra ă < a
Генитив	ās *a(e)s	ă	*Διζα, Μοκκα, Ζιπα, Βουριλα, Σαλα, Σαδαλα*	*Διζᾱ* < *Dizā-ās	*χωρᾶς*	oc. vereias ум. tutas, pater familias
Датив	ai	ā	Diza, *Διζαλα, Βρισουλα*	*Διζᾱ* < *Dizā-ai	*χώρᾳ*	deivaı āi > ăi, Minervaı Matutā (-ā < āi
Акузатив	ām ān an	ā	Sadalam, *Βυσεβισταν*, Burobosten *Σαδαλα(ν)*	**Διζᾱ* < *Dizān < *Diza-n	*χωρα-ν*	equăm, (-ăm, < ām), ст. инд. ácvām
Вокатив	ă	ă	*Διζα, Σαδαλα*	**Διζᾰ*	*νυμφᾰ*	equă
Аблатив	ās	ā =генитив	**Διζᾱ* < *Διζᾶς* =генитив	**Διζᾱ* < *Dizā-ās =генитив	=генитив	ād ; Praidād ; sententiād
Инструментал	ā	ā	**Διζα*	**Διζᾱ* < *Dizā-ā	=дателен	
Локатив	ai	ā	**Διζᾱ* < *Dizā-āi	**Διζᾱ* < *Dizā-āi	=дателен	

3. Имена, засвидетелствувани в дативната си форма:

Agentibus Aurelio Diza centur., Atilio Vitale centur. (Д. 134); [*Διζαλας Γ*]*ερμανοῦ Δουλασιωνι καὶ Δζαλα καὶ Βειθυι τοῖς τεκνοις* (Д. 133); *Ἡρακλείδης ἔστησεν Διζα Σευθειλου πατοὶ μνήμης χάριν* (IGBulg. IV, № 2011, от с. Банкя, Софийско); *Βρισουλα Πετραδενῡ* (sic) *και Γοαζειρα τῇ μητρὶ οἱ ὗοὶ* (sic) *τὸ μνῆμα* (IGBulg. IV., № 2251).

4. Имена, засвидетелствувани в акузативната си форма:

θυσιασταὶ περὶ ἱερέα Ποπ(ί)λλιον Ζειπαν (Д. 190); regemque Sadalam. (Д. 409); *στραταγήσαντες* [*ἐπὶ*] *Βυρεβισταν πολέμωι*; incrementa Dacorum per Burobosten regem (Д. 96); *βασιλεὺς Κότυς βασιλέα Σαδαλα*[*ν*] *καὶ βασίλισσαν Πολεμοκράτειαν τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς*. (Д. 409).

5. Имена, засвидетелствувани във вокативна форма:

Διζα υἱὲ Βειθυο[*ς*], *κεν*[*τ*]*υρίων ὁ κα*[*ὶ*] *πρίνκιψ σπείρας Θρᾳκῶν* (Д. 132) *Σαδαλα Σαδαλου* [*υἱὲ*] *χαῖρε* (Д. 409).

6. Имена, засвидетелствувани в аблатив, няма. Ако тракийският език е имал същата тенденция на развитие, която са имали болшинството индоевропейски езици, аблативната форма да е равна на генитивната, то тракийската аблативна форма трябва да е равна на генитивната — **Διζᾱ*

a/ə-основа (множествено число)

Падежни окончания	Ие.	Тракийски	Примери	Развитие в тракийски	Гръцки	Латински
Номинатив	ās < *a(e)s	ā	*Dizā	*Dizā-ās > *Dizā	χώραι; αι < āi вм. ās	terrae, āi > ăi > ae
Генитив	ā-om	ā или o (?)	*Dizā *Dizo (?)	Dizā om > *Dizā-asă? *Dizasa ?	χωρά-ων ϑεᾱ́-ων	terrarum; -asom иновация в латински и гръцки ез.
Датив	a-bhis a-mis	abi ami	*Dizabi *Dizami	*Dizā-bis *Dizā-mis	χωρα-αοι > χωραισι > χωραις	deivinais; -ais > ais > eis в гр. и лат. новообразования по II скл.
Акузатив	ās āns	ā	*Dizā	*Dizā-as *Dizā-āns	-ανς τιμαν, μοιρανς	ст. инд. áçvas гот. gibōs -āns > -ās
Вокатив	= номинатив	ā	*Dizā	*Diza-ās	= номинатив	= номинатив
Аблатив	= датив	ābi āmi	*Dizabi *Dizami	*Dizā-bis *Dizā-mis		
Инструментал	ā-mi(s)	āmi	*Dizami	*Diza-mi(s)		
Локатив	-āsu -āsi	-āsu āsi	*Dizāsu *Dizāsi	*Dizā-asu *Dizā-asi		

7. Имена, засвидетелствувани в инструментал, няма. Индоевропейското окончание за инструментал е *-a*. Инструменталната форма в тракийски би трябвало да бъде **Διζα*.

8. Имена, засвидетелствувани в локатив, няма. Индоевропейското окончание за локатив е *ai*. В тракийски локативната форма е била **Διζᾱ* с изпадане на изгласното *-i* и сливане на изгласното *-a-* от основата с *-ā* от окончанието и ще даде **Diza+ai >* Diza*, **Διζᾱ*.

От засвидетелствуваните различни падежни форми на тракийските имена с *a/ə*-основа и от реставрираните парадигми на *a*-склонение се установява по безспорен начин, че в тракийски език имената с *a/ə*-основа вследствие вътрешното развитие на тракийския език са загубили своите падежни завършеци. Загубването на падежните окончания е обусловило изравняването на различните падежи в единствено число, а в множествено теоретически може да се предположи, че само два падежа са запазили своите падежни окончания.

Установявайки горното положение, става вече обяснимо защо в гръцки и латински надписи и автори, писали на тези два езика, тракийските имена с *a/ə*-основа са получавали във всички падежи съответните гръцки и

латински падежни окончания и защо тракийските имена в някои случаи се явяват под различни основи. Вече можем да дадем ясен и категоричен отговор. Защото тракийските имена не са имали вече (загубили) своите падежни окончания, а гръцките и латинските записвачи са били принуждавани да ги скланят и подвеждат под свои парадигми, като при това са „коригирали“ и „култивирали“ тракийските „варварски“ имена, но са предавали, доколкото им е било възможно, точно тракийските имена и техните основи. Че това е така, може да се установи от многото примери, част от които тук ще предадем за илюстрация.

1. Прибавяне на *-s* в номинативни форми:

Λιζας Δι[α]ζενος (Д. 133); *Αὐρ. Λιζᾶς Λουκίου ἱερεὺς* (Д. 133); *Λιζας ἀρτοκόπος* (Д. 133); *Διζας Ἄθυ[ος]* (Д. 133) и много други, докато в тракийски изгласното *-s* изчезва и по това време е вече изчезнало, а номинативни форми без изгласно *-s* са засвидетелствувани също така многобройно. Напр.: *[Δι[ζα Μουκα[τ]ραλεος* (Д. 134); *[Αυλ]ουζενις καὶ Διζα* (Д. 134); *Μουκα Ζεραζεν[εος]* (Д. 316); *Σαδαλας* и *Σοδαλα* и т. н.

2. Предаване на по-старата основа на името: *Λιζᾱ < Λιζᾱν*, т. е. с *an*-основа, но с гръцки окончания: *κατὰ κέλευσιν τοῦ ἀνδρὸς Αὐρηλίου Ζιπύρωνος Λιζανος* (Д. 133); *Λιζαν Κουλίου* (Д. 133); *Αθυς - - - τρου Δειζηνος* (IGBulg. III, 1 № 1204); *Λιζη[ς]* (Д. 134). В последните две имена е предадена не само тракийската *ān*-основа на името, но и дължината ѝ, видно от йонийско-атическото застъпване на *α* с *η*. В последното име поставеното в квадратни скоби *ς* е вече излишно, тъй като тракийската форма е *Λιζᾱ*, а етата е резултат на казаното по-горе и „свръхгрецизацията“ на името не е нужна.

3. Подвеждане имената под дентална и *n*-основи и прибавянето към тях пак чисто гръцки падежни окончания:

Κοΐντα Διζαδος (Д. 133); *Τιουτα Διζαδος* (Д. 133); *Κοπρία Δειζα[δος]* (Д. 134). В последното име прибавянето на *-δος* е свръхгрецизация. Тракийската форма е *Δειζα*; *[Ἀλ]έξανδρος Ζιπα*; *Κοζειλα[ς] Ζειπα* (тракийски генитив на личното име *Ζιπα[ς]*, *Ζειπα[ς]*) ~ *Ταρτία Ζιπαδος*; *Βενδις Ζεπαδος ~ προνοῦτος Ἡρώδουκαὶ Ζιπανος* (Д. 189); *... Ζειπαν καὶ Σεκουνδαν τὰ τέκνα* (гръцки акузативни окончания, Д. 189).

4. Подвеждане името под гръцкото *ᾰ*-склонение по аналогия на гръцките имена от мъжки род от това склонение:

Тракийското име *Σαλα* е предавано в номинатив винаги с гръцкото номинативно окончание *-ς*, но в генитив наред с правилната тракийска генитивна форма *Σαλα* (напр. *Χρηστιών β' τοῦ Σαλα πρίνκιπο[ς]*; *Μαης Σαλα* и др., Д. 412) последното се предава и с гръцката генитивна форма — *Σαλου* [напр. *Κυρίαις Νύμφαις Μηφαζουλα Σαλου*; *Δέκστερ Σαλου* (Д. 316); *Μουκατρ[α]λις Σαλου* (Д. 409); *Δυτουτραλις Σαλου*; *Σαδαλα Σαδαλου ~ [Π]υ[ρ]ουλας Σεδαλα* (Д. 428)].

5. Същият случай е с тракийските имена, засвидетелствувани от латински записвачи.

Така напр. покрай правилната тракийска форма, т. е. без падежно окончание — hic situs est Manta Puru(l)a (Д. 280), към тракийските имена са прибавени латински падежни окончания: Manta Dizae fil. (Д. 286); Aur. Dize (= Dizae = дат.) eq. ex. sing. (Д. 134); Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Dizae /дат./ (Д. 134); Cusides Disale (= Dizalae) f., eques ale Frontoniane и т. н., като имената се подвеждат под латинското *a*-склонение.

Явяването на гръцки и латински падежни окончания в тракийски имена с *ā*-основа потвърждава още един път, че тракийските падежни окончания са били вече изчезнали, че имената са имали само един падеж (casus generalis), т. е. че те не са имали вече падежи.

2. ТРАКИЙСКИ ИМЕНА С *Е/О*-ОСНОВА

Поради застъпване на ие. *ŏ* с *a* в тракийски език всички тракийски имена с *e/o*-основа са преминали в *ă*-основа. Тази особеност е станала причина цялото индоевропейско *e/o*- склонение в тракийски да премине в *a*-склонение и по-нататък да сподели неговото развитие. Поради тази причина в тракийските езикови остатъци не е засвидетелствуван нито един случай на тракийски имена с *e/o*-основа.

3. ТРАКИЙСКИ ИМЕНА С КОНСОНАНТНИ И ВОКАЛНИ ОСНОВИ

Имената с консонантна и вокална основа в латински език се разпределят в три склонения, а в гръцки — в едно. Колко склонения са били в тракийски език, не може да се установи със сигурност. Поради тази причина ние обединяваме условно всичките имена в едно склонение, като го разделяме на две подгрупи:

а. Имена с основа на консонант (и по-точно засега имена само с *n*-основа).*

б. Имена с основа на вокал (засега можем да различаваме имена с *ŭ*- и *i*-основа).

А. Имена с консонантна основа.

Имена с *n*-основа са засвидетелствувани в относително голям брой и през различни епохи. Нещо, на което трябва да се обърне особено внимание, е обстоятелството, че в тракийски език имената с тази основа са най-старинни и че тази основа вследствие вътрешното развитие на тракийската фонемна система по-късно се разрушава, а имената преминават в други основи. (Вж. **Πολτων, *Σαλων, *Μελσων, *Μουκων, Βειθων, Αθων, Διζαν, Διζδων* (**Dizdn*), *Στρυμων* — речно име и др.) От друга страна, както във всички други индоевропейски езици, така и в тракийски някои диалекти са пазили все още по-старата фаза от развитието на езика, поради което имената с *an-*, *on-* > *un*-основи са запазвали в някои случаи тази си основа или *on-* основа е преминала в *un-* със запазване все още на изгласното *-n*. Вследствие на неравномерното развитие на тракийските диалекти, от една страна, и фактът, че тракийският език не е имал своя писменост и „литературен език", който да нивелира до известна степен различните диалекти — от друга, едни диалекти са пазили по-силно старото фонетично състояние, докато други са отишли по-напред в своето развитие. Поради тази специфика в развитието на тракийския език и неговите диалекти е настанала по-късно такава смесица от основи на едно и също име, която е предизвикала на пръв поглед онзи хаос в тракийската флексия, наблюдаван още от записвачите на тракийски имена. Към тази лингвистична действителност трябва да се прибави и фактът, че

* Имена с *es*-основа за ср. р. са преминали също в ă-основа; вж. K. Vlahov. Das thrakische Wort *Διζα* und seine Deutung. LB XVII, 2. 1974, S. 33—41.

едни основи са изчезнали по начало (*e*/*o*-основа), други загубват почти всичките си падежни окончания (*a*/*ə* -основа), трети загубват отчасти падежни окончания или имат дублетни окончания в някои падежи; налице е и практиката едно и също име да се явява под две и повече основи. Всички тези явления, взети вкупом, са обусловили и станали реална предпоставка записвачите на тракийски имена да ги подвеждат под различни основи на своя език и да „култивират" грубия и варварски език, респективно тракийската флексия, като към тракийските имена, загубили своите падежни окончания, прибавят свои. (Вж. по-горе гл. V, т. 4.)

Тук ще разгледаме последователно тракийските имена с *an-*, *on-*, *ān-* основи, за да установим доколко и какви тракийски падежни окончания са се запазили, кои са чужди (гръцки и латински), вторични, настанали извън развитието на тракийския език, което от своя страна ще ни позволи да възстановим парадигмите на третото склонение.

1. Имена с *ān-* основа: *Διζᾶν, Dizan.*

Името е засвидетелствувано в:

а. Номинатив:

Διζαν Κουλίου (Д. 133; вж. и по-горе гл. V, т. 6). Както и при другите индоевропейски езици, така и в тракийски имената с *n*-основа не получават номинативно окончание, т. е. нулевата степен на *es*/*os* *-s* или удължаване на предходния вокал, тъй като той в случая е дълъг.

б. Генитив:

Κατὰ κέλευσιν τοῦ ἀνδρὸς Αὐρηλίου Ζιπύρωνος Διζανος (Д. 133); *Αθυς - - - τρου Δειζηνος* (IGBulg. III, 1, Nr. 1204).

в. Датив:

d. m. Aur. Dizane Cotia et Putine coniugi, natus ex provincia Moesia inferiore regione Nicopolitane, vico Saprisara (Д. 134). Предложеното още от Момзен четене Aur. Diza negoti[ans] е погрешно; не може да се съгласува номинативната форма Diza с Putine coniugi, които са дативни.

В действителност във формата *Dizane* се съдържа тракийската дателна форма на името *Dizan+e* < **Dizān-ei.* Ие. окончание *-ei* се разкрива и в по-старите латински форми, срв. *reg-ei*, в гръцко-кипърското име *ΔιFεί-φιλος*, „приятен на Зевс"; в лат. *Apolon-ei, Hercol-ei, virtut-ei*; ие. окончание *-ai* в гръцки език се е запазило в инфинитивите на *-αι*, срв. *δο-μεν-αι*, dativus finalis, „за даване". В латински език дателното окончание *-ī* идва от *-e* < -ei, срв. IYNONE SEISPITEI MATRI, а в гръцки език дативното окончание *-ι* (срв. *ποδ-ί, ποιμήν-ι*) принадлежи на локатива който в трето склонение при всички основи е заменил датива.

В тракийски език е запазено индоевропейското окончание *-ei* с изпадане в някои диалекти на изгласното *-i*, т. е. с монофтонгизация на дифтонга *ei* > *e.*

Същият случай е и с женското име *Putine* < **Putin-ei*, чиято номинативна форма трябва да гласи **Putin.*

Формата *Cotia* отразява в действителност генитивната тракийска форма на името *Κοτυς, Κοτις.* Формата *Κοτυς* е произлязла от *Cŭtu-s*, със съкращаване на втората сричка и застъпване на тракийското *ŭ* с *ŏ*; *u*-основа на името преминава по-късно в *i*-основа. (Вж. гл. III, т. 1). Тракийската генитивна форма *Cotia* е произлязла от **Cŭti-os* с изчезване на изгласното *-s* от ие. окончание и застъпване на *o* с *a.* (Вж. по-долу *Bitu-a*).

В този латински надпис следователно тракийските имена са засвидетелствувани с техните падежни окончания и преводът на надписа гласи: „На подземните божества Аврелий Дизон, син на Котис и съпругата (му) Путин ...“

Предложената от Дечев, 256, форма *Cotia* като номинативна е невярна и трябва да изчезне от тракийската ономастика; *Cotis* = *Κοτις* (Д. 257).

2. Имена с *on*-основа: *Διζδων, Dizo, Βειθων, Μουκκων, Mucco, Muco; Mocco, Moco; Περκων.*

2—1. Една от първичните основи на *Διζα* < *Διζᾶν* е била също *Dizōn, Dizo, Διζδων* (Д. 135). В гл. V, т. 6, посочихме, че мнението на Дечев за разширяване на имената с чуждите суфикси *-ων, -ωνος* и *-ō, -ōnis* в много случая е невярно, а в конкретните случаи в тези форми е отразена в действителност тракийската *ōn*-основа, а не че са разширени с горните суфикси.

С тази основа името е засвидетелствувано под следните форми и падежи:

а. В номинатив:

Aur. Dizo (Д. 135); T. Ael(ius) Dizo Trim(ontio) (Д. 135); Aur. Dizo milex (sic) leg. XI Claud. (Д. 135); Aur Diso (Д. 135); Aur. Diso eques sing. n. Thrax (Д. 135).

б. В генитив:

filius Dizones prepositi nomine Diogenianus (Д. 135); *Λεστορμη Διζδωνος γυνὴ Σουσανος* (вж. гл. V, т. 6).

в. В датив:

[militiae] petitor [Nai]sso Darda[niae] --- Aur. Dizone (Д. 135); Cod. Iust 4, 7, 3 (290 г.): Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Dizoni militi (Д. 135) M. Aurel. Dizzoni aquilifero leg. VII Cl. (Д. 135).

2—2. *Βειθων, Bithō* (Д. 66; 48; вж. гл. V, т. 4 А). Името е засвидетелствувано в:

а. Генитив:

Βιθυς Βειθωνος.

б. Датив:

Ovia Sabina fecit sibi et L. Naevio Bithoni coniugi suo.

2—3. *Μουκκων*, Mucco, Muco; Mocco, Moco (Д. 319; вж. гл. V, т. 9). Името е засвидетелствувано под следните форми и падежи:

а. В номинатив:

Μουκκων Μουκκωνος; d. m. Aur. Mucco mil. coh. X pr.... natus [in Moe]-sia infer(iore); [Muc]co d. Aesco; Aurelius Muco; Muco Eptenis; Fl(avius) Moco domesticus de patria Artacia, de vico Calso; Moco.

б. В генитив:

Μουκκων Μουκκωνος; Honorata Mocconis filia.

в. В датив:

d. m. s. Aur. Mucconi mi. ch. X pr. --- natione Messacus civis Meletinus vico Perepro; Mocconi Ianuari fil.

2—4. *Περκων* и *Περκω*, прякор на тракийския Херос. И двете форми са засвидетелствувани в датив:

IGBulg. I, № 283 от Галата, Варненско: *Ἀρτεμίδωρος καὶ Πολέμαρχος οἱ Θεοξένου Περκω Ἥρωι ἐπηκόω* (края на II, началото на I в. пр. н. е.);

(GBulg. I, № 283 bis (също оттам): *Ἥρωει Περκωνει Μένανδρος Ἀμύντορος* около края на I в. пр. н. е., началото на I в.).

Двояко предадената дателна форма на името се дължи на следното:

а. Името пази своята по-стара *ōn*-основа. Дателното окончание е *ei*-, което се явява и в тракийската дума за *Ἥρως*, която в тракийски е имала първоначално също *ōn*-основа (вж. Д. 200) — *Ἥρω-ει Περκων-ει*.

б. Името е загубило своето изгласно *-n*, но не и дължината на *ō*, т. е. *ω*. В тракийски името е преминало по *ō*-основи и има същата съдба и парадигма, както и името *Ἀθω(ν)*. (Подобен е случаят с гръцките думи с основа на *ωF*-, тип *ἥρως* < **ἥρωFς*). Дателната форма *Περκῳ* е произлязла от **Περκω-ει* след напускането на *ōn*-основа и преминаването ѝ в *ō*-основа, срв. *Ἡρω-ει*, а след това изгласното *-i* от дативното окончание изчезва, а *ω* + *ε* контрахират в *ω* и името е схванато вече, че е преминало по гръцкото *o*-склонение, което не е вярно. Предложената номинативна форма *Περκος* в IGBulg. I, № 283, е невярна, плод на „грецизация" на тракийското име. Тъкмо такива феномени в тракийската фонетика и флексия са подвеждали още античните записвачи и последните са нагаждали тракийските имена под различни гръцки и латински основи, а поради изчезването на тракийските падежни окончания при *a*-, *o*- > *a*-основи, а така също до голяма степен и при другите основи тракийските имена в официалните и посветителски надписи са получавали и съответните гръцки и латински падежни окончания.

Падежни окончания	Ие.	Тракийски	Примери	Развитие в тракийски	Забележки
Номинатив	няма ; -s; удължаване	—	*Ἄθων, Ἀθω, Ἀθους* Athon, Atho	*Athōn > *Ἀθω*	Формите със *-ς* са вторични, гръцки
Генитив	es/os	es > e os > a	*Ἀθω*	*Atho-e \ *Ἀθω* *Athō-a /	(*Ἄθοος, Ἄθους, Ἀθόως*, Athos) са гръцки, латински
Датив	ei/ai	ei > e ai > a	*Ἀθω*	*Atho-e \ *Ἀθω* *Athō-a /	Формата с подписана *ι* е гръцка, „грецизация"
Акузатив	n < m	n > n n > a	*Ἀθω*	*Athō-(n) \ *Ἀθω* *Athō-a /	Изгласното *-n* е вторично, гръцко, латинско
Вокатив	= номинатив	= номинатив	**Ἀθω*	*Atho > **Ἀθω*	
Аблатив	= генитив	= генитив es > e os > a	**Ἀθω*	*Athō-e \ **Ἀθω* *Atho-a /	
Инструментал	bh-i m-i	bi mi	**Ἀθωβι* **Ἀθωμι*	*Athō-bi \ **Ἀθω-* *Athō-mi / *βι (-μι)*	
Локатив	i	i	**Ἀθω*	*Athō-ι > **Ἀθωι > *Ἀθω*	

2—5. Гл. V, т. 9 посочихме, че лично име *Μουκουναχυρος*, изведено от засвидетелствуваната форма *Μουκουναχυρου*, не съществува, но че в това съчетание са отразени в действителност две имена: *Μουκουνα* — генитивна форма на тракийското име *Μουκουν*, и *Κυρου* — генитивна форма на иранското име *Κυρος* с гръцко генитивно окончание. Номинативната форма *Μουκουν* е фонетична разновидност на формата *Μουκων*, настанала поради двоякото застъпване на ие. *ō* в тракийски с *o* и с *ū*, а името пази още изгласното *-n*, т. е. своята *ōn*-основа.

В конкретния случай е от значение генитивната форма *Μουκουνα*, защото в нея се съдържа тъкмо тракийското генитивно окончание при *n*-основи. Формата *Μουκουνα* е произлязла от *Mūcūn-os с изпадане на изгласното *-s* от ие. окончание и застъпване на ие. *o* с *a*.

2—6. В гл. V, т. 3 посочихме засвидетелствуваните падежни форми на тракийското местно име *Αθω(ν)*, как и защо името е преминало от *ōn-* в *ō*-основа, а така също, че в тракийски език падежните му окончания до акузатив, включително на неговата *on-* > *ō*-основа, са се изравнили. Тук ще предадем парадигмата на тази основа в единствено число, а последните четири падежа не са засвидетелствувани, но се възстановяват под онази форма, под която би трябвало да се явяват съгласно с тракийските фонетични закони и тракийската фонетична тенденция на развитие (вж. схемата).

В. Имена с вокални *ū-*, *ī*-основи.

Както посочихме и по-горе, имена с вокална основа са също така засвидетелствувани с многобройни примери. Някои от тези вокални основи не са първични, но са настанали като продукт на даден етап от развитието на езика. С цел да се базираме на сигурни вокални основи тук се разглеждат имена, чиято вокална основа е вторична, появила се закономерно вследствие на вътрешното фонетично развитие на тракийския език, но затова пък е ясна и безспорна.

1. *Βιθυς*, *Βειθυς*, *Βειθας*, *Βειθης*, *Bithys*, *Bitus*, *Βιτος* (Vlahov, Nachträge, 266), *Βιθους*, *Beitus*, *Vithus*, *Vitus* (Д. 66), *Βιτθις* (D. 73).

Както посочихме в гл. V, т. 5 и 6, името *Βειθυς* е имало първоначално *ōn*-основа, а след нейното разрушаване е преминало в други, предимно в *ŭ*-основи. Поради този факт тук ще проследим името, засвидетелствувано в различни падежни форми и с различни основи. За всяка форма вземаме само по един пример, ако и името под тези форми да е засвидетелствувано многократно.

а. В номинатив:

Βιτθις Τοκου (Д. 73); *Βειθυς Βειθωνος* (Д. 67); *Βιθυς* (Д. 66); *Βειθης Βιαρτου* (Д. 67); Bithys (Д. 67); Bithus Tauzigis fil(ius) qui et macer (Д. 67); Beitus Diodo[ri] (Д. 68); *Βιτος* (Vlahov. Nachträge, 266); Vithu[s] (Д. 68); Aurelius Vitus (Д. 68); *Βιθους* (Д. 66).

б. В генитив:

Επτεπυρις Βιθυος (Д. 66); [*Δ*]*εντουπης Βειθυος βουλευτής* (Д. 67); *Ποπλίου Αουιου Βειθυδος* (Д. 67); [*Ετ*]*εικενθος Βειθα* (Д. 66); *Μουκατραλις Βειθηους Βοοις* (Д. 67); d. m. Aurel(i) Biti mil(itis); *Φλ*(*αβίου*) *Βιτου τριβου*(*νου*) (Д. 68); Fausta duorum Bithorum fratrum mai· et min. (Д. 67); M. Aureli Vithi (Д. 68); Bendina Bitua (вж. гл. II, т. 3).

в. В датив:

Ἄννα Ἀφροδειτὼ ἑαυτῇ καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνδρεὶ (sic) *Βειθυι* (Д. 67); d. m. A. Caecilio Bitho (Д. 67); d. m. L. Valerio Bito natione Bessus (Д. 68); d. m. Mesio Vito militi (Д. 68).

г. В акузатив:

Βιθυν τὸν του Κότυος υἱόν (Д. 66).

От засвидетелствуваните форми и падежни окончания може да се разкрие пътят на развитие на името, т. е. преминаването му от *ōn-* в други основи, отразен от гръцките и латинските записвачи.

а. Старата *on*-основа на името се явява във формите *Βειτων* и *Bitō*. В едни случаи изгласното *-n* се е произнасяло по-слабо, а в други то е изчезнало напълно. Вследствие на това гръцкият записвач е схванал и подвел името под гръцката *-ων, -ωνος*-основа, като е прибавял и съответните гръцки окончания, а латинският под латинското *-ō, -onis*-основа със съответните латински окончания.

б. След разрушаването на старата *on*-основа името преминава в пī е обладаващата част от случаите в ŭ-основи. Но и тук има две разновидности. В зависимост от съкращаването на първата или втората сричка на името *u*-основа бива:

1. Дълга — *B(e)īton > B(e)ĭtūn-*; от нея са настанали формите: *Βειθους, Βειθυς, Bitys*. По-късно тракийското *ū* преминава в *u*, а оттам в *i*, което е създало формите: *Βειθυ-κενθος, Bitu-centus, Vitu-paus* ∾ *Βειτι-πης, Βιτθις, Biti-centus, Biti-mas, Biti-pel*, т. е. името преминава вече в *i*-основа.

2. Съкращаване на първата сричка, т. е. *-ōn > -ūn > -ū > -ŭ*. От нея са произлезли формите: *Vitho-pus* (*ŭ > ŏ*), *Βιτου* (генитив), *Βιτος* (а това *o* произлиза от *ŭ*); също така краткото *u*, произнасяно и като *u*, е станало предпоставка латинските записвачи да схванат, че името има *o*-основа (латинското номинативно окончание при *o*-основи по това време е *-us < -os*), и да го подведат под латинското *o*-склонение. Поради този факт името се явява под формите: *Bithus, Beitus, Bitus, Vitus, Vithus*; в генитив: *Beiti, Biti* (*Bithorum* генитив, мн. ч.) в датив: *Bito, Bitho, Vito* и т. н.

Гръцките записвачи са подвеждали и двете ū-основи, т. е. и дългата, и кратката, под гръцката ŭ-основи и името получава и съответните гръцки падежни окончания: *B(ε)ιθυς, Βειθυ-ος, Βειθυ-ι, Βιθυ-ν*.

в. Съкращаване на *ōn*-основа в периода, когато изгласното *-n* е изчезнало, т. е. *ō > ŏ*, и последното се застъпва в тракийски с *a*. От тази форма, т. е. **B(e)ĭthon > *B(e)itŏ > *Beita*, е произлязла формата *Βειθα*, схваната от гръцкия записвач за генитивна на гръцкото *a*-склонение при мъжки род — [*Ετ*]*εικενθος Βειθα*. В действителност в тракийски името е преминало в *ŏ- > a*-склонение и тракийският генитив *Βειθα* е правилен. Той е произлязъл от **Beita-as > *Beitā* с контракция на *ă + a > ā* и изчезване на изгласното *-s* на окончанието.

г. Истинското тракийско генитивно окончание при ū-основа се е запазило във формата *Bitu-a*, която е в генитив (Bendina Bitua) „Бендина (дъщеря, съпруга) на Биту“. (Погрешно у мен, Nachträge, 266, *Bitua*, номинатив; Bendina Bitua, т. е. две тракийски имена.) Генитивната форма *Bitu-a* е произлязла от **Bitu-os* с изпадане на изгласното *s* от ие. окончание *os* и застъпване на *ŏ* с *a*.

2. В гл. V, т. 9 посочихме, че тракийското име *Μουκων* след разрушаването на *-on* основа е засвидетелствувано освен с други още и с

ū-основа. Тази основа се явява в засвидетелствуваната вокативна форма *Μοκκου* (вж. гл. V, т. 4 Б) и в номинативната *Μοκκους* (CIRB, № 36, B, 66): *Μοκκους Διονυσ(ίου)* (вж. заб. 113).

Основата *Μοκκου* е произлязла, след като *on-* е преминала в *u*-основа, втората сричка се е съкратила (*ū* > *ŭ* > *ŏ*), а изгласното *-n* е изпаднало. Тракийската форма на основата е засвидетелствувана във вокативната форма — *Μοκκου*, докато номинативната — *Μοκκους*, е получила вторично, на гръцка почва, номинативното окончание *-ς*.

3. В един надпис от Рим е засвидетелствувана формата *Mucoa* (CIL 6, 32564 b, lat. sin.. 5: [Aur]elius Mucoa.

Дечев, 320, отхвърля забележката на издателя на надписа: „Mucoa quadratarius fortasse errore scripsit pro Mucor." Той приема, че формата *Mucoa* е номинативна, без да дава някакви обяснения. Дечев се е ръководил от всеобщото правило, че траките в римската войска са носили (получавали) името на съответния император, а в много случаи след императорското са запазвали и своето, тракийско лично име. Понеже в конкретния случай императорското име *Aurelius* е засвидетелствувано в номинативната си форма, то и тракийското име *Mucoa* следователно би трябвало да е също в номинативна форма, макар и формата да е необичайна и да се явява засега като *ἅπαξ*.

Но има случаи, когато императорското име, което тракийският войник (или освободенец) е получил, е станало вече негово собствено име, а второто, тракийското, е негов патронимикон. Срв. напр. *Aurel(ius) Denzi* „Аврелий (син на) Дензос", при което тракийското име *Denzus* е в генитив и е бащиното име на *Аврелий*.

Вземайки под внимание такива явления, вече става ясна и формата *Mucoa*. Тя е тракийска генитивна форма и е патронимикон. Произлязла е от тракийското име в номинативна форма **Мисй* със съкращаване на първата сричка, т. е. **Мūсūп* > **Мūсй* > *Мисо*, с изпадане на изгласното *n* и застъпване на *й* с *о*, а в генитивната форма *Mucoa*, произлязла от **Мūсй-os* с изпадане на изгласното *s* от ие. окончание и застъпване на *о* с *а*.

4. В гл. V, т. 7 посочихме, че личното име *Δινις* като едносъставно е засвидетелствувано и схванато, че има *i-*, *o-*, *a-*, *nt-* и *i/ej*-основи. Като първа съставка обаче в двусъставни имена то е засвидетелствувано само с изгласно *-i*, т. е. със своята същинска основа. Като едносъставно то е засвидетелствувано в четирите падежа под следните форми:

а. В номинатив:

C. Iulius Pudens qui Dines Sautis nat(ione) Besus (Д. 137). Номинативната форма на *-es* е неясна. Тя може да е възникнала на латинска почва от *nt*-основи (срв. *Dinenti*, дат.) от първоначалното *Dinens* > *Dines*; може да отразява латинското номинативно окончание *-ēs*, тип *caedēs*, ген. *caedis*, която може да произхожда от ие. основа на *-ēi*, т. е. удължена степен в отгласа *-i/ej* (срв. гръцкото *ηj-* в генитива). Засега не може ясно да се установи коя от евентуалните възможности би могла да се съдържа в окончанието *-es* на тракийското име *Dines*; Dinis (Д. 138); *Φ(λαβιος) Δινις δ καὶ Ἑρμῆς* (Д. 138); Dinus eq. sing. (Д. 138); *Δεινις Ἡγεσιτέλευς* (*θεωρός*) (Д. 138).

б. В генитив:

Βιθυς Δινεος (Д. 138); [M]arcius Dini f. (Д. 138); - - - *νους Δινεως* (Д. 138); *δι(ὰ) κτη(νῶν)* - - - *Διννεως* (Д. 138).

в. В датив:

Val. Dinenti (Д. 138); Sex. Oppio Dinae patr[i] (Д. 138).

г. В акузатив: *Κρατησίλοχος Δινον* (освободженец) (Д. 138).

5. *Δερζις*, прякор на божество или име (вж. гл. III, т. 1). Засвидетелствувано е в дателна форма:

θεῶ ἐπηκόω Δερζει Αἴλιος Διογένης ...

Името *Δερζις* като първа съставка има *i*-основа, срв. *Derzi-zenus.*

6. В гл. V, т. 8 изложихме, че божеското > лично име *Βενδις* като първа съставка е засвидетелствувано само с изгласно *-i*, т. е. с основата си, а като едносъставно също с *i*-основа и само веднаж е било подведено под типа гръцки женски имена с номинативното окончание *-ω*: *Βενδις*, *Bendi* (sic), *Βενζεις*, *Μενδις*, *Οενδις* (Д. 50). Като едносъставно то е засвидетелствувано в петте падежа под формите:

а. В номинатив:

Βενδις Ζειπαδος (Д. 51); *Μενδις Τορκω τῷ τέκνῳ*... (Д. 51); *Οενδις Δρωδηγους* (Д. 51); Sises Mucasenis et Bendi (sic) marita (Д. 51).

б. В генитив:

Ζόη Βενδιδος χαῖρε (Д. 51); *Βενδους* (грецизирана по *Βενδω*).

в. В датив:

Bendi (sic) Paibis (filiae) uxori (Д. 50); [B]endidei sacru(m) [B]ithus Bascila (Д. 50). Тук името е на богинята. За подвеждането на името под дентална основа вж. казаното в гл. V, т. 8.

г. В акузатив:

ἐπαινέσαι Στέφανον τῆς τε πρὸς τὴν Βενδιν καὶ τὸν Δηλόπτην καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς εὐσεβείας ἕνεκεν (Д. 50).

д. Във вокатив:

Βενζει, θυγάτηρ Μουκαπορεος χαῖρε (Д. 51).

(Същият случай с изпускане на изгласното *s* в номинатив при имена с *i*-основи е засвидетелствуван и при името *Μουκαπορις* (Д. 315 = CIRB, Nr. 937): *Μοκκαπορι Δοριζου.*

4. ПАРАДИГМА НА КОНСОНАНТНИТЕ И ВОКАЛНИТЕ ОСНОВИ

Наличните тракийски имена с консонантна и вокална основа, засвидетелствувани в различни падежи със свои, тракийски окончания' макар и оскъдни и до известна степен разнообразни (последица на различните стадии от развитието на отделните тракийски диалекти или на различните диалекти), позволяват да се разкрие в основни черти тракийското склонение при двете основи.

Тъй като е установено, че падежните окончания при консонантните и вокалните основи във всички индоевропейски езици са били едни и същи за двете основи, а различните форми, под които се явяват във всеки отделен език, са продукт на собственото му вътрешно развитие, обусловено от фонетичните закономерности, то трябва да се приеме със сигурност, че и в тракийски език, като отделен индоевропейски език, падежните окончания за вокалните и консонантните основи са били едни и същи. Явяващите се различия и разнообразия в някои окончания следователно ще са продукт от фонетичните закономерности на тракийския

език и от вътрешното развитие на неговите диалекти, а специфичното за тях при писменото им засвидетелствуване е и допълнителното утежняване от намесата на чуждите записвачи.

Петте падежни форми (със суплетиви), в които са засвидетелствувани тракийските имена, позволяват да се възстанови тракийската парадигма на третото склонение. Двете парадигми — на имената с консонантна и на имената с вокална основа, се възстановяват на базата на следните тракийски имена, засвидетелствувани в съответния падеж.

Номинатив.

а) консонантна основа:

Αθων, Διζαν, Dizō, Diso, Μουκκων, Mucō, Mocō.

б) вокална основа:

Αθω, Athō (*ō*-основа), *Αθυς, Βειθυς, Bithys, Βιθους, Bitus, Μοκκου(ς)* (*u*-основа); *Βενδις, Bendi* (sic), *Βιτθις, Δερζις, Δινις, Μοκκαπορι* (sic) (*i*-основа).

Генитив.

а) консонантна основа:

Dizon-es, Μουκουν-α; *Διζαν-ος* (гр. окончание), *Δειζην-ος* (гр. оконч.; преход *ā* > *η*), *Διζδων-ος* (гр. оконч.), *Βειθων-ος* (гр. оконч.), *Μουκκων-ος* (гр. оконч.), *Moccōn-is* (лат. оконч.).

б) вокална основа:

Αθω (< **Athō-a* или *-e*), *Bitu-a* (< **Bitŭ-os*), *Muco-a* (< **Mūcŭ-os*), *Coti-a* (< **Cŭti-os*); *Βιθυ-ος* (гр. оконч.), *Διν-εος, Διν-εως* (гр. окончания).

Датив.

а) консонантна основа:

Bendid-ei, Dizan-e, Dizon-e, Περκων-ει, Putin-e; *Bithon-i* (лат. окончание), *Dizon-i* (лат. оконч.), *Muccon-i* (лат. оконч.).

б) вокална основа:

Αθω (< **Athō-ei* или *-e*), *Δερζ-ει, Bendi, Βειθυ-ι* (гр. окончание).

Акузатив.

а) консонантна основа: Не е засвидетелствувана.

б) вокална основа:

Αθω, Athō (< **Athō-n* или **Athō-a* < **Atho-n.*

Вокатив.

а) консонантна основа: Не е засвидетелствувана.

б) вокална основа:

Βενζει, Μοκκου.

Аблатив. Няма засвидетелствувани форми. В преобладаващата част от индоевропейските езици аблативът е равен на генитива. Ако в тракийски език случаят е именно такъв, то аблативната форма ще е равна на генитивната, т. е. ще има ие. окончания *es*/*os*. В такъв случай тракийските имена ще трябва да се явяват под следните форми: **Αθω* < **Athō-a* или *e(s)*, **Μουκουν-α* (< **Mucōn-o(s)*), *Bitu-a* < *Bitu-o(s)* (вж. примерите в генитив).

Инструментал. Не са засвидетелствувани форми. Индоевропейските окончания за инструментал са *bh-i* или *m-i*, а при някои случаи само вокал (?). Тракийските имена с вокална основа би трябвало да се явяват под формите **Αθω-βι* или **Αθω-μι*, *Bitu-bi (-mi)*, а с консонантна и с някакъв свързващ вокал, срв. ст. бълг. *словесь-мь* < **sloves-i-m-i*, т. е. **Mucon-ibi* (или *-i-m-i-*), или с вокал, срв. ст. инд. *mánas-ā*, т. е. **Mucon-a*, и в такъв случай ще съвпаднат с някои от формите на генитив.

Локатив. Няма засвидетелствувани форми. Индоевропейското окончание за локатив е *-i*. Тракийските имена в локатив би трябвало първоначално да се явяват под формите: *Αθω* < **Athō-i*, **Bitu-(i)* (< *Bittu-i*), **Mucōn-i* (**mūcōn-i*), **Bendi* (< **Bendi-i*). В консонантните основи следователно индоевропейското окончание *ι* би трябвало да се запази, докато при вокалните: *ō-*, *i-* и евентуално при *u*-основи, да изчезне.

Парадигмата на третото склонение ще бъде следната (включени са и двете основи):

Падежни окончания	Ие.	Тракийски	Примери	Развитие в тракийски	Забележка
Номинатив	-s ; без окончание ; удължаване	без окончание	*Διζᾶν* *Αθω(ν)* ; *Αθυ* *Βιθυς* Bendi(s) *Μουκκων*	⟨*Dizōn ; *Διζᾶν* ⟨*Athōn ; *ō*⟩ u ⟨*Bithū ⟨-on ⟨*Bendī (*Mucon	-s е вторично, настанало на гръцка почва
Генитив	es/os	e(s) a	Dizones *Μουκουνα* *Αθω* Bitua Cotia Mucoa	⟨*Dizōn-es ⟨*Mūcōn-os ⟨*Athō-os ⟨*Bithu-os ⟨*Cŭtĭ-os ⟨Mūcŭ-os	
Датив	ai/ei	a e(i)	Bendidei Dizane Dizone *Περκωνει* Putine Bendi *Βειθυι* *Λερζει*	⟨*Bendid-ei ⟨*Dizān-ei ⟨*Dizōn-ei ⟨*Percōn-ei ⟨*Putin-ei ⟨*Bendī-ei ⟨*B(e)ĭthū-ei ⟨*Derzej-ei	
Акузатив	m > n	a, (n)	*Αθω(ν)* *Αθω* *Βενδῖ(ν)* *Βιθυ-ν*	⟨*Athō(n) ⟨*Athō-a ⟨*Bendī-(n) ⟨*Bithū	
Вокатив	-номинатив или основа	основата	*Βενζει* *Μοκκου*	⟨Bendi (ei-i) ⟨*Mŭcu	
Аблатив	=генитив	генитив	=генитив	=генитив	
Инструменгал	bh-i m-i	b-ı m-ī	**Αθωβι* (*-μι*) *Bithū-bi (-mi) *Mūcon-i-bi (-i mi)	⟨*Atho-bh-i (-m-i) ⟨Bithū-bh-i (m-i) ⟨Mucon-*i-bh-i* (-i-mi)	
Локатив	i	i	**Αθω* *Mūcon-i *Bendi *Bithū(i)	⟨*Athō-i ⟨*Mūcon-i ⟨*Bendi-i ⟨*Bithu-i	

Пояснения към парадигмата на третото тракийско склонение.

Номинатив. Консонантните (*n*-основи) не получават номинативно окончание, така както това е закономерно явление и при другите индоевропейски езици. Ако вокалът пред изгласния консонант на основата е кратък, той се удължава в номинатив (древен индоевропейски квантитетен отглас). Такъв е именно случаят с тракийското име **Μελσων* < **Μελσον*; срв. лат. *pes*, ген. *pĕd-is, pūbēs*, ген. *pubĕr-is, homō*, ген. *homĭn-is, ōrdō*, ген. *ōrdĭn-is*; гр. *ἡγεμών*, ген. *ἡγεμόν-ος* и т. н.

Вокалните основи са получили ие. окончание *s*, което се явява фактически като нулева степен на ие. окончание *es/os*. В тракийски език изгласното *-s* изчезва и когато имената напускат старата *n*-основа и преминават в други, нямат вече изгласно *-s*. При тракийски имена, засвидетелствувани в гръцки надписи и от гръцки писачи, явяващото се изгласно *-s* в номинатив и в другите падежи е вторично, възникнало на гръцка, а не на тракийска почва.

Генитив. В тракийски език са засвидетелствувани и двете индоевропейски окончания: *es/os*. Поради изчезване по-късно на изгласното *-s* и застъпване на ие. *ŏ* с *a* индоевропейските окончания се явяват в тракийски под формите *e(s), a*. Ако приемем, че в засвидетелствуваните примери се отразява все пак някаква закономерност, макар и засега все още твърде относителна поради неголемия брой сигурно засвидетелствувани тракийски имена, то може да се установи, че от двете индоевропейски окончания (*es/os* в тях е отразен старинен квалитетен отглас) в тракийски в повечето случаи се явява окончанието *os* > *a*, а по-рядко окончанието *es* > *e*, докато в гръцки език е било възприето само окончанието *os*, а в латински е надделяло окончанието *es* > *is*. Възприемането и на двете индоевропейски окончания от едни и същи имена се наблюдава и в другите индоевропейски езици. Срв. напр. латинските SALYT-ES, VENER-ES ∾ SALYT-YS (< **salut-os*), VENER-VS (< *Vener-os*); ст. инд. *sún-as* = гр. *κυν-ός* ∾ др. литов. *sun-es*.

За тракийското генитивно окончание *-es*, разкриващо се в генитивната форма на името — *Dizon-es*, не може да се предполага, че с него е отразено старинното латинско генитивно окончание *-es*, понеже окончанието под такава форма е било в употреба в латински език докъм края на III в. пр. н. е., след което то е преминало във формата *-is*, а надписът, в който е засвидетелствувано тракийското име *Dizon-es* с тракийското окончание *-es*, произлиза няколко века по-късно.

Датив. Тракийските засвидетелствувани примери показват, че в тракийски език е било възприето индоевропейското окончание *-ei*, какъвто е случаят и в латински език (*reg-ei*, а при *ej/i*-основа това окончание е било прибавяно към пълната степен на основата, т. е. *ej-ei*), дало по-късно *ejei* > *eei* > *ēi* > *ei* > *i*, докато в гръцки език индоевропейските окончания *ai/ei* са били изместени при всички основи от локативното окончание *i*, а ие. окончания са се запазили като реликти и се разкриват в случаи като *δι-δο-ν-αι*, *ΔιFεί-φιλος*. Поради започналата по-късно монофтонгизация на дифтонга *ei* в тракийски дативното окончание *ei* се явява под формите *ei* и *e*.

При вокалните основи са настанали няколко процеса на развитие на индоевропейското окончание, които могат да се разкрият в засвидетелствуваните имена.

При *ī*-основи е настанало двояко третиране на индоевропейското дативно окончание *ei*.

1. При дълги *i*-основи (*Βενδῖς* (sic) Херодиан дава изрично дължините: *Βενδῖς*, ген. *Βενδῖδος*, акуз. *Βενδῖν*, вж. още и *Choer* 354, 21 (L): *Βενδῖς*. 103, 15: *Μενδῖς*; Хезихий, под *Κυβηβη*: - - - *καὶ Θρηΐκην Βενδῖν* (Д. 50), дателният падеж е засвидетелстван под формата *Bendĭ*. Последната е произлязла от **Bendi-ei* с изпадане на изгласното *i* от окончанието и контракция на *i* от основата с *e* от падежното окончание (*i* + *e* > *i*), т. е. **Bendĭ-e* > *Bendī*.

По всяка вероятност за такава контракция на дългия вокал *ī* с краткия *e* е спомагало и фонетичното явление изгласното *ĭ* в отворени срички в тракийски да се застъпва с *e* (Дечев, Хар., XX, 2), какъвто е случаят и в латински език, срв. *brevis* ∾ *breve* < **brevi*.

2. При имена с *i*/*ej*-основа (*Δερζις*) дателният падеж е засвидетелстван под формата *Δερζει*. Тази форма е произлязла от дългата степен на основата, т. е. **Derzej*-, към която е било прибавено ие. окончание *-ei*, т. е. **Derzejei*. Може да се мисли за два пътя на развитие:

а. След изпадане на изгласното *i* от ие. окончание *ei* *e* е контрахирало с *ej*- от основата и е настъпило развитието **Derzei* + *e* > *Δερζει*.

б. Две еднакви срички *ej*- + *ei* да са се стегнали в една или да настане хаплология, т. е. **Derzei* + *ei* > *Δερζει*, какъвто е случаят при тази основа в латински език.

Кой от двата пътя на развитие е настанал, е мъчно да се установи засега със сигурност.

При *ŭ*-основи засвидетелстваната форма *Βειθυ-ι* е с гръцко дативно окончание. Тракийската форма би трябвало да гласи **Bitŭ-ei* или **Bitŭ-e*.

При дативното окончание, засвидетелствувано с гръцка транскрипция, е мъчно да се различи тракийското окончание от гръцкото при всички основи, понеже с гръцкото *ει* графически може да се изразява както ие. окончание *ei*, така и гръцкото дълго *ī*, а след това и кратко *ĭ*, а окончанието за гръцкия датив е взето от ие. локатив, което при *i*/*ej*-основа вследствие на контракции и изпадане на интервокалната *j* в крайна сметка е способствувало да се получи изгласно *ei* (**πολεjι* > *πόλει*). В латински език третото склонение има смесен характер (консонантни и вокални основи), което е станало причина да се явяват многобройни колебания и отклонения, които са били изравнявани, и то ненапълно, само в литературния език от класическия период.

В тракийски език и неговите диалекти следователно ще трябва да се очакват също така подобни отклонения от очакваните форми, още повече, че последният не е имал никога свой писмен стадий на развитие, който да е урегулирал до известна степен отклоненията, от една страна, а, от друга — неговата флексия е била засвидетелствувана от чужди записвачи, което утежнява още повече разкриването ѝ. Поради тези причини и доказателственият материал за някои основи няма онази категоричност и убедителност и налага да се предполагат няколко варианта за тракийското развитие при тях.

При *ō*-основа (*Ἀθω*) дативната форма е имала нормално дативното окончание *ei*. След изпадане на изгласното *i* от окончанието *e* се е контрахирало с изгласното *o* от основата, т. е. настъпил е следният процес: **Athō-ei* > **Athō-e* > *Athō*, *Ἀθω*. Подписаната йота в дателната форма,

засвидетелствувана у античните автори, е израз на гръцка графическа традиция.

Акузатив. Засвидетелствуваните форми *Αθω(ν), Atho(n), Βενδιν, Βιθυν* показват следното:

а. При *о*-основи тракийската форма е *Αθω, Atho*. Засвидетелствуваните форми с изгласното *n*, т. е. с акузативно окончание, се дължат на факта, че гръцките записвачи са „подобрявали" варварските имена, като редовно са прибавяли изчезващото или вече изчезнало окончание *n*, което при вокалните основи е съвпаднало с гръцкото окончание. Тенденцията на тракийското фонетично развитие е била изгласното *n* (от какъвто и произход да е) да изпадне. Срв. разрушаването на старата *n*-основа.

б. При ū- и ĭ-основи засвидетелствуваните форми с изгласно *n* са вторични, гръцки. Тракийските акузативни форми трябва да се явяват без изгласно *n*, т. е. **Beitū-, *Bendĭ-*.

Вокатив. Засвидетелствуваните две имена под формите *Βενζει* и *Μοκκου* показват следното:

Понеже вокативът е равен на основата, то вокативната форма *Βενζει* отразява съвсем правилно тракийската основа на дълго ī. Вокативното окончание (основа) *ει* е гръцка графическа разновидност за предаване на дългото *ī*. Тракийската форма следователно е **Bendī*, засвидетелствувана с характерния преход на тракийското *δι* > *ζι*.

Във вокативната форма *Μοκκου* е отразена точно тракийската основа на дълго *ū*, т. е. **Мйсū*.

* * *

Както може да се установи от парадигмите на имената с консонантна и вокална основа, някои имена са пазили все още отделни падежни окончания, които се явяват вече остатъци от тракийската падежна система в склоненията — докато други, макар и запазили все още своята по-стара основа, вече са ги загубили (тип *Αθω* напр.). От друга страна, обстоятелството, че имената с *n*-основа в преобладаващата си част са преминали в *а*- и *о*- > *а*-основи (*Διζαν* > *Διζα*; *Μουκων* > *Μουκα*), а други в *ū*- > *ι*-основи (**B(e)ītōn* > *Βειθυ-* > *Biti-*), показва, че тракийското, условно наречено трето склонение, е било твърде нестабилно.

Обемът на това склонение се е стеснявал все повече, а оттам и запазването в известни случаи на някои тракийски падежни окончания, докато обемът на имената по *а*-склонение се е увеличавал все повече. В крайна сметка в третото склонение са останали само имената с *ĭ̆*-, *ĭ*- основи.

Но и имената с тези основи са загубвали (загубили) своите падежни окончания пак вследствие закономерното развитие на тракийската фонемна система (срв. *Bendi, Mucapori* в номинатив ∾*Bendi,* в датив ∾ *Βενζει* = *Bendi* във вокатив), а чуждите записвачи са ги подвеждали под различни свои основи и са им прибавяли свои падежни окончания. (Вж. *Δινις, Dinus, Dines, Δεινις* в т. 7.) Такова разнообразие на имена с вокална и консонантна основа, както и техният намаляващ се обем се дължат на факта, че по-консервативните или периферийни диалекти са запазвали по-стария стадий на развитие, докато основните тракийски диалекти са се развивали по-бързо.

5. ОБЩИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ЗА ТРАКИЙСКИТЕ ОСНОВИ И ПАДЕЖНИ ОКОНЧАНИЯ

Ако направим обобщение на казаното дотук за тракийските основи и тяхното вътрешно историческо развитие, на разкритите падежни окончания и тяхната по-сетнешна съдба, установяваме със сигурност следното:

1. Тракийската *ā/ə*-основа е обединила в себе имената с индоевропейската *ā/ə*-основа. Вследствие тракийското застъпване на ие. *ŏ* с *a* имената от индоевропейската *e/o*-основа са преминали в тракийската *ā/ə*-основа. Поради специфичното вътрешно развитие на тракийската фонемна система голяма част от имената със старинните *an*- и *on*-основи са преминали по-късно също в *ā/ə*-основа. Имената от среден род с *es*-основа са преминали също в тракийската *ă*-основа.

Обединяването на индоевропейските *ā/ə*-, *e/o*-, *es*- и голяма част от *ăn*- и *on*-основи в една — *a/ə*-тракийска основа, е имало за последица преобладаващата част от тракийската лексика да има *ă-o*-основа.

2. Тракийските имена с *ā/ə*-основа са загубили най-рано своите падежни окончания и цялата падежна система. Загубването на падежните окончания и изравняването на парадигмата по номинатива се разкрива в явления, засвидетелствувани още в V в. пр. н. е.

3. Тракийски език не познава имена с индоевропейска *e/o*-основа. Последната е преминала в *ă*-основа и е споделила по-нататък нейната съдба.

4. Тракийските имена с консонанта *ăn*-, *on*- са преминали в *a*-, *o*-> *a*- или в *ŭ*-, *ĭ*-основи. Вследствие на това развитие имената с консонантна и *ŭ*-основа са заемали все по-малък дял в тракийската лексика. Част от по-старите основи (или междинни форми — резултат от закономерното развитие на тракийските основи) е могла да се запази в периферийните диалекти на тракийския език или в диалекти в чуждо вече езиково обкръжение. Поради този факт едно име може да се явява с по-старата или по-новата си форма или и с двете едновременно.

Имената с *u*- и *i*-основи загубват от своя страна все повече остатъците от своите падежни окончания, като в крайна сметка парадигмата и при тях се изравнява.

5. Разкриването, че тракийският език е загубил своята падежна система твърде рано вследствие на вътрешното закономерно развитие на тракийската фонемна система, позволява да се установи вече със сигурност, че той е преминал към аналитичен строй. Този факт е от изключително значение, понеже вече става възможно да се даде ясен и точен отговор на много досега нерешени езикови проблеми както за тракийския език като цяло, така също и за тракийския адстрат и суперстрат.

Липсата на тракийски падежни окончания и падежна система, т. е. разкриването, че тракийският език е преминал твърде рано към аналитичен строй, обяснява вече по категоричен начин защо гръцките и латинските записвачи на тракийски имена в продължение на векове са подвеждали последните под гръцки и латински склонения, обусловени от тракийската им основа, и са им прибавяли гръцки и съответно латински окончания; тракийския език са смятали за груб и варварски, а сега вече можем да кажем не само във фонетично, но и в граматично отношение.

6. Представата за това, как е звучало едно изречение на тракийски език с неговите характерни особености, без падежни окончания и тракийско застъпване на индоевропейските фонеми, ни предлага Аристофан, който чрез устата на един трибал (трибалски бог) със своя верен езиков усет е доловил и показал типичното на тракийската реч. Аристофановата главна цел нявсякъде е била да създава по всякъкъв начин, включително и с езикови каламбури и двусмислия, смях и смешни положения. Не е случайно, че той избира за герой от траките един трибал (*Τρι-βαλλος*, където *б*-звук поради по-слабата аспирация в тракийски на ие. *bh* в тракийски преминава в *b*, докато в гръцки — във *φ* и по такъв начин съвпада с гръцката дума *φάλλος*, а каламбурът се подсилва и от първата съставка на името *Τρι-* „три").

Трибалът произнася изкълчени гръцки думи, но на базата на сегашните ни познания по тракийски език трябва особено да се подчертае, че това изкълчване не е произволно, а е точно и в унисон с установените тракийски фонетични закони и тракийска флексия. Поради този факт езиковите каламбури на Аристофан се оказват фактически почти автентична тракийска реч, която ние досега нямахме възможност да възстановим и да разкрием нейната същност. А тази тракийска реч е ставала все „по-варварска" след Аристофановата епоха и е обуславяла все по-голяма намеса на гръцките и латинските записвачи да „коригират" „изкълчената" и „изчезналата или изчезващата" тракийска падежна система и я допълват и заменят със своя.

Според Аристофановия замисъл трибалът произнася изкълчено гръцките думи по следния начин:

1628 гръцките: *σοῖ νάκος βακτηρίῳ κορύσσω* като
σαυ νακα βακταρι κορυσσα.

1676 гръцките: *καλὴν κόρην καὶ μεγάλην βασιλείαν* като:
καλανι κορανα καὶ μεγαλα βασιλιναυ ὄρνιτο παραδίδωμαι.

От така засвидетелствуваното произнасяне на гръцките думи, което е било типично за траките, а на атиняните то е било познато от траките, живеещи в Атина (роби, войници, занаятчии), се установява следното:

а. Краткото *о* се застъпва с *а*: *σοῖ* > *σαυ*; *νάκος* > *νακα*.

б. Изгласното *-s* изчезва: *νάκος* > *νακα*.

в. Дългото *ā* остава непроменено, т. е. не преминава в *η* (йонийско-атическо застъпване на ие. *ā* с *η*; за траките това явление е непознато, понеже е гръцко, вж. Vlahov, Vertretung): *καλὴν* > *καλανι*; *μεγάλην* > *μεγαλα*; *βακτηρίῳ* > *βακταρι*; *κόρην* > *κορανα*.

г. Изгласното *-n* изчезва: *μεγαλην* > *μεγαλα*; *βασιλείαν* > *βασιλιναυ* (?). Може да се предполага, че това *-αυ* = *āu* е окончание за dualis (N., Acc., V.) при имена с *ā*-основа (срв. ст. инд. sutā́u), за да се подсили езиковият каламбур.

д. *βακτηρίῳ* > *βακταρι*; а) *а* остава непроменено, т. е. не преминава в *η*; б) гръцката дума *βακτηρία*, употребена тук умалително — *βακτηριον*, която в контекста е в дателен ед. ч., трибалът употребява без всякакво падежно окончание. Според фонетичните закони на тракийския език гръцката дума *βακτηριον* в тракийски би се застъпила с изчезване на изгласното *-ν*, преминаване на *о* в *а* и по такъв начин би съвпаднала с гръцката дума *βακτηρια*, произнасяна от траките като *βακταρια*. По такъв начин би се загубило гротескното положение Херкулесовият боздуган да се на-

рече с умалителната форма *βακτηριον* „пръчица“. За да избегне това положение, Аристофан е приел друг вариант — трибалът да произнася думата без падежно дативно окончание, което е било характерно за траките и тракийския език, но тук още подсилено и от факта, че трибалът изпуска и вокал от основата.

е. Изгласното *i* изчезва. Произнасяната от трибала форма *κρουσα* може да отразява две гръцки форми: а) да отразява формата на imperativus aoristi medii — *κρούσαι* от глагола *κρούω* „удрям, бия“; б) да отразява формата на infinitivus aoristi activi от същия глагол — *κροῦσαι*. Според контекстното положение в *κρουσα* се съдържа понятие за еднократно, свършено действие на глагола *κρούω* „удрям, бия“. От коя гръцка форма е произлязла произнасяната от трибала форма *κρουσα*, тук няма значение, понеже и от двете форми след изчезването на изгласното *-ι* ще се получи формата *κρουσα*. Що се отнася до предложената от Brandenstein, s. v. *Thrake* (*Sprache*) RE VI A, 1936, 407 sq., форма *κρούσῳ*, последната е твърде отдалечена от основния контекст (*κρουσις, εως, ἡ* и дателната форма да е *κρασῳ* вм. *κρουσει*!).

ж. Гръцката дума *νάκος*, получила в номинатив ед. ч. окончание *-ος*, вследствие на образуването на номинатива със старинния индоевропейски квалитативен отглас *e* : *o* при имена от среден род с *es*- основи (срв. лат. *genus* < *genos* < осн. *genes*; слав. *slovo* < **slovos* < основа *sloves*) в тракийски закономерно преминава в *νακα* с изчезване на изгласното *-ς* и застъпване на *o* с *a*. Гръцката дума *νάκος, εος, τό* „кожа с вълната, руно“ (Херакъл носи (е облечен с) кожата на убития от него лъв) в тракийски преминава в *a*-основа. Следователно може да се приеме за доказано, че тракийските имена от среден род с *es*-основа са преминали в тракийски в *a*-основа.

з. Засвидетелствувана е по-слабата аспирация в тракийски в сравнение с тази в гръцки. Гръцката дума *ὄρνις, ὄρνιθος ὁ, ἡ* трибалът произнася без аспирация под формата на *ορνιτο*.

и. Аристофан е заменил денталната основа на гръцката дума *ὄρνις, ὄρνιθος* (в дорийски тя има гутурална — *ὄρνις* (*-ιξ*), *ὄρνιχος*) с *o*-основа и трибалът я употребява с последната. Промяна на основите на тракийски думи е било характерно явление в тракийски език, което не е убягнало от вниманието на Аристофан и той го използува, за да постигне смешни положения. Думата *ορνιτο* според контекстната ѝ ситуация е в дателен падеж множествено число и на гръцки език гласи *ὄρνισι*. Като променя основата ѝ, Аристофан правилно е отразил тракийските фонетични закономерности — изгласното *-ς* и изгласното *-ι* да изчезват, т. е. от формата **ορνιτοις* да се получи формата *ορνιτο*. Началното и изгласното (*o-, -o*) Аристофан предава с *o-*, а не с очакваното *a*, защото в първия случай, ако беше поставил *a-*, атинските слушатели не биха се сетили, че става дума за гръцката дума *ὄρνις*, а във втория — ако се предадеше с *-a*, т. е. **ορνιτα*, тогава тя би съвпаднала с гръцката дублетна форма на думата — *ὄρνῑθα* и би се загубила явната алюзия за едно типично явление в тракийски език, правило силно впечатление на гърците — изчезване на падежните окончания, и би се намалил комичният ефект.

7. Засвидетелствуваните у Аристофан тракийски фонетични и морфологични закономерности потвърждават по друг път и са безспорно доказателство за преминаването на имената от една в друга основа, че про-

цесът на разпадане на тракийската склонитбена система е бил в напреднал стадий още по негово време (втората половина на V в. пр. н. е.) и че характерното за тракийския език е било безпадежната флексия на тракийската лексика или, по-кратко казано, още по това време тракийският език е бил в напреднал стадий на преминаване от синтетичен към аналитичен строй.

СЪКРАЩЕНИЯ

Bechtel. PN	Fr. Bechtel. Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit Halle, 1917.
CIRB	Корпс Боспорских надписей, Академия Наук СССР, М.—Л., 1965.
Дечев (или само Д.)	D. Detschew. Die thrakischen Sprachreste Österr. Akad. d. Wiss., Philos.-hist. Klasse, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung, XIV, Wien, 1957.
Дечев Хар.	D. Detschew. Charakteristik der thrakischen Sprache. Bulg. Akad. d. Wiss., Sofia, 1952; второ издание, Linguistique Balkanique. II. Sofia, 1960. S 148—212.
G. Mihailov. La langue	G. Mihailov. La langue des inscriptions grecques en Bulgarie. Sofia, 1943.
IGBulg.	G. Mihailov. Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae. Vol. I, II, III_1, III_2, IV, Academia Litterarum Bulgarica. Sofia, 1956—1970.
I. I. Russu. LTD	I. I. Russu. Limba traco-dacilor. Bucureşti, 1959; второ издание, 1967; превод на немски по второто издание — Die Sprache der Thrako-Daker, Übers. von Hildegard Beer, Bucureşti, 1968. Препратите са по пос едното издание.
Kretschmer. Einl.	P. Kretschmer. Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache. Wien, 1896.
K. Vlahov. Der Grad des Einflusses	K. Vlahov. Der Grad des Einflusses der griechischen auf die thrakische Sprache.— Linguistique Balkanique, XVI, 1, 1972, S. 15—37.
K. Vlahov. Nachträge	K. Vlahov. Nachträge und Berichtigungen zu den thrakischen Sprachresten und Rückwörterbuch. — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac., t. 57, 1963, S. 219—372.
K. Vlahov. Para	K. Vlahov. Das thrakische Wort PARA und seine Deutung. — Ziva Antika, God. XV, Sv. 2 t., Skopje, 1966 S. 295—304.
K. Vlahov. PN < FN	K. Vlahov. Zur Frage des Personennamenbildung der thrakischen Sprache (Personennamen, die von Flussnamen abgeleitet sind). — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac., t. 58, 2, 1964, p. 532—565
K. Vlahov. Suffixe	K. Vlahov. Die L- und K-Suffixe in der thrakischen Personennamenbildung. — Ann. Univ., Sofia, Fac. es lettres, t. 62, 1, 1968, S. 240—282.
К. Влахов. Успоредици	К. Влахов. Трако-славянски успоредици. — Ann. Univ., Sofia, Fac. es lettres, t. 63, 1, 1969, с. 171—233.
K. Vlahov. Verbreitung	K. Vlahov. Die geographische Verbreitung der thrakischen Personennamen mit Vorderglied *Avlov-*. — Ann. Univ., Sofia, Philol. Fac, t. 57, 2, 1963, S. 373—388.
K. Vlahov. Vertretung	K. Vlahov. Die Vertretung der indo-europäischen $\bar{a}$ und $\bar{e}$ im Thrakischen. — Ann. Univ., Sofia, Fac. es lettres, t. 60, 1966, S. 43—134.

K. Vlahov. Vokalquantitäten	K. Vlahov. Über die Vokalquantitäten im Thrakischen. Actes du premier congrès international des Etudes Balkaniques et Sud-Est Européennes, VI, Sofia, 1968, S. 485—495.
K. Vlahov. Wortteile	K. Vlahov. Sind die Wortteile *-δοκος*, *-τοκος* u. ä., die in zweistämmigen Personennamen auftreten, thrakisch? — Ziva Antika. God. XV, sv. 2 t, Skopje, 1966, S. 305—319.
Sittig	E. Sittig. De Graecorum nominibus theophoris. Diss. Halle, 1911.
В. Бешевлиев. Проуч.	В. Бешевлиев. Проучвания върху личните имена у траките. БАН, 1965; второ издание. Untersuchungen über die Personennamen bei den Thrakern. Amsterdam, 1970.
Вл. Георгиев. БЕО	Вл. Георгиев. Българска етимология и ономастика, София, БАН, 1960.
Вл. Георгиев. ТЕ	Вл. Георгиев. Тракийският език. София, БАН, 1957.
Вл. Георгиев. ВБЕ	Вл. Георгиев. Въпроси на българската етимология. София, БАН, 1958.
WT. Thr. (=Томашек)	W. Tomaschek. Die alten Thraker. Österr. Akad. d. Wiss., Phil.-hist. Klasse, Wien, Sitzungsberichte Bd. 128 (1893); I. Übersicht der Stämme; Bd. 130 (1893): II. Sprachreste, 1. Glossen alerart und Götternamen; Bd. 131 (1894): 2. Personennamen und Ortsnamen.
Zgusta. KlPN	L. Zgusta. Kleinasiatische Personennamen, Tschechosl. Akad. d. Wiss Praha, 1964.
Zgusta. Städte	L. Zgusta. Die Personennamen griechischen Städte der nördlichen Schwarzmeerküste. Tschechosl. Akad. d. Wiss. Praha, 1955.

Забележка: Съкращения на автори, публикации и трудове, които са отдавна в употреба в научната литература, тук не са посочени.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Тракийски имена

A

Αβλου 80
Αθας 91
Αθης 91
Αθις 91
Atho 88, 90, 121, 122
Athon 114
*Athon 88, 89
Αθοος 88, 89
Athos 88
Αθου 90
Αθους 88
'Αθυμβρια 90
'Αθυμβριανος 90
Αθυπαρα 90, 92
'Αθυπαρηνός 90, 91
Αθυς 44, 90, 91
"Αθω 88, 89, 90, 113, 114, 118, 119, 121, 122,
"Αθως 88, 91
**Αισυμα* 64
Αίσυμη 63
Αἰσυμωους 63, 64
'Αλααιβρία 79
Αλιουπαιβης 76
Αλλου 81
Αμα 44
Αμαδοκος 44, 73
Amazenes 44
Αμη- 44
Αμια 44
Αστικοσης 32, 33, 35
Atia 44
Ατιας 44
"Ατις 44
Atius 44
Attia 44
"Αττις 44
Attius 44
Αυλο- 68
Αυλος 80
Αυλουζενης 32, 33, 36, 74
Αυλουζενις 32, 33, 36, 72, 80, 93, 109
Αυλουκενθος 72
Αυλουποοις 72, 80, 93
Αυλουτραλις 72, 74, 93
Aulozenes 80, 93
Aulu- 56, 80, 93, 96
Αυλου- 77, 80, 93
Αυλυζελμις 80
Aulutra 56, 74
Aulutralis 56, 93
Auluzon 74
Αὔρας 56, 74
Aurotra 56, 74

B

Βαζο- 80
Βαζοβαλις 80
Βαζοπαρα 80
Bazis 80
Bazosenus 80
Βειθα 115
Βειθακος 71
Βειθας 70, 78, 94, 114
Βειθης 70, 78, 114
Βειθι- 93
Βειθιπης 72, 78, 93, 115
Βειθυ- 93
Βειθυκειλας 71
Βειθυκενθος 72, 115
Βειθυς 70, 71, 72, 78,90, 93, 94, 95, 114, 115, 118
Βειθυτραλις 72, 78
Βειθων 94, 110, 112
Beitus 70, 78, 114, 115
Βέλλουρος 64
Βελλυρης 64
Βενδαρις 38
Βενδαριτης 38
Bendi 100, 117, 120, 122
Βενδίδεια 38
Βενδίδειον 38
Βενδιδωρα 38, 100
Βενδίδωρος 38, 45, 100
Βενδιζητα 38, 45, 50, 100
Βενδικος 38. 45, 100
Bendina 38, 45, 100
Βενδιος 38, 45
Βενδιπαρα 38, 92, 100
Βενδῖς 38, 43, 44, 45, 49, 50, 100, 117, 121
Βένδις 38

Bendis 38, 119
Βενδιφάνης 38, 45, 50, 100
Βενδος 100
Βενδω 38, 100, 117
Βενζεις 38, 100, 117
Βέργα 64
Βεργαιος 64, 66
Βεργέπολις 64
Βέργη 64
Βεργιος 64
Βεργις 64
Βεργουλη 64
Bergule 64
Βεργυλη 64
Besi 37
Βεσουλα 37, 62
Βεσουπαρον 37
Bessa 37
Bessapara 37, 78
Βεσσας 37
Bessi 37, 58
Βεσσιος 37, 57
Bessius 57
Βεσσοδενθης 37, 57, 62
Βεσσος 37, 80
Βέσσος 37
Βεσσουλα 57, 60
Bessus 37
Βεσσων 37, 57
Besus 37
Βησσιακη 37
Βησσιος 37
Βησσοί 32, 37, 58, 62
Βιεσσοι 32, 37, 57
Βιζων 65
Βιωνης 65
Bithi- 68, 78, 93
Bithicentus 78
Bitho 78, 112
Βιθυλος 71
Βιθυνοι 58
Βιθυοπόλις 79
115, *Βιθυς* 70, 71, 78, 93, 112, 114
Bithus 68, 70, 93, 115
Bithys 70, 78, 118
Βιτθις 114, 115
Biti- 93
Bitipel 78, 115
Bitipes 93
Bititralis 78, 93
Bito 94, 115
Bitugentus 93
Bitucentus 79, 93, 115
Bitus 70, 93, 114, 115, 118
Βολβαβρία 79
Βόνζης 38
Βρεγεδάβα 64
βρία 79, 82
Brisae 57
Βρισουλα 57, 60, 62
Βρίσων 57
121 Burdopa 46
Βουρδαπηνος 46
Βυρεβιστα(ς) 107
Βοιρειλα 107
Burobostes 107
Bytytralis 79, 93

G

Γαζουριος 65
Γαζουρός 65
Γαζωρειτις 65
Γαζωρία 65
Γαζώριος 65
Γάζωρος 65
Γανηα 65
Γανιαδα 65
Γάνος 65
Γάσωρος 65
Gaszoria 65
Γεβελεΐζεις 20, 45
Γενουκλα 56
Γερμ- 20
Γερμάη 17
Γερμαή 17
Γερμαι 17
Γερμανία 17
Γερμανός 17
Γέρμας 17
Γέρμεννε 17
Γερμή 17
Geta 57
Getae 57
Γετας 57
Γετης 57
Γετις 57
Γετομουσας 57, 58
Γουδιλα 49, 60
Gudila 49

D

Δαβατοπειος 46, 47
**Δαβατοπια* (*-πεα*) 46, 47
Δαβατοπιηνος 47
Δαικωσις 35
Daci 58
Dacia 58
Dacipora 75
Daciscus 58, 63
Δακοί 58, 63
Δᾶκσι 58
Δᾶκος 58
Dacus 58, 63
Dalenus 48
Δάξ 58, 63
Δᾶοι 58, 62
Δάοι 58
Δαοζαλα 46, 47
Δαοζαλας 46, 48, 49
Δαρζαλεια 46
Δανος 58
Δᾶνος 58
Δεβαβενζεις 38, 45
Δεβυδενζις 38
*D(e)īzān 98
Δειας 71, 96

Δειζεζενος 96
Δεῖηνος 71
Δεξης 71, 96, 97
D*(e)īzon 98
Δεινιας 98, 99
Δειτις 98, 122
Δεινων 99
Denzi 48, 116
Denzus 116
Derz- 48
Δερζειλας 47
Δερζελα(ς) 46, 47, 48
Derzelas 46, 49
Derzenus 47, 48
Derzi- 48
Δερζις 46, 47, 49, 117
Derzitralus 48
Derzizenus 47, 117
Derzus 47, 48
Deuspor 74
Δηλόπιης 45
Δηλοπτιχος 45
Διαζενις 36
Diazenus 36
Διαοζιος 48
*Διαρζις (-ας) 48
Διβειθυς 72
Διβιτος 72
Διβα- 66, 96
-διζα 66, 80, 96
Διζα 71, 72, 96, 97, 98, 106, 107, 108, 112
Diza 71, 97, 98, 106, 108
Διζαεκενθος
Διζαζελμης 96
Διζαζελμις 72
Διζαζενις 96
Διζαλας 96
Διζαν 97, 98, 110, 111, 112
Διζαπης 72, 96
Διζαπολις 96
Dizapor 74, 96
Διζαπορις 96
Dizaporis 72
Δίζας 90, 91, 96, 97, 98, 106, 107, 109
Διζαστης 96
Διζδων 96, 98, 106, 112
Διζης 71, 97
Dizo 96, 97, 98, 112, 118
Διζουλος 71
Dizza 71, 97, 98
Dizzo 96, 97
Dizzo 97
Dizzobeteles 96
Dizobetelles 96
Dii 58
Διν 98
Dina 98
Δινδρυμη 99, 100
Δινεδινις 99
Δινδρυμη 99
Δινειλας 98
Dinens 98, 116
Dinentilla 98
Dines 98, 116, 122
Δινιας 98
Dinias 98
Dinibales 99
Dinibithus 99
*Dinidruma 100
Δινιζητης 99
Δινικενθος 99
Dinicentus 99
Dininithus 99
Δινις 98, 99, 116, 122
Dinis 98
Dinitralis 99
Dincentus 99
Διννις 98
Dinnia 99
Dinnius 99
Dinocus 99
Δινων 117
Δινος 98, 99
Δινων 99
Diobessi 58
Δῖοι 58
Disacentus 96
Disala 109
Δισατραλις 96
Diso 96, 97, 118
Disza 97, 98
Diszas 96
Diszatralis 96
-δοκος 77
ΔΟΜΕΑΗ 32
Dorz- 48
Δόρζας 48
Δορζενθης 48
Δορζινθης 48
Δορσας 48
Dorses 48
δρυμά 99
-δρυμη 99
Δυτενις 54

E

Ἐβρενις 48, 54
Ebrenus 48, 54
Ἔβρος 54, 55, 94
Ebrus 54
Ἐβρυζελμις 54, 55, 73, 94
Ἐβρυζενις 36, 54, 94
Efriporis 54, 55, 94
Efrizelmus 54, 55, 94
Efta- 46
Eftacenthus 80
Eftecenthus 80
Eftepir 75
Ἐξβ- 54
Ἐξβενις 54
Epta- 45, 46
Ἑπτα 45, 46, 54, 68, 72
Ἑπταικενθος 80

Ἑπτακενθος 72, 76, 78, 80
Eptacens 75, 76
Επτακεντος 75
Eptacentus 80
Επταλα 46
Eptaper 75
Eptaporis 72
Επτατραλις 72, 80
Επτενις 46, 54
Επτη- 45, 46
Επτηκενθος 75, 80
Επτηπυοις 75
Eptidius 80
Ἑσβ- 54
Ετεικενθος 80
Eticentus 80

Z

Ζαλμοξις 20, 46
Zalmoxis 46
Ζάμολξις 46
-zanis 74
Ζαρμ- 20
Ζειζας 96
Ζειξεις 96
ζειλα 39
Ζεινδρυμηνός 100
Z(e)ip- 76
Ζειπα(ς) 76
Ζεισκωρις 32, 33, 35
Zecaepor 74
ζελας 32, 33, 39
-ξενις 72
-zenis 75
Ζερμ- 20
ζηλας 32, 33, 39
ZHΛTA 32
*-ζηνης 72
Ziemicens 75
ζΙλαι 39
Ζιμικενθιος 75
Ζινδουμηνός 100
Zipa 76
Zipacenthus 76
Ζιπαιβης 76
Zipaibes 76
Ζιπας 76
Ζιπερ 75
Ziper 75
-zoii 74, 75
Σουραζεις 57
Ζουραζης 56
**Ζουρατουρμη* 54
Zuraturmenis 54
Ζυπυρος 75
Zypyr 75
Ζυράζης 56
Zyras 56

H

ΗΣΚΟ 32

Θ

Θρακες 59, 60, 62
Θρακία 59
Thraciacius 59, 60
Θρακίδα 59
Θρακίδας 59, 60
Θρακιδας 59
Θρακιδης 59, 60
Θρακιδιανη 59
Θρακίς 59
Thraciscus 59
Θρακίτα 59, 60
Θδακίων 59
Θρακινλιων 59, 60
Θοᾶξ 59, 63
Θραξ 59
Θρασσα 59
Θρᾶττα 59
Threx 59
Θρῆκες 59
Thyni 60
Θυνή 60
Θυνοί 60
Θυνός 60

I

Ipta- 4
Ἴπτα 45, 46
Ἴπτας 46
Ιταγένις 46

H

Hebrenus 54
Hebrus 54
Heptaporis 80
Heptenis 54

K

Καβειρίχα 49
Καβείοιχος 49
Κάβειροι 49
Κάβειρος 49
Κάβιροι 49
Κάβιρος 49
Carpi 61
Καρπιανοί 61
Καρπίδαι 61
Καρπίων 61
Καρποδακαι 61
Καρποδωρος 61
Κάρποι 61
Καρπος 61
Carpus 61
-κενθος 68, 72, 75
-cens 74, 75
Centetra 74
-κεντος 74, 75
-centus 74, 75
Κερσεβλεπτης 73

Κίκονες 61
Cicones 61
Κίκων 61
Κοζας 35
Κοζεικενθος 35
Κοζελας 35
Κοζιβιθυς 35
Κοζινθος 35
Κοζιστης 35
Κοθηλας 49
Cothilos 49
Κοιτυς 50
Κομψατος 35
Κορπειλος 61
Corpili 61
Κορπίλοι 61
Κορπῖλοι 61
Κορπιλος 61
Corylius 35
Κοσειτραλις 35
-κοσης 35
Κοσίγγας 35
Κοσιλάος 35
Κοσιμος 35
Cosintos 35
Κοσις 35
Κοσσινίτης 35
Κοσσυς 35
Κοσων 35
Κοσωυλος 35
Κοτειφος 49
Cotelses 49
Κοτελσης 49
Cotia 111, 112
Κοτιους 49
Κοτιων 49
Coto 49
Κοττις 49
Κοττιων 49
Cottus 49, 70
Κοττυς 49, 70
Κοττυφειος 49
Κοττω 49, 50
Κοτυριλλους 49
Κοτυς 49, 50, 71, 73, 111
Cotus 49, 70
Cotys 49, 70
Κοτυτίς 49
Κοτυ(τ)ταρις 49, 50
Κοτυττια 49, 50
Cotyttia 49 50
Κοτυτ(τ)ω 49, 50
Cotytto 49
Cotuus 49
Κουζαιος 35
Κουθειν 49
Κουθειος 49
Κουθιος 49
Κουθιουλας 49
Κουθιουρας 49
Κουσινες 35
Κουσιτραλις 35
Κουσους 35
Κουτζης 35
Κουτιλας 49, 50, 60
Κουτιλης 49
Κουτουν 49, 50
Κουτσης 35
Κουτσις 35
Κυζικιος 35
Κοζικος 35
Cusala 35
Cusides 35
Κυτιλης 49
-κωσις 35
Κωτις 49, 50

M

Μα 44
Μα- 77
M(a)edi 61
Μαης 44
Μαιδοβιθυνοι 58
Μαΐδοι 58
Μαιδοί 61
Μαιδοι 61
Μαισαδης 73, 77
Manta 54, 109
Μαντα 33, 54, 81
Μαντανις 54
Medus 61
*μελισσαωνβρια 84
Μελσα(ς) 69, 71, 72, 83, 84, 86, 87
Μελσημβρία 69, 83
Μελσος 69, 81, 84, 87
*Μελουν 84
*Μελσυν 69
*Μελοων 69, 71, 86, 87, 110, 120
Μένα 83
Μενδητς 38
Mendideum 38
Μενδῖς 39, 117, 121
Μενδις 100
Μενεβρια 83
Meruzanus 39
Μεσαμβρία 79, 83, 84
Μεσαμβριανοί
Μεσεμβρία 84
Μεσημβρία 69, 83, 87
Mesembriacus 69
Μεσθλης 56
Μεσσαμβριανοι 69
Μεσσαμβρία 69, 83
Mes(s)embria 69
Mesta 40, 71, 81, 94
Μεστα 40, 71, 81, 94
Μεστας 40, 52, 53
Μεστεις 52, 71, 82, 94
Μεστιανος 40, 53
Μεστιζελιης 40, 55
Μεστιζελμις 40
Μεστιζελμιος 73, 94
Μεστικενα(?) 40, 54
Μεστικενθιος 40, 54

Μεστικενθος 40, 54, 55, 73, 81, 94
Mesticus 53, 71
Μεστις 40, 52, 71, 81, 94
Mestitus 40, 53
Mesto 40, 52, 71
Μεστονς 40
Μεστος 40, 52, 53, 55, 71, 73, 81, 94
Μεστου- 94
Μεστουζελμης 40, 53, 54
Μεστουζελμις 40
Μεστουζελμος 81, 94
Μεστυλα 40, 53
Mestula 40, 53, 71
Μεστυλας 40, 53, 71
Μεστυλης 40, 53
Μεστυλος 40, 53, 56
Mestylys 40
Mestylus 53, 71
Μεσυπαιβης 54, 55, 73, 81, 94
Μεστυς 40, 53, 71, 81, 94
Mestus 40, 52, 71, 81, 94
Μεταμβριανοι 69
Μη- 44
Μηδοκος 44, 73
Μηδοσσάδης
-μηρος 39, 40
Μηρυλα(ς) 39, 40
Μιη 32
Moeses 61
Moesi 61
Moca 71, 81, 101
Μοκαζιη 101
Mocazia 101
Μοκαντιος 101
Mocapor 101
Μοκαπορις 101
Μοκαπορος 101
Μοκας 68, 71, 100
Mocas 81
Μοκασοκος 101
Μοκκαπορις 101
Μοκκας 81, 100
Moccasus 101
Μοκκις 81
Mocco 101, 104, 112
Μοκκος 71, 100
Μοκκου(ς) 71, 100, 116
Moco 101, 104, 112
Μοκους 100
Muca 71, 76, 100, 101, 102
Μουκαβιθυρις 81, 101
Μουκαβορις 81, 101
Μουκαβουρ 75, 81, 101
Μουκαβουρις 75, 101
Mucazanus 81
Μουκαζεις 101
Μουκαζενις 36, 72, 81, 101
Μουκαζερας 101
Μουκαζινις 81
Μουκαζοιρη 101
Μουκακακης 81, 101
Mucala 71, 101
Μουκαλας 71, 101
Mucalus 71, 101
Μουκακενθος 72, 81
Mucacentus 81, 101
Μουκαπαιβης 81, 101
Mucapaibes 81, 101
Mucapor 74, 75, 81, 101
Mucapora 81, 101
Μουκαπορις 72, 81, 101, 117
Μουκαποουις 81
Μουκαποουισους(?) 81, 101
Μουκαπουις 74
Mucapuls 101
Mucapus 101
Μουκαπουρεις 81, 101
Μουκας 71, 76, 81, 100, 101, 102
Μουκασενης 101
Mucasenes 81, 101
Μουκασενις 81
Mucasenis 36
Mucasenus 81, 101
Μουκασης 101
Mucasus 101
Μουκατρα 101
Mucatra 74, 75
Μουκατραλις 72, 74, 78, 81, 101
Mucatralis 75, 101
Mucatralus 101
Mucatraulis 101
Mucatraulus 101
Mucatrio 101
Mucatrus 75, 101
Mucatus 101
Mucianus 102
Muccala 71, 101
Muccasenia 101
Muccasius 101
Μουκκασος 101
Mucco 101, 103, 104, 112
Μουκκων 101, 102, 103, 112
Muco 101, 102, 103, 104, 112
Mucoa (gen.) 116
*Mücon 103
Μουκος 71, 76, 81, 101
Μουκουναγος 102, 103
* *Μουκκουναγος* 102
Μουκουνακυρος 103, 113
Μυση 61
Mysi 61
Μυκιαιος 62
Μυσιας 62
Μυσις 61, 62
Μυσοί 58, 61
Μυσός 61

N

Νέσσος 40, 52
Nessus 40, 52
Νεστιδας 40, 52
Νεστις 40, 52
Νεστογένης 40, 52, 55, 73
Νεστόηρις 40, 52, 55
Νεστοκλῆς 52, 55, 73

Νεστοκράτης 40, 52, 55, 73
Νεστοπυρις 40, 52, 73
Nestos 40
Νέστος 40, 52, 55, 71, 73
Νεστυλος 71
Νεστωναξ 40, 52, 55, 73

O

Οδεσσος 33
Οδησσος 33
Οενδις 38, 100, 117
Oesyma 64
Οἰσυμη 64
Ολας 62
**Ολατες* 62
ὁλατικός 62
"Ολορος 70
Oluper 75
*Oroles 70
Ορφας 68, 69
'Ορφευς 68, 69, 71
'Ορφῆς 68, 69

P

Paib- 76, 77
Παιβιλας 76
Παιβινη 76
Παιβης 76
Παιβις 76
Παναῖοι 62
Παναῖος 62
-παρα 80
-per 75
-περ 75
Περκων 112
Πείροος 69, 71
Πείρως 69, 70, 71
Πετραδενο (gen.)
Pir- 39
Pirmerula 39, 40
Πολλῆς 70
Πολτυμβοία 79, 83, 84, 85, 90
Πόλτυν 69, 84, 85
**Πολτυν* 69, 86
**Πολτων* 71, 85, 86, 87, 110
Πολτυς 68, 69, 71, 72, 83, 84, 86, 87
-por 74, 75
-pora 75
-πορις 68, 72
Πυο- 39
Πυομηρσυλας 39
Πυρου- 39
Puru(l)a 109
Πυρουμηρουλας 39, 46, 47

P, R

Ραιζδος 41
Ραισκουντοοις 41
Ραισκουντουρμη 41
Resciper 41, 75
Ρεκουποις 32, 41
Rhesa 70
Ρεσκου- 41
Ρε[σκου]βιθυς 41
Rescuturme 41
R(h)esus 41, 70
**Ρησκα(ς)* 71
**Ρησκο(ς)* 41, 71
**Ρησκου(ς)* 41, 71
Ρησκου- 40, 71
Ρησκουβιτος 72
Ρησκουποις 32, 33, 41, 71, 72
Ρησκουτουρμη 41, 71, 72
'Ρῆσος 41, 70, 71, 97
'Ρῆσσος 41, 70

S

Σαβαζιος 43, 44, 46
sad- 77
Σαδαλας 77, 106, 107, 109
Σαδοκος 73
Σαλα 83, 109
Salambria 69, 86
Σαλαμβρία 69, 84, 86
Σαλας 69, 71, 72, 83, 86
Σάλμοξις 46
**Σαλσνβοία* 86
Σαλυβρία 86, 87, 90
**Σαλυν* 69, 84, 85
**Σαλων* 69, 71, 85, 86, 87, 110
Σατοκος 73
Σάτραι 62
Σατρης 62
Σαναδα 65
Σεθειλας 71
Seiciper 75
Selymbria 69, 85
Σευθας 70, 71
Seutha(s) 70
Σευθειλας 71
Σευθευς 70
Σευθης 68, 70, 71, 73
Seuthens 70
Seuthes 70
Σευθος 70
Seuthus 70
Seutes 70
Seutus 70
Σηλυβοία 69, 86
Σηλυμβρία 69, 79, 83
Σηλυμβρίη 69, 85
Σήλυς 68, 69, 83, 85, 86
Σιταλκης 73
Scorilo 35
Σκορις 32, 35, 36
Scoris 35
Scorus 35
Scorylo 35
Σκωρις 36
Σωιβρία 79
Σπαραδοκος 73
Σπαρτοκος 73
Στρυμογένης 51

Στρυμόδωρος 51
Στρυμονίδης 51
Στρυμονιος 51
Strymonis 51
Στρυμος 51
Στριμουν 51
Στρυμων 51, 55, 110

T

Teres 79, 71
Τηραλος 71
Τηρεπιθος 72
Τηρευς 70
Τηρηπης 72
Τηρης 70, 71, 73
Τηρις 70
Tirida(?) 65
Τιτορμος 100
-τοκος 77
Τονζητὶς 56
Τονζος 56
Tonzus 56
Τοῦνζα 56
Τορκ- 76, 77
Τορκος 76
Τορκουλας 76
Τοοκουπαιβης 76
Τουρκους 76
Tracia 59
Tracidas 59
Traechida 60
Traecida 59
Traex 59
-tra 74
-tralis 72, 74
Τρίβαλλος 124
Τρικωσης 32, 33
Turesis 65, 66
Tyrida (?) 65
Τυριλλος 65
Τύρισσα 65
Τυρίστατα 65
Τυρο- 65, 80
Τυροδιζα 65, 80
*Turos 65, 66

U

Utus 20

V

Vessus 37
Vesus 37
Virgulis 64
Vithi- 78
Vitho- 79, 93
Vitopaus 93
Vithopus 72, 78, 93, 115
Vitupaus 79, 115
Vit(h)us 70, 78, 114, 115
Vitus 70, 114, 115
Vizzo 65

X

Χαρκοτυς 49

Гръцки имена и думи

Αἰγευς 35
Αἰγίδιον 35
Αἰγίδος 35
Αιγιλος 35
Αἰγίμιος 35
Αἴγινθος 35
Αἴγισθος 35
Αἰγιστίας 35
Αἰγων 35
ακμων 91
άπτην 98
Ἄρης 43
Ἄρτεμις 43, 100
βακτηριον
Βραχμανες (?) 98
δρυμός 99
-γενης 73
Δία 99
Διας 99
Δίης 99
Δι(στεφης) 99
Διογειτων 99
Διογνητος 99
Διονυσος 43, 48
ΔιFείφιλος 111, 120
ΔιFι(μενης) 99
ΔιFιων 99
Δί(φιλος) 99
Λίων 99
έβρος (?)
εγχεσίμωρος 40
ἔσκον 32
Ζεύς 46
Ζυγία 38
ήβαω 54
ηβασκω 54
ηγεμών 120
Ἥρως 39, 43, 44, 46, 47, 113
θεος 46
θερμος 17
Θωμων 33
καφαν 98
κρσῦσις 125
κρούω 125
Λεσχανασιος
Λεσχην 98
μέλιττα 84
μεσαμβρίη 84
-μωρος 40
νάκος 124, 125
ὄρνις 70, 125
οἶσος 64
οἰσυα 64
πελεκαν 98
υδρανας 98
φαλλος 124
χαλις 3

χῡλος 39
χυλος 39

Латински имена и думи

augustus 91
Apolone (dat.) 111
auctus 91
Aulus 80
celare 32
brevis 121
divīnus 99
escit 32
formus 17
genus 125
Hercolei (dat.) 111
Mucianus 102
Mucius 102
ordo 120
pūbes 120
regius 41
regere 41
rex 41
SALYTES 120
SALYTYS 120
Valens 75
VENERES 120
VENERUS 120
vindex 38
virtutei (dat.) 111

Балтийски думи

лет. angst 91
лит. áukstas 91
ст. лет. aucts 91
лит. sunes 120

Германски думи и имена

гот. ara 70
ст. в. н. hāli 32
ст. в. н. Hlodomār 40
ст. в. н. mār 40
ст. в. н. māri 40
гот. reiks 41
ст. нор. selia 32
ст. в. н. sellen 32
ст. в. н. Volkmār 40
гот. Wailamereis 40

Староиндийски думи

açmanih 91
chāgah 35
dhāman- 32
drumah 99
gharma 17
hala 39
mā 32
mánasa 118
nádati 40
nadi- 40
rāj 41
rajan 41
rajya 41
sunas 120

Малоазийски имена

Ειμαν 97
Εἵππα 45
Ιμαν 97
Ἵππας 46
фриг. Thymbriani 90

Староирландски думи и имена

bes(s) 37
mār 40
-māros 40
Nertomāros 40
rī 41
Santumaros 40

Славянски думи и имена

бълг. Вълчедръм 99
дръм 99
ст. полс. mie 32
МНРЪ
ст. бълг. *огыъ 70
ст. бълг. slovo, словесъмь 118, 125

Авестийски

Xsaya 56
garmǝma 17
rastar 41

Албански

bese 37

Арменски

jerm 17

Македонски

κάλινθος 39

СЪДЪРЖАНИЕ

Кратък исторически преглед на по-важните езиковедски изследвания върху тракийския език 5

Глава I

Специфика на тракийските езикови остатъци 13
Методологически принципи и изходни положения при разработване на тракийския езиков материал. Определяне същността и обсега на понятията „тракийски“ и „дако-мизийски“ 18
Тракийските лични имена като езиков материал за изследване на тракийския език 29

Глава II

Вокален квантитет 32
1. *Αυλου-ζενις ∽ Αυλου-ζηνης* 36
2. *Βησσοι ∽ Βεσσοι ∽ Βίεσσοι* 37
3. *Βενδις* 38
4. *ζήλας ∽ ζελας ∽ ζειλα ∽ ζίλαι* 39
5. *Μηρ-ουλα(ς)* 39
6. *Νέσσος, Μεστος* 40
7. *Ρεσκου-πορις ∽ Ρησκου-πορις* 41

Глава III

Видове и типове тракийски лични имена въз основа на техния произход 43
1. Теофорни имена 43
2. Речни имена > божески > лични имена 51
3. Племенни имена, употребени като лични 56
4. Лични имена, произлезли от топоними 63

Глава IV

Типове и видове тракийски лични имена във връзка с тяхната композиция 67
1. I тип. Едносъставни лични имена 68
2. II тип. Едносъставни лични имена, разширени с някакъв суфикс . . . 71
3. III тип. Двусъставни лични имена 71
4. Съкратени тракийски двусъставни лични имена 74
5. Лични имена в ограничен ареал 76

Глава V

Тракийски основи и тракийски падежни окончания 78
1. Различни основи на едни и същи тракийски имена 78
2. *Πολτυμβρια, Σηλυμβρία, Μεσαμβρία* 83
3. Разрушаване на *ōn*-основа 87
А. *Αθων* 88
Б. *Αθυμ-βρια, Αθυ-παρα* 90
В. *Αθυς* 90
Г. *Αθων ∽ Αθυις)* 91

4. Имена с *ā/ə-, e/o-, ĭ-, -ū̆*-основи 92
А. *Αυλου-* 93
Б. *Βειθυς, Βιθυς* 93
В. *Μεστυς* ; *u/i*-основи 93
5. Причини за преминаването на името *Βειθυς* в различни основи 94
6. *Διζας* ; *ān*-основа 96
7. *Δινις* ; *ι*-основа 98
8. *Βενδις* ; *ι*-основа 100
9. *Μουκα(ς)* ; *a*-основа 101

Глава VI

Парадигмите на тракийските основи и падежни окончания 105
1. Тракийски имена с *ā/ə*-основа 106
2. Тракийски имена с *e/o*-основа 110
3. Тракийски имена с консонантни и вокални основи 110
4. Парадигма на консонантните и вокалните основи 117
5. Общи заключения за тракийските основи и падежни окончания 123
Съкращения 126
Показалец 128

ПРОВЕРКА 19 г.
ПРОВЕРКА 2008

STUDIA THRACICA, 2
ТРАКИЙСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА
Кирил Влахов

Редактор М. Чакърова
Худ. редактор Е. Станкулов
Техн. редактор Р. Бойчева
Коректор А. Христова

Изд. инд. 5928
Дадена за набор на 31. III. 1976 г.
Подписана за печат на 27. VII. 1976 г.
Формат 70/100/16 Тираж 1000 ЛГ-II-6
Печатни коли 8,63 Издателски коли 11,18
Цена 1,32 лв.

Набрана и отпечатана в Печатницата на Издателството на БАН
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев"
Поръчка № 211